

รูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย

Nelumbo Ornamental Style in Thai Arts

โดย

รองศาสตราจารย์วรพงศ์ วรชาติอุดมพงศ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

พุทธศักราช ๒๕๕๓

คำนำ

ลวดลายมีบทบาทและมีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ลวดลายอาจเป็นส่วนประกอบตกแต่งบนผลิตภัณฑ์ หรือบนบรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ หรือบนงานประติมากรรมงานสถาปัตยกรรมทั่วไป และอื่น ๆ เราบริโภคคุณค่าความงดงามของลวดลายโดยไม่รู้ตัว บนสังคมแบบไทย ๆ ลวดลายไทยก็เป็นบทบาทหนึ่งที่มีความประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของคนไทยอย่างแน่นแฟ้น จนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันโดยไม่รู้ตัว

ลวดลายบัวเป็นคำที่ได้ยินกันจนคุ้นหู โดยเฉพาะคำว่า ลวดลายบัวคว่ำบัวหงาย ที่ปรากฏในเอกสารตำราลายไทยที่บรมครูได้เขียนกำหนดเป็นแบบอย่างไว้ และได้ใช้สืบทอดกันมาจนทุกวันนี้ หากได้พิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วก็จะพบว่า การใช้รูปแบบลวดลายไทยและลายบัวยังไม่มีการศึกษาและพัฒนารูปแบบและแนวคิดอย่างจริงจัง เราจึงเห็นลวดลายที่มีรูปแบบซ้ำ ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่มีเอกสารและหรือตำราใด ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการคิดอย่างครุหรือช่างไทยโบราณที่วางแนวทางไว้ให้ในการพัฒนาให้เกิดรูปแบบใหม่ ๆ

การศึกษาวิจัยลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทยครั้งนี้ ต้องการศึกษารูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทยที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยที่แฝงเร้นในงานศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ การศึกษาความแตกต่างของรูปแบบลวดลาย การศึกษารูปแบบลวดลายบัว แนวทางการออกแบบลวดลายบัวตามแนวคิดของช่างไทยโบราณที่สามารถจะนำไปใช้ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย ไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม ๆ การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเน้นการออกแบบลวดลายใหม่โดยใช้แนวคิดอย่างครุที่มีบันทึกไว้ในเอกสารตำรา หรือในผลงานทางศิลปกรรมไทยในพื้นที่ต่าง ๆ รูปแบบที่ได้ออกแบบขึ้นใหม่นี้ล้วนได้แนวความคิดอย่างครุ ที่ใช้การสังเกตถึงความงดงามของธรรมชาติมาผสมผสานกับหลักวิชาการทางศิลปะเพื่อให้เกิดความสวยงาม และใช้ประโยชน์ได้อย่างอนอกอนันต์

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีและสภาวิจัยแห่งชาติ ที่กรุณาพิจารณาให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัย และสนับสนุนงบประมาณการศึกษาจนทำให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา เกิดแนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับเรื่องลวดลายบัวและลวดลายอย่างอื่น ที่จะได้มีการสนับสนุนให้ได้ศึกษาวิจัยให้เกิดแบบอย่างใหม่ ๆ ไม่ติดยึดกับรูปแบบลวดลายอย่างดั้งเดิม อันเป็นความก้าวหน้าทางการศึกษาสืบต่อไป

รองศาสตราจารย์รพงค์ วรชาติอุดมพงศ์

กิตติกรรมประกาศ

ลวดลายนับเป็นงานสร้างสรรค์ศิลปะแขนงหนึ่งที่ผูกพันกับงานศิลปะทุกประเภท ลวดลายเป็น งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์อย่างแนบแน่นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องลวดลาย จึงมีความสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาทางด้านศิลปะอย่างมาก จะสังเกตว่าได้มีการ ศึกษาหรือวิจัยเกี่ยวกับเรื่องลวดลายน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเลย ส่งผลทำให้การพัฒนาการด้านความคิดในการสร้างสรรค์และการพัฒนาด้านรูปแบบลวดลายมีน้อยเช่นเดียวกัน

ลวดลายนับเป็นรูปแบบของลวดลายประเภทหนึ่งในวิชาการด้านลวดลายไทย ที่บรมครูและช่างไทยได้สร้างสรรค์เป็นต้นแบบไว้ให้ศึกษา มีรายละเอียดของรูปลักษณะที่ชัดเจน ซึ่งปรากฏไว้ในเอกสารตำรา ในผลงานศิลปกรรมไทยทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานสถาปัตยกรรมไทย ตั้งแต่ประสาทพระราชวัง วัดวาอาราม อาคารที่อยู่อาศัย ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เครื่องเรือน และอื่น ๆ อีกมากมาย คุณค่าในด้านสุนทรียศาสตร์ของแบบอย่างลวดลายแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางความงดงามในจิตใจของศิลปิน จนผูกติดกับการดำเนินชีวิตอย่างลึก ๆ มาจนทุกวันนี้

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทยนี้ ต้องการศึกษารูปแบบของลวดลายบัว การวิเคราะห์ลักษณะของลวดลาย วิธีคิดและการสร้างสรรค์รูปแบบลวดลายตามแนวทางของการออกแบบลวดลาย เพื่อเป็นช่องทางการส่งเสริมและการพัฒนาด้านลวดลายไทยโดยเฉพาะลวดลายบัว สำหรับนักการศึกษาและนักวิจัยในโอกาสต่อไป

การศึกษาวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากสภาวิจัยแห่งชาติ ที่เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเรื่องลวดลายไทย และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีที่กรุณาให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงยิ่ง ตลอดจนผู้สนับสนุนฝ่ายอื่น ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ได้แก่ แหล่งข้อมูลการศึกษา เอกสารตำราที่บรมครูได้จารึกไว้ให้ศึกษา ท่านผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดนครปฐมและผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ตลอดจนทั้งครูผู้ประสาท วิชาการด้านลวดลายไทยทั้งสองท่าน คืออาจารย์วิทย์ พินคันเงิน และอาจารย์ปยุต เงากระจ่าง ที่กรุณาชี้แนะและให้ข้อมูลด้านการคิดและการสร้างสรรค์เกี่ยวกับเรื่องลวดลายไทยและลวดลายสากล จนทำให้การศึกษาวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดีตามเจตนารมณ์ของการศึกษาวิจัย

บทคัดย่อ

ลวดลาย (Ornamental) เป็นความแตกต่างของสรรพสิ่งที่มีมองเห็น ที่มีทั้งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดจากการสร้างสรรค์ของสิ่งมีชีวิต การขีดเขียนเส้นที่มีน้ำหนักหรือรูปแบบต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กันทำให้เกิดเป็นลวดลาย เมื่อนำสิ่งที่มีมองเห็นมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ลวดลาย มีการยอมรับและนำไปใช้เป็นองค์ประกอบของงานต่าง ๆ สืบทอดต่อกันมา เป็นที่ยอมรับในกลุ่มชน เป็นวัฒนธรรมหรืออารยธรรม งานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับลวดลายนับเป็นงานศิลปกรรมที่นิยมเรียกกันว่าเป็นงานจุลศิลป์ หรือเป็นศิลปะเพื่อประกอบหรือการตกแต่งให้งานศิลปกรรมนั้น ๆ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ความรู้ในเรื่องลวดลายหรือรูปแบบของลวดลายได้รับความสนใจน้อย ขาดการศึกษา ขาดการพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของการพัฒนารูปแบบลวดลาย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์ลักษณะลวดลายในงานศิลปกรรมไทย รูปแบบและการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย โดยกำหนดขอบเขตการ ศึกษาการสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานจิตรกรรมไทย งานสถาปัตยกรรมไทย งานประติมากรรมไทย งานหัตถกรรมไทย และงานอุตสาหกรรมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ โดยทำการสำรวจลวดลายพื้นฐาน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะของลวดลาย ทำการออกแบบสร้างสรรค์และศึกษาความพึงพอใจรูปแบบของลวดลายที่สร้างขึ้น โดยที่การวิจัยนี้เป็นการศึกษารูปแบบลวดลายบัวที่จะนำมาใช้ในงานศิลปกรรมไทย ๕ ด้าน ได้แก่ จิตรกรรมไทย สถาปัตยกรรมไทย ประติมากรรมไทย หัตถกรรมไทยและอุตสาหกรรม ผู้วิจัยได้พัฒนาการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบัวขึ้นใหม่รวม ๓๐ แบบ

ผลการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย จะเป็นข้อมูลในการนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ และการพัฒนาลวดลายงานศิลปกรรมของประเทศไทย งานออกแบบลวดลายบัวในงานศิลปะประยุกต์ จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทางด้านงานออกแบบในคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และนักออกแบบสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาการออกแบบลวดลาย

วิธีการดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลองเก็บข้อมูล ศึกษาประเภทของรูปแบบลวดลายบัวจากเอกสารตำราลายไทย ซึ่งสามารถรวบรวมรูปแบบลวดลายบัวได้ ดังนี้ บัวลูกแก้ว บัวดลา บัวคอเสื้อ บัวกลีบขนุน บัวกลุ่ม บัวกาบปี่ บัวจงกล บัวปากจาน บัวปากปลิง บัวหลังเจียด บัวกระหนก บัวแวง หรือบัวเกสร บัวนายศรี บัวพินัยักษ์ บัวรวนหางยว บัวรวนคว่ำ บัวกระจับ หรือบัวกระจาด บัวปลายธาตุ (จากหนังสือลายไทย) การศึกษาลักษณะลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย ตามลักษณะงานศิลปกรรมไทย สามารถแบ่งได้เป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ จิตรกรรมไทย สถาปัตยกรรมไทย ประติมากรรม หัตถกรรม และอุตสาหกรรม

พื้นที่การศึกษาแบ่งตามสภาพพื้นที่ ได้แก่ วัดกลาง จังหวัดแพร่ วัดพระพุทธบาท จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน วัดพายัพจังหวัดนครราชสีมา วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร จังหวัดนครพนม พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขอนแก่นจังหวัดขอนแก่น ปราสาทศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาเมือนโต๊ด จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ วัดโบสถ์เมือง จังหวัดจันทบุรี วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม จังหวัดกรุงเทพมหานคร วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี วัดเจ็ดย้อย จังหวัดปทุมธานี หอจดหมายเหตุแห่งชาติ จังหวัดปทุมธานี พิพิธภัณฑ์บัว มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ศูนย์ศิลปาชีพ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระราชวังบางปะอินทร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี และวัดประดู่พัฒนาราม จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศึกษาการสร้างสรรค์รูปแบบลวดลายบัวตามลักษณะงานศิลปกรรมไทย และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการศึกษาเชิงเปรียบเทียบและเขียนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบลวดลายประยุกต์ แล้วหาค่าความเชื่อมั่นโดยการศึกษาความพึงพอใจ และผลการนำไปใช้ ด้วยการจัดการอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักศึกษา นักออกแบบหรือประชาชนทั่วไปที่สนใจ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร การศึกษาประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากลักษณะของงานลวดลายในงานศิลปกรรมต่าง ๆ ด้วยการบันทึกภาพ การศึกษาลักษณะทางธรรมชาติของดอกบัวสายพันธุ์ต่าง ๆ การศึกษาเชิงสำรวจ ลวดลายบัวในงานต่าง ๆ การวิเคราะห์การประยุกต์พัฒนารูปแบบลวดลายบัว และการศึกษาความพึงพอใจรูปแบบลวดลายบัวจากการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายขึ้นใหม่

ผลการดำเนินงานและการออกแบบศึกษาวิจัยข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะลวดลายบัวจากเอกสารทางวิชาการ และจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พอจะสรุปข้อมูลว่า รูปแบบลวดลายบัวจะมีปรากฏทั่วไปโดยเฉพาะในงานสถาปัตยกรรมไทยจะมีมากที่สุด โดยมีรูปแบบของลวดลายที่มีความคล้ายคลึงกันบ้าง แตกต่างกันบ้างตามลักษณะและข้อจำกัดของรูปแบบงาน ได้แก่ งานจิตรกรรมไทยจะแสดงให้เห็นรูปแบบลวดลายที่มีความละเอียด ประณีต และอาจจะแสดงให้เห็นสีส้มด้วย ส่วนลวดลายในงานประติมากรรมไทยที่เป็นส่วนประกอบของงานสถาปัตยกรรมไทยจะมีลักษณะเฉพาะ ที่แตกต่างออกไป ทั้งรูปแบบของลวดลายแบบนูนต่ำ ลวดลายแบบนูนสูง รวมทั้งแบบลอยตัว แบบลวดลายบัวในงานประติมากรรมไทยจะมีลีลาที่แตกต่างไปจากแบบลวดลายบัวในงานจิตรกรรมไทย แต่ลักษณะของลวดลายโดยรวมแล้วยังคงไม่ทิ้งรากเง้าจากแบบลวดลายครูที่วางรูปแบบไว้ สำหรับงานหัตถกรรมก็ใช้แบบลวดลายบัวเป็นส่วนประกอบงานผลิตภัณฑ์เช่นเดียวกัน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบของลวดลายบัวจากเอกสารตำราลวดลายไทย และศึกษารูปแบบลวดลายบัวจากผลงานครูในแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ โดยนำแนวทางของรูปแบบ ลวดลายมาเป็นแนวทางในการออกแบบลวดลายบัวให้เกิดรูปแบบใหม่ เพื่อให้ได้รูปแบบของลวดลายใหม่ที่มีรายละเอียดและลีลาของลวดลายที่แปลกแตกต่างไปจากเดิม และให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย ลดข้อจำกัดการนำไปใช้งานและเกิดแนวคิดในการออกแบบลวดลายใหม่ โดยยังไม่ทิ้งหลักการและโครงสร้างของลวดลายที่ครูบาอาจารย์ได้วางแนวทางไว้ สามารถนำแบบลวดลายมาประยุกต์ใช้กับแนวทางการออกแบบที่เป็นแบบอย่างร่วมสมัย สมัยใหม่

จากการศึกษาค้นคว้าและการปรับแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบลวดลายบัวขึ้นใหม่ และมีลักษณะรายละเอียดของลวดลายใหม่ มีแนวคิดในการจัดวางลวดลายใหม่และหลากหลาย ทำให้เหมาะแก่การนำไปใช้งานได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยไม่เน้นการยึดรูปแบบลวดลายบัวตามประเภทของแบบลวดลายมากเกินไป เพื่อเป็นการลดข้อจำกัดในการออกแบบและการนำไปใช้ จากแนวทางที่ออกแบบลวดลายขึ้นใหม่จึงไม่ได้แยกแยะว่าเป็นลักษณะของลวดลายบัวประเภทใด แต่จะเน้นให้เห็นว่าแนวทางของลวดลายบัวที่บรมครูได้แสดงกำหนดกฎเกณฑ์ไว้นั้นมิได้เป็นแบบอย่างตายตัวที่ไม่สามารถปรับรายละเอียด หากแต่สามารถใช้เป็นแบบอย่างที่สามารถใช้แนวทางและแนวคิดหลัก เป็นแนวทางในการออกแบบได้ โดยเฉพาะแนวคิดที่ว่าการใช้รูปแบบของธรรมชาติมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบให้เกิดลวดลายใหม่ การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทดลองสร้างรูปแบบลวดลายบัวขึ้นใหม่ โดยใช้ทั้งรูปแบบลวดลายครูจากเอกสารตำราลวดลายไทย รูปแบบลวดลายที่ได้ศึกษาจากแหล่งสถาปัตยกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ รูปแบบลวดลายจากผลงานหัตถกรรมของชุมชนในท้องถิ่น รูปแบบลวดลายบัวจากผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม และการศึกษารูปแบบ รูปทรงของดอกบัวนานาชนิดจากธรรมชาติ มุมมองต่าง ๆ ของดอกบัว และใบบัว ทำให้ได้แนวทางการออกแบบและรูปแบบของลวดลายดังที่แสดงไว้ในเอกสารนี้

Nelumbo Ornamental Style in Thai Arts

Abstract

Ornamental is a different matter. Vision that is both naturally occurring. And the creation of a bio contact writing a line that has weight. The various forms repeatedly. Together make up the pattern. When the business bring that vision to be a cook out for. Innovative designs are recognized and used as a component of various inherited together as a nation recognized as a culture or civilization in art related. Since the pattern is more commonly known as lip-action is the art or the art Microbiology. The style of art that has a complete knowledge for this reason, the knowledge of the pattern or patterns of patterns, little attention has been lacking. Published studies by the lack of development of the model development patterns. Objective of study is to learn creative pattern in Thai art, the lotus creative design layout in Thai art. The boundaries of study creative design with lotus in Thai fine art, Thai art, Thai architecture, Thai handicrafts and Thai sculptures. This thread of research and applied research to explore the basic pattern of the data was analyzed to create a patterned design and the satisfaction of a common pattern. This research study by a lotus pattern to be used in five areas Thai fine art, Thai art, Thai architecture, Thai handicrafts and Thai sculptures. Researchers developed the design to create a new 30 pattern of lotus. The study compares the pattern of lotus in Thai art in it is applied in the study of art history and the development pattern of a lotus design in Applied Arts. It is useful for teaching the art and design work for the mix of the various educational institutions. And designers can use the information in the study design. How to do the research and the experimental data of a pattern of lotus from the Thai book. Model lotus patterns, which can be compiled as follows “Bua Lookaw”, “Bua Tala”, “Bua Korser”, “Bua Kleepkanun”, “Bua Kloom”, “Bua Kaple”, “Bua Jongkol”, “Bua Paktan”, “Bua Pakpling”, “Bua Langjed”, “Bua Kanok”, “Bua Wang”, “Bua Buysi”, “Bua Funjak”, “Bua Runyai”,

“Bua Runkum”, “Bua Kajub”, “Bua Paitat”. The lotus designs in Thai art can be classified into five groups Thai fine art, Thai art, Thai architecture, Thai handicrafts and Thai sculptures. The study area based on local conditions “Wat Klang, Pracha”, “Wat Praputabaht, Lampoon”, “Wat Prataht Haripoonchi, Lampoon”, “Wat Prakawdontaosudaram, Lampang”, “Wat Prasing, Chingmai”, “Sukothai historical park, Sukothai”, “Wat Poomin, Nan”, “Wat Paryap, Nakornrachsema”, “Wat Prataht Pranom Burom Mahaviharn, Nakornpranom”, “Kornkan museum, Kornkan”, “Prasat Srikorapoom, Surin”, “Prasat Muangtod, Surin”, “Prasat Muangtum, Buriram”, “Wat Boatmuang, Jantaburi”, “Wat Prashatupoolvimolmangkalarum, Bangkok”, “Wat Sutattavararum, Bangkok”, “Wat Kongkarum, Rachburi”, “Wat Jadeehoi, Prathumtani”, “Count unit, Prathumtani”, “Rachamakala Thanyaburi Bua museeum, Prathumtani”, “Workhouse, Aryutya”, “Bangpain Place, Aryutya”, “Wat Pramain, Nakornprathom”, “Wat Praprathomjadi, Nakornprathom”, “Ancient City, Samootprakan”, “Wat Yaisuwanaram, Petchburi”, “Wat Pradoopatanaram, Nakornsitumarach”.

The study of a lotus pattern creation, according to Thai art and analyzing the data obtained by comparative study and analysis of data describing the results of the analysis of data to be used as guidelines for design applications. Then find the confidence to study customer satisfaction and used by training, transferring knowledge to students, designers, or the snow to collect data to study the basis of historical documents by study of patterns in nature and art, by capturing images of nature's true clutter and survey of the lotus in various patterns. Develop a pattern analysis application lotus And the satisfaction of a lotus pattern design pattern to create a new design.

Performance and design, research and information related to the theme of the lotus pattern from technical documents and data sources there enough information to

conclude that there is a lotus pattern to the destination. Especially in Thailand have many in architecture. The form of the patterns have some similarities somewhat different. The nature and limitations of models include. Thai painting shows a pattern that is sophistication and may show the colors as well. The design of the sculptures that are part of Thai architecture with different characteristics. The form of a roll pattern, geometry. The embossed pattern of high The floating roll. The lotus designs in sculpture, Thailand will have a different style from a lotus pattern in Thai painting. But the overall pattern still not leaving the root of a shadow. Teachers design layout for the craft was used as a component lotus patterns. The same product.

From the study, the researcher has studied the form of a lotus pattern from the book. Thai designs and motifs of the lotus of the teachers in other historical sites. By way of a pattern as a guide for the design of the new Lotus has a new design and style of a detailed patterns. It differs from the original. And they can be applied widely. Reduce restrictions on its use and the concept of new design principles are not abandoned. Pattern and structure of the teacher is guiding them. Be a pattern. Application guidelines as a model of contemporary modern design.

Of research and conceptualized it. The switch is designed for Lotus patterns and increasing the profile of the new design concept in place. The new design makes it ideal for a variety of widely used to steer the school. Without focusing on a lotus pattern. Reduce restrictions on the design and implementation of a new approach to design school. Do not distinguish it as a kind of lotus patterns. It will focus on that approach. Lotus pattern of teacher training has shown me that the rules are not the norm, not fixed. A Live account profile. If, however, should be used as a model that can be used to guide and The main idea is to design, especially the idea that the use of forms of Nature is the inspiration for the design of a new pattern. This research study. Try creating a new pattern of lotus school. Using a patterned roll of teachers from the textbook. Thai design themes to study patterns of landscape architecture and architecture in areas that form. Patterns of the local craft community with.

Model lotus patterns of production and industry awareness and education models. The shape of lotus plants and natural view of the lotus and lotus leaf. Make and model of the design guidelines. Pattern as shown in this document.

Study to find ways to make the lotus pattern. The form of a new pattern. One idea would be to develop the creativity of design. So that the art is still in place. Lack of development of design ideas. Lack of interest in our laboratory. Used appropriately. In particular, the creation of Thai handicraft. This is a foundation of knowledge that creation of a very different pattern recognition, and especially the lotus pattern is a pattern that is important. Commonly used in handicraft products has always been tight.

สารบัญ

หน้า

คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ญ
บทที่ ๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
คำสำคัญ (Key Word)	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมและสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง	๔
ลวดลาย	๕
การนำลวดลายมาใช้	๖
อิทธิพลของลวดลาย	๕
ลวดลายในงานสถาปัตยกรรม	๑๒
แบบลวดลายงานสิ่งพิมพ์	๑๘
การออกแบบลายผ้า	๒๕
งานหัตถกรรมท้องถิ่น	๓๕
แนวความคิดในการออกแบบลวดลาย	๕๑
หลักการออกแบบ	๕๓
หลักเกณฑ์ในการออกแบบลวดลาย	๕๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๖
บทที่ ๔ การวิเคราะห์และแปลผล	๖๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปราย เสนอแนะ	๒๔๒
บรรณานุกรม	๒๔๕

บทที่ ๑

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ลวดลาย (Ornamental) เป็นความแตกต่างของสรรพสิ่งที่มองเห็น มีทั้งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดจากการสร้างสรรค์ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น ลวดลายที่เกิดจากการเคลื่อนตัวของอากาศบนผิวน้ำ หรือผิวน้ำของทะเลทราย ทำให้เกิดเป็นร่องรอยของแนวคลื่น ลักษณะของคลื่นที่เกิดขึ้นต่อ ๆ กัน ทำให้เห็นเป็นลวดลาย หรือแนวการเรียงตัวของสิ่งต่าง ๆ ที่วางต่อเนื่องกันจำนวนมาก ก็ทำให้เห็นเป็นลวดลายได้

การขีดเขียนเส้นที่มีน้ำหนักหรือรูปแบบต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กัน ทำให้เกิดเป็นลวดลาย เมื่อนำสิ่งที่มองเห็น ในธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ลวดลาย มีการยอมรับและนำไปใช้เป็นองค์ประกอบของงานต่าง ๆ และสืบทอดต่อกันมาเป็นที่ยอมรับในกลุ่มชน เป็นวัฒนธรรมหรืออารยธรรมของแต่ละชนชาติ

งานศิลปกรรมที่เกี่ยวกับลวดลายนับเป็นงานศิลปกรรมที่นิยมเรียกกันว่าเป็นงานจุลศิลป์ หรือเป็นศิลปะเพื่อประกอบหรือการตกแต่งให้งานศิลปกรรมนั้น ๆ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อาจจะเป็นด้วยเหตุแห่งความคิดนี้ จึงทำให้องค์ความรู้ในเรื่องลวดลายหรือรูปแบบของลวดลายได้รับความสนใจน้อย ขาดการศึกษา ขาดการพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของ การพัฒนารูปแบบลวดลาย หากได้สังเกตถึงงานสถาปัตยกรรมไทย ได้แก่ วัดวาอาราม หรืออาคารที่อยู่อาศัย ตลอดจนผลิตภัณฑ์เครื่องใช้หรือของใช้ต่าง ๆ จะเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นจะไม่สมบูรณ์เลยหากขาดซึ่งลวดลายประกอบตกแต่งให้สวยงาม น่าดูน่าใช้ ไม่ว่าจะเป็นงานขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก ไม่ว่าจะเป็นงานแบบจิตรศิลป์หรืองานแบบสมัยใหม่ก็ตาม

ลวดลายนับเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่ควรแก่การสนับสนุนให้มีการศึกษา หรือส่งเสริมให้มีการวิจัยให้มาก ในสภาพการปัจจุบันลวดลายไม่มีการพัฒนาทั้งแนวความคิดให้เกิดแบบ อย่างใหม่ หรือการคิดใหม่ จึงทำให้แบบอย่างของลวดลายที่ปรากฏในงานศิลปกรรมเป็นแบบอย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ ทั้งนี้ก็เพราะขาดการส่งเสริมและขาดการศึกษาอย่างจริงจัง จึงเห็นลวดลายในงานศิลปกรรมมีความจำเจตามรูปแบบดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่างในงานสถาปัตยกรรมไทยหรืองานศิลปกรรมไทย ที่ใช้รูปแบบลวดลายประเภทลายกระหนก ลายกระจัง ลายบัว ลายลูกแก้ว ดาวเพดาน ลายประจำยาม และอื่น ๆ การใช้รูปแบบ

ลวดลายครุหรือลวดลายที่ช่างไทยในอดีตได้วางแบบอย่างไว้หลากหลายลักษณะของการนำไปใช้ แต่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการคิดในการนำลวดลายจากธรรมชาติมาใช้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเชิงวิเคราะห์กระบวนการคิดออกแบบลวดลายที่พัฒนามาจากธรรมชาติของดอกบัว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ทำการศึกษาการสร้างสรรค์ลักษณะลวดลายในงานศิลปกรรมไทย
๒. ศึกษาการสร้างสรรค์รูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย
๓. ออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตเชิงปริมาณ ศึกษาการสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานต่าง ๆ ดังนี้

การสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานจิตรกรรมไทย	๑๐	แบบ
การสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานสถาปัตยกรรมไทย	๑๐	แบบ
การสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานประติมากรรมไทย	๑๐	แบบ
การสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานหัตถกรรมไทย	๑๐	แบบ
การสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานอุตสาหกรรมไทย	๑๐	แบบ

รวมศึกษาการสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานต่าง ๆ ๕๐ แบบ

๒. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์

ทำการสำรวจลวดลายพื้นฐาน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ลักษณะของลวดลาย ทำการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลาย และศึกษาความพึงพอใจรูปแบบของลวดลายที่สร้างขึ้น

๓. การวิจัยนี้เป็นการศึกษารูปแบบลวดลายบัวที่นำมาใช้ในงานศิลปกรรมไทย ๕ ด้าน

- จิตรกรรมไทย	- สถาปัตยกรรมไทย
- ประติมากรรมไทย	- หัตถกรรม
- และอุตสาหกรรม	

๔. พัฒนาการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบัว รวม ๓๐ แบบ

๕. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

- ศึกษาเชิงสำรวจลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย
- วิเคราะห์ ประยุกต์ และพัฒนารูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย

คำสำคัญ (key words) ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าประกอบด้วย

๑. รูปแบบลวดลายบัว (Nelumbo Ornamental Stlye) หมายถึง รูปแบบลวดลายที่นักออกแบบได้ออกแบบขึ้นโดยได้แรงบันดาลใจมาจากดอกบัวประเภทต่าง ๆ โดยยึดถือแนวทางการออกแบบ จากเอกสารตำราลวดลายไทย

๒. ศิลปกรรมไทย (Thai Fine Arts) หมายถึงงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ได้แก่ งานจิตรกรรมไทยประติมากรรมไทย สถาปัตยกรรมไทย หัตถกรรม และอุตสาหกรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ข้อมูลจากการศึกษาการสร้างสรรค์ลักษณะลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย เพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบ นักศึกษาผู้ศึกษาด้านการออกแบบใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานการศึกษา และประชาชนทั่วไป ผู้สนใจใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษางานศิลปกรรมไทย

๒. ได้ทราบแนวทางการสร้างสรรค์รูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย เป็นข้อมูลในการนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์การพัฒนางานศิลปกรรมของประเทศไทย

๓. ได้ผลงานต้นแบบการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการแนวคิดในการออกแบบลวดลาย และนักออกแบบใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาการออกแบบลวดลาย

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรมและสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้คณะผู้ดำเนินโครงการได้ทำการทบทวนวรรณกรรมพื้นฐาน ดังนี้

๑. ความหมายของลวดลาย
๒. การนำลวดลายมาใช้
๓. อิทธิพลของลวดลาย
๔. ลวดลายในงานสถาปัตยกรรม
๕. การออกแบบลวดลายงานสิ่งพิมพ์
๖. งานหัตถกรรมท้องถิ่น
๗. หลักเกณฑ์ในการออกแบบลวดลาย

๑. ความหมายของลวดลาย

ลวดลายเป็นความแตกต่างของสิ่งที่เรามองเห็น มีทั้งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดจากการสร้างสรรค์ขึ้นโดยการกระทำจากสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

ลวดลายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ลวดลายบนผิวหนังของสัตว์ เปลือกหอย ปีกผีเสื้อ ปีกนก ปีกหรือตัวแมลง ลวดลายของเปลือกต้นไม้ ใบไม้ เป็นต้น

ลวดลายที่เกิดจากการสร้างสรรค์หรือจากการกระทำโดยสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ลวดลายที่เกิดจากการเคลื่อนตัวของอากาศบนผิวน้ำ ทำให้เกิดเป็นเส้นหรือแนวคลื่น เส้นหรือคลื่นที่เกิดขึ้นต่อ ๆ กันนั้นเป็นลวดลาย หรือลมที่พัดผ่านบนผิวน้ำของทะเลทราย ทำให้เกิดลวดลาย ลวดลายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามทิศทางการเคลื่อนตัวของอากาศ หรือความรุนแรงที่เหมือนหรือแตกต่างกันของลม

ลวดลายที่เกิดจากการกระทำของสัตว์ เช่น การขูดเล็บเท้าบนพื้นผิว เพื่อลบอาวุธที่ใช้ในการต่อสู้หรือเพื่อการดำรงชีวิต

ลวดลายเกิดจากการขีดเขียน และ แกะ เกลา โดยมีมนุษย์ ทั้งด้วยความตั้งใจสร้างสรรค์ และไม่ได้ตั้งใจ เช่น การลากไม้บนพื้นทราย การเดินเหยียบย่ำบนพื้นดิน การเล่นเรือในน้ำ การเล่นเรือฝ่าคลื่นทำให้เกิดการแตกกระจายของน้ำเป็นลักษณะลวดลายที่สวยงาม การลากเส้น บนพื้นผิวระนาบ เช่น บนผิวหน้ากระดาน การแกะสลักบนพื้นโลหะ บนผิวหิน ดิน น้ำแข็ง และไม้ เป็นต้น

ลวดลาย

จากศัพท์คำว่า “ลวดลาย” ตามพจนานุกรม อังกฤษ – ไทย โดย ดร.วิทย์ เทียงบุญธรรม หมายถึง เครื่องประดับ ของประดับ สิ่งประดับ เครื่องตกแต่ง เครื่องเชิดชู หรือเครื่องเสริม

คำว่า “ลาย” จัดเป็นรูปแบบทางทัศนศิลป์ประเภทหนึ่ง ที่ทำให้สิ่งที่มองเห็นนั้นให้ความรู้สึกแตกต่างกันตามประสบการณ์การมองเห็นของมนุษย์แต่ละคนประกอบขึ้นด้วยเส้นเป็นสำคัญ อาจจะมีลักษณะเป็นแบบซ้ำๆ เป็นหมู่ หรือต่อเนื่องกัน มีทั้งลายแบบธรรมชาติ และลายแบบประดิษฐ์ ใช้เขียน ปั้น หรือ แกะสลัก เป็นต้น เพื่อตกแต่งให้สวยงาม เช่น ลายกระหนก ลายเทพนม ลายก้านขด กรรมวิธีประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ให้เป็นลวดลาย เช่น ลายกำมะลอ ลายปิดทองรดน้ำ ลายแทงหยวก

ลวดลาย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๓๔ หมายถึง การปรากฏตำแหน่งเส้น หรือลายต่าง ๆ ที่เขียนหรือแกะสลัก ฝีมือ หรือความสามารถที่แสดงให้เห็นปรากฏโดยปริยาย หมายความว่า มีลูกไม้ หรือชั้นเชิงต่าง ๆ

Ornament เป็นการกระทำ การขีดเขียนเพื่อให้เกิดความแตกต่างที่มีความงาม ลายคราม หมายถึง เครื่องภาชนะ กระเบื้องที่เขียนลวดลายเป็นสีคราม เรียกว่า ลายคราม ความหมายของลวดลายโดยปริยาย หมายถึงลักษณะสำคัญของคน เช่น ทั้งลาย ไร่ลาย หากเป็นคำวิเศษณ์หมายความว่า เป็นแนวยาว ๆ เป็นดวง ๆ เช่น ลายพาดกลอน เป็นแผ่ยาว ๆ เช่น หลังลายเป็นจุด ๆ เป็นแฉ่ม ๆ เป็นดวง ๆ หรือเป็นเส้น ๆ เช่น หน้าลาย ท้องลาย ส่วนอีกความหมายหนึ่งแสดงความหมายถึง ผ้าที่เขียนหรือพิมพ์ลายเป็นดอกดวงต่าง ๆ มีลักษณะเป็นสีเคลือบผืนผ้าใช้เป็นผ้าโจงกระเบน ปัจจุบันทำเป็นผ้าถุงเรียกว่า ผ้าลาย

คำว่า “ลาย” ยังปรากฏความหมายในส่วนอื่น ๆ อีก ได้แก่

ลายเทศ หมายถึง ผ้าลายซึ่งมีดอกดวงเป็นแบบของต่างประเทศ

ลายน้ำ หมายถึง ลวดลายในเนื้อกระดาษที่สร้างขึ้นพร้อม ๆ กับกระดาษ จะมองเห็นได้ชัด โดยยกกระดาษนั้นขึ้นส่องกับแสงสว่าง

ลายน้ำทอง หมายถึง ลายหรือรูปสีซึ่งเขียนลงบนเครื่องกระเบื้อง เช่น จาน ชาม กระโถน บนส่วนพื้นที่ทาด้วยสีทอง

ลายไม้ หมายถึง ลายของฝ้าม่วงหรือแพรอย่างลายไม้เกิดเพราะอัดแน่น

ลายลักษณ์ หมายถึง ตัวหนังสือ หรือเครื่องหมายเป็นรูปต่าง ๆ

ลายสอง หมายถึง ลายสานหรือลายขัดที่ยกสอง ข่มสอง หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ใช้เรียกชื่อผ้าที่ทอเป็นลวดลายขัด

ลายอย่าง หมายถึง ผ้าลายที่ส่งไปเป็นตัวอย่างให้ทำเข้ามาขาย หรือหมายถึง ลายที่ส่งไปเป็นตัวอย่างให้นำเข้ามาขาย

ลายส่อ หมายถึง ลายเส้นที่เขียนเป็นไพร่คว่ำ ไพร่ปาก บนหน้าโจน ประกอบด้วยเส้น สีแดง ดินแดง และสีทอง บางครั้งเรียก เส้นส่อ อีกความหมายหนึ่ง หมายถึง ลายที่เขียนเป็น อย่างแถบผ้าสะบัดกลับไปมา ใช้เขียนเพื่อแบ่งภาพเป็นตอน ๆ ในงานจิตรกรรมฝาผนัง หรือ จิตรกรรมภาพพระพุทธรูป

หากนำเอาคำสองคำมารวมกันว่า “การออกแบบลวดลาย” อาจแสดงความหมายได้ว่าเป็นการถ่ายทอดความคิด จินตนาการของมนุษย์ เพื่อการสร้างสรรค์ ประดับ แต่ง สิ่งตกแต่ง ประกอบในส่วนรายละเอียดของรูปทรง รูปร่าง รูปลักษณ์ องค์ประกอบทางศิลปะ ให้มีความงดงามเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และสอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติ

สรุป

ลวดลาย (Ornamental) หมายถึง การขีดเขียนเส้นประกอบขึ้นเป็นรูปร่าง มีลักษณะ และรูปแบบที่แตกต่าง และหลากหลาย

การออกแบบ (Design) หมายถึง การคิด การสร้างสรรค์ให้เกิดรูปแบบใหม่ ๆ โดยมีแนวคิดหรือแรงบันดาลใจจากรูปแบบธรรมชาติ

การตกแต่ง (Decoration) หมายถึง ลักษณะของลวดลายที่ใช้ประกอบการตกแต่งบนผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

๒. การนำลวดลายมาใช้

การกำเนิดของลวดลายนั้น อาจกล่าวได้ว่า ลวดลายมีที่พบเห็นได้ทั่วไป หากได้สังเกต สิ่งที่อยู่รอบตัว จะเห็นลวดลายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ลวดลายจากต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ลวดลายบนก้อนกรวด หิน ดิน ทราย ลวดลายจากตัวสัตว์นานาชนิด หรือลวดลายที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น คลื่นลม ฟ้าผ่า ดินแยกแตกกระแหง ฯลฯ

ลักษณะของลวดลายที่เกิดขึ้นนั้นเองอาจไม่ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด หากแต่มนุษยชาติได้พิจารณา และนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการคิดสร้างสรรค์ เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์นานัปการ ทั้งการสนองความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ เพื่อให้เกิดความสุขผ่อนคลาย รวมทั้งตอบสนอง ความสะดวกสบายทางด้านร่างกายในการนำมาใช้สอยได้อย่างดีอีกด้วย

ลักษณะของลวดลายในธรรมชาติจึงเป็นแหล่งกำเนิดของลวดลาย ที่มนุษย์ชาติได้นำ มาประดิษฐ์ คิดค้นขึ้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตั้งแต่สิ่งเล็ก ๆ จนเป็นสิ่งที่ก่อสร้างขนาดใหญ่ มี พัฒนาการเป็นเทคโนโลยี ที่มีความซับซ้อนอย่างมากมาย ความคิดที่เกี่ยวข้องในการนำลวดลาย มาใช้มีองค์ประกอบและปัจจัย ดังนี้

๑. ความคิดที่ต้องการนำมาใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอย เป็นความต้องการทางร่างกาย การสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้น เพื่อความสะดวกสบาย เช่น สร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการหาอาหาร สร้างที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอย มนุษย์รู้จักคิดสร้างสรรค์ที่จะปรับปรุงตกแต่ง ให้งดงามสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย เช่น ความคิดในการนำไปไม้ ใบหญ้า หนังสัตว์ ขน นก มาห่อหุ้มร่างกาย เพื่อป้องกันอันตราย เพื่อความอบอุ่นแก่ร่างกาย และพัฒนาวิธีคิดใน การสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย เช่น วิธีการผูก การมัด การถักทอ การตัดและการ เย็บ และอื่น ๆ อีกมากมาย วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกัน ไป หรือความคิดในการใช้ดิน การใช้สีมาเขียนหรือสีก เพื่อเป็นเครื่องป้องกันอันตรายตาม ความเชื่อของชนเผ่าต่าง ๆ และพัฒนาการมาเป็นการใช้สีตกแต่งร่างกาย เพื่อความสวยงามใน ปัจจุบัน เป็นต้น

๒. ความคิดที่ต้องการสร้างเพื่อความเพลิดเพลิน การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะเน้นให้มีความงดงามและมีความกลมกลืน จึงไม่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก แต่จะ มุ่งเน้นเพื่อความสวยงาม ความเพลิดเพลินและความสุนทรีย์ทางจิตใจ เช่น การตกแต่งบ้าน เรือนให้สวยงาม การเขียนลวดลายบนผิวหนังทุก ๆ ส่วนของร่างกาย ได้แก่ การเขียนลวดลาย บนใบหน้า หรือบนแผ่นหลังของหญิงสาวเผ่ามาดอนด์ ที่กลายเป็นประเพณีที่เชื่อกันว่าเป็น ความสวยงาม ถ้าหญิงใดที่ไม่มีลวดลายบนร่างกายก็จะกลายเป็นคนไม่สวยของสังคมนั้น ๆ

๓. ความคิดที่ต้องการสร้างเพื่อความเชื่อความศรัทธาในศาสนา เป็นการสร้างสรรค์ เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดลัทธิ ความเชื่อ และความศรัทธาในศาสนาต่าง ๆ ด้วยเหตุที่การ ดำรงชีวิตของมนุษยชาติสมัยโบราณ ที่แฝงอยู่บนความกลัวปรากฏการณ์ ทางธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ ด้วยไม่ทราบสาเหตุ มีการจัดทำพิธีกรรม การบวงสรวง การ สร้างรูปเคารพบูชาต่าง ๆ และได้พัฒนา การมาเป็นลัทธิศาสนา กิจกรรมต่าง ๆ ได้นำพาให้เกิด เป็นงานศิลปกรรมทางศาสนาขึ้น อิทธิพลทางความคิดในการใช้ศิลปะเป็นสื่อทางศาสนา ทำให้ เกิดพัฒนาการของศิลปกรรมอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง การพัฒนางานศิลปกรรมจึงคู่ขนานไป พร้อมกับศาสนาอย่างแน่นแฟ้น วิวัฒนาการของศิลปกรรมรวมถึงลักษณะของรูปแบบลวดลาย ต่าง ๆ จึงมีพัฒนาการของความต่อเนื่องจากการสร้างสรรค์ศิลปะที่สืบทอด และเปลี่ยนไป ตามประเพณีความเชื่อตลอดมา

ลักษณะที่เห็นเด่นชัดของศิลปกรรมลวดลายตามความคิดเบื้องต้น มีความแปลกแตกต่างกันไป การพัฒนารูปแบบทั้งเพื่อประโยชน์ใช้สอย ทั้งความพึงพอใจในคุณค่าทางศิลปกรรม ความสวยงาม ความเพลิดเพลิน ทำให้ลักษณะของรูปทรง รูปร่าง รายละเอียดลวดลายมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ก่อให้เกิดยุคสมัยทางศิลปะ เมื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการของความเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ ก็จะเห็นถึงอิทธิพลของลักษณะรูปแบบต่าง ๆ มีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันอย่างแน่นแฟ้น

จากการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดี อันเกี่ยวเนื่องกับงานศิลปกรรมลวดลายที่เกิดขึ้นจนเป็นที่ประจักษ์นี้ จะได้ทราบว่ามนุษย์ในสมัยโบราณได้ดำเนินชีวิตด้วยการเรียนรู้ธรรมชาติ การแก้ปัญหา การสังเกตสิ่งที่อยู่รอบตัว และปรับเปลี่ยนสิ่งเหล่านั้นเพื่อความอยู่รอด ตัวอย่าง เช่น การรู้จักนำเอาหินมาแกะเพาะเพื่อให้เกิดความคม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับ สับ ตัด สิ่งของ เรียกว่า “เครื่องมือหินกะเทาะ” ซึ่งมีอายุประมาณ ๕๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว ที่มีรูปร่างและมีลักษณะแตกต่างกันไปนั่นเอง คงเป็นจุดเริ่มต้นของพัฒนาการสิ่งประดิษฐ์และจุดเริ่มต้นของวิชาการหลายแขนงในเวลาต่อมา

จากการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เหล่านักวิชาการได้ลงความเห็นร่วมกันว่า เมื่อประมาณ ๗,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์ที่อาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำไนล์ ลุ่มแม่น้ำไทกริส แม่น้ำสินธุ และแม่น้ำฮวงโห เป็นกลุ่มชนเผ่าที่มีความเจริญ และสร้างสรรค์ศิลปกรรมขึ้นมา มีการขุดซากบ้านเมือง รูปปั้น ภาพแกะสลัก และเครื่องใช้สอยอื่น ๆ ด้วย

ส่วนชาวอียิปต์ที่อาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำไนล์เป็นกลุ่มที่เจริญกว่ากลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากลุ่มแม่น้ำแถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์ มีคนอาศัยอยู่มากมาย มีการจัดระบบสังคม มีพัฒนาการทางศิลปกรรมตามความเชื่อในลัทธิ มีการก่อสร้างขนาดใหญ่ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาจนปัจจุบัน

สำหรับมนุษย์ที่อาศัยแถบลุ่มแม่น้ำไทกริสและแม่น้ำยูเฟรติส หรือที่นักประวัติศาสตร์เรียกว่า “แคว้นเมโสโปเตเมีย” (ประกอบด้วยหลายชนชาติ เช่น ชูเมอเรียน บาบิโลเนีย ลิเดีย ฟินีเซีย แอลซีเรีย และฮัมรุ) มีความเจริญรุ่งเรืองมาก งานศิลปกรรมกลุ่มนี้ ยังมีการถกเถียงกันอยู่ว่า ได้เริ่มก่อกำเนิดและมีวิวัฒนาการขึ้นมาในแถบนี้เอง หรือได้รับอารยธรรมมาจากอียิปต์

อาณาจักรกรีกบริเวณแหลมบอลข่าน ได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอย่างมากเช่นเดียวกัน โดยชนกลุ่มนี้อพยพมาจากตอนกลางของประเทศรัสเซีย ลงมาทางตอนใต้ และตั้งกลุ่มอยู่ในแหลมบอลข่าน เมื่อประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว พัฒนาการทางศิลปวัฒนธรรมของชนชาติมีความรุ่งเรืองกว่า ๗,๐๐๐ ปี เป็นการพัฒนาโดยรับอิทธิพลจากศิลปะอียิปต์และเมโสโปเตเมีย คือ พัฒนามาจากศิลปะแบบเริ่มแรก (Primitive Arts) มาเป็นแบบเหมือนธรรมชาติที่มีความงามตามแบบธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ที่สุด จัดเป็นศิลปะแบบสูงสุดของยุคโบราณ จาก

การศึกษาถึงซากโบราณวัตถุที่พบเห็น เริ่มมีรายละเอียดมากขึ้น และได้สะท้อนให้เห็นถึงความพิถีพิถัน ความละเอียดอ่อน ความประณีตในการสร้างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งสังเกตได้จากลวดลายแบบต่าง ๆ ที่ประกอบสถาปัตยกรรม สิ่งประดับตกแต่ง เครื่องตกแต่งร่างกาย ตลอดจนเครื่องใช้สอยมากมายที่มีรูปแบบมาจากธรรมชาติ นำมาดัดแปลงให้ผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมยิ่ง

อาณาจักรกรีกแบ่งออกเป็น ๒ อาณาจักรใหญ่ คือ เอเธนส์ และสปาร์ต้า (Sparta) โดยทั้งสองอาณาจักรมีความเจริญต่างกัน คือ

- เอเธนส์ รุ่งเรืองทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ และปรัชญา
- สปาร์ต้า รุ่งเรืองในด้านกำลังรบ

บางช่วงสมัยของกรีก ทั้งเอเธนส์และสปาร์ต้า ได้ร่วมกันขยายอำนาจไปยังดินแดนของอื่น อิทธิพลทางวัฒนธรรมและศิลปะของกรีกจึงได้แพร่ขยายไปเกือบทั่วโลก

ในเวลาเดียวกันทางซีกโลกตะวันออก มนุษย์แถบลุ่มแม่น้ำสินธุของอินเดีย และลุ่มแม่น้ำฮวงโหของจีน ก็มีความเจริญขึ้นอย่างมากมาย ที่อินเดียมีการขุดค้นพบศิลปะวัตถุที่เมืองโมเฮนโจดาโร (Mohenjodaro) และเมืองฮาริปปา (Harippa) ได้พบซากบ้านเมือง เครื่องปั้นดินเผา และภาพแกะสลักมากมาย ชาวจีนรู้จักทอผ้าไหม การทำเครื่องโลหะรูปพรรณประดิษฐ์เครื่องเรือนด้วยไม้อย่างประณีต

ศิลปกรรมของกรีกและเมโสโปเตเมีย แผ่เข้ามาทางภาคเหนือของอินเดีย จากการขยายอำนาจของพระเจ้าเล็กซานเดอร์มหาราช เมื่อประมาณ ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว จนทำให้อินเดียมีการพัฒนาศิลปกรรมและวัฒนธรรมเจริญสูงสุด และเป็นแม่แบบศิลปะของชาติต่าง ๆ ในแถบเอเชียในเวลาต่อมา ส่วนของทวีปยุโรป เมื่อกรีกเสื่อมอำนาจลงและโรมันรุ่งเรืองขึ้น จึงได้ขยายอิทธิพลศิลปะที่รับมาจากกรีกไปสู่ยุโรปอีกด้วย กระทั่งอารยชนเข้ามารุกรานทำลายจนโรมันเข้าสู่ยุคมืด การเผยแพร่และการพัฒนางานศิลปกรรมจึงชะงักลงเป็นเวลานาน และได้มีการฟื้นฟูขึ้นประมาณ ๔๐๐ ปีมานี้เอง และมีการพัฒนาอย่างสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

๓. อิทธิพลของลวดลาย

การดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะมองไปทางใดหรือจะทำอะไร ก็จะมีสิ่งที่เรียกว่า “ลวดลาย” นั้น ปรากฏอยู่ทั่ว ๆ ไป ตั้งแต่สิ่งที่เล็กมาก ๆ จนกระทั่งสิ่งที่มีขนาดใหญ่โต เช่น สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหารภาชนะบรรจุอาหาร เครื่องประดับ สร้อยคอ ต่างหู เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นศิลปกรรมยุคใดสมัยใด ลวดลายของลวดลายก็ย่อมผนวกเข้าไปรวมด้วย ทำให้เกิดคุณค่าทั้งทางความงาม และส่งเสริมด้านประโยชน์ใช้สอยได้อย่างเหมาะสม ลวดลายในงานสถาปัตยกรรม สิ่งประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์จึงได้รับการออกแบบอย่างพิถีพิถัน มีความประณีต คุณค่าของลวดลาย

ที่เกิดขึ้นมีอิทธิพลต่อจิตใจความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์อย่างมาก

สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรานั้นมีทั้งที่สามารถมองเห็นได้และไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า สิ่งที่เรามองเห็นได้ด้วยตาเปล่า มีปัจจัยที่ประกอบขึ้นด้วย รูปร่าง รูปทรง สี สัมผัส ลิลา ลวดลาย เหมือนหรือคล้ายกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตในธรรมชาติ สิ่งของที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย เพื่อความพึงพอใจ เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อความบันเทิง เพื่อความสวยงาม หรือเพื่อการประดับตกแต่งอื่น ๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนแฝงไว้ซึ่งคุณค่าทางศิลปะที่มนุษย์ใช้เป็นแรงบันดาลใจในการคิดค้นให้เกิดสิ่งใหม่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ศิลปะลวดลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีบทบาทสอดแทรกอยู่ในธรรมชาติ สิ่งก่อสร้าง สิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย ลักษณะของลวดลายอาจเกิดเองโดยธรรมชาติ เกิดโดยการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ที่มีลักษณะและรูปแบบแตกต่างกันไป อาจเป็นเพราะอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ สิ่งแวดล้อมสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ การดำรงชีวิตอื่น ๆ รวมไปถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

แม้ว่าลักษณะของลวดลายจะมีลักษณะรายละเอียดที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่เมื่อได้ศึกษาพิจารณาจะเห็นว่า ที่มาและแรงบันดาลใจของลักษณะแบบอย่างลวดลาย ส่วนใหญ่ก็มีอิทธิพลของธรรมชาติเป็นแนวความคิดในการออกแบบทั้งสิ้น ความเหมือนและความแตกต่างจึงมีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านเนื้อหา เรื่องราว และการจัดวางองค์ประกอบ และอาจแตกต่างกันบ้างในส่วนของรูปแบบรายละเอียดที่มีอารยธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อที่แตกต่างกันด้วย

ชาวยุโรปมีพื้นฐานความเจริญมาในลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เริ่มต้นมาจากเมืองเล็กเมืองน้อย ทำสงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่กันอยู่ตลอดเวลา แม้แบบหลักของอารยธรรมยุโรปคือ กรีกและโรมัน คนชาวกรีกจะเน้นให้เห็นถึงศักยภาพของปัจเจกบุคคล (individuality) คือความสามารถซ่อนเร้นของคนแต่ละคนว่ามีคุณค่า ส่วนโรมันเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างให้เห็นคุณค่าการจัดระบบ (systematization) ความมีวินัย และโดยเหตุที่ยุโรปเดิมไม่มีศาสนาเป็นหลักยึดด้านจิตใจเป็นกิจลักษณะ ชาวยุโรปโดยทั่วไปจึงเป็นนักวัตถุนิยม รักเสรีภาพ ไม่ยอมสยบ แต่ทำงานเป็นระบบ ระเบียบ และมีความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเองสูง มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและคลี่คลายวิถีชีวิตมายาวนาน หลายยุคหลายสมัย

ลักษณะของลวดลาย

พัฒนาการของศิลปะตะวันออกหรือชนชาติในเอเชีย มีรายละเอียดที่แตกต่างตามลักษณะวัฒนธรรม ขนบประเพณี และรสนิยมของแต่ละชนชาติ อย่างไรก็ตามมีลักษณะร่วม

ที่เหมือนกันเป็นเอกลักษณ์ตามรูปแบบของภูมิประเทศของชนชาติในแถบตะวันออก นอกจากนี้ พบว่า พื้นฐานทางศิลปะที่ไม่แตกต่างกันคือ การสร้างสรรค์ลวดลายที่มีลัทธิความเชื่อและการรับใช้ศาสนาคลายคลึงกัน อาจแตกต่างกันในรูปแบบลวดลายศิลปะที่แตกต่างกัน คือ

๑. ลัทธิความเชื่อ การรับใช้ศาสนา แหล่งกำเนิดศาสนาทั้งหมดในโลก เช่น พุทธ ศาสนา คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาซิก ลัทธิชินโต ลัทธิเต๋า นับเป็น พัน ๆ ปี จนกระทั่งคำสอนในลัทธิหรือศาสนานั้น ๆ แทรกผสานลงไปในชีวิตวิถี (way of life) ของชุมชน ตั้งแต่ขนบธรรมเนียมประเพณีการแต่งกาย ศิลปะ วัฒนธรรม จนถึงงานสถาปัตยกรรม อันใหญ่โตมโหฬาร มักจะเกี่ยวเนื่องและผูกพันอยู่กับศาสนาทั้งสิ้น ตัวอย่าง เช่น พระพุทธรูป เทวรูป มัสยิด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ งานจิตรกรรม อาจจะเป็นงานจิตรกรรมฝาผนัง หรือภาพประกอบในคัมภีร์ งานประติมากรรมมักเป็นส่วนประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม ให้มีความละเอียดประณีต ดูขรึม ขลัง อลังการ แทนค่าความศรัทธา เลื่อมใส อันสูงกว่าของศาสนิกชนต่อลัทธิหรือศาสนานั้น ๆ ศิลปะตะวันออกจึงเป็นแบบฉบับอุดมคติ (Idealism) คือ เน้นความรู้สึกด้านจิตใจเป็นสำคัญ โดยไม่นำพาต่อความเหมือนจริงตามธรรมชาติมากนัก

๒. รูปแบบขนบนิยม ด้วยคำสอนทางศาสนาที่เน้นให้เป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน การแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่และบรรพบุรุษ คนในซีกโลกทางตะวันออกจึงนิยมสร้างงานที่เลียนแบบบรรพบุรุษสืบต่อกันมา จนเกิดเป็นรูปแบบศิลปะที่มีลักษณะเดียว เปลี่ยนแปลงน้อยหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ อันทำให้มีทั้งจุดเด่น และจุดด้อย รูปหน้าคน เสื้อผ้า โบสถ์ วิหาร บ้านเรือน จึงมีแบบฉบับที่แน่นอน ทำให้สามารถมองดูรู้ได้ทันทีว่าเป็นของชนชาติใด เช่น พระพุทธรูปของไทย สถูปของอินเดีย มัสยิดของอิสลาม ลวดลายของจีนหรือญี่ปุ่น เป็นต้น

๓. การใช้เส้นเป็นสื่อแสดงออกทางอารมณ์ ในงานจิตรกรรม จะเห็นความโดดเด่นในเรื่องการใช้เส้นสายมากเป็นพิเศษ โดยส่วนใหญ่จะใช้เป็นเส้นโค้ง แสดงความนุ่มนวลความพลิ้วไหวของเสื้อผ้า ความเคลื่อนไหวไหลลื่นของสายน้ำ ความระริกพลิกพลิ้วของใบไม้ ดอกไม้ และมีการใช้เส้นตรงเพื่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคงแข็งแรง และเข้มแข็งด้วย

๔. การจัดภาพหรือองค์ประกอบ เป็นแบบมองจากที่สูงหรือตานกมอง พบเห็นได้ทั้งในงานจิตรกรรมและประติมากรรมประเภทนูนต่ำ สิ่งใดอยู่ใกล้จะอยู่ในระดับล่าง สิ่งใดไกลออกไปจะเลื่อนระดับสูงขึ้นไปเป็นลำดับ จนกระทั่งสิ่งที่อยู่ไกลที่สุดก็จะอยู่ในระดับสูงสุด เมื่อมองดูภาพทั้งหมดจึงเสมือนขึ้นไปอยู่บนยอดเขาสูง หรือเป็นนกบินอยู่ในอากาศ แล้วมองลงมายังภูมิภาพเบื้องล่าง จะเห็นสิ่งสารพันได้หมดทุกอย่างไปจนสุดขอบฟ้า

๕. การใช้สีเรียบ โดยจะไม่พะวงเรื่องแสงเงา ความเป็นปริมาตร สีเนื้อ เสื้อผ้า ใบไม้ พื้นดิน ระบายเป็นค่าน้ำหนักเดียวกันตลอด แล้วเพิ่มการตัดเส้นเป็นสื่อแสดงอารมณ์ ความรุนแรงแผ่พลังของคลื่นใหญ่ ในงานสถาปัตยกรรมเส้นโค้งจะปรากฏในส่วนประดับตกแต่ง เช่น ข่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ที่ประดับตกแต่งอาคารโบสถ์ วิหาร ความอ่อนช้อย นุ่มนวลของแนวโค้งหลังคาหรือคันทวย ความเรียวชะลูด สูงสง่าของยอดเจดีย์ เป็นต้น

การแสดงความรู้สึกของบุคคลโดยใช้กิริยาท่าทาง มิใช่แสดงออกทางสีหน้า โดยสีหน้าของบุคคลในภาพจะมีลักษณะเรียบเฉย แต่บอกให้ทราบถึงอารมณ์ โดยท่าทางอย่างละคร เช่น ชี้นิ้ว แสดงว่า โกรธ หรือสั่งยกมือขึ้นแนบหน้าแสดงว่าโศกเศร้าหรือร้องไห้ ยึดอกเช็ดหน้าแสดงถึงความมีอำนาจ ความสง่างาม เป็นต้น

การแสดงความสำคัญของหน่วย โดยวิธีการเน้นด้วยสีและขนาดของบุคคลสำคัญ เช่น พระพุทธเจ้า พระมหากษัตริย์ แม่ทัพ มักมีขนาดใหญ่กว่าบุคคลแวดล้อม นอกจากนั้นสีเสื้อและสีเครื่องแต่งกายจะมีลักษณะสดใสแพรวพราวเป็นพิเศษ เช่น มีการปิดทองให้เห็นเด่นขนาดใหญ่โตของร่างกาย จะไม่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เช่น บ้านเรือนหรือปราสาทเพราะเพียงแต่บุคคลนั้นลุกขึ้นยืน ส่วนสิริষะก็จะเลยยอดปราสาท เห็นได้ว่าจิตรกรไทยหรือตะวันออกยึดถือความคิด (อุดมคติ : จิตนิยม) สำคัญกว่าความเหมือนจริง (สัจนิยม : วัตถุนิยม)

๔. ลวดลายในงานสถาปัตยกรรม

ลวดลายประดับพระราชวัง ประเทศสเปน เป็นศิลปะซึ่งถือกันว่า เป็นงานชั้นครู หากสังเกตลวดลายอันประกอบขึ้นด้วยเส้นโค้งตามโครงสร้างเรขาคณิต เส้นโค้งยอดแหลมมนของซุ้มประตู เส้นโค้งเรียวบางของตัว

อักษรอาหรับ สัดส่วนเรียวยาวของสถาปัตยกรรม ที่ให้ความรู้สึกรวมเป็น ความโปร่งเบา สบายตา สบายใจ

จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม กรุงเทพมหานคร เป็นภาพจากเรื่องเวสสันดรอนทานกัณฑ์ พระเวสสันดรและพระนางมัทรี พร้อมด้วยพระโอรสและพระธิดา ทูลลาพระเจ้าสุทโธทัญญูและพระนางสุทิดา เสด็จไปอยู่ ณ เขาวงกต หลังจากถูกชาวเมืองไล่ โทษฐานทำผิด คือ ประทานช้างคู่บ้าน คู่เมืองให้แก่เมืองอื่นไป ให้สังเกตการยกมือแนบหน้า แสดงท่าร้องไห้อย่างละคร เส้นสายอ่อนโค้งของลำตัวและเส้นไหวพลิ้ว สะบัดของพระภุชญา เส้นโค้งซ้ำกันของลายพระแท่นล้วนให้ความรู้สีก่อน ซ้อย นุ่มนวล ตามแบบอย่างตะวันออก

ภาพสลักไม้ ทาสี และปิดทองของญี่ปุ่น เป็นเป็นเทพเจ้าผู้ คู้มครองนักรบแคนเดินทางปลอมภายในชุดเสื้อผ้าคนขอทาน ให้สังเกต เส้นโค้งตั้งแต่รัศมีรอบศีรษะ รอยยับย่น และเลื่อนไหลของเสื้อผ้า กลับ ดอกบัวที่รองนั่งซึ่งให้ความงดงามนุ่มนวลเบาสบาย

พระกฤษณะ ภาพร่างเพื่อเขียนจิตรกรรมฝาผนังของอินเดีย ให้สังเกตเส้นสายอ่อนช้อยของปอยผม ๒ เส้น รายละเอียดอันประณีต ของเครื่องประดับส่วนศีรษะ เช่น ผ้าโพกคอกไม้จิตรกรรมภาพคนของ ตะวันออก นิยมเขียนใบหน้าเพียงสองด้าน คือ ด้านหน้าตรงและด้านข้าง ไม่นิยมเขียนด้านเฉียง ทั้งนี้เพราะด้านหน้าตรงและด้านข้างทำให้สามารถ กำหนดหมายได้ง่ายกว่า และแสดงรูปร่างหน้าตาได้ง่ายกว่า

สาวเสิร์ฟน้ำชา ภาพพิมพ์แกะไม้ โดยจิตรกร คิตากาวา กูตา มาโร ชาวญี่ปุ่น สังเกตเส้นสายอ่อนช้อยของรอยยับย่น เสื้อผ้า ความ เรียบง่ายของค่าน้ำหนักสีในแต่ละส่วน เช่น สีเนื้อ เสื้อ ผ้ารัดและเรือนผม ภาพพิมพ์หรือภาพเขียนของญี่ปุ่น ใบหน้าจะมีลักษณะเป็นแบบเดียวกัน หมด ความงามของศิลปะตะวันออกจึงอิงอยู่กับลีลาเลื่อนไหลของเส้นเป็น สำคัญมากกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ อันได้แก่ สี การจัดองค์ประกอบ และ รายละเอียดอันประณีต

วันอำลา ภาพเขียนจีนเล่าเรื่องการอำลาอาลัยระหว่างหัวหน้า เผ่ามองโกล กับภรรยาชาวจีนซึ่งเดิมทีถูกจับไปเรียกค่าไถ่ ในภาพจะเห็น

ผู้คนมากมายทั้งผู้มารับ ผู้มาส่งหัวหน้าเผ่า คือ ชายร่างใหญ่สวมชุดดำเข้ม ยืนอยู่กับภรรยาหน้าเต็นท์ ในท่าทางโศกเศร้า ยกแขนเสื้อขึ้นปิดหน้า ถัดไปข้างหลังจะเห็นเต็นท์ในแบบต่าง ๆ เรียงราย มีทั้งส่วนที่คั่นกำแพงกัน บริเวณเกวียนและม้าอยู่ในสภาพเตรียมพร้อมที่จะออกเดินทาง สังเกตให้เห็นว่าจิตรกรแสดงความใกล้ชิดโดยถอยร่นภาพขึ้นไปตามลำดับ

ลวดลายอารยธรรมไทย

นับตั้งแต่ยุคหินใหม่มา อารยธรรมและศิลปกรรมได้วิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ ทั้งในยุโรป แอฟริกา และเอเชีย แม้จะได้รับการยอมรับว่าแอฟริกาและเอเชีย มีพัฒนาการก้าวหน้ากว่าทางยุโรป แอบบิยิปต์และเมโสโปเตเมียก็ตาม ประวัติความเป็นมาที่พบหลักฐานมากมาย ซึ่งนักโบราณคดีได้นำมาเชื่อมโยงกันจนพอที่จะสรุปความเป็นมาถึงความต่อเนื่องได้บ้าง แม้ว่าไม่มีหลักฐานแน่ชัดนัก

การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยยังไม่แน่ชัดว่า ชนชาติไทยเป็นชนกลุ่มน้อย ที่อพยพมาจากเทือกเขาอัลไตในประเทศจีนเข้ามาสู่แดนสุวรรณภูมิ และรวมกลุ่มขึ้นมาต่อสู้กับชนพื้นเมืองเดิมจนเป็นปึกแผ่น ก่อตั้งขึ้นมาเป็นชาติไทยจนปัจจุบัน หรือว่าเป็นชนชาติพื้นเมืองเดิมที่รวมกลุ่มในขณะที่ อาณาจักรของขอมเริ่มเสื่อมลง โดยจะพบได้จากโบราณสถานที่ใช้ประกอบศาสนพิธีซึ่งแสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมของขอมอย่างชัดเจน เช่น ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี หรือปราสาทเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ก็ตาม ซึ่งโบราณสถานดังกล่าวนี้มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเดียวกับปราสาทนครวัดและนครธมในประเทศกัมพูชา

จากศิลปวัตถุและโบราณสถานที่ค้นพบหลักฐานในประเทศไทยนั้น พบว่ารูปแบบของงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม ซึ่งเห็นได้ชัดเจนโดยทั่วไปคือ อิทธิพลของรูปแบบศิลปะที่ได้รับจากอินเดีย โดยผ่านมาทางขอมและพุกาม (พม่า) ประเทศเพื่อนบ้านที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากในช่วงของพุทธศตวรรษที่ ๑๖

ลักษณะลวดลาย

ลวดลายไทยเป็นศิลปกรรมที่มีมานานตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ชาติไทย มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยมีมูลเหตุมาหลายกระแสด้วยกัน ได้แก่ จากอิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรมของอินเดียที่รุ่งเรืองกว่า ลังกา พม่า อินโดนีเซีย เขมร แม้กระทั่งทิเบตหรือเนปาล รวมทั้งประเทศไทยด้วย ต่างก็รับเอาอารยธรรมของอินเดียเข้ามาทั้งสิ้น

จากการค้นพบโบราณวัตถุในประเทศไทยที่จังหวัดกาญจนบุรี เป็นศิลปะเคลือบดินเผาของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ละเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีอายุประมาณ ๕,๒๔๗ – ๗,๑๒๒ ปี ภาพเขียนสีบนผนังที่ผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยวาดภาพคนและสัตว์ เช่น กวาง ปลา การล่าปลา เป็นต้น

ภาพเขียนเหล่านี้ได้บันทึกความเป็นอยู่ของคนไทยยุคนั้น ที่มีความเป็นอยู่ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น ลักษณะลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เป็นการวาดลายเส้นวงก้นหอยเล็ก ๆ มาประกอบกัน โดยใช้สีแดงเขียนลงบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ลักษณะลวดลายใช้เส้นโค้ง สีเหลือง และฟืนปลา มาประกอบในจังหวะที่พอดี ทำให้เกิดความงาม ลวดลายดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นแม่แบบของลายบ้านเชียงแบบหนึ่ง ดังภาพตัวอย่างแสดงลักษณะลวดลายที่ใช้ในการตกแต่งหม้อ หรืออุปกรณ์เครื่องใช้ในการดำรงชีวิตมนุษย์เหล่านี้ได้บันทึกชีวิตความเป็นอยู่ของคนในยุคนั้น ที่มีความเป็นอยู่ไม่แตกต่างกันมากนัก เช่น ลักษณะลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เป็นการวาดลวดลายเส้นวงก้นหอยเล็ก ๆ มาประกอบกัน โดยใช้สีแดงเขียนลงบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ลักษณะลวดลาย ใช้เส้นโค้ง สีเหลือง และฟืนปลา มาประกอบในจังหวะที่พอดี ทำให้เกิดความงามลวดลายดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นแม่แบบของลายบ้านเชียงแบบหนึ่ง

ลวดลายในงานสถาปัตยกรรม

ปัจจัยของกาลเวลา ความเปลี่ยนแปลงอิทธิพลของการก่อกำเนิดของอารยธรรม ทำให้รูปแบบของศิลปกรรมและวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันไป ซึ่งพอจะแบ่งตามยุคสมัยที่เด่น ๆ ได้โดยสังเขป ดังนี้ สมัยทวารวดี ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑ – ๑๖ อยู่บริเวณตอนกลางของดินแดนประเทศไทย สันนิษฐานกันว่าศูนย์กลางวัฒนธรรมน่าจะอยู่ที่บริเวณจังหวัดนครปฐม อันเนื่องจากการพบศิลปวัตถุที่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ พบโบราณสถานที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี นอกจากนี้ยังขุดพบที่จังหวัดอ่างทอง เพชรบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ลพบุรี และปราจีนบุรี ศิลปะที่ขุดค้นพบมีเครื่องประดับตกแต่งต่าง ๆ พระพุทธรูปและธรรมจักรโดยใช้ศิลปปูนปั้น ดินเผา โลหะ ดีบุกและเงินทอง นับได้ว่า ช่วงสมัยนั้นมีความรู้ความสามารถในการใช้วัสดุเป็นอย่างดี

สมัยศรีวิชัย ระหว่างศตวรรษที่ ๑๓ – ๑๔ สันนิษฐานกันว่าอาณาจักรศรีวิชัยอยู่บริเวณแถบเกาะสุมาตรา ชวา บาหลี บอร์เนียว ได้แผ่อิทธิพลขึ้นมาทางตอนใต้ของมาเลเซีย ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอยะลา โดยศูนย์กลางวัฒนธรรมอยู่ที่เมืองปาเลมบัง ในประเทศอินโดนีเซีย หรือมาเลเซีย และอาจจะแผ่ไปทั่วประเทศไทยก็ได้

ศิลปกรรมที่ค้นพบมีทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม งานจิตรกรรมพบที่ถ้ำจังหวัดยะลา เป็นภาพเขียนที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยจัดองค์ประกอบภาพซ้อนกันเป็นจังหวะ มีระเบียบตามแนวนอน ใช้สีแบบเอกรงค์ โดยใช้สีดินสีเหลือง เป็นส่วนใหญ่

งานประติมากรรมค้นพบที่อำเภอยะลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะพระพุทธรูป ซึ่งได้รับอิทธิพลสมัยคุปตะของอินเดีย ซึ่งเป็นแบบมหายาน ที่นิยมสร้างพระโพธิสัตว์ เช่น

พระโพธิสัตว์ อวโลกิเตศวรสำริด ซึ่งมีรูปแบบที่งดงามมาก ทั้งส่วนรูปร่าง ลีลา และลวดลาย เครื่องประดับมีความเป็นระเบียบแบบแผนที่งดงาม

สมัยลพบุรี ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖ – ๑๘ อยู่ในดินแดนภาคกลางและภาคตะวันออก เฉียงเหนือของประเทศไทย เดิมนั้นได้รับอารยธรรมมาจากขอม เนื่องจากขอมมีความรุ่งเรืองมากในศตวรรษที่ ๑๘ แต่อย่างไรก็ตามศิลปะสกุลช่างลพบุรีก็ยังสามารถให้เห็นได้ เช่น งานประติมากรรมที่พบทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในภาคกลางของไทย ที่พบเป็นจำนวนมากประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ – ๒๒ ลักษณะงานโดยเฉพาะพระพุทธรูป แสดงออกทางอำนาจความบึกบึน และความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันก็อ่อนความนุ่มนวล สง่างามไว้อย่างน่ามหัศจรรย์

สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่จะทำเป็นปราสาท สร้างด้วยศิลาแดง สร้างเป็นฐานสามชั้น ก่อด้วยอิฐ ทุกชั้นจนถึงองค์ปราสาท นอกจากศิลาแดงแล้วก็ใช้หินทรายและหินปูน โดยมากมักใช้ทำทับหลังและโครงรับน้ำหนัก ซึ่งทับหลังดังกล่าวยังสามารถแกะลวดลายบัวประดับให้งดงามได้

สมัยสุโขทัย (ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘ – ๒๐) โดยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์และพ่อขุนผาเมือง ได้ร่วมกันยึดมาจากขอมแล้วตั้งเป็นราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๐ ต่อมาได้ขยายอาณาจักรลงมาทางใต้และรวมกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาซึ่งกำลังรุ่งเรืองและมีอำนาจในขณะนั้น อาณาจักรสุโขทัยจึงรุ่งเรืองตั้งแต่นั้นมา

ศิลปะสุโขทัยโดยส่วนรวมแล้วเป็นศิลปะแนวอุดมคติ ใช้เส้นรอบนอกที่อ่อนช้อยงดงามมากทั้งงานจิตรกรรมฝาผนังในวัดเจดีย์เจ็ดแถว นิยมใช้สีที่กลมกลืนแบบเอกรงค์มีความประสานกันอย่างงดงาม งานประติมากรรมมีลักษณะอุดมคติเช่นกัน รูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของงานประติมากรรมสมัยนี้ คือ พระพุทธรูปที่มีพระวรกายที่อ่อนช้อยงดงามประสานกันทั้งรูปทรงและเส้นรูปนอก พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง และพระนาสิกงุ้ม

สมัยอู่ทอง เมืองอู่ทองเป็นเมืองที่อยู่ในบริเวณที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นอาณาจักรทวารวดีและลพบุรี รูปแบบศิลปะอู่ทองในยุคแรกได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะสมัยทวารวดี ต่อมาตอนปลายสมัยได้รับอิทธิพลจากสุโขทัย ชากโบราณสถานพบมากในแถบจังหวัดสุพรรณบุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ และยังพบที่ชัยนาท ลพบุรี อยุธยา ลักษณะงานประติมากรรม สถาปัตยกรรม สอดคล้องเชื่อมโยงกับศิลปะทวารวดีและลพบุรีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนานั้นส่วนใหญ่ทำเป็นปราสาท มีลวดลายบนฐานปราสาทสูงขึ้นมาและย่อมุมมีมากกว่าปกติ พบว่ารูปแบบและรายละเอียดยังมีอิทธิพลของขอมแฝงอยู่อย่างมาก

รูปแบบงานศิลปกรรมในสมัยอุทองนี้ได้รับอิทธิพลของทวารวดีและลพบุรีปรากฏอยู่ ซึ่งพอจะสันนิษฐานได้ว่าดินแดนแถบนี้ครั้งหนึ่งน่าจะเป็นอาณาจักรทวารวดีมาก่อนแล้ว ได้พัฒนารูปแบบมาเป็นลักษณะแบบอย่างอุทองรวมทั้งอิทธิพลของสุโขทัยในยุคที่รุ่งเรืองเข้ามา รวมอยู่ในช่วงอุทองตอนปลายด้วย

งานจิตรกรรมสมัยอุทอง ได้มีการค้นพบไม่มากนัก เนื่องจากสภาพภูมิประเทศทรุดโทรมเสื่อมสภาพ งานจิตรกรรมและลวดลายปูนปั้นที่นิยมใช้ตกแต่งอาคารเพื่อความสวยงาม ได้สูญหายไปพร้อมกัน ทั้งนี้ นักประวัติศาสตร์ศิลปะมีความเชื่อว่างานศิลปะของอุทองจะผสมผสานกับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยตอนปลาย เนื่องจากได้มีการขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีจากกรุวัดพระพายหลวง และวัดร้างข้างวัดมหาธาตุ พระพุทธรูปดังกล่าวนี้เป็นศิลปะสมัยอุทองที่นักโบราณคดีสามารถแยกช่วงประวัติศาสตร์ศิลปะของไทยได้อีกช่วงคือ ประมาณ พ.ศ. ๑๖๐๐ – ๑๖๖๒ อาณาจักรไทยแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น สุพรรณภูมิ ละครโว่ อโยธยา และสุโขทัย ที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจาย มีแบบอย่างศิลปะแบบเดียวกันกับศิลปะอุทอง

สมัยอุทองตอนปลาย เป็นช่วงเดียวกันกับศิลปะบาเยนของขอม (พ.ศ. ๑๖๐๐ – ๑๖๕๐) สมัยนั้นขอมเป็นพุทธมหายาน มีทั้งแบบตันตริกและมนตรยาน แบบอย่างเดียวกัน ศิลปะของอุทองมีหลักฐานปรากฏได้จากลวดลายบางส่วนบนงานประติมากรรมเท่านั้น

สมัยอยุธยา เมืองอยุธยาได้สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๕๓ โดยพระเจ้าอู่ทอง เมื่อมีความเจริญรุ่งเรือง และเป็นราชธานีนานถึง ๔๑๗ ปี มีพระมหากษัตริย์ปกครองถึง ๓๓ องค์

ศิลปะอยุธยาสืบเชื้อสายมาจากศิลปะอโยธยาอันเป็นศิลปะคลาสสิกของไทย ที่เต็มไปด้วยความสง่างามวิจิตรบรรจงมาก จากหลักฐานทางโบราณคดีและการเล่าขานสืบต่อกันมา ได้กล่าวไว้ว่า มีพระเถระสำคัญจากนครสุโขทัยสองรูปได้เดินทางไปศึกษาพระศาสนายังอโยธยา เพื่อนำมาเผยแพร่ยังบ้านเมืองของตน แม้ว่าช่วงเวลานั้นจะมีการรบราฆ่าฟันจากการช่วงชิงอำนาจกันระหว่างนครอิสระของคนไทยด้วยกันเอง ได้แก่ เชียงใหม่ พะเยา สุโขทัย สุพรรณภูมิ และอโยธยา ก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ทางการค้าและศิลปวัฒนธรรมคงดำเนินไปตามปกติ

ศิลปะอยุธยามีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์สามารถแยกออกเป็น ๔ สมัย คือ

สมัยที่ ๑ พระเจ้าอู่ทอง เริ่มตั้งแต่สมัยที่ยังไม่ได้สร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ศิลปกรรมสมัยนี้รับเอาแบบอย่างความคิดจากสมัยอุทองและลพบุรีตอนปลาย โดยเฉพาะพระสถูปสำคัญนั้นได้แบบอย่างจากปรางค์แบบอุทอง

สมัยที่ ๒ พระบรมไตรโลกนาถ สมัยนี้ศิลปะอุทองมีอิทธิพลแพร่หลายโดยทั่วไปในช่วงแรกต่อมาศิลปะสุโขทัยได้แพร่เข้ามา

สมัยที่ ๓ พระเจ้าปราสาททอง ในสมัยนี้ไทยได้ประเทศกัมพูชาไว้ในครอบครองจึงรับ

เอาอิทธิพลศิลปะและลวดลายแบบเขมรมาระยะหนึ่ง ต่อมาได้พัฒนาจนเป็นรูปแบบของอยุธยา สมัยที่ ๔ พระเจ้าบรมโกศจนถึงเสียกรุง สมัยนี้ได้พัฒนาศิลปะอยุธยาออกไปอย่างกว้างขวางจนถึงในตอนปลายสมัยก็พัฒนาเป็นเอกลักษณ์ของอยุธยาอย่างแท้จริง

แบบลวดลายกระหนกสกุลต่าง ๆ

ลวดลายไทยมี “ธรรมชาติ” เป็นแรงบันดาลใจเช่นเดียวกับศิลปกรรมของชนชาติอื่น ๆ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ เถาไม้ ต้นไม้ ภูเขา ลำธาร สัตว์บก สัตว์น้ำ ฯลฯ ครูช่างในอดีตได้คิดประดิษฐ์ลวดลายขึ้นจนเกิดเป็นเอกลักษณ์อย่างไทย ๆ ที่น่าภูมิใจอย่างยิ่ง ได้ชี้ให้เห็นถึงรากวัฒนธรรมอันยาวนานเป็นที่น่าชื่นชมยิ่ง ลักษณะของลวดลายที่มีรูปแบบอันเด่นชัด ได้แก่ ลายกระหนก ลายเครือเถาว์ รูปสัตว์หิมพานต์ และอื่น ๆ กระหนก ๓ ตัว ถือเป็น “แม่แบบ” ของลายไทยที่โดดเด่น ที่มีมาจาก “ธรรมชาติ” แม่แบบของลวดลายไทยนี้เอง ได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง จนมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสัมพันธ์กันกับศิลปกรรมแขนงอื่น ๆ

๕. แบบลวดลายงานสิ่งพิมพ์

งานสิ่งพิมพ์เป็นสื่อประเภทหนึ่งในการบอกกล่าวข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ แก่คนจำนวนมาก การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ได้ก่อกำเนิดมานาน มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตมาโดยลำดับ ในยุคแรกเริ่มการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ไม่สลับซับซ้อนมากนัก ปัจจุบันมีการใช้เครื่องมือที่มีความซับซ้อนในการผลิตมากขึ้น แต่มีความสะดวกในการสร้างสรรค์งานพิมพ์ ทำให้สิ่งพิมพ์มีความประณีตในการผลิต และสวยงามน่าอ่านมากยิ่งขึ้น

ความหมายของการออกแบบสิ่งพิมพ์

คำว่า “การออกแบบสิ่งพิมพ์” สามารถแยกออกได้เป็นคำ ๒ คำ ได้แก่ คำว่า “การออกแบบ” และคำว่า “สิ่งพิมพ์”

ความหมายของคำว่า ออกแบบ มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายแนวความคิด ดังได้กล่าวแล้วเรื่องการออกแบบลวดลาย เช่น

การออกแบบ หมายถึง การรู้จักวางแผนเพื่อจะได้ลงมือกระทำตามที่ต้องการ และรู้จักเลือกวัสดุ วิธีการ เพื่อทำตามที่ต้องการนั้น อีกทั้งการออกแบบจะเป็นการสร้างสิ่งใหม่เพื่อประโยชน์และความงาม ด้วยการนำส่วนประกอบการออกแบบ (Element of Design) มาใช้ (อารี สุทธิพันธ์)

การออกแบบ คือ การจัดวางสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการออกแบบให้เหมาะสม โดยใช้ส่วนประกอบของการออกแบบ เช่น จุด เส้น สี รูปร่าง รูปทรง วัตถุต่าง ๆ มาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นรูปแบบที่สวยงามและเกิดประโยชน์ใช้สอย (ขวลิต คาบแก้ว)

การออกแบบ หมายถึง การกำหนดความนึกคิดตามความต้องการแสดงออก ซึ่งเป็นไปในลักษณะการสร้างสรรค์ใหม่ ๆ หรือการปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เกิดความเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยและการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย

สิ่งพิมพ์ หมายถึง ผลงานที่ผ่านกระบวนการพิมพ์ หรือการทำซ้ำขึ้นนั้น ๆ จำนวนมาก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชน การสร้างสรรค์สิ่งพิมพ์ต้องอาศัยเครื่องมือในการพิมพ์โดยพิมพ์สิ่งที่ต้องการสื่อความหมายลงบนวัสดุ หรือกำหนดให้วัสดุนั้นเป็นสื่อในการพิมพ์ ซึ่งอาจเป็น กระดาษ ผ้า หนังสัตรี พลาสติกแก้ว และหรือโลหะต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การออกแบบสิ่งพิมพ์ หมายถึง การคิดสร้างสรรค์รูปแบบสื่อกลางในการผลิตชิ้นงานที่มีความสวยงามเหมาะสมและคงที่ในรูปแบบต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ของการนำสิ่งพิมพ์นั้นไปใช้ และกระบวนการผลิตสิ่งพิมพ์ ซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างกัน

เป้าหมายการผลิตสิ่งพิมพ์

การผลิตสิ่งพิมพ์มีความแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายในการนำไปใช้ การออกแบบสิ่งพิมพ์จึงมีความแตกต่างกัน ตามลักษณะการนำสิ่งพิมพ์นั้นไปใช้ ซึ่งอาจจัดกลุ่มการนำสิ่งพิมพ์ไปใช้ตามจุดมุ่งหมายของการออกแบบงาน ดังนี้

๑. การผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อประโยชน์ใช้สอย (Function)
๒. การผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อการติดต่อสื่อสาร (Communication)
๓. การผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อคุณค่าทางความงาม (Visual Art)

๑. การผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อประโยชน์ใช้สอย เช่น การพิมพ์ภาพลวดลายบนภาชนะถ้วย จาน ชาม บนผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องครัว เครื่องสุขภัณฑ์ ของใช้ในบ้าน บรรจุภัณฑ์ เครื่องใช้ในสำนักงานหรือที่สาธารณะ การออกแบบสิ่งพิมพ์นี้เน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักและมีคุณค่า ทางความงามเป็นตัวผลักดันให้งานออกแบบน่าสนใจ และน่าใช้สอย การออกแบบผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันบางอย่างมีสภาพเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า หรือมีเครื่องจักรกลประกอบ ทำให้การพิมพ์ต้องเกี่ยวข้องกับกลไกซับซ้อนยิ่งขึ้น นักออกแบบสิ่งพิมพ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวข้อง และออกแบบให้สัมพันธ์กับกลไกต่าง ๆ ผู้ออกแบบควรเป็นผู้เฝ้าหาความรู้พยายามพัฒนางานให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยี เป็นผู้เก็บเกี่ยวประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาการออกแบบ

แบบพิมพ์หรือบล็อกนูน ภาพลวดลายด้านกลับและด้านตรง (Negative และ Positive) หรือบล็อกตัวผู้ตัวเมีย ถ้านำแบบทางด้านซ้ายมือไปใช้ในการพิมพ์ซิลสกรีน ภาพที่ได้ภายหลังการพิมพ์จะเป็นภาพด้านขวามือ

๒. การผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสาร เป็นงานที่เน้นการสื่อสารถึงกันด้วยภาษา และภาพที่รับรู้ร่วมกันได้เพื่อประโยชน์ทางความรู้ความเข้าใจ การชี้ชวน หรือการเรียกร้อง เช่น การออกแบบหนังสือ โปสเตอร์ งานโฆษณา การออกแบบสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสาร จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ส่วนใหญ่จะเป็นงานออกแบบที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาชุมชน ทั้งทางสังคม ศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งจะเป็นสิ่งตีพิมพ์หรือไม่ก็ได้

๓. การผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อคุณค่าทางความงาม เป็นสิ่งพิมพ์ทางทัศนศิลป์ที่มีเป้าหมายเฉพาะตัว เพราะงานทัศนศิลป์ไม่ได้มีคุณค่าทางกายภาพ หรือการสื่อสารเพื่อชี้ชวนใด ๆ แต่งานทัศนศิลป์เป็นสื่อกลางที่มุ่งให้ผู้ชื่นชมได้ชื่นชมกับความงามและความคิด ซึ่งผลจากการชื่นชมนั้นผู้ชื่นชมอาจจะได้รับความสงบสันติ การพักผ่อน อารมณ์ความรู้สึก ความคิดและทัศนคติบางอย่าง เช่น การได้พบภาพเขียนที่มีสีสันสวย เราอาจจะรู้สึกเบิกบานใจ สบายใจ เช่น ภาพพิมพ์วิวทิวทัศน์หรือภาพเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่หรือธรรมชาติ ภาพพิมพ์บนผ้า ภาพพิมพ์ลวดลายบนกระดาษ

การผลิตสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้นมีจุดมุ่งหมายและการออกแบบแตกต่างกัน นักออกแบบจำเป็นต้องศึกษารูปแบบของงานให้เหมาะสม เลือกสีสันทและลวดลายที่ใช้ประกอบในงานต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับการใช้สอยและการพิมพ์

ระบบการพิมพ์สิ่งพิมพ์

กระบวนการผลิตงานพิมพ์ในปัจจุบันใช้กันอยู่ ๓ ระบบ คือ

๑. การพิมพ์ระบบตัวนูน (Relief Printing)

การพิมพ์ระบบตัวนูน หรือเรียกโดยทั่วไปว่า วิธีการพิมพ์เลตเตอร์เพรส (Letter Press) วิธีนี้ใช้ส่วนนูนของตัวอักษร หรือส่วนนูนของบล็อกภาพเป็นส่วนรับหมึก และถ่ายโยงหมึกจากส่วนนูน ไปติดลงบนกระดาษพิมพ์ตัวหนังสือก็ได้จากการนำตัวอักษรแต่ละตัวอักษรแต่ละตัวมาเรียงต่อ ๆ กันเป็นบรรทัด ส่วนภาพก็จะได้จากการทำแผ่นโลหะให้เกิดส่วนลึกและส่วนนูน ซึ่งอาจจะเป็นเส้นหรือจุดเล็กก็ได้ การทำบล็อกนี้ใช้กรดกัดโลหะตามกระบวนการของช่างทำบล็อก

การออกแบบสิ่งพิมพ์ในระบบพิมพ์ตัวนูน สิ่งสำคัญคือการออกแบบภาพประกอบและการจัดวางภาพประกอบตัวหนังสือให้เหมาะสมสวยงาม ส่วนเรื่องตัวพิมพ์หรือตัวหนังสือจะไม่มีปัญหามากนัก เพราะส่วนมากทางโรงพิมพ์จะเป็นผู้จัดเรียงตัวอักษรให้ตามข้อความที่ต้องการ ปัจจุบันการพิมพ์ในระบบนี้ค่อย ๆ เสื่อมความนิยมลง เพราะจะไม่ได้งานพิมพ์ที่มีความละเอียดประณีตเพียงพอกับความต้องการของนักออกแบบ

๒. การพิมพ์ระบบออฟเซต (Offset Printing)

การพิมพ์ระบบออฟเซตเป็นการพิมพ์แบบแม่พิมพ์พื้นราบ (Planographic Printing) โดยใช้แผ่นแม่พิมพ์โลหะผิวหน้าราบเรียบ ไม่นูนและลึกละเอียดเหมือนวิธีการพิมพ์ระบบตัวนูนแต่จะมีตัวน้ำยาแยกส่วนที่จะติดหมึกและไม่ติดหมึกหรือสีพิมพ์ แยกส่วนที่จะติดน้ำและไม่ติดน้ำออกจากกันเพราะการพิมพ์ในระบบนี้ต้องใช้น้ำกันส่วนที่ไม่ต้องการให้หมึกติด คล้ายกับการนำสีที่ผสมไขเจียวลงบนแผ่นโลหะเมื่อใช้น้ำขมิ้นลงบนแผ่นโลหะ บริเวณที่มีไขจะไม่เปียกน้ำ และเมื่อใช้ลูกกลิ้ง กลิ้งสีลงบนแผ่นพิมพ์ภาพ นำกระดาษวางทาบบนและกดด้านหลังก็จะได้ภาพประกอบขึ้น ปัญหาสำคัญสำหรับผู้ออกแบบที่จะใช้พิมพ์ในระบบออฟเซต คือ จะต้องจัดทำต้นแบบหรืออาร์ตเวิร์ก สำหรับเป็นต้นฉบับไปถ่ายทำแม่พิมพ์ ต้นแบบนี้จะต้องมีความประณีตเรียบร้อย มีความชัดเจนและคมชัด ทั้งตัวหนังสือและภาพประกอบ ภาพประกอบอาจใช้ภาพถ่ายหรือภาพเขียน ส่วนตัวหนังสืออาจใช้ตัวพิมพ์จากคอมพิวเตอร์ การเรียงพิมพ์ตัวพิมพ์จากพิมพ์ดีด ลายมือเขียน หรือตัวพิมพ์คอมพิวเตอร์กราฟิก เป็นการพิมพ์คล้ายการพิมพ์ดีดแต่ใช้แสงถ่ายผ่านฟิล์มตัวอักษร ให้ไปปรากฏลงบนกระดาษ ซึ่งเหมือนกับการอัดภาพถ่าย การทำงานจะควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์

๓. การพิมพ์ระบบซิลค์สกรีน (Silkscreen)

การพิมพ์ระบบซิลค์สกรีน เป็นการพิมพ์โดยผ่านแผ่นฟิล์มที่มีความถี่ห่างแตกต่างกันการพิมพ์ระบบนี้จะพิมพ์ได้ทีละสี แต่ในปัจจุบันการพิมพ์ซิลค์สกรีนสามารถพิมพ์แบบออฟเซตได้แล้ว มีคุณภาพดีสวยงาม งานพิมพ์ซิลค์สกรีนที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การพิมพ์นามบัตร พิมพ์ลวดลายผ้า พิมพ์บัตรอวยพร พิมพ์การ์ด พิมพ์บรรจุภัณฑ์ ฯลฯ

บทบาทลวดลายในงานสิ่งพิมพ์

สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มีคุณสมบัติเฉพาะแตกต่างกัน จุดมุ่งหมายในการสื่อความหมายที่แตกต่างกัน มีหน้าที่ (Function) แตกต่างกัน คุณภาพความทนในการใช้ไม่เหมือนกัน กรรมวิธีการพิมพ์ แตกต่างกัน แต่การออกแบบสิ่งพิมพ์ดังกล่าวข้างต้นต้องการภาพประกอบเพื่อใช้ในการสื่อความหมายเหมือนกัน อาจมากหรือน้อยต่างกัน ภาพที่ใช้ประกอบอาจจะเป็นภาพเหมือนจริง ภาพสัญลักษณ์ ภาพกึ่งนามธรรม หรือภาพนามธรรม ลวดลายมีส่วนสำคัญยิ่งในการใช้ประกอบการออกแบบสิ่งพิมพ์เหล่านั้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงอาจออกแบบลักษณะลวดลายทำหน้าที่เป็นรูปภาพ สื่อความหมายแทนรูปภาพได้เลย และการใช้ทางอ้อม ได้แก่ การออกแบบลวดลายมาประกอบรูปภาพและองค์ประกอบอื่น เพื่อเป็นส่วน

ตกแต่งให้งานออกแบบสิ่งพิมพ์มีความโดดเด่น น่าสนใจ สวยงามมากยิ่งขึ้น บางครั้งลวดลายอาจแฝงในลักษณะของเครื่องหมาย หรือตราสัญลักษณ์ หรือประกอบตัวอักษรก็ได้

การออกแบบลวดลายประกอบในงานสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสาร

สิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสารมีหลายประเภท เมื่อจำแนกประเภทสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสารออกตามหน้าที่และรูปแบบของสิ่งพิมพ์ที่แตกต่าง อาจจะแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. นามบัตร
๒. กระดาษห้วงจดหมาย
๓. โปสเตอร์
๔. แผ่นพับ
๕. หนังสือพิมพ์
๖. หนังสือ นิตยสาร วารสาร
๗. ธนบัตรและตราไปรษณียากร
๘. บรรจุภัณฑ์

๑. นามบัตร เป็นสิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างมาก นามบัตรแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ของการใช้งานได้เป็น ๔ ประเภท ได้แก่ นามบัตรส่วนบุคคล นามบัตรธุรกิจ นามบัตรสถาบันหรือหน่วยงาน และนามบัตรทั่วไป

ขนาดมาตรฐานทั่วไปของนามบัตรมีขนาดกว้าง ๕.๕ เซนติเมตร ยาว ๘ เซนติเมตร บางครั้งอาจมีขนาดใหญ่หรือเล็กกว่าขนาดที่กล่าวมาแล้วทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การนำไปใช้ สิ่งที่เป็นข้อมูลในนามบัตร ได้แก่ เครื่องหมาย ตราสัญลักษณ์ ภาพประกอบหรือภาพโฆษณา ชื่อบุคคล ชื่อสถาบัน ชื่อองค์กร หรือชื่อหน่วยงาน สถานที่ตั้งหรือ สถานที่ติดต่อหมายเลข โทรศัพท์ โทรสาร และอาจมีภาพหรือข้อความโฆษณาด้วยในนามบัตรธุรกิจ

นามบัตรเป็นสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสารที่มีขนาดเล็ก การพิมพ์อาจใช้ระบบเลเซอร์ การพิมพ์แบบหมึกพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ พิมพ์ซิลค์สกรีน หรือพิมพ์ออฟเซต ภาพประกอบที่เลือกในนามบัตรควรมีขนาดเล็กเหมาะสมกับขนาดของสิ่งพิมพ์ ลวดลายอาจไม่ต้องละเอียดมากนัก

๒. กระดาษห้วงจดหมาย เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เรียกว่าเป็นสื่อตรง (Direct Mail) หมายถึงจดหมาย จะถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง กระดาษห้วงจดหมายจึงมีบทบาทมากในการติดต่อสื่อสาร หากได้ออกแบบไว้อย่างสวยงาม น่าสนใจ ก็จะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของหน่วยงาน องค์กรให้เกิดความน่าเชื่อถือ หากเป็นการสื่อสารในวงการธุรกิจ ก็อาจจะเน้นการสร้างภาพพจน์ การเน้นย้ำความทรงจำของลูกค้า และอาจมีพื้นที่บางส่วนที่สามารถใส่ข้อความโฆษณาไปด้วย

กระดาศห้วงจดหมาย แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่ กระดาศห้วงจดหมายส่วนบุคคล กระดาศห้วงจดหมายธุรกิจ กระดาศห้วงจดหมายสถาบันหรือหน่วยงาน กระดาศห้วงจดหมายเฉพาะกิจ และกระดาศห้วงจดหมายทั่วไป

รายละเอียดของห้วงจดหมายจะมีเครื่องหมาย สัญลักษณ์ ชื่อหน่วยงาน อาจจะมีคำขวัญ หรือ คำโฆษณา มีที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ และโทรสาร

๓. โปสเตอร์ แบ่งประเภทตามลักษณะการใช้งานออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๓.๑ โปสเตอร์โฆษณา มีวัตถุประสงค์ในการโฆษณาขายสินค้า หรือบริการ

๓.๒ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมของหน่วยงาน สถาบัน องค์กร เพื่อให้ประชาชนทราบ

๓.๓ โปสเตอร์รณรงค์ หมายถึง ใบปิดที่จัดทำขึ้นเพื่อการรณรงค์หรือเชิญชวน ให้กลุ่มเป้าหมายกระทำหรือไม่กระทำการใดกิจกรรมหนึ่ง หรือการโน้มน้าวจิตใจให้เห็น ด้วยคล้อยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานของรัฐ

๔. แผ่นพับ เป็นสื่อสิ่งพิมพ์อีกประเภทหนึ่งที่สามารถเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว เหมาะที่จะใช้เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ที่มีรายละเอียดพอสมควร เพราะมีพื้นที่ไม่มากนัก เป็นสื่อที่สามารถจะนำมาอ่านรายละเอียดได้ทุกเวลา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะการใช้งาน ได้แก่ แผ่นพับโฆษณา แผ่นพับประชาสัมพันธ์ และแผ่นพับรณรงค์ แผ่นพับแต่ละประเภทมีหน้าที่แตกต่างกันไป แต่มีความจำเป็นที่จะต้องเน้นการออกแบบอย่างประณีตเหมือนกัน ภาพที่ใช้ประกอบในแผ่นพับอาจเป็นภาพถ่ายจากของจริง หรือภาพเขียนรูปแบบต่าง ๆ

๕. หนังสือพิมพ์ เป็นตัวกลางหรือเป็นสื่อกลางสำหรับถ่ายทอดข่าวสาร และความคิดต่าง ๆ ไปสู่ผู้รับ โดยผ่านการออกแบบและจัดวางเนื้อหาอย่างมีระเบียบ เป็นระบบ และเข้าใจได้ง่าย

พระราชบัญญัติการพิมพ์ได้กำหนดความหมายหนังสือพิมพ์ไว้ว่า หมายถึง สิ่งพิมพ์ที่มีชื่อจำหน่ายเช่นเดียวกัน และออกหรือเจตนาจะออกตามลำดับเรื่อยไป และจะมีข้อความต่อเนื่องกันหรือไม่ก็ตาม การออกแบบหนังสือพิมพ์ ไม่ใช่เป็นเพียงเฉพาะการออกแบบจัดทำรูปเล่มเท่านั้น แต่เป็นการจัดองค์ ประกอบทุกชนิดของหนังสือพิมพ์ ทั้งเนื้อหา รูปร่าง หน้าตา และการควบคุมเนื้อหาที่วางบนกระดาศ เพื่อเสนอข่าวสารที่มีความหลากหลาย บนโครงสร้างที่ประกอบด้วย ขนาด ความหนา หรือจำนวนหน้า และการจัดลำดับหน้า

๖. หนังสือ นิตยสาร วารสาร เป็นสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องเดียวกันหรือหลายเรื่อง นำมา รวมกัน แล้วเย็บเป็นเล่ม มีส่วนประกอบของรูปเล่มที่สมบูรณ์ ได้แก่ ส่วนของปกหน้า ปกใน คำนำ สารบัญ เนื้อเรื่อง และบรรณานุกรม การออกแบบหนังสือ นิตยสาร วารสารนั้น ผู้ออกแบบจะต้องกำหนดความคิดรวบยอดในการออกแบบ คิดวางโครงสร้างทางกายภาพ

ของหนังสือให้ชัดเจน และวางแผนงานออกแบบไปสู่กระบวนการผลิต โดยอาศัยความรู้ในการออกแบบ หลักจิตวิทยาในการจัดวางองค์ประกอบ หลักการออกแบบ เพื่อให้อ่านง่าย รูปเล่มสวยงามน่าอ่าน

๗. ธนบัตรและตราไปรษณียากร ธนบัตรเป็นสิ่งพิมพ์อีกประเภทหนึ่งที่ผลิตขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย และพระราชบัญญัติเงินตราเพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย การออกแบบธนบัตรจึงต้องมีความประณีต และพิถีพิถันเป็นพิเศษ โดยมีข้อควรคำนึงหลายประการ ได้แก่ การป้องกันการปลอมแปลง และมีความสวยงามด้วยการออกแบบธนบัตร จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งในกระบวนการผลิต เพื่อให้การออกแบบสามารถนำไปผลิตได้อย่างสมบูรณ์

การออกแบบตราไปรษณียากร หมายถึง การจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ลงบนพื้นที่ที่กำหนดไว้โดยอาศัยหลักการทางศิลปะ เพื่อให้เกิดความสวยงาม การออกแบบตราไปรษณียากรจะเน้นการใช้ภาพ ประกอบและองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อให้มีความสวยงาม สะดุดตา และเหมาะสมกับการใช้สอย นอกจากนี้คุณค่าจากการออกแบบยังสามารถใช้เป็นสื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และประวัติศาสตร์

๘. บรรจุภัณฑ์ หมายถึง สิ่งที่หุ้มห่อหรือบรรจุผลิตภัณฑ์ เพื่อความสะดวกในการขนส่งจาก ผู้ผลิตไปยังผู้บริโภค สิ่งพิมพ์ที่อยู่บนบรรจุภัณฑ์เป็นสิ่งพิมพ์ที่แตกต่างไปจากสิ่งพิมพ์อื่น หน้าหนึ่งของสิ่งพิมพ์บนบรรจุภัณฑ์ นอกจากจะเน้นความสวยงามน่าใช้ของผลิตภัณฑ์แล้ว ยังทำหน้าที่แสดงข้อมูล รายละเอียดของตัวผลิตภัณฑ์อีกด้วย เช่น ลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ วิธีใช้ผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ในอดีตการออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์จะเน้นเพียงงานออกแบบภายนอกมราสามารถมองเห็น เช่น สี แบบตัวอักษร ตราสัญลักษณ์ แต่ปัจจุบันนักออกแบบจะคำนึงถึงกระบวนการผลิต และวัสดุที่ใช้ด้วย

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายในงานสิ่งพิมพ์

๑. ศึกษาผลิตภัณฑ์หรือสิ่งที่จะพิมพ์เพื่อที่จะนำไปใช้ในการคิดสร้างสรรค์รูปแบบลวดลาย

๒. ศึกษาจุดมุ่งหมายของชิ้นงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อการโฆษณา เพื่อการแนะนำ หรือมีจุดมุ่งหมายอื่นนอกเหนือออกไป ถ้ารู้จุดมุ่งหมายอย่างถูกต้องแล้วรูปแบบที่จะออกแบบนั้นย่อมจะเป็นรูปแบบที่ตรงเป้าหมายมากที่สุด

๓. คิดหารูปแบบ โดยใช้ความรู้ในการออกแบบมาช่วยจัดองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ให้ประสานสัมพันธ์กับเส้น สี แสงเงา รูปร่างรูปทรง ฯลฯ ทั้งนี้ควรจะร่างแบบขึ้นมาหลาย ๆ แบบเพื่อคัด เลือกภาพที่เห็นว่าดีที่สุด นำไปขยายหรือจัดพิมพ์ต่อไป

๔. นักออกแบบลวดลายสิ่งพิมพ์ควรมีโอกาสในการฝึกปฏิบัติงานซ้ำ ๆ เพื่อพัฒนาฝีมือในการทำงานให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด

การผลิตสิ่งพิมพ์ให้ได้คุณค่าในการสื่อสารความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสวยงามควบคู่กันไป จำเป็นต้องมีการออกแบบต้นฉบับก่อน ต้นฉบับหรืออาร์ตเวิร์ค (Art Work) เป็นต้นแบบที่ทำให้งานสิ่งพิมพ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การร่างแบบเป็นกระบวนการวิเคราะห์ หากความเป็นไปได้ของงานที่จะสร้างสรรค์ เมื่อตัดสินใจเลือกแบบจากภาพร่างแล้ว จึงทำการสร้างแบบต้นฉบับก่อนการจัดพิมพ์ การทำแบบสำหรับสิ่งพิมพ์จะต้องกำหนดรายละเอียดในแบบให้ฝ่ายจัดพิมพ์หรือโรงพิมพ์เข้าใจแบบได้ (วรพงศ์ วรชาติอุดมพงศ์)

บทบาทของลวดลายในงานสิ่งพิมพ์มีมากมาย เช่นเดียวกับกับงานช่างแขนงอื่น ๆ ลวดลายอาจจะเป็นส่วนประกอบที่เสริมให้ชิ้นงานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรืออาจเป็นส่วนสำคัญของงานสิ่งพิมพ์โดยตรงก็มีเช่นเดียวกัน เช่น งานออกแบบเครื่องหมายอาจใช้ลวดลายผสมกับตัวอักษร งานออกแบบปกหนังสือ อาจใช้ลวดลายประกอบแบบรูปภาพให้สวยงามและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น งานบรรจุภัณฑ์ก็นิยมใช้ลวดลายเป็นส่วนตกแต่งให้บรรจุภัณฑ์สวยงามน่าสนใจ การัดต่าง ๆ ก็จะใช้ลวดลายประกอบช่วยให้สวยงามอาจจะพิมพ์สีเป็นกรอบ หรือปั๊มให้ดูก็ดูดีมาก การออกแบบและการเลือกใช้ก็ต้องพิจารณาตามความเหมาะสม ทั้งขนาดสัดส่วน และที่สำคัญที่แตกต่างไปจากงานอื่น ๆ ก็คือ การใช้สีประกอบลวดลาย งานสิ่งพิมพ์เป็นงานประณีต การออกแบบลวดลาย ที่จะนำมาใช้จึงต้องเขียนขนาดใหญ่กว่าขนาดที่ใช้จริง จะทำให้เส้นของลวดลายคมชัดและประณีต มากกว่าการเขียนเท่าแบบจริง แต่ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณาถึงความละเอียดที่จะต้องย่อให้เล็กลงด้วย

การออกแบบลายผ้า

การออกแบบลายผ้า เป็นประยุกต์ศิลป์ประเภทหนึ่ง มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความงดงามแก่เสื้อผ้าที่นำไปสวมใส่เพื่อตกแต่งร่างกาย ลายผ้าที่ออกแบบขึ้นสามารถผืนกลงบนผ้า ซึ่งอาจเป็นผืนหรือเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบเครื่องแต่งกาย โดยเขียนด้วยสีที่ใช้สำหรับเขียนผ้าซึ่งมีจำหน่ายหรือพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ตะแกรงไหม ลายผ้าที่ได้จากการเขียนจึงเป็นงานฝีมือที่แสดงถึงคุณค่าทางศิลปะมีจำนวนจำกัด งานเขียนลวดลายตกแต่งบนผืนผ้าสามารถที่จะสร้างความวิจิตรได้เช่นเดียวกับงานจิตรศิลป์แขนงอื่น ๆ แต่ก็มีข้อจำกัดที่จะผลิตเชิงปริมาณ ส่วนลายผ้าที่ได้จากกระบวนการพิมพ์จะให้ปริมาณมากเท่าใดก็ได้

การออกแบบลายผ้าทำได้หลายวิธี ส่วนใหญ่แล้วนิยมใช้วิธีการของการออกแบบจิตรกรรมมาปรับปรุงใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบลายผ้าด้วยวิธีซ้ำเป็นวิธีที่นิยมใช้ในการออกแบบลายผ้ามากที่สุด

การออกแบบลวดลาย (Textile Design) เป็นผลงานที่แต่ละผู้ผลิตด้านอุตสาหกรรมสิ่งทอได้พยายามประสานงานวิศุคสำเร็จรูปให้ผู้บริโภคนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามความตั้งใจ การออกแบบให้สวยงาม จะประกอบด้วยเทคนิคและแสดงควมมีรสนิยม ลวดลายของผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ผลิตออกจำหน่ายในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด

๑. ลวดลายที่เกิดจากสีแม้จะเป็นสีขาวบนพื้นขาวหรือสีอื่น ๆ บนพื้นสีในลักษณะใด ๆ ก็ได้ จะเป็นลวดลายที่เห็นได้ชัดเจนหรือไม่ชัดเจนก็เป็นลวดลายทั้งสิ้น แม้ว่าลักษณะของลวดลายนั้นจะเห็นเป็นเรื่องราวอย่างชัดเจน หรือไม่ชัดเจนก็ได้ผ้าที่มีลวดลายเหล่านั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามวัตถุประสงค์ ลวดลายอาจเกิดจากการย้อม การขีดเขียน หรือการพิมพ์ พลิกแพลง ด้วยเทคนิควิธีการที่แตกต่างกันจึงปรากฏมีผ้าประกอบลวดลายนับพันแบบลายออกจำหน่าย

๒. ลวดลายที่เกิดจากการสอดคล้องหรือขัดกันของเส้นด้าย ทำให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ กันบนผืนผ้า ถ้าดึงเอาเส้นด้ายที่เป็นลวดลายออก ผ้าตอนบริเวณนี้จะเสื่อมสภาพใช้ประโยชน์ไม่ได้ ลวดลายประเภทนี้เรียกว่า ลวดลายโครงสร้างซึ่งเกิดจากการทอ การถัก หรือการทำผ้าลูกไม้บางวิธีลวดลายตกแต่งวัสดุ ต้องการเนื้อที่สำหรับจัดวางตกแต่ง การเลือกลักษณะของลวดลายจะต้องให้เหมาะสมกับวัสดุและวิธีการผลิตด้วย

หลักการออกแบบ

การออกแบบลวดลายผ้าเป็นศิลปะประยุกต์แขนงหนึ่ง เพื่อใช้ในงานอุตสาหกรรมลักษณะของการผลิตเป็นแบบเชิงปริมาณ เพื่อสนับสนุนธุรกิจ เรียกว่า “อุตสาหกรรมศิลป์” (Industrial Arts) หรือพาณิชย์ศิลป์ (Commercial Arts) นักออกแบบจำเป็นต้องใช้หลักวิชาการ ๒ ด้าน ได้แก่

๑. ศิลปะการออกแบบ ประกอบด้วยทฤษฎีทางศิลปะ องค์ประกอบศิลป์ การใช้เส้น รูปทรง สี เพื่อที่จะนำมาประกอบกันให้เป็นลวดลาย ดูสวยงามและน่าใช้

๒. จิตวิทยาธุรกิจ เพื่อพิจารณาความพึงพอใจ และรสนิยมของกลุ่มเป้าหมายในระดับต่าง ๆ นักออกแบบต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการผลิตเบื้องต้น เพื่อให้งานออกแบบสามารถนำไปผลิตให้ได้ลักษณะตามแบบที่ออกแบบไว้

นักออกแบบที่ดี

การออกแบบลวดลายผ้าควรได้ศึกษาและพิจารณาเกี่ยวกับส่วนที่เป็นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าการเน้นที่เรื่องความงาม นักออกแบบจึงควรมีอุปนิสัยรักความงาม แสวงหาความรู้ให้เพียงพอที่จะใช้ประกอบความเข้าใจในการออกแบบเพื่อสร้างคุณค่างานศิลปะตกแต่งแขนงนี้

การออกแบบตกแต่งเพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับสิ่งทอกระทำได้หลายวิธี อาจไม่ต้องมีลวดลายเสมอไป เพียงแต่นำเอาผ้าไปย้อมสีต่าง ๆ ก็ทำให้ผ้านั้นสวยงามขึ้นได้ก็เรียกว่าเป็นการตกแต่งผืนผ้า การถัก-ทอให้เกิดลักษณะของลวดลาย การเขียนระบายสี หรือการพิมพ์ลวดลายล้วนเป็นวิธีการตกแต่งผืนผ้าทั้งสิ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบลายผ้า

วิธีการออกแบบลวดลายสิ่งทอนั้นแตกต่างกันตามลักษณะของการออกแบบแบบที่ดีควรจะง่ายต่อวิธีการพิมพ์ด้วย ถ้านักออกแบบไม่มีความรู้และเทคนิคการพิมพ์ แบบที่ออกมาจะมีลักษณะเพียงสวยงามในเชิงศิลปะเท่านั้น ไม่ได้คำนึงว่าจะพิมพ์ได้หรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ได้ด้วย เช่น

การออกแบบลวดลายผ้าตัดเสื้ออาจจะไม่มีขอบเขตจำกัด ตรงกันข้ามถ้าเป็นลวดลายผ้าตกแต่งอาคารบ้านเรือน หรือเครื่องเรือน ก่อนข้างจะมีความจำกัดของลวดลายอยู่บ้าง ส่วนใหญ่จะนิยมปั่นลวดลายทั่ว ๆ ไป ประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ดอกไม้ นก หรือ ลวดลายเรขาคณิตก็มีและนิยมใช้สีพื้น

ลวดลายที่ใช้พิมพ์จำกัดขนาด เช่น ผ้าพันคอ ผ้าเช็ดหน้าหรือผ้าปูโต๊ะ ขนาดของลวดลายจะจำกัดตามขนาดของประโยชน์ใช้สอย มีช่วงระยะหนึ่งนิยมนำเอาผ้าประเภทนี้มาทำเป็นผ้าตัดเสื้อ เรียกว่า ผ้าบล็อก การออกแบบตัดเย็บต้องพอดีกับขนาดของบล็อก บางครั้งปรากฏว่าสีเปลี่ยนเนื้อผ้ามาก การพิมพ์ผ้านิยมพิมพ์ด้วยซิลค์สกรีน ผ้าที่นำมาพิมพ์จะใช้ผ้าเนื้อดี ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดของลวดลายได้เด่นชัด ลักษณะการวางลายจะเน้นจุดเด่นของลายแต่ละบล็อกให้มีขอบขนาดพอดีกับประโยชน์ใช้สอย

ลวดลายที่ใช้สำหรับผ้าพันคอและผ้าเช็ดหน้าแตกต่างกันไปตามสมัยนิยม บางครั้งจะเห็นว่าการนำเอาลวดลายสำหรับทำผ้าตัดเสื้อมาดัดแปลงเพื่อให้ใช้รวมกันได้ การออกแบบลายผ้าเช็ดหน้าไม่จำเป็นต้องมีรายละเอียดมากนัก เพราะเป็นผ้าเนื้อบาง พิมพ์ให้เห็นเด่นชัดได้ยาก ลวดลายผ้าเช็ดหน้าเป็นการพิมพ์ให้สวยงามมากกว่า ไม่เน้นเรื่องประโยชน์ใช้สอย แต่ต้องออกแบบให้น่าสนใจผู้บริโภค เพื่อให้สามารถจำหน่ายได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

นักออกแบบที่ดีและประสบความสำเร็จในการออกแบบนั้น ยึดหลักความสัมพันธ์ระหว่างลวดลาย สีและเนื้อผ้า ต้องสอดคล้องหรือเป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกัน เช่น การพิมพ์ผ้าแพรซึ่งมีหลายเนื้อ ถ้าเป็นผ้าแพรเนื้อหยาบจะมีรายละเอียดน้อย ส่วนผ้าแพรเนื้อละเอียดมากจะมีลายที่ละเอียดมากเช่นเดียวกัน

เทคนิคการพิมพ์เป็นส่วนหนึ่ง ที่จะส่งเสริมหรือลดทอดความสวยงาม

ของลวดลายได้ การพิมพ์ด้วยสกรีนทำแม่พิมพ์โดยวิธีถ่ายภาพ ถ้าใช้ผ้าอิงสกรีนเนื้อละเอียด สามารถพิมพ์ลวดลายที่มีรายละเอียดมากได้สวยงาม การคำนวณปริมาณที่สีจะสามารถลอกออกตาสกรีนได้ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ตัดสินใจได้ว่า ลวดลายประเภทนี้ควรใช้ผ้าอิงสกรีนละเอียดเท่าใด ถ้าสีลอกออกจากสกรีนมากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นโดยแรงกดหรือขนาดช่องของผ้าอิงสกรีนจะซึมกระจายไปรอบ ๆ ขอบลาย ซ้อนกันกับสีข้างเคียง เป็นการทำลายลักษณะของผ้าพิมพ์ได้

การนำเอารูปแบบหรือวัตถุใด ๆ มาเป็นแนวความคิดในการออกแบบ ไม่มีขอบเขตจำกัดรูปแบบตามธรรมชาติหรือรูปแบบประดิษฐ์ หรือแนวความคิดที่ดัดแปลงมาจากรูปเลขาคณิต จำเป็นแบบเดียวหรือหลายแบบผสมกัน สิ่งเหล่านี้บางครั้งจะจำกัดขีดความสามารถของนักออกแบบยังต้องการออกแบบที่ดีที่ต้องนำเอาหลักการดังกล่าวแล้วมาใช้ให้ถูกต้อง เหมาะสม สามารถประยุกต์ใช้กันแบบต่าง ๆ ที่ได้ออกแบบไว้

ลักษณะของลายพิมพ์ผ้า

ลวดลายพิมพ์ผ้าที่นักออกแบบนิยมใช้ แบ่งลวดลายออกเป็น ๕ ลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

๑. ลายภาพดอกไม้ รวมถึงส่วนอื่น ๆ ของพืช เช่น ใบ ผล หรือราก
๒. ลายภาพสัตว์ ได้แก่ สัตว์ทุกประเภท เช่น นก ผีเสื้อ ปลา กระต่าย สุนัข หรือแมวหมายความว่า ต้องเป็นสัตว์ที่มีความน่ารัก นำใช้รวมทั้งภาพคนหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์
๓. ลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายที่นำเอารูปทรงเรขาคณิต เช่น เส้น รูปทรงกลม สามเหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยม มาจัดรวมกันให้เป็นรูปต่าง ๆ
๔. ลายสมัยใหม่ เป็นลวดลายซึ่งมีลักษณะคล้ายลายเรขาคณิตแต่มีได้เน้นรูปเรขาคณิต เป็นลวดลายที่รูปแบบ เรืองราว หรือความหมาย
๕. ลายภาพของจริง เช่น ภาพทิวทัศน์ทั่วไป ภาพเครื่องจักร ภาพสิ่งก่อสร้างอาคารหรือภาพการจราจร

ระบบการวางลาย

ระบบการวางลาย หมายถึง การจัดวางรูปแบบลวดลายที่ได้ออกแบบไว้แล้ว ลงในผืนผ้าให้สวยงาม และเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย แบ่งออกเป็น ๒ ระบบ

๑. ระบบเนื้อที่จำกัด รวมทั้งลายเฉพาะบริเวณริมหรือเชิงผ้า ลายที่อยู่ในวงกรอบจำกัด

หรืออาจเรียกง่าย ๆ ว่าลายเฉพาะแห่ง (Spot Design) ส่วนจะพิจารณาว่าลายชนิดนี้เป็นลายเฉพาะแห่งหรือไม่ อาจนิยามเพียงสั้น ๆ ได้ว่า ต้องมีเนื้อที่ลวดลายน้อยกว่าเนื้อที่ส่วนพื้น

๒. ระบบเนื้อที่ไม่จำกัด หมายความว่าลวดลายที่กระจายเต็มผืนผ้า (All – Over) ที่มีจังหวะซ้ำซ้อน หมุนเวียนไปตามความยาวของผ้าไม่มีสิ้นสุด อาจเป็นหน่วยเดียว – ลายเดียว หรือ รวมกันเป็นหมวดหมู่ หรือเป็นเส้นยาวต่อเนื่องกัน เช่น ลายทาง เป็นต้น

การออกแบบที่มีขอบจำกัด

การออกแบบที่มีขอบจำกัด หมายถึง แบบลวดลายตกแต่งนั้นมีเส้นรอบวงลวดลายจำกัดไว้ ตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย คือลวดลายกระเบื้องปูพื้น พรม และผ้าแถบต่าง ๆ ลายขอบ (Border) ลักษณะของลวดลายเป็นลายที่มีขอบจำกัดเนื้อที่ และขนาด แต่นักออกแบบได้แยกออกเป็นอีกประเภทหนึ่งต่างหาก

ลายที่มีขอบจำกัดเนื้อที่นี้ บางครั้งจะวางแผนออกลายจากจุดศูนย์กลางตามขวาง แล้วกระจายลายออกไปหาขอบ บางครั้งอาจแบ่งเนื้อที่ออกเป็นส่วน ๆ แล้วตั้งต้นออกแบบจากขอบเข้าไปหาจุดศูนย์กลาง แบบลวดลายในขอบนี้ดัดแปลงไปได้หลายอย่าง อาจเป็นลายที่แบ่งเป็นส่วน ๆ ซ้ำ ๆ กัน หรือตลอดเนื้อที่ในขอบนั้นไม่ซ้ำกันเลยก็ได้ วงขอบจำกัดเนื้อที่จะเป็นรูปใด ๆ ก็ได้

การออกแบบลายแถบและริม

ลายแถบและริมจะเป็นแนวยาว อาจเป็นลายง่าย ๆ ตามแบบโบราณ หรือพลิกแพลงอย่างสวยงาม นิยมใช้กันมาก นับแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน ควรทำความเข้าใจไว้ด้วยว่าลายแถบทุกชนิดจะใช้เป็นลายริมไม่ได้ ลายริมหมายความว่าลายซึ่งกำหนดให้อยู่ด้านนอกสุดของวัสดุที่ตกแต่งเป็นแนวกั้นเขตไว้ภายใน แต่ลายแถบนั้นไม่จำเป็นจะต้องอยู่ที่ริมเสมอไป อาจขนานกันไปหลาย ๆ แถบจนเต็มพื้นที่ที่ต้องการก็ได้ ลายแถบและริมต้องไม่กว้างจนเกินไป แต่ไม่กำหนดความยาวขึ้นอยู่กับว่า ถ้าเป็นลายริมจะเอาไปล้อมรอบสิ่งใดไว้ ส่วนลายแถบนั้นจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร

ลายริมอาจเป็นเพียงเส้น ๆ เดียววงรอบไว้หรือเป็นเส้นขนานหลาย ๆ เส้นที่ได้จัดความหนาของเส้นให้แตกต่างกันและกำหนดระยะห่างระหว่างเส้นให้ดูงามตา ลายริมมักจะต้องมีมุมสำหรับอ้อมวกมาล้อมขอบสิ่งที่อยู่ภายใน การออกแบบตรงมุมวงกลับมักทำง่าย ๆ แบบซ้ำกับลายริมเดิมในระยะสั้น ๆ ลายริมจะต่อเนื่องกันเป็นเส้นยาวตลอดแนวที่ต้องการ และมีเอกภาพของลวดลายนั้น ๆ แบบที่ใช้เป็นลายริมจะต้องมีการเน้นลักษณะตรงกันข้าม จังหวะความสมดุล และความแตกต่างให้สัมพันธ์กัน ลายริมควรมีสัดส่วนที่พอเหมาะกัยเนื้อที่ลวดลายที่ไปล้อมรอบอยู่

ลายริมไม่ควรตกแต่งประดับมากจนเกินไปหรือไปแข่งขันกับลวดลายภายใน ซึ่งจะกลายเป็นการทำลายเอกภาพของลวดลายนั้น ๆ การจำแนกลักษณะของลายริมทำได้หลายแบบ ได้แก่

๑. เส้นตรง เช่น เส้นตรง เส้นขนาน ลายประแจจีน ลายซิกแซก และลายหักมุม
๒. เส้นโค้ง เช่น ลายเส้นโค้งเป็นลูกคลื่น ลายบิดเกลียว ลายลูกโซ่ และลายเกลียว
๓. ลายเส้นผสม ได้แก่ การนำเอาลายเส้นแบบต่าง ๆ กัน มาผสมดัดแปลงเป็นรูปลายใหม่

ลายเฉพาะแห่งและการวางลาย

การออกแบบลายเฉพาะแห่งหรือลายจุด หมายถึง ลวดลายที่มีเป็นแห่ง ๆ อยู่กระจัดกระจายทั่วไป เป็นลวดลายตกแต่งที่ใช้กันมากโดยเฉพาะวัสดุที่มีความยาวต่อเนื่องโดยไม่จำกัด เช่น ลวดลายผ้าและลวดลายกระดาษ การใช้ในงานอื่น ๆ มีน้อยมาก ตำราที่เกี่ยวกับการออกแบบลวดลายพิมพ์หาได้ค่อนข้างยาก ที่มีอยู่จะเป็นการออกแบบลวดลายทอเป็นส่วนใหญ่ ตำราที่เกี่ยวกับลวดลายตกแต่งก็พอจะมีอยู่บ้างแต่จะเน้นไปในด้านสถาปนิกมากกว่า

เมื่อพิจารณารายละเอียดของลวดลายบนผ้าพิมพ์ที่มีจำหน่ายอยู่ในขณะนี้ สามารถจะจำแนกลวดลายออกได้เป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. ลายเฉพาะแห่งหรือลายจุด ลวดลายแบบนี้มีได้กำหนดว่าจะต้องมีขนาดเล็กใหญ่มากเท่าใดหรือเป็นลวดลายอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ อาจเป็นหลาย ๆ อย่างรวมกันก็ได้ จัดวางห่างกันเป็นระยะ ๆ แล้วแต่ความต้องการว่า จะให้มีลายจำนวนมากน้อยเท่าใดบนผืนผ้าถ้าจะนิยามกันสั้น ๆ ให้เข้าใจได้ง่าย ลวดลายเฉพาะแห่งจะต้องมีขนาดเนื้อผ้าที่เป็นพื้นมากกว่าที่เป็นลวดลายทั้งหมดรวมกัน

๒. ลายเต็ม หมายถึง ลวดลายซึ่งกระจัดกระจายเต็มตลอดเนื้อที่ ๆ ต้องการตกแต่ง สำหรับงานการออกแบบลายพิมพ์ผ้า หมายถึง แบบลวดลายที่เต็มตามหน้ากว้างของผืนผ้าและต่อเนื่องไปตามความยาวของผ้าโดยตลอด อาจออกแบบเป็นกลุ่มลายหลาย ๆ กลุ่ม และทำให้ต่อเนื่องกันโดยใช้แบบลวดลายอย่างอื่นมาเชื่อมโยง อาจนิยามสั้น ๆ ได้ว่า ลายประเภทนี้จะต้องมีเนื้อที่ลายมากกว่าเนื้อที่ว่างของผืนผ้า

ลวดลายที่ออกแบบนี้ย่อมมีขนาดจำกัด ในการจะพิมพ์ให้เต็มหน้ากว้างของผ้าและยาวมากนั้นจะต้องทำซ้ำ ๆ กันเป็นช่วง ๆ หมุนเวียนกันจนกว่าจะได้ครบจำนวนที่ต้องการ ลายที่ต้องทำซ้ำ ๆ กันเรียกว่า วงจรของลาย (Repeat) ขนาดของวงจรไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับความคิดในการออกแบบอย่างหนึ่ง และขึ้นกับความกว้างของกรอบสกรีน หรือเส้นรอบวงของลูกกลิ้งลายอีกอย่างหนึ่งแล้วแต่ว่าจะพิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์แบบใด ลายอาจเล็กกว่าขนาดของสกรีน หรือขนาดของลูกกลิ้งก็ได้

แต่จะต้องออกแบบให้มีวงจรครอบพอดิไม่เกิดรอยต่อในระหว่างสกรีนต่อสกรีน หรือเส้นรอบวงของลูกกลิ้งแบบลวดลายได้ หรือแต่ละรอบของวงจรรอบลายได้

หลักระบบการวางลาย (System of Arrangement) ในการวางลายเฉพาะแห่งให้ดูสวยงามได้จุดสำหรับอยู่ที่เนื้อที่ว่างระหว่างลายซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการออกแบบลวดลายไม่ควรปล่อยให้ไปตามโอกาสอันวญ แต่ควรได้วางแผนอย่างละเอียด

ลวดลายบางประเภทที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เช่น ลายสำหรับทำผ้าปูเครื่องเรือนที่ในบางครั้งจะต้องดึงให้ยืดออกบ้าง จึงจะทำให้เก้าอี้หรือเครื่องเรือนอื่น ๆ ดึงสวยงาม หรือลายผ้าปูม่านจำเป็นต้องคำนึงด้วยว่า ม่านประเภทนั้นจะแขวนอยู่ในลักษณะแบบใดได้บ้าง เมื่อจับจีบเข้ามาแล้วรูปทรงและลวดลายของม่านจะอยู่ในลักษณะใด สวยงามหรือไม่ ตลอดจนกระทั่งวัสดุที่นำมาใช้พิมพ์เป็นวัสดุหนาบอย่างใด จะต้องพิจารณาโดยละเอียดก่อนที่จะเริ่มต้นออกแบบ

ลายเต็ม

แบบตามธรรมชาติมีรูปทรงและเส้นซ้ำ ๆ กันเป็นระเบียบ ได้แก่ ดอกไม้ ใบไม้ กรวด หวาย เมื่อถูกแสงอาทิตย์เป็นประกายระยิบระยับตามทางเดิน รอยคลื่นซัดฝั่ง เหล่านี้สามารถดัดแปลงเป็นลวดลายตกแต่งได้ทั้งสิ้น ลวดลายแบบประดิษฐ์ที่ใช้ในการพิมพ์ลายผ้า กระดาษ ปิดผนัง พรม หรือกระดาษห่อของ ผ้าที่ใช้ในอาคารบ้านเรือน หรือวัตถุขนาดเล็กอื่น ๆ นักออกแบบจะนำมาจัดระเบียบรูปแบบลายให้สวยงามและน่าสนใจ มากกว่าจะนำเอารูปจากธรรมชาติมาใช้โดยตรงโดยใช้แนวความคิดสร้างสรรค์อย่างมีระบบ

การออกแบบลายเต็ม ใช้หลักการออกแบบลายเฉพาะแห่งเป็นหลักเกณฑ์ดัดแปลง ให้แต่ละลายมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ดังนั้นในการออกแบบลายจะกำหนดแต่เฉพาะเพียงวงจรเดียวไม่ได้ ควรเขียนหรือออกแบบลวดลายให้ต่อเนื่องกันให้มีขนาดใหญ่พอสมควร โดยให้พิจารณาความเหมาะสมความสวยงามของลวดลายในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนสามารถจะนำไปใช้เป็นลวดลายพิมพ์ได้

ขนาดของลายในการออกแบบ

ขนาดของลายในการออกแบบลายพิมพ์ผ้า ไม่มีข้อจำกัดตายตัว ส่วนใหญ่ใช้ความรู้สึกทางการมอง สามารถแยกออกได้ดังนี้

๑. ลายขนาดเล็ก (Tiny) เป็นลายที่มีขนาดเล็กมาก มีส่วนละเอียดมากสามารถใช้ในงานได้เกือบทุกประเภท เพราะบางลายดูไกล ๆ แทบจะไม่มีผลต่อการทำลาย

สิ่งแวดลอมเลยคือ ลวดลายไม่เด่นชัด ขนาดของลายจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน ๑ ซม. ลวดลายขนาดจิ๋วนี้มีผลต่อการพิมพ์คือจะทำให้การพิมพ์ยิ่งยากเพราะแม่พิมพ์จะเกิดการอัดตัวได้ง่าย

๒. ลายขนาดเล็ก (Small) เป็นลายขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ – ๒ ซม. มีส่วนละเอียดไม่มาก ใช้ประโยชน์ได้มากและไม่ค่อยมีปัญหาในด้านการพิมพ์ ผ้าพิมพ์ในตลาดส่วนใหญ่จะเป็นลายขนาดเล็ก เนื่องจากเป็นที่นิยมของผู้ใช้มาก

๓. ลายขนาดกลาง (Medium) ลายขนาดกลางนี้จะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒ – ๓ ซม. อาจจะเป็นลายที่มีขนาดใหญ่กว่ากัน คือลายขนาดกลางจะมีช่องว่างมากกว่าลายขนาดเล็ก แต่การใช้งานจะไม่กว้างขวางเท่าลายขนาดเล็ก เนื่องจากต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในเรื่องขนาดของวัสดุที่จะนำผ้าที่มีลวดลายขนาดกลางไปใช้เป็นส่วนประกอบหรือตกแต่ง

๔. ลายขนาดใหญ่ (Large) เป็นลายที่มีขนาดใหญ่กว่าลายขนาดกลางขึ้นไป มีเส้นผ่าศูนย์กลางของลาย ประมาณ ๔ ซม. เป็นต้นไป ส่วนมากการออกแบบลายขนาดใหญ่จะเป็นงานที่ออกแบบพอใช้ประโยชน์เฉพาะงานนั้น ๆ เป็นต้นว่า ผ้าคลุมเตียง ผ้าม่าน

ขนาดของลายในการออกแบบลายพิมพ์ผ้าในทางปฏิบัติได้กล่าวมาแล้ว กล่าวว่าเป็นขนาดโดยประมาณทั้งสิ้น เนื่องจากไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ส่วนมากจะขึ้นอยู่กับความรู้สึกในมุมมองของนักออกแบบ

กระบวนการและการวางแผนการออกแบบ

การออกแบบลวดลายผ้าม่าน เมื่อวิเคราะห์ดูโดยละเอียดแล้วมิได้เป็นงานเชิงศิลปะอย่างเดียว เพราะงานออกแบบนี้ทำเพื่องานอุตสาหกรรมผลิตผ้าใหม่ลักษณะแตกต่างกันออกจำหน่าย ดังนั้น เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจ จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักจิตวิทยาวิเคราะห์ความแตกต่างของบุคคลต่างอาชีพ ต่างวัย ต่างฐานะ เพื่อมาป็นมูลฐานที่จะออกแบบให้เหมาะกับบุคคลเท่านั้น พร้อมทั้งคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของแบบลวดลายนั้น ๆ ด้วย ศิลปินหรือนักออกแบบควร มีใจกว้าง มีความประณีตอยู่ในตัวเอง และต้องเป็นตัวของตัวเอง โดยไม่มีอิทธิพลอย่างหนึ่งอย่างใดมาอยู่เหนือความคิดในการออกแบบได้

การกระตุ้นหรือเร้าใจให้ผู้ซื้อเกิดความต้องการอยากได้และทำให้เกิดการซื้อ ขยาย ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้แก่

๑. ขนาด ลวดลายในผ้าต้องมีขนาดพอเหมาะกับประโยชน์ใช้สอย เช่น ผ้าเสื้อ ที่มีลวดลายขนาดใหญ่ ย่อมเหมาะกับคนไทยที่มีสัดส่วนของร่างกายเล็ก ผ้าม่าน สำหรับห้องขนาดเล็ก ต้องไม่มีลวดลายใหญ่จนเกินไป จนดูแล้วคับห้อง

๒. การเคลื่อนไหวของสิ่งเร้า เมื่อนักออกแบบได้ทำการออกแบบลวดลายที่ต่อเนื่องกันก็จะสามารถชักจูงสายตาของผู้พบเห็น ให้ติดตามจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งโดยไม่ขาดตอนก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในลวดลายขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้พบเห็น เกิดความรู้สึกแปลกใหม่และมีความต้องการอยากได้ผ้าที่มีความเคลื่อนไหวในลวดลายดังกล่าว

๓. ความเข้มข้นของสิ่งเร้า ในการออกแบบลายพิมพ์ผ้า สีที่ใช้ ถ้ามีความสว่างแจ่มใสย่อมเร้าใจผู้ซื้อได้ดีกว่าสีที่ขมัวหม่น ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญด้วย

๔. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งเร้า ลวดลายที่ได้รับการออกแบบให้สิ่งเร้าเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การใช้สีเข้มกับสีอ่อนปะปนกัน หรือใช้ใช้สีสดไล่สลับกับสีจืด มัวหรือการเปลี่ยนแปลงขนาด ให้ขนาดของลวดลายมีทั้งเล็กและใหญ่ปะปนกันอยู่อย่างมีจังหวะ จะทำให้ผู้พบเห็นเพิ่มความสนใจมากขึ้นได้

๕. การกระทำซ้ำ ๆ แบบลวดลายที่ซ้ำ ๆ กัน แต่จัดวางอย่างมีระเบียบ จะเพิ่มความน่าสนใจให้เกิดความต้องการมากขึ้นได้

๖. การผ่านประสาทสัมผัสหลาย ๆ ทาง การทำให้บุคคลรับสัมผัสสิ่งเร้าผ่านประสาทหลาย ๆ ทาง จะช่วยให้การรับรู้สมบูรณ์ขึ้น เช่น การออกแบบลวดลายใหม่ลักษณะเป็น ๓ มิติจะทำให้รู้สึกอยากจับต้อง เป็นความแปลกใหม่ของสิ่งเร้า สิ่งเร้าที่มีความแปลกใหม่ในเรื่องของลวดลาย จะสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้พบเห็นได้

วิธีการสร้างลาย

๑. การออกแบบลวดลายที่เน้นรูปลวดลายประธานเป็นหลัก หมายถึง รูปแบบหรือลวดลายที่มีตัวประธานเป็นหลัก และมีส่วนอื่นเป็นองค์ประกอบรองลงมา แม้ว่าตัวประธานจะเป็นหลักก็จริงส่วนประกอบอื่นก็มีความสำคัญในการประสานส่วนด้วยกัน ตัวอย่างเช่น รูปดอกไม้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ส่วนกิ่งก้านและใบเป็นองค์ประกอบรองลงมา เมื่อนำลวดลายมาบรรจุรวมลงในพื้นที่กำหนดไว้ก็จะเป็นเอกภาพ เพราะเอกภาพนั้นเกิดขึ้นจากความประสานสัมพันธ์อันงดงามระหว่างส่วนของประธานและส่วนอื่น ๆ ตามลำดับ

การออกแบบที่มีรูปประธานเป็นหลักนี้ สามารถสร้างลวดลายให้มีลักษณะในทางแนวดิ่ง แนวทะแยงมุมทั้งด้านซ้ายและด้านขวา และในลักษณะการกระจายรอบตัว

๒. การออกแบบลวดลายในลักษณะการซ้ำ หมายถึง การออกแบบที่ใช้เส้นอย่างเดียว หรือใช้แม่ลายอย่างเดียวกัน แล้วจัดองค์ประกอบให้มีระวางเนื้อที่ ช่องไฟได้ระเบียบ ได้จังหวะ การออกแบบลวดลายซ้ำนี้ เป็นการแสดงออกถึงความคิดในเชิงศิลปะที่ง่ายที่สุด ซึ่งพบวิธีการออกแบบวิธีนี้มาแต่ดึกดำบรรพ์แล้ว ปัจจุบันนักออกแบบได้พยายามออกแบบลักษณะการซ้ำให้ดูงดงามกว่าเดิมได้โดยออกแบบแม่ลายให้มีขนาดสัดส่วนต่างกัน ทั้งจังหวะช่องไฟก็จะทำให้ดูเหมือนได้แบบลายใหม่อยู่เสมอ

๓. การออกแบบลวดลายในลักษณะการสมส่วนทรง การสมส่วนทรงคือการออกแบบลวดลายให้มีคุณภาพทั้งซ้ายและขวา วางลงในระวางเนื้อที่ที่กำหนดไว้ โดยมีรูปแบบลวดลายและสีสันเหมือนกันทั้งซ้ายและขวาอยู่ในระดับเดียวกัน เรียกว่า สมส่วนทรง

การสมส่วนทรง อีกลักษณะหนึ่งคือ การทำรูปแบบลวดลายลงในระวางเนื้อที่ที่กำหนดไว้ โดยที่ทั้งด้านซ้ายและขวา ไม่จำเป็นที่จะต้องให้รูปลวดลายต้องเหมือนกันหมด หรือมีขนาดเท่ากันหมดก็ได้ แต่ให้ดูรู้สึกว่ามีน้ำหนักของภาพเท่ากันทั้งสองด้าน เพื่อให้เกิดการดุลยภาพตามความหมายของคำว่า สมส่วนทรง

๔. การออกแบบลวดลายในลักษณะการแผ่พุ่งออกไปรอบตัว การแผ่พุ่งออกไปรอบตัว หมายถึงเส้นที่เป็นประธานทั้งหมดขององค์ประกอบ แผ่กระจายออกไปจากจุดจุดหนึ่ง โดยไม่จำเป็นที่จุดหรือแม่ลายที่เป็นตัวประธานจะต้องอยู่กึ่งกลางภาพเสมอไป อาจจะเริ่มจากมุมหรือด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ และการแผ่พุ่งของลายก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องแผ่พุ่งออกรอบตัว แต่อาจจะแผ่พุ่งกระจายไปเพียงด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ ซึ่งลักษณะของลายที่พุ่งออกไปรอบตัวนี้ก็คล้ายคลึงกับลักษณะของลายที่มีรูปประธานเป็นหลัก

๕. การออกแบบลายที่ต่อเนื่องกันได้ หมายถึง การออกแบบลวดลายลงในระหว่างเนื้อที่ที่กำหนดไว้เพียงส่วนหนึ่งแล้วสามารถจะนำมาต่อกันได้ โดยที่เส้นซึ่งเป็นประธานแต่ละด้านไม่ขาดออกจากกัน และสามารถจะต่อเนื่องกันไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด

การซ้ำ (Repetition) ลักษณะการซ้ำใช้กันในทางศิลปะด้วยจุดมุ่งหมายหลายทางด้วยกัน ดังที่ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

๑. เป็นการซ้ำกันด้วยจุดมุ่งหมายของการทำกรอบของภาพสิ่งหนึ่งสิ่งใด ดังเช่นกรอบรูปหรือลวดลายที่ซ้ำ ๆ กัน ใช้ประกอบอาคารทำให้ดูโอ้อ่าหรูหรา

๒. การซ้ำกันของลวดลายที่ครอบคลุมทั่วทั้งภาพ มีส่วนเกื้อประโยชน์เกิดองค์ประกอบอันบริบูรณ์ในตัวเอง

๓. การใช้ลวดลายเดียวกัน แต่ทำให้แตกต่างกันให้เป็นชุดเหมือนเพลงชุด (ดังเพลงไทย เช่น เพลง ๒ ชั้น แม้จะแตกลูกออกไปมาก ก็ยังมีลักษณะซ้ำมาปรากฏให้เห็นว่าเป็นชุดเดียวกัน หรือจะเป็นการออกแบบเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผลิตแบบอุตสาหกรรมลายที่เหมือนกัน ตลอดจนส่วนประกอบย่อย ๆ ต่าง ๆ พยายามให้อยู่ในชุดเดียวกัน แม้ทรวดทรงจะผันแปรเป็นอันเป็น ผอม เล็กหรือใหญ่ก็ยังมองเห็นว่าอยู่ในชุดเดียวกันนั่นเอง)

๔. ในบางแนวความคิดอาจมีความสับสนในการออกแบบได้ เช่น กรณีที่ต้องการเน้นในจุดความเคลื่อนไหวของตัวละคร ดังนี้จึงจำเป็นต้องใช้ระบบการซ้ำเพื่อให้เกิด “เอกภาพ” ขององค์ประกอบ (Composition) ในส่วนใหญ่ เช่น บางครั้งอาจจะใช้จุดของดอกไม้ไปเป็นแถวแนวในเส้นขนานกันหรือใบหญ้าที่คล้าย ๆ กันหรืออาจจะเสริมด้วยเส้นอ่อนหวานเป็นลอนคลื่นและลายที่เหมือนดวงดาว อาจจะมีบางสิ่งบางอย่างที่ให้อารมณ์รู้สึกเหมือนประกายพร่ำพรายในทั้งจังหวัดและลาย เพื่อให้เกิดเอกภาพที่เต็มไปด้วยสิ่งผสม และขัดแย้งอันบริสุทธิ์

๕. บางกรณีมีลักษณะอันเป็นแบบแผนมากเกินไป และขนาดก็ใหญ่ง่าย ๆ ลักษณะนี้เมื่อจะให้บรรลุความบริบูรณ์ทางศิลปะ บางทีก็ก่อให้เกิดอาการที่เรียกว่าเรียบเกินไปจนน่าเบื่อวิธีแก้ไขจำเป็นจะต้องใช้การซ้ำของลวดลายลงไปบางจุดของรูปคน ซึ่งย่อมจะช่วยให้ดูนุ่มนวลและดูแปลกตากันออกไป

การต่อลาย

๑. ลวดลายในลักษณะแนวนอน

ลวดลายที่เกิดจากโครงสร้างในแนวนอนนี้ ได้จากการนำลักษณะส่วนหนึ่งของลวดลายมาเรียงต่อกันตามแนวนอน (Horizontal) และเรียงซ้ำกันในแถวต่อไป ให้ขนานกับแถวแรก ก็จะได้ลวดลาย อีกชนิดหนึ่งเป็นแถวยาว

๒. ลวดลายในลักษณะแนวตั้ง

การออกแบบให้มีลักษณะแถวยาวดังลงมาตามแนวตั้ง (Vertical) เหมือนกันกับการลากเส้นลงมา ตั้งฉากกับพื้นโดยการวางลายให้ต่อกันตามแนวตั้ง ลวดลายที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะเป็นแถวยาวเรียงลงมา

๓. ลวดลายในลักษณะเส้นหยักหรือซิกแซก

เส้นหยักหรือซิกแซกคือ เส้นที่หักขึ้นและลงต่อกันไป ลวดลายที่วางในลักษณะนี้จะเป็นลายที่วางทำมุมต่อกันในแถวเดียวกัน โดยให้แนวที่หักขึ้นและลงขนานกับแถวแรก ก็จะ

ได้ลวดลายที่แปลกไปอีกแบบหนึ่ง ต่างจากลวดลายในลักษณะแนวนอนและลวดลายในลักษณะแนวตั้ง

๔. ลวดลายในลักษณะเฉียง

ลวดลายที่ประกอบขึ้น จะจัดวางอยู่ในแนวเส้นเฉียงหรือเอียง โดยจัดวางลายให้อยู่ในแนวเส้นเฉียงติดต่อกัน และทำซ้ำ ๆ กัน ในแถวต่อ ๆ ไป โดยให้เอียงขนานกับแถวเดิมตามแนวของเส้นเฉียง ก็จะได้ลวดลายที่มีลักษณะเป็นแนวเส้นทแยงมุม

๕. ลวดลายในลักษณะตาหมากรุก

เกิดจากการแบ่งพื้นที่สี่เหลี่ยมเป็นตารางเล็ก ๆ เท่า ๆ กัน ลักษณะตาหมากรุกจะเป็นการเรียงในลักษณะสลับกันคือ ในแต่ละแถวจะวางลวดลายโดยการเรียงช่องเว้นช่อง และตำแหน่งของการเรียงลวดลายในแต่ละแถวจะสลับกัน แถวที่หนึ่งสลับกับแถวที่สองแต่ซ้ำกับแถวที่สาม ส่วนแถวที่สองจะซ้ำกับแถวที่สี่ และทำเช่นนี้เรื่อยไป ลักษณะของลวดลายที่เกิดขึ้น จะให้ภาพรวมที่แตกต่างกันทางสายตา เช่น ตาหมากรุก แนวเฉียง แนวคี่ และแนวนอนลักษณะตาหมากรุกนี้อาจเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสก็ได้ แล้วแต่ความคิด ความต้องการของนักออกแบบมีภาพรวมของลวดลายออกมาเป็นลักษณะใด

๖. ลวดลายในลักษณะขั้นบันได

ขั้นบันได หมายถึง การยกระดับขึ้นครั้งละเท่า ๆ กัน ต่อกันไปตามแนวเฉียงโดยยึดโครงสร้าง สี่เหลี่ยมให้มีมุมเชื่อมต่อกัน การประดิษฐ์ลวดลายจะมีขึ้นภายในสี่เหลี่ยมแต่ละช่องนั้น

การต่อลวดลายโดยอาศัยรูปทรงเรขาคณิต

๑. การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

เริ่มต้นโดยการสร้างสี่เหลี่ยมให้มีขนาดเท่า ๆ กัน หรือจะสร้างสี่เหลี่ยมใหญ่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือจัตุรัส แล้วแบ่งภายในสี่เหลี่ยมให้ได้สี่เหลี่ยมเท่า ๆ กัน โดยการขีดเป็นตาราง เมื่อได้สี่เหลี่ยมเท่ากันแล้ว ก็จะเริ่มเขียนลวดลายลงในสี่เหลี่ยมนั้น ๆ การต่อลายจากรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสและสี่เหลี่ยมผืนผ้าเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด เนื่องจากนักออกแบบสามารถสร้างลวดลาย (Pattern) บรรจุใน สี่เหลี่ยมนั้น แล้วนำรูปสี่เหลี่ยมเหล่านี้มาเรียงต่อกันทั้งทางแนวนอนและแนวตั้ง ก็ทำให้เกิด ลวดลายได้โดยไม่สิ้นสุด

ระบบโครงสร้างของสี่เหลี่ยมมีลักษณะเรียบง่าย ถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานในการออกแบบ ลายพิมพ์ผ้า โดยให้สี่เหลี่ยมรูปหนึ่งเป็นหน่วยของลวดลาย แล้วบรรจุลวดลายต่าง ๆ ลงไป เช่น รูปใบไม้ วงกลม เส้นโค้ง จะสามารถต่อลายเหล่านั้นให้เกิดเป็นรูปต่าง ๆ ได้ เนื่องจาก

มุมของสี่เหลี่ยม ๕๐ องศา หมุนได้ ๔ ครั้ง และทำซ้ำเรื่อยไป จะเกิดลวดลายแปลก ๆ จากการประดิษฐ์ลวดลายที่บรรจุอยู่ในแต่ละสี่เหลี่ยมนั้น

๒. การต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวนอนและแนวตั้ง

การเขียนลายในลักษณะนี้ เป็นแบบการเรียงอิฐ มีหลักการเกี่ยวเนื่องจากการต่อลายรูปสี่เหลี่ยมโดยการเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ โครงสร้างเกิดจากการขีดเส้นเป็นตารางตามแนวนอน เป็นการเรียงสลับกันระหว่างแถวที่ ๑ กับแถวที่ ๒ คือแถวที่ ๑ จะเป็นเสมือนหลักแถวที่ ๒ เป็นการเรียงสลับกับแถวที่ ๑ โดยใช้เส้นแบ่งครึ่งของสี่เหลี่ยมในแถวที่ ๒ สลับกันดังนี้เรื่อยไป ทำให้เกิดลวดลายที่แปลกลักษณะการจัดวางเช่นนี้ สามารถจะใช้เรียงสลับในแนวตั้งได้เรียกว่า Half – Drop คือ เรียงชนิดลดระดับครึ่งหนึ่ง ลักษณะเช่นนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้อีก โดยลดระดับน้อยลงกว่าครึ่งคือเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ (๑/๔) เรียกว่า Quarter Drop ลวดลายที่บรรจุอยู่ในรูปสี่เหลี่ยมลดระดับนี้ เมื่อต่อลายสมบูรณ์แล้ว จะมองเห็นเป็น แนวเส้นเฉียงหรือเส้นทแยงมุมได้

๓. การต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ลักษณะเหลี่ยมเพชรนี้เกิดจากการสร้างสี่เหลี่ยมจัตุรัสเรียงกันในลักษณะเฉียง ตามแนวเส้นทแยงมุมขนานกันไปคือ สี่เหลี่ยมจัตุรัสจะเอียง ๔๕ หรือนำวิธีการเรียงอิฐมาใช้โดยการตีเส้นระหว่างมุมตรงข้ามให้ขนานกันเรื่อยไป จะเกิดรูปสี่เหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขึ้นสามารถประดิษฐ์ลวดลายบรรจุลงในสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนนี้และนำมาเรียงต่อกันจะคู่เป็นแนวตรงหรือเฉียงก็ได้ ให้มีวงจรของลาย ก็จะได้ลวดลายแปลกออกไปอีก

๔. การต่อลายในลักษณะสามเหลี่ยม

สามเหลี่ยมนี้เกิดจากการแบ่งสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน คือ ลากเส้นทแยงมุมของสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลวดลายที่บรรจุในสามเหลี่ยมเล็ก ๆ เหล่านี้สามารถเรียงต่อกันได้เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสสี่เหลี่ยมผืนผ้า หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม และแม้กระทั่งวงกลม ลวดลายที่ปรากฏออกมาอาจแสดงถึงลักษณะของความแข็งแรงหรือความเคลื่อนไหวก็ได้

เริ่มต้นด้วยการสร้างสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อน แล้วแบ่งภายในเป็นตารางสี่เหลี่ยมเท่า ๆ กัน ต่อจากนั้นลากเส้นระหว่างมุมตรงข้ามของสี่เหลี่ยมเล็ก ก็จะได้สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหรือเหลี่ยมเพชร ลากเส้นทแยงมุมของสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนก็จะเกิดรูปสามเหลี่ยม ๒ รูป ภายในสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

การสร้างสามเหลี่ยมไม่จำเป็นต้องแบ่งจากสี่เหลี่ยมจัตุรัสเสมอ จะสร้างจากการแบ่งสี่เหลี่ยมผืนผ้าก็ได้ แต่ต้องมีด้านชิดกันเพื่อการต่อลาย

๕. การต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ลวดตาข่ายที่มีลักษณะริ้วตรงกลางคล้ายกับคลื่น เป็นลักษณะต่อเชื่อมจากสี่เหลี่ยมขนม

เปียกปูน เมื่อต่อเชื่อมกันแล้วจะเป็นรูปคล้ายลวดตาข่าย หัวและท้ายแหลม ตรงกลางโค้งมองเห็นเป็นลักษณะคล้ายคลื่น วางอยู่ในแนวตั้งหรือแนวนอน การออกแบบคือบรรจวลวดลายที่ประดิษฐ์ต่าง ๆ กัน หรือซ้ำ ๆ กันลงในรูปนี้ เมื่อต่อเป็นวงจรแล้วลักษณะของเส้นและสีจะทำให้เป็นลวดลายที่งดงามแปลก ๆ แตกต่างกันได้ จากลักษณะสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน จากลักษณะรูปหกเหลี่ยม

๖. การต่อลายลักษณะหกเหลี่ยม

เริ่มต้นโดยการสร้างสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน ต่อจากนั้นก็ลากเส้นเชื่อมเป็นหกเหลี่ยม หรืออาจจะสร้างได้ โดยลากเส้นรัศมีจากศูนย์กลางของวงกลมให้มี ๖ จุด ระยะห่างเท่า ๆ กัน แล้วลากเส้นเชื่อมระหว่างจุด จะได้รูปหกเหลี่ยมด้านเท่า รูปหกเหลี่ยมนี้สามารถทำเป็นรูปสามเหลี่ยม ๖ รูป หรือสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน ๓ รูป

การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยมบางทีดูเหมือนการต่อลายในลักษณะสามเหลี่ยมได้ ขึ้นอยู่กับการวางรูปลวดลาย และน้ำหนักอ่อนแก่ที่บรรจุลงไป

๗. การต่อลายในลักษณะรูปพัด

ลักษณะรูปพัด เกิดจากโครงสร้างรูปสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน การสร้างรูปพัดนี้ต้องอาศัยส่วนของวงกลมเป็นส่วนโค้งของด้านบนด้านล่างปลายแหลม หรือเกิดจากส่วนของวงกลมที่ซ้อนกันและส่วนที่ได้จากเส้นรอบวงมาติดกันเหมือนรูปพัดที่คลี่ออก ลวดลายที่ประดิษฐ์ลงในรูปพัดนี้อาจจะต่างกันหรือซ้ำกัน เมื่อต่อเป็นวงจรแล้วจะเกิดลวดลายแปลกใหม่ ถ้าส่วนตั้งและส่วนนอนของรูปนี้เท่ากัน อาจได้รูปแบบต่างๆ ได้ โดยการเปลี่ยนทิศทางในการวาง เช่น วางรูปแบบซ้ำ ๆ กัน ในลักษณะเอียงลดแหลมลงจะให้ความรู้สึกเหมือนกับคลื่นไหวขึ้นข้างบน

๘. การต่อลายในลักษณะวงกลม

วงกลมเป็นลักษณะส่วนหนึ่งที่ได้จากการใช้เครื่องมือ คือ วงเวียน แพนผังของวงกลมมีที่มาจากตารางสีเหลี่ยม อาจจะออกแบบให้เป็นลายเต็มหรือลายกรอบวงกลม การออกแบบอาจจะเป็นลายข้อเดียว ที่จัดวางแบบต่อเนื่องกันหรืออาจจะเป็นลายอิสระที่ไม่ต้องต่อเนื่องกันก็ได้

สรุป

การออกแบบลายทั่ว ๆ ไป สามารถจะออกแบบได้หลาย ๆ แบบ โดยวิธีง่าย ๆ เช่น ออกแบบเป็นลักษณะ แนวนอน แนวตั้ง ฯลฯ

การเขียนลายในลักษณะดังกล่าวแล้ว เป็นพื้นฐานอย่างง่าย ๆ เป็นลักษณะลายซึ่งไม่บังคับตายตัว นักออกแบบอาจจะดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงได้เพื่อความสวยงามและเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย

หลักการต่าง ๆ ในบางครั้งไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามทุกขั้นตอนในกรณีที่นักออกแบบเห็นว่า ถ้าเปลี่ยนแปลงแล้วสมบูรณ์ดีกว่าเนื่องจากบางครั้งการออกแบบซ้ำ ๆ กันหลายตอนทำให้น่าเบื่อ และไม่งดงามเท่าที่ควร เมื่อได้ศึกษาและทำการออกแบบขั้นพื้นฐานแล้ว นักออกแบบก็จะสามารถ ประดิษฐ์ผลงานให้กว้างขวางได้มากยิ่งขึ้น

วิธีต่อลาย

การต่อลายส่วนสำคัญอยู่ระหว่างขอบลายทั้ง ๔ ด้าน ที่จะต่อกัน ถ้าเขียนแบบได้ดี ลาย จะต่อกันได้สนิท ฉะนั้นจึงต้องระวังช่วงต่อนี้และเข้าใจในวิธีการต่อ การต่อลายพิมพ์ผ้ากับลายทอ นั้นแตกต่างกันคือ แบบลายทอ สามารถต่อกันได้ดี ถึงแม้จะเขียนแบบลายชนิดครึ่งลายต่อครึ่งลาย เพราะลายทอนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการคัดลอกลายในเส้นยืนซึ่งการต่อจะไม่ผิดพลาด ส่วนลายพิมพ์ไม่นิยม เขียนลายชนิดครึ่งลายต่อครึ่งลายเพราะในขณะที่ทำการพิมพ์อาจจะคลาดเคลื่อนได้ง่าย ทำให้การ ต่อลายไม่สนิท จึงนิยมที่จะเขียนลายต่อกันให้เต็มลายในตัวแบบ โดยเอาส่วนครึ่งลายทางด้านขวา มาต่อกับส่วนครึ่งลายทางด้านซ้ายจะทำให้ลายเต็มดอก

ส่วนลายชนิดเลื้อยต่อกันไปก็เช่นเดียวกัน แต่ช่วงกึ่งกลางที่ต่อกันนั้นควรหาลายส่วนใหญ่ เป็นตัวเชื่อมจะช่วยให้รอยต่อสนิทและง่ายขึ้น การต่อด้วยเส้นต่อเส้นอาจจะผิดพลาดได้ง่าย ฉะนั้น จึงต้องเข้าใจหาวิธีการต่อให้ดี

การเลือกสีที่ใช้ในลายพิมพ์ผ้า

นักออกแบบจำเป็นต้องเรียนรู้ทฤษฎีของสีเป็นอย่างดี จึงจะสามารถนำความรู้ไปใช้ ประโยชน์ ในขั้นปฏิบัติได้อย่างดีและเหมาะสมกับงานนั้น ๆ เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า บรรดาสีทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ กัน

การผสมสีของสี

การผสมสีอย่างง่าย ๆ เป็นหลักเบื้องต้นของการระบายสี เป็นการใช้สีตามลำดับวงล้อของ สีเพียงไม่กี่สีโดยแต่ละสีควรมีค่าน้ำหนักก่อนแก่ในตัวเอง ตัวอย่างเช่น ควรเลือกใช้สีตามลำดับวง ล้อของสีเพียงสองหรือสามสีหรืออาจจะมากกว่าเล็กน้อย แต่ต้องไม่เกินกว่าหกสี เพราะสีที่เจ็ดจะเป็นสีที่อยู่ตรงกันข้าม

๖. งานหัตถกรรมท้องถิ่น

คำว่า “หัตถกรรม” หมายถึง การทำด้วยฝีมือ งานช่างต่าง ๆ ที่ทำด้วยมือ ซึ่งเริ่มต้นทำ กันในบ้านหมู่บ้าน โดยที่ชาวบ้านใช้เวลานอกเหนือจากอาชีพหลัก กระทำกันเพื่อเป็นงานอดิเรก เป็นการเพิ่มพูนรายได้เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อใช้กันเองในครัวเรือน โดยใช้วัสดุหาง่ายใน ท้องถิ่น สิ่งประดิษฐ์จากการทำด้วยมือจึงเป็นงานหัตถกรรมท้องถิ่นและหัตถกรรมพื้นบ้านให้มีรูปแบบเฉพาะตามลักษณะวัสดุ สภาพการใช้งานและความพอใจของผู้ผลิตในแต่ละท้องถิ่นทำให้เกิด รูปแบบเฉพาะของท้องถิ่น (Traditional Style) กลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไป สิ่งประดิษฐ์

ต่าง ๆ ขยายตัวมากขึ้นจนกลายเป็นอาชีพของ แต่ละภูมิภาค เมื่อสิ่งประดิษฐ์เหล่านั้นสามารถผลิตเป็นสินค้าส่งจำหน่ายในต่างประเทศได้หรือเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นงานหัตถกรรมนั้นก็ถูกกำหนดให้เป็นงานหัตถกรรมของประเทศ เช่น สิ่งประดิษฐ์จากฝีมือของคนไทยก็เรียกว่า หัตถกรรมไทย เป็นต้น

ระยะเริ่มแรกของการประดิษฐ์งานหัตถกรรมทำขึ้นเพื่อสนองตอบประโยชน์ใช้สอยการออกแบบจึงคำนึงถึงรูปทรงที่จะเอื้อต่อประโยชน์ใช้สอยให้ได้มากที่สุด ต่อมาได้มีวิวัฒนาการด้านการประดิษฐ์ลวดลายหรือเขียนสีเพิ่มเติมเพื่อความสวยงาม มีความน่าใช้สอยมากยิ่งขึ้น งานหัตถกรรมบางอย่างก็กระทำขึ้นเพื่อตกแต่งที่อยู่อาศัย หรือประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับร่างกาย ปัจจุบันงานหัตถกรรมเข้ามามีบทบาทในการตกแต่งมากขึ้น โดยเฉพาะการตกแต่งอาคารที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ สำนักงานและร้านค้าทั่วไป นิยมใช้หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นส่วนตกแต่งประดับมากมาย

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) เป็นงานที่กระทำสืบต่อเนื่องกันมาในท้องถิ่น หรือชุมชน ตั้งแต่ครั้งบรรพกาล เป็นงานที่ทำด้วยฝีมือของผู้มีความชำนาญ ฝึกฝน และถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันในครอบครัว ผลงานที่ออกมาจะมีลักษณะแบบอย่างของท้องถิ่นโดยเฉพาะ คือ ดำเนินไปตามจารีตนิยม และสภาพสิ่งแวดล้อมของตน โดยรักษาแบบเค้าโครงเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง ใช้หลักยึดถือเอาวัสดุที่ประกอบงานเป็นหลัก มีหลายแขนง เช่น เครื่องจักสาน เครื่องเงิน เครื่องทองย้อม เครื่องปั้นดินเผา เครื่องหนัง เป็นต้น

หัตถกรรม (Handicrafts) เป็นศิลปะการช่างที่ผลิตด้วยมือเป็นหลัก โดยมุ่งความงามประณีต และประโยชน์ใช้สอยร่วมกัน เช่น การทำขันเงินของไทยทางภาคเหนือ ได้ใช้มือในการตีโลหะแผ่นขึ้นรูปเป็นขันที่ละเอียด และแกะสลักลวดลายด้วยมือ ขันที่ทำด้วยมือนี้จึงมีความงดงามประณีต และนำไปใช้สอยได้ เช่น ขันธรรมดาทั่วไป งานหัตถกรรมเป็นงานศิลปะที่รักษาเอกลักษณ์ของแต่ละชาติไว้ และนานาชาติก็ถือว่าเป็นศิลปะที่มีคุณค่า ที่จำเป็นต้องรักษาไว้ มิให้สูญสลายไป จะเห็นว่าปัจจุบันนี้เทคโนโลยีได้ก้าวไกลไปมาก สามารถใช้เครื่องจักรทุนแรงผลิตงานต่าง ๆ แต่งงานศิลปหัตถกรรมก็ยังคงได้รับความนิยมอยู่

ขอบเขตของงานหัตถกรรมท้องถิ่น

๑. ทำขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน
๒. การผลิตส่วนใหญ่ใช้ทำด้วยมือ ไม่เน้นการใช้เครื่องจักร
๓. วิธีการหรือเทคนิคการผลิตเป็นแบบประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน
๔. วัสดุหลักที่ใช้ส่วนมากจะต้องเป็นวัสดุพื้นบ้าน หรือวัสดุในท้องถิ่น
๕. รูปแบบที่ผลิตขึ้น จะต้องแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

หลักการออกแบบลวดลายหัตถกรรม

หลักเกณฑ์ในการออกแบบงานศิลปะหัตถกรรมที่สำคัญ ๔ ประการ คือ *

๑. คำนึงถึงความเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย ตามความหมายของงาน หัตถกรรมได้กำหนดไว้ชัดเจนแล้วว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิต ดังนั้นการออกแบบจะต้องพิจารณาเสียก่อนว่า สิ่งที่จะออกแบบนั้นเป็นของประดิษฐ์ขึ้นสำหรับใช้อย่างไรก็ต้องคำนึงถึงสิ่งนั้นว่ามีความเหมาะสมกับหน้าที่ที่กำหนดไว้ได้ เช่น การออกแบบเครื่องจักสาน เมื่อได้ออกแบบให้เป็นตะกร้าสำหรับใส่ผลไม้ แล้วนำไปใส่ดอกไม้หรือใส่ขนม ก็จะดูขัดตาหรือไม่กลมกลืนกัน

* ประเสริฐ ศีลรัตนาศูณทริยะทางทัศนศิลป์, โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒, (หน้า ๘๕ – ๘๐).

๒. คำนึงถึงความเหมาะสมกับวัสดุที่ประดิษฐ์ วัสดุที่จะนำไปใช้ในการประดิษฐ์งานที่เป็นหัตถกรรมนั้น ควรจะต้องเป็นวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีตามท้องถิ่นหรือมีอยู่ภายในประเทศ เช่น ไม้ ดิน โลหะ ไม้ไผ่ วัสดุผลผลิตทางเกษตรกรรม เช่น กะลามะพร้าว ขนไก่ ขนเป็ด วัสดุธรรมชาติ เช่น เปลือกหอยชนิดต่าง ๆ เป็นต้น วัสดุคงที่กล่าวมา มีคุณสมบัติต่างกันออกไป ดินมีคุณสมบัติเปราะแตก ยุ่ย เสียหายง่าย โลหะมีคุณสมบัติเหนียวแข็ง ทนความร้อน ราคาค่อนข้างแพง ฉะนั้นการที่จะออกแบบ การกำหนดรูปร่าง ต้องคำนึงลักษณะรูปร่าง ให้เหมาะสมกับวัสดุที่ใช้ เช่น การออกแบบแจกันที่ประดิษฐ์ด้วยวัสดุประเภทดิน เพื่อจะนำไปเผาหรือเคลือบสี กับการออกแบบแจกันที่ประดิษฐ์ด้วยวัสดุโลหะแผ่น โดยนำมาติดต่อประกอบกันให้เกิดลักษณะรูปทรงและลวดลายต่าง ๆ ตลอดจนการใช้สีก็จะแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะแจกันที่ทำด้วยดินมีคุณสมบัติเปราะแตกง่ายย่อมจะมีแบบอย่างรูปทรงอ่อนโค้งได้พอประมาณที่จะให้ความเหนียวแข็งของดินทรงตัวได้ในขณะขึ้นรูป ส่วนแจกันที่ใช้วัสดุโลหะนั้นส่วนอ่อนโค้งต่าง ๆ สามารถทำได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความแหลมคมที่มีปัญหาในการจับถือขณะใช้สอย ดังนั้นในการออกแบบจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัสดุที่ใช้ประดิษฐ์ด้วย

๓. คำนึงถึงความสวยงามของรูปทรง และลวดลาย สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่เป็นงานหัตถกรรมเมื่อทำให้มีหน้าที่ใช้สอยที่ดีแล้ว ความสวยงามเป็นสิ่งที่มีมนุษย์จะลืมเสียไม่ได้ ดังนั้นงานหัตถกรรมจึงสามารถแสดงรูปแบบลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ และมีคุณค่าทางศิลปะ

๔. คำนึงถึงความเหมาะสมกับสถานะของเศรษฐกิจ หมายถึง การใช้วัสดุที่เป็นทรัพยากรจากธรรมชาติที่มีอยู่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การใช้วัสดุที่เป็นของต่างประเทศทำให้เกิดความหมายของงานหัตถกรรมและเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจอีกด้วย การใช้วัสดุให้เหมาะสมกับคุณค่า เป็นการใช้วัสดุโดยประหยัด

การออกแบบลวดลายหัตถกรรม

การออกแบบงานหัตถกรรม จะใช้หลักการออกแบบพื้นฐาน หรือการออกแบบทั่วไป หลักการที่ต้องคำนึงถึงโดยเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของงานแต่ละประเภท จึงทำให้สามารถ

ออกแบบได้อย่างน่าสนใจ ลักษณะของลวดลายในงานหัตถกรรมมีความจำเป็นทั้งเพื่อประโยชน์ใช้สอย และเพื่อความสวยงาม เช่น งานหัตถกรรมเครื่องจักสาน จะเห็นได้ว่าลวดลายที่เกิดจากการขัดกันของวัสดุย่อมจะช่วยให้การทรงตัวของผลิตภัณฑ์ดีขึ้น แข็งแรงขึ้น ความโปร่งที่เกิดจากการสานทำให้การระบายอากาศดีขึ้น ช่วยให้เก็บสิ่งของได้นานขึ้น เหตุผลดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า การออกแบบลวดลายมิได้เป็นเพียงเพื่อความสวยงามเพียงอย่างเดียว ในขณะที่เดียวกันการออกแบบก็ยังเป็นส่วนสนับสนุนคุณค่าในเชิงชั้นทางด้านความงามได้อย่างดีด้วย อันเป็นส่วนหนึ่งของความต้องการของมนุษย์

ในอดีตหัตถกรรมเป็นผลงานฝีมือจากชาวบ้าน ในสังคมเกษตรกรรม ทำขึ้นเพื่อใช้สอยตามความต้องการใช้งานและความจำเป็นในการดำรงชีวิต เมื่อมีประโยชน์ใช้สอยที่ดีแล้วมีการประดิษฐ์ให้เกิดความสวยงามด้วยเสมอ บทบาทของงานหัตถกรรมมีมากขึ้น ขยายตัวเพิ่มขึ้น จึงมีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามสภาพและลักษณะของงานหัตถกรรมดังนี้

หัตถกรรมพื้นเมือง

หมายถึง สิ่งของที่ทำขึ้นด้วยฝีมือของชาวบ้าน ทำใช้กันเองในครอบครัว ภายในหมู่บ้านนั้น ๆ โดยอาศัยจากวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นบ้านนั้น

หัตถกรรมท้องถิ่น

หมายถึง งานหัตถกรรมที่ทำขึ้นจนแพร่หลายอย่างกว้างขวางไปทั่วทุกภาค หรือทุกพื้นที่ สิ่งประดิษฐ์หัตถกรรมเหล่านี้จึงมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามการใช้สอย ตามภูมิปัญญาและวัสดุท้องถิ่น มีรูปแบบเฉพาะจึงถูกกำหนดเป็นหัตถกรรมพื้นเมือง ถือเป็นสิ่งประดิษฐ์ของพื้นเมืองนั้น ๆ

หัตถกรรมของชาติ

หมายถึง หัตถกรรมพื้นบ้านหัตถกรรมท้องถิ่น หัตถกรรมพื้นเมือง ที่มีการผลิตเผยแพร่จนเป็นสินค้าที่จัดจำหน่ายในตลาดทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้งานหัตถกรรมนั้น ๆ ถูกกำหนดเป็นหัตถกรรมของชาติ ถือเป็นผลงานหัตถกรรมของประเทศอันมีลักษณะและรูปแบบที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาตินั้นเอง

ลักษณะของหัตถกรรม

ลักษณะของหัตถกรรมส่วนมากจะเป็นงานประดิษฐ์ งานฝีมือในระยะแรก ๆ นั้น ทำขึ้นใช้เองตามความต้องการ ตามความจำเป็นในการดำรงชีวิต และเพื่อใช้ในกิจกรรมทางด้านเกษตรกรรมแสดงให้ทราบถึงวิถีชีวิต ความเจริญรุ่งเรือง ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณี อารยธรรมของชนชาติ

วัสดุ ส่วนใหญ่จะใช้วัสดุที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแถบพื้นบ้าน ในท้องถิ่น ในพื้นเมือง นำมาผลิต

กรรมวิธีการผลิต มีการพัฒนาจากกรรมวิธีดั้งเดิมของท้องถิ่น ซึ่งใช้แรงงาน และ เครื่องทุ่นแรงมาผลิต และสามารถผลิตได้ด้วยคนคนเดียว

การออกแบบ ส่วนใหญ่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก และให้มีความสวยงาม ประกอบ เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแสดงสัญลักษณ์ได้อย่างเด่นชัด

ประเภทของงานหัตถกรรม จะเรียกตามชื่อวัสดุที่ผลิต ได้แก่ งานเครื่องดิน เครื่องไม้ เครื่องไม้ไผ่ เครื่องหวาย เครื่องหนัง เครื่องรัก เป็นต้น

คุณค่าของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

งานหัตถกรรมพื้นบ้านมีคุณค่าในตัวเองสูง เพราะเป็นงานที่ผลิตขึ้นโดยฝีมือ ช่างต้องใช้ทักษะและความชำนาญในการผลิต เครื่องมือและอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วนประกอบ ในการผลิตเท่านั้น นอกจากนี้งานหัตถกรรมยังให้คุณค่าสิ่งต่อไปนี้

๑. รูปทรง สิ่งประดิษฐ์หัตถกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่น จะมีรูปทรง รูปร่าง แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวัสดุในการผลิต ซึ่งทำให้เกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นไป

๒. วัสดุ ในปัจจุบันความเจริญทางเทคโนโลยีมีมากมาย แต่สิ่งที่เป็นธรรมชาติกำลังลดลง เช่น สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ จากอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ได้เปลี่ยนวัตถุดิบที่เป็นธรรมชาติแปรสภาพเป็นสังเคราะห์ งานหัตถกรรมต่าง ๆ ให้คุณค่าของวัสดุที่เป็นธรรมชาติ นำมาสร้างสรรค์เป็นสิ่งประดับตกแต่งใช้สอยได้ดี ซึ่งเป็นที่ต้องการของคนในปัจจุบัน

๓. ลวดลายและสีสันทน เป็นสิ่งที่ช่วยให้งานหัตถกรรมน่าสนใจ และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การขีด เขียนสี และประดับลวดลาย ประกอบด้วยฝีมืออันชำนาญ ให้ความรู้สึกที่นุ่มนวล อ่อนหวาน แข็งแกร่ง และแปลกใหม่ ซึ่งไม่สามารถทำได้ด้วยเครื่องจักรกล หรือเครื่องมือทันสมัย

การแบ่งประเภทของงานหัตถกรรม

งานประดิษฐ์หัตถกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ทักษะความคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยฝีมือ และ เครื่องจักร ผสมกัน พอจะแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. งานเครื่องปั้นดินเผา

การศึกษาทางโบราณคดี ได้ค้นพบซากเครื่องปั้นดินเผามากมาย แสดงถึงภูมิปัญญาของมนุษย์ในอดีตและได้พัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าเครื่องปั้นดินเผาในยุคแรก ๆ นั้น ทำขึ้นเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อความสะดวกในการดำรงชีพ รูปแบบของเครื่องปั้นดินเผาจึงเป็นแบบเรียบง่าย และมีการตกแต่งผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาหลายวิธีการ หลายรูปแบบ ทั้งเพื่อให้ใช้สอยสะดวกขึ้นและเพื่อความสวยงาม จะพบว่างานเครื่องปั้นดินเผานั้นแต่แรกเริ่มส่วนมากเป็นงานที่ปั้นด้วยมือทั้งสิ้น แม้ว่าชิ้นงานจะไม่สมบูรณ์ แต่ก็มีการตกแต่งผิวผลิตภัณฑ์ทำให้ดูสวยงาม และ ดีขึ้น ปัจจุบันการผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้พัฒนากกรรมวิธีการผลิตอย่างมาก ทำให้

ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ และมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น งานผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผามีทั้งเพื่อประโยชน์ใช้สอย ทั้งเพื่อการประดับตกแต่ง ของเล่น เครื่องประดับ ตลอดจนเพื่อความเพลิดเพลิน รูปแบบผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย

การตกแต่งผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะคือ

๑. การตกแต่งก่อนสถานะการขึ้นรูป (Clay Prior to Forming) การตกแต่งในขั้นตอนนี้เป็นการเตรียมเนื้อดิน เพื่อมาใช้ในการตกแต่งให้มีสีสันแตกต่างไปจากสีดินเดิมตามธรรมชาติหรือทำให้ดินมีผิวหยาบ หรือขรุขระมากกว่าผิวดินเดิมก่อนที่จะนำไปขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การใช้วิธีทำน้ำดินสี การใช้วิธีเติมดินเชื้อ และ การใช้วิธีผสมสีในเนื้อดินปั้น

๒. การตกแต่งในสถานะดินกำลึงเหนียว (Clay in the Plastic State) เป็นวิธีที่ทำได้ง่ายเนื่องจากในเนื้อดินยังมีปริมาณของน้ำอยู่มาก ดินเหนียว การเปลี่ยนแปลงรูปทรงทำได้ง่าย สะดวก การตกแต่งวิธีนี้เหมาะสำหรับการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ด้วยมือหรือขึ้นรูปอิสระ อาจจะใช้วิธีการกดหรือบีบดิน ให้เป็นรูปทรง ลวดลายแบบต่าง ๆ ได้ตามต้องการ วิธีการที่นิยมใช้ คือ ใช้วิธีทิ้งรอยนิ้วมือ เช่นเดียวกับงานเทคนิคประติมากรรม และวิธีกดประทับ เพื่อเน้นให้เกิดเป็นลวดลาย และผิวสัมผัสรูปแบบต่าง ๆ

๓. การตกแต่งในสถานะดินหยาบ (Clay Leather Hard State) การตกแต่งวิธีนี้เป็นที่นิยมอย่างมาก เพราะมีความสะดวกสามารถทำได้ขณะที่ดินยังมีความชื้นอยู่มาก จะจับ ยก หรือเคลื่อนย้ายได้สะดวก ไม่ทำให้ผลิตภัณฑ์เสียรูปทรงไป เทคนิคการตกแต่งให้สวยงามทำได้หลายวิธี ได้แก่ การใช้วิธีขีดขีดและขัดมัน การใช้วิธีแกะลวดลาย การเจาะฉลุ การใช้วิธีการฝังเนื้อดินต่างสี การวาดด้วยน้ำดินสี การใช้วิธีวาดด้วยน้ำดิน การใช้วิธีต่อเติมแบบนูนต่ำ

๔. การตกแต่งในสถานะดินแห้ง (Clay in the Dry State) ผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในภาวะดินแห้งจะมีความเปราะ บิ่น แตกง่าย การตกแต่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น การวาดด้วยน้ำดินสี การเจาะ การแกะ และการเขียนสีได้เคลือบ

การตกแต่งงานเครื่องปั้นดินเผา จะกระทำด้วยเทคนิคหรือวิธีการใด ๆ ก็ตาม นักออกแบบจะต้องคิดวางแผนอย่างรอบคอบ หรือต้องออกแบบไว้ก่อน การออกแบบตกแต่งจะต้องสอดคล้องกับเทคนิควิธีการตกแต่งนั้น ๆ ด้วย

๒. งานเครื่องไม้

งานหัตถกรรมเครื่องไม้ที่นิยมสร้างสรรค์ขึ้นมา ส่วนมากจะเป็นเครื่องเขียนของใช้ ของประดับ ของตกแต่ง ของเล่น มีทั้งชิ้นเล็ก ๆ ไปจนถึงชิ้นใหญ่

งานประเภทนี้เน้นทั้งประโยชน์ใช้สอย และความงามควบคู่กันไป ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องไม้แสดงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ด้วยตัวของวัสดุเอง และด้วยวิธีการออกแบบตกแต่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การขัดและการตกแต่งด้วยสี การต่อลาย การเข้าไม้ การขุด การแกะสลัก การเจาะฉลุ การเขียนระบายสีตกแต่ง การจะใช้เทคนิคตกแต่งอย่างไรขึ้นอยู่กับผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ว่าเป็นอะไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร ต้องเหมาะกับลักษณะและคุณสมบัติ

ประเภทวัสดุด้วย เช่น การแกะสลัก ควรเลือกไม้ที่มีเนื้อเหนียว ลายเนื้อไม้สวย จะข้อมสีผิวเพราะเนื้อไม้มีลายไม้สวย เป็นต้น บางทีอาจใช้หลายวิธีประกอบกันที่ตกแต่งงานไม้ให้น่าสนใจและส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ดูมีค่ายิ่งขึ้น

๓. งานเครื่องไม้ไฟจักสาน

ผลิตภัณฑ์เครื่องไม้ไฟ จะพบเห็นได้ทั่วทุกภาคของประเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานมีความผูกพันกับวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อใช้เป็นของใช้ เป็นของประดับตกแต่งใช้เป็นภาชนะในครัวเรือน ทำเครื่องเรือน ใช้เป็นอาวุธป้องกันตัว เครื่องล่าสัตว์ เครื่องมือทางการเกษตร มีการสร้างสรรค์พัฒนารูปแบบและหน้าที่ใช้สอยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความสวยงามมาก และตอบสนองประโยชน์อย่างเอนกประสงค์มากยิ่งขึ้น ชาวบ้านได้คิดค้นประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ไม้ไฟและเครื่องจักสานด้วยวิธีการต่าง ๆ มากมาย ล้วนมีความประณีตสวยงาม ในปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบเครื่องจักสานในอดีตมาเป็นเครื่องใช้และประดับตกแต่งมากยิ่งขึ้น เช่น ทำเป็นกระเป๋าถือ เครื่องประดับ เป็นต้น

การสร้างผลิตภัณฑ์ไม้ไฟ จะเริ่มจากการเตรียมวัสดุไม้ไฟให้พร้อมใช้ เช่น การทำน้ำยาเคมีเพื่อรักษาเนื้อไม้ และเพื่อความคงทน การข้อมสีเพื่อให้เกิดความสวยงาม ได้แก่การข้อมสีให้เข้มขึ้น หรือการฟอกสีให้ขาว การทาสี การพ่นสี รวมทั้งการเคลือบผิวไม้ด้วย

การสร้างสร้งงานหัตถกรรมไม้ไฟที่นิยมมากที่สุด คือ วิธีการจักสานซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ทำสืบต่อกันมาช้านานแล้ว ด้วยการถ่ายทอดแบบมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ ลักษณะและลวดลายของผลิตภัณฑ์ จึงยังคงเป็นแบบดั้งเดิมอยู่มาก ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง อาจมีการประยุกต์ไปบ้างก็เป็นการผสมผสานวิธีการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การสานที่นิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ การสานลายขัดธรรมดา สานลายสอง ลายสาม หรือลายอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสานลายใดก็จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับตัวผลิตภัณฑ์ด้วย แต่หากจะแยกลักษณะของลายที่แตกต่างกันทั้งวิธีการสาน และลักษณะของลวดลายที่เกิดขึ้น พอจะแบ่งออกได้ ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑. ลายขัด ลายขัดเป็นพื้นฐานของการจักสานที่เก่าแก่ที่สุด ลักษณะของลายขัดเป็นการสร้างแรงยึดระหว่างแนวตั้ง และแนวนอน ลายขัดนี้จัดได้ว่าเป็นแม่แบบของลายสานอื่น ๆ หากเป็นการขัดกันธรรมดาหรือที่เรียกว่าลายหนึ่ง ก็จะเป็นแบบยกเส้นหนึ่งสอดเข้าไปเส้นหนึ่ง ถ้ายกสองเส้นสอดหรือข่มสองเส้นก็เรียกว่าลายสอง ถ้ายกสามเส้นสอดหรือข่มสามเส้น เรียกว่าลายสาม เรื่อยไปแล้วแต่ละประยงค์วิธีการสานให้เป็นอย่างไ จนเกิดแบบอย่างลวดลายมากมาย

๒. ลายทะแยง ลักษณะของลายทะแยงนี้คล้าย ๆ กับการถัก โครงสร้างของลายทะแยงมุมจะเบียดตัวกันสนิทจนเกือบไม่มีช่องว่าง เป็นลายสานที่ต้องการผิวเรียบบาง สามารถต่อเชื่อมกันได้ เช่น อาจจะสานขึ้นเป็นแผ่นให้เสร็จเรียบร้อย แล้วนำไปประกอบกันเข้ากับโครงสร้างอื่นตามรูปทรงที่ต้องการ นอกจากนี้ยังเป็นลายที่สามารถเก็บริมขอบได้เรียบร้อยสวยงามดี การสานลาย

ทะเลนี้จะมีจุดเด่นอีกอย่างคือ สามารถทรงรูปอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่ความแข็งแรงไม่ดีเท่ากับการสานลายขัด

๓. ลายขัด ส่วนมากจะนำไปใช้สานให้เป็นรูปภาชนะ โดยขึ้นรูปด้วยการขัดตัวของวัสดุซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แล้วเชื่อมต่อกันด้วยการเย็บหรือถัก การสานลายขัดส่วนมากจะนิยมใช้วัสดุประเภทหวาย ปอ ย่านลิเภา มากกว่าไม้ไผ่ ลายสานแบบนี้เหมาะที่จะใช้รับน้ำหนักได้ดี เช่น ตะกร้า กระเป๋าลือ หรือหมวก เป็นต้น

๔. ลายอิสระ เป็นการสานที่ทำได้อย่างอิสระ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นิยมสานเป็นของเล่น กำไลข้อมือ เข็มขัดโบราณ หรือการสานเป็นรูปสัตว์ วิธีการสานไม่เข้ากับกฎเกณฑ์การสานแบบอื่น ๆ ลวดลายจากการสานไม่ปรากฏเด่นชัดส่วนมากจะเน้นเพียงให้เกิดการทรงตัวตามรูปร่างที่ต้องการมากกว่าการสานให้เกิดลวดลาย

ลวดลายที่เกิดจากการสานนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นได้อย่างกว้างขวาง นอกจากงานสานแล้ว ผลิตภัณฑ์เครื่องไม้ไผ่ยังเป็นงานหัตถกรรมที่สามารถสร้างสรรค์ให้เกิดรูปแบบผลิตภัณฑ์หลากหลายมากมาย ด้วยวิธีการอื่น ๆ อีก เช่น การเพลาะอัดไม้ไผ่ เพื่อให้ได้ไม้เป็นแผ่น การกลึงไม้ การประดับตกแต่ง การระบายสี การผูกมัด การเข้าเดือย ต่อไม้ เป็นต้น การประยุกต์เทคนิควิธีการต่าง ๆ มาผสมผสานกัน ก็จะได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ไม่มีที่สิ้นสุด

๔. งานเครื่องโลหะและเครื่องเงิน

งานหัตถกรรมเครื่องโลหะและเครื่องเงิน เป็นภูมิปัญญาของชนชาติไทยมาตั้งแต่อดีตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นการผนวกเอางานศิลปกรรมหลายแขนงเข้าด้วยกัน ความคิดในการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมเครื่องโลหะมีมาช้านาน จะเห็นได้จากซากโบราณวัตถุ โบราณสถานที่ มีทั้งรูปแบบของโลหะแผ่น และโลหะรูปพรรณ ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมเครื่องโลหะนี้ได้แสดงให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม และศิลปกรรมได้อย่างเด่นชัดไม่แพ้ศิลปกรรมแขนงอื่น ๆ

การขึ้นรูปโลหะแผ่น โดยทั่ว ๆ ไปกระทำได้ ๒ วิธี

๑. การขึ้นรูปโดยการเคาะหรือตีโลหะแผ่นบนแท่น โดยใช้เครื่องมือเคาะขึ้นรูปเป็นหลักตามที่ออกแบบไว้ โลหะแผ่นที่ถูกเคาะขึ้นรูปด้วยน้ำหนักฆ้อนจะขยายตัวออก การใช้ความร้อนทำให้เนื้อโลหะอ่อนตัวจะช่วยให้การขึ้นรูปได้ง่ายขึ้น ช่างโลหะจะเคาะขึ้นรูปชิ้นงานเป็นส่วน ๆ ไป แล้วนำมาต่อเชื่อมกันจนได้รูปร่างตามแบบ

๒. การขึ้นรูปโดยการเคาะบนเบ้าหรือแบบ การขึ้นรูปแบบนี้จะต้องทำแบบไว้ก่อนแล้วเคาะขึ้นรูปตามแบบบนเบ้านั้น การเคาะจะเคาะจากส่วนริมโดยรอบเรื่อยไปจนได้รูปชิ้นงานตามแบบ เมื่อได้รูปทรงตามต้องการแล้วจึงนำออกจากเบ้าแบบ แล้วนำไปขัดแต่งในลำดับต่อไป

ลวดลายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งในการสร้างสรรคงานโลหะรูปพรรณ เป็นส่วนที่ทำให้ ชิ้นงานนั้นแสดงคุณค่าและน่าสนใจ วิธีทำให้เกิดลวดลายที่นิยมทำกันมาก ได้แก่การใช้ น้ำกรดกัดเนื้อโลหะ การฉลุลวดลาย การใช้เครื่องมือสลักลวดลาย งานแต่ละชิ้นอาจจะใช้อย่างอิสระ งานหัตถกรรมเครื่องโลหะของไทยนิยมใช้ลวดลายแบบไทย ๆ เป็นส่วนใหญ่ และนิยมใช้สีประกอบบ้าง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของงานนั้น ๆ

๕. งานเครื่องทอ พิมพ์ ย้อมผ้า

งานเครื่องทอ พิมพ์ และย้อมผ้า จัดว่าเป็นงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแต่โบราณกาล จะพบว่าในอดีตมีการทอผ้าขึ้นใช้เพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่ม เริ่มจากการทำขึ้นเพื่อใช้เองและเมื่อทำได้มากขึ้น ก็พัฒนาการผลิตมาเป็นระบบธุรกิจ ทำให้การผลิตหัตถกรรมสิ่งทอแพร่หลายอย่างกว้างขวาง มีการค้นคว้าและพัฒนาเทคนิควิธีการต่าง ๆ มากมาย ตั้งแต่การออกแบบลวดลาย

การทอผ้า การย้อมสีผ้า การพิมพ์ผ้า และรวมถึงการตกแต่งผ้าด้วยวิธีการอื่น ๆ ด้วยงานหัตถกรรมเกี่ยวกับสิ่งทอเป็นงานที่เน้นการผลิตด้วยมือ ไม่ใช่เครื่องจักร จึงทำให้มีคุณค่าทางด้านฝีมือ งานหัตถกรรมทอผ้าของไทยมีความประณีต สวยงาม เป็นที่ยอมรับอย่างมาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ที่มาแห่งการคล้อยใจในการออกแบบ

ก่อนที่จะนำออกแบบจะทำการออกแบบลวดลายใด ๆ ขึ้นมา ก็ย่อมจะมีแนวความคิดจากรูปแบบลวดลายที่งดงามที่มียุ่มาเป็นแบบอย่าง กล่าวได้ว่าในทางศิลปะนั้นที่มาแห่งการคล้อยใจได้ความคิดอยู่สองทาง คือ ได้มาจากธรรมชาติทางหนึ่ง และทางที่สองได้มาจากลวดลายศิลปะชั้นเยี่ยม ที่เป็นที่ยอมรับของทุกคนมาแต่ดั้งเดิม ทั้งนี้ผลงานของการออกแบบจะสวยงามเพียงใด ต้องใช้ความสามารถในการแสดงออกทางการถ่ายทอดของนักออกแบบ รสนิยมส่วนตัวและแนวความคิด ความเจนจัดในงานซึ่งเป็นความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน

สิ่งคล้อยใจในการออกแบบ

การออกแบบ เป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ในความรู้สึกนึกคิด จะพบว่าผลผลิตของมนุษย์ที่ง่ายที่สุดไปจนกระทั่งผลิตผลที่ยุ่งยาก สลับซับซ้อน ต่างเป็นผลสืบเนื่องมาจากความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ ปัจจุบันและอนาคตการออกแบบจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นซึ่งมนุษย์จะขาดเสียไม่ได้ ในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และยารักษาโรค ต่างก็อาศัยการออกแบบทั้งสิ้น การออกแบบทุกครั้งเพื่อให้ได้ผลสมบูรณ์มากที่สุด ผู้ออกแบบจะต้องมีพื้นฐาน และมีความ

เข้าใจในกระบวนการคิดที่จะออกแบบเป็นอย่างดี สิ่งคลอหรือแรงบันดาลใจในการออกแบบนี้อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท

๑. รูปแบบจากธรรมชาติ

สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดโดยธรรมชาติ ทั้งสิ่งที่มีชีวิต หรือไม่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ ฯลฯ มีส่วนสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก ธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมสิ่งแรกที่มนุษย์นำมาเป็นแนวคิดในการเริ่มต้นสร้างสรรค์งานออกแบบ โดยถ่ายทอดความคิดเลียนแบบจากธรรมชาติ เพื่อสนองทางด้านอารมณ์และด้านจิตใจ รูปทรงที่เป็นหลักต้นแบบในการออกแบบที่เป็นรูปทรงของธรรมชาติ ได้แก่

๑.๑ พืช (Plant)

- ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ กิ่ง ก้าน ฯลฯ
- ต้นทรงสูง ทรงเตี้ย เป็นพุ่ม เป็นช่อ เป็นดอก ฯลฯ
- ใบเหลี่ยม ใบกลม ใบยาว ใบแฉก

๑.๒ สัตว์ (Animal)

- สัตว์ ๒ เท้า และสัตว์ ๔ เท้า
- สัตว์ปีกทุกชนิด
- สัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง หอย ฯลฯ

๑.๓ แร่ธาตุ (Mineral)

- หินต่าง ๆ ภูเขา
- ดิน น้ำ กรวด ทราย สารประกอบอินทรีย์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้

มนุษย์ได้นำมาเป็นแนวคิดในงานออกแบบอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การออกแบบลวดลายธรรมชาติ

หมายถึง การใช้ความคิดมาจากสิ่งที่มีชีวิต เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ คน สัตว์มีปีก สัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์น้ำ ฯลฯ และจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ก้อนกรวด หิน ดินทราย น้ำ เปลวไฟ กระแสคลื่น กลุ่มเมฆ ฯลฯ รูปแบบดังกล่าวมีลักษณะรูปร่าง ขนาด สี สันต่างกัน ซึ่งเป็นรูปแบบธรรมชาติที่นักออกแบบได้รับความบันดาลใจแล้วถ่ายทอด คัดลอกออกมาได้เหมือนของจริงตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้นโดยเท่าประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งหมายถึงผู้ออกแบบได้รับความบันดาลใจแล้วแสดงความรู้สึกด้วยการถ่ายทอดจินตนาการของตนเองลงไป โดยอาศัยรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก นักออกแบบที่ประสบความสำเร็จมักเป็นผู้ที่สามารถดัดแปลงแบบธรรมชาติให้ง่าย และสามารถตกแต่งให้ดูสวยงามกว่าเดิมได้ด้วย

รูปแบบธรรมชาติได้ใช้เป็นแบบกันมาเป็นเวลานานนับศตวรรษ บางประเทศจะไม่นิยมแบบธรรมชาตินัก กลับไปนิยมแบบเรขาคณิตแทน บางครั้งจึงเป็นการยากที่จะแยกแบบธรรมชาติออกจากแบบเรขาคณิตโดยเด็ดขาด ในลวดลายบางอย่างใช้ปะปนกัน แต่จะทำความเข้าใจได้ง่าย

ที่สุดคือ ให้พิจารณาความหมายของแบบนั้น ๆ เช่น การออกแบบตัวสัตว์โดยใช้รูปแบบเรขาคณิตต่าง ๆ มาต่อกันเข้าคู่เป็นตัวละครที่น่ารักได้ รูปแบบธรรมชาติที่นำมาใช้ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่มีชีวิตรูปแบบที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ภาพทะเล กระแสน้ำ หาดทราย สวนดอกไม้ กลุ่มเมฆหรือฝนตก เหล่านี้จะให้แนวความคิดที่อ่อนไหวและสวยงามได้เช่นกัน นักออกแบบที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบธรรมชาติ สามารถจะดัดแปลงรูปแบบที่มีรายละเอียดซับซ้อน เหล่านั้นให้ง่ายและสามารถตกแต่งให้ดูสวยงามกว่าเดิมได้อย่างดี

การออกแบบที่มีแนวความคิดมาจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ผลไม้ หรือสัตว์ หรือแม้แต่ภาพคลื่นในทะเล หาดทราย ราวตากผ้า กลุ่มเมฆ หรือฝนตก เหล่านี้นำมาเป็นส่วนตกแต่งได้ทั้งสิ้น วัสดุหรือภาพตามธรรมชาติเหล่านี้มีรายละเอียดมาก จนบางครั้งไม่สามารถนำไปเป็นแบบลวดลายได้ จำเป็นต้องดัดแปลงหรือปรับปรุงให้ง่ายขึ้น การตัดรายละเอียดบางประการออกไปทำให้แบบที่ออกมาดูสวยงามน่าใช้มากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้การจะออกแบบให้สวยงามเพียงใด ต้องอาศัยคุณลักษณะส่วนตัวของนักออกแบบมาประกอบด้วย มิใช่ผู้ที่วาดเขียนเป็น หรือรู้จักหลักการออกแบบแล้วสามารถทำได้ทุกคน รสนิยมส่วนตัว และแนวความคิด ความเจนจัดในงาน จะทำให้ลวดลายเหล่านั้นเหมาะสมนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ได้ดี

การเป็นนักออกแบบที่ดีต้องสามารถออกแบบลวดลายให้เป็นรูปแบบลวดลายของตนเองได้ การได้ดูแบบลายต่าง ๆ ของโบราณ ในประวัติศาสตร์จะก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ แม้ว่าแบบลวดลายเก่า ๆ จะสวยงามอย่างไรก็ตาม ไม่สมควรที่จะไปลอกเลียนแบบมาทั้งหมด ควรจะมีแนวความคิดของตนเองและใช้เพียงเค้าโครงของเก่า จะทำให้นักออกแบบผู้นั้นเป็นตัวของตัวเองมากกว่า อีกอย่างหนึ่งควรคิดเสมอว่า รูปแบบในธรรมชาตินั้นมักจะมีลักษณะอย่างเดียวกันตลอด เช่น รูปกลีบดอกไม้ในดอกเดียวกัน จะมีกลีบขนาดเท่ากัน รูปเดียวกัน เป็นต้น

การออกแบบบางประการอาจเห็นได้ง่ายในธรรมชาติ บางครั้งนำมาใช้เป็นแบบลายได้ทันที บางครั้งต้องนำมาตกแต่งก่อน เช่น การแสดงความเจริญเติบโตของธรรมชาติหรือเส้นที่ลากออกไปจากจุด ๆ เดียวกันหรือออกแต่เพียงข้างเดียว เหล่านี้จะนำไปสู่การออกแบบที่สวยงามได้ทั้งสิ้น

๒. รูปแบบจากรูปทรงเรขาคณิต

รูปทรงที่มนุษย์ดัดแปลงอาจได้มาจากรูปทรงที่พบเห็นในธรรมชาติ หรือรูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้น รูปทรงที่พบในธรรมชาติ คือ รูปทรงกลมของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ รูปทรงกลมกลาย เป็นพื้นฐานของรูปทรงเรขาคณิตที่มีความสำคัญ

รูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ รูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยเครื่องมือที่มีสัดส่วนแน่นอน เช่น รูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม วงกลม ฯลฯ รูปทรงเหล่านี้เป็นได้ทั้งแบบสองมิติและสามมิติ

รูปทรงเรขาคณิตเกิดจาก จุด (Point) เส้น (Line) รูปร่าง (Shape) รูปทรง (Form) เป็นส่วนประกอบของการออกแบบที่จะนำมาคิดพลิกเพลงได้ตามต้องการ

การออกแบบลวดลายจากรูปเรขาคณิต

จากการที่นักออกแบบควรจะมีความคิดที่เป็นอิสระโดยแท้จริง เพราะจะมีผลให้ลักษณะของลวดลาย สีสัน รูปแบบ มีลักษณะกว้างขวาง ในบางโอกาสนักออกแบบอาจจะนำรูปแบบจากธรรมชาติมาดัดแปลง หรือบางครั้งอาจได้ความคิดจากแหล่งที่ให้อิทธิพลต่อลักษณะรูปแบบที่มองไม่เห็นด้วยตา แต่ได้สร้างขึ้นมาโดยเรียกว่า การสร้างรูปแบบนิรรูป เช่น รูปทรงเรขาคณิตอันหมายถึงเส้นที่ประกอบกันเป็นรูปหลาย ๆ เหลี่ยม รูปวงกลม วงรี เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นตัดกัน เหล่านี้เป็นต้น มาจัดองค์ประกอบให้ดูสวยงามและกำหนดสีลงไป ให้เกิดสมดุลและผสมผสานกลมกลืนกันอย่างดี ซึ่งรูปแบบในลักษณะเหล่านี้เมื่อได้พบเห็นอาจทราบทันทีว่ามาจากธรรมชาติหรือไม่ทราบก็ได้ หรือไม่สามารถจะบอกได้ชัดว่า ลวดลายนี้เป็นลักษณะของชนชาติใดเพราะเป็นการผสมผสานกันทางความคิดของการออกแบบ

นอกจากนี้ยังมีการออกแบบลวดลายที่มีแรงบันดาลใจมาจากส่วนอื่น ๆ เมื่อได้พบเห็นจึงทำให้เกิดแนวความคิดที่จะสร้างสรรค์รูปแบบลวดลายขึ้นมาได้ ได้แก่

ลวดลายที่มีอยู่ดั้งเดิมแล้วนำมาปรับปรุงให้เข้ากับวัตถุประสงค์ของงาน

หมายถึง การได้ความคิดจากรูปแบบลวดลายที่มีอยู่แล้วจากที่ใด ๆ ก็ตาม แล้วนำมาดัดแปลงตัดหรือต่อเติม ให้เข้ากับความมุ่งหมายของลักษณะงานที่นักออกแบบกำหนดขึ้นไว้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีรูปแบบที่แปลกใหม่ออกไปอีก ด้วยวิธีการคงความหมายของรูปแบบเดิมไว้แล้ว เพียงแต่เปลี่ยนสีสันทันใหม่ หรือด้วยวิธีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งของลวดลาย โครงสร้างเดิมพร้อมสีสันทันให้แปลกออกไปจากเดิม เช่น รูปแบบที่นักออกแบบได้มาจากแบบของใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ

ลวดลายที่เป็นลักษณะของสัญลักษณ์หรือเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น

หมายถึง การนำเอารูปแบบหรือลวดลายที่เป็นสัญลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่นใดก็ตามมาใช้เป็นแบบลวดลาย ดังตัวอย่างเช่น ลายต้นไผ่ที่นำมาจากลักษณะลวดลายของจีน ลายดอกซากุระก็รู้ว่าเป็นลักษณะลายของญี่ปุ่น รูปใบเมเปิ้ลนำมาจากสัญลักษณ์ของประเทศแคนาดา ลายกระหนกหรือลายรวงข้าว มาจากลายไทย เป็นต้น

แนวความคิดในการออกแบบลวดลาย

มนุษย์ได้เผชิญหน้ากับสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวแล้วเกิดการโต้ตอบด้วยกระแสรู้สึกนึกคิดและจินตนาการของตนเอง ให้ปรากฏเป็นผลงานต่าง ๆ มากมาย แหล่งกำเนิดอันแท้จริงของศิลปะ คือชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมนั่นเอง ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการคลี่คลายขยายตัวทั้งทางเศรษฐกิจสังคม เป็นความจริงทางสภาวะวิสัย (Objective) พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออก ไม่ว่าในกิจกรรมใด ๆ ต้องเกิดจากแรงกระตุ้น ซึ่งเป็นสิ่งเร้าหรือแรงบันดาลใจของความคิดที่สนองตอบกลายมาเป็นการสร้างแรงกระตุ้น การสร้างสรรค์ศิลปะ แรงบันดาลใจนั้นอาจเป็นได้ทั้งภายในและภายนอก แรงบันดาลใจ ได้แก่ อารมณ์ความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งความต้องการ ความอยากและความปรารถนา ส่วนแรงกระตุ้นภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางสังคมหรือธรรมชาติ ที่ชีวิตต้องเกี่ยวข้องรวมไปถึงปรากฏการณ์ในธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก และภัยพิบัติต่าง ๆ แนวความคิดในการออกแบบลวดลายก็อยู่บนพื้นฐานอันเดียวกัน ซึ่งพอจะรวบรวมเป็นแนวทางในการออกแบบได้ ดังนี้

๑. เรื่องของรูปทรงต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น รูปทรงของต้นไม้ ใบไม้ กิ่งก้าน ผลและดอก รูปทรงของมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ รูปทรงของดินแร่ เช่น ก้อนดิน ก้อนหิน รูปทรงเหล่านี้ มักจะออกแบบนิยมนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ ลวดลายอย่างกว้างขวางเสมอมาทุกยุคทุกสมัย

๒. เรื่องของสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น ทิวทัศน์ตามธรรมชาติต่าง ๆ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ประเพณีวัฒนธรรม เหตุการณ์ทางการเมือง พิธีกรรมทางศาสนาและทิวทัศน์สิ่งก่อสร้าง จะพบเห็นลวดลายที่เกิดจากแนวความคิดในเรื่องนี้ได้ โดยปรากฏเป็นภาพคล้าย ๆ การเล่าเรื่องบนภาชนะและสิ่ง ก่อสร้างต่าง ๆ

๓. เรื่องของรูปทรงสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น รูปทรงของเครื่องใช้หรือภาชนะในครัวเรือน รวมไปถึงรูปทรงของรถยนต์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ

๔. เรื่องของรูปทรงพื้นฐานหรือรูปทรงเรขาคณิต เป็นรูปแบบที่เรียบง่าย มีความแน่นอน สามารถวัดและหาพื้นที่ได้ง่าย เช่น สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม วงกลม วงรี นักออกแบบอุตสาหกรรมในปัจจุบันนิยมนำรูปทรงเหล่านี้มาประกอบกันจัดเป็นลวดลาย ซึ่งสนองตอบโครงสร้างของรูปทรงที่เรียบง่ายได้ดี

๕. เรื่องของรูปทรงอิสระ และรูปทรงในจินตนาการ หรือรูปทรงบริสุทธิ์ (Pure Form) รูปทรง อิสระหมายถึงรูปทรงที่มีได้จำกัดอยู่ในแบบเรขาคณิต หรืออินทรีย์รูป แต่เกิดขึ้นอย่างอิสระไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนของตนเอง เป็นไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เช่น รูปทรงของหยดน้ำ เมฆ ค้อน ที่แสดงลักษณะเลื่อนไหล เปลี่ยนแปลงได้

ส่วนรูปทรงบริสุทธิ์ หมายถึง รูปทรงที่ได้เป็นตัวแทนของสิ่งใดในธรรมชาติ เป็นรูปทรงของตัวเอง แสดงออกด้วยตัวเองโดยไม่อาศัยการอ้างอิงหรือเปรียบเทียบกับธรรมชาติ หรือลวดลายใด ๆ

รูปแบบในการออกแบบลวดลาย

รูปแบบในการออกแบบลวดลาย หมายถึง รูปลักษณะลวดลายที่ปรากฏซึ่งพอจะแบ่งรูปแบบได้ ดังนี้

๑. รูปแบบเหมือนจริง (Realistic) หมายถึงลวดลายที่เหมือนจริง โดยการลอกเลียนรูปทรงสิ่งต่างๆ ตามที่มองเห็น อาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งได้ตามความเหมาะสม แต่โครงสร้างและทัศนธาตุที่ประกอบกันเป็นรูปทรงยังคงเดิม

๒. รูปทรงกึ่งเหมือนจริง (Semi Abstract) รูปแบบของลวดลายที่คล้ายรูปทรงตามที่เราเห็น แต่นักออกแบบได้ใช้วิธีการและความคิดส่วนตัวเข้าแทรก อาจใช้วิธีการเสริมแต่งเพิ่ม หรืออาจใช้วิธีการลดตัดทอน (Decration or Distortion) ทำให้รูปทรงเปลี่ยนแปลง แต่ยังคงโครงสร้างส่วนรวมไว้ เช่น ลายเครือเถา ลวดลายศิลปะอาร์ตนูโว (Art Nouveau)

๓. รูปแบบที่แสดงความรู้สึก (Abstract) เป็นรูปแบบของลวดลายที่ละเลยความเป็นจริงของ รูปทรงตามที่เราเห็น นักออกแบบอาจจินตนาการจากรูปทรงที่เคยเห็น แต่เมื่อผ่านการกลั่นกรอง แล้วจะเหลือก็แต่เพียงรูปทรงใหม่ของนักออกแบบเองเท่านั้น ลายไทยประเภทกระหนกก็น่าจะอยู่ในรูปแบบนี้ คือ มีเฉพาะความรู้สึกเท่านั้น

๔. รูปแบบเรขาคณิต (Geometrical) หมายถึง ลวดลายที่ได้จากการใช้รูปทรงเรขาคณิต เช่น วงกลม วงรี และรูปเหลี่ยมต่างๆ มาจัด โดยการซ้ำ ต่อเนื่อง หรือเป็นภาพ หรืออาจจะได้จากรูปทรงธรรมชาติต่าง ๆ แล้วนำมาตัดทอนให้เป็นรูปแท่ง รูปเหลี่ยม หรือลูกบาศก์ (Cube Form) นักออกแบบในปัจจุบันนิยมนำรูปทรงเรขาคณิตมาออกแบบลวดลายกันมาก เพราะเป็นรูปทรงที่เรียบง่าย เหมาะกับลักษณะงานอุตสาหกรรม

การออกแบบที่ดีควรเป็นผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาจากความคิดของตนเอง มีบุคลิกและลักษณะ เฉพาะของผู้ออกแบบ เป็นบุคลิกเฉพาะแบบอย่างของบุคคลที่มีความแตกต่างกันออกไป การออกแบบที่ดีไม่ควรยึดแน่นอยู่กับความคิดที่ฝังแน่นตายตัว ควรมีการปรับเปลี่ยนแปลงให้ทันกับยุคสมัยนิยม

นักออกแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

๑. สังเกตธรรมชาติและศึกษาแบบอย่างที่ธรรมชาติสร้างไว้ เพื่อนำมาเป็นจุดแห่งแรงบันดาลใจในการออกแบบต่อไป

๒. ศึกษาความต้องการของมนุษย์ เพื่อนำมาสนองความต้องการในรูปแบบต่าง ๆ ไว้ การออกแบบที่ดีควรสอดคล้องกับสภาพความเป็นไปของสังคมและอยู่ในช่วงของเหตุการณ์

๓. ศึกษารูปแบบของศิลปะยุคเก่าและศิลปะในยุคปัจจุบัน เพื่อนำมาสืบทอดและพัฒนา รูปแบบศิลปะนั้นให้ทันสมัยมีรูปแบบเฉพาะด้าน

๔. สามารถถ่ายทอดความคิดและสร้างสรรค์งานออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจ และยอมรับในผลงานนั้น ๆ

๕. หมั่นศึกษาและค้นคว้า เพื่อการพัฒนาความคิดของตนให้ก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ

หลักการออกแบบ

การออกแบบที่เหมาะสมงดงามได้นั้น หากพิจารณาให้ถ่องแท้จะพบว่า รูปแบบงานนั้นจะมีการจัดวางไปตามหลักเกณฑ์ของการออกแบบเป็นพื้นฐานสอดคล้องกันไป หลักเกณฑ์เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่นักออกแบบต้องศึกษาให้แม่นยำ เพื่อนำไปใช้ได้ถูกต้องในงานออกแบบเป็นผลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. พัฒนาการ เป็นการออกแบบเพื่อการพัฒนาไปสู่รูปแบบใหม่ มีการดัดแปลงแก้ไขปรับปรุง เพราะแบบอย่างที่ใช้กันในสมัยหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับอีกสมัยหนึ่ง จึงควรมีการพัฒนาให้ทันต่อเหตุการณ์ช่วงนั้น ๆ

๒. การต่อเนื่อง เป็นการศึกษาค้นคว้า วิจัยถึงความต่อเนื่องของแบบอย่าง จากสมัยหนึ่งไปสู่อีกสมัยหนึ่ง เพื่อที่จะนำรูปแบบนั้นมาพัฒนาให้เกิดรูปแบบใหม่ต่อไป

๓. อิทธิพล หมายถึง สิ่งที่เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงของแบบอย่าง หรือเป็นแม่แบบที่ต้องใช้เป็นแบบอย่างในการที่จะพัฒนารูปแบบต่อไป ซึ่งนักออกแบบจำเป็นต้องศึกษาในสิ่งนี้เป็นอย่างมากเมื่อนำไปพัฒนารูปแบบนั้น ๆ

๔. การประยุกต์ หมายถึง การศึกษารูปแบบ เพื่อนำมาปรับเปลี่ยนในรูปแบบใหม่ต่อไปให้เหมาะสมกับสภาพงานนั้น อาจนำไปประยุกต์เพื่อการใช้สอย หรือเพื่อความงามก็ตาม

หลักการออกแบบที่ดีจะต้องศึกษาองค์ประกอบของการออกแบบที่ดี จึงจะสามารถออกแบบได้งดงาม เหมาะสม และมีความกลมกลืน จึงสามารถถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์ที่ดีและน่าสนใจได้

องค์ประกอบของการออกแบบ

รูปแบบของลวดลายทั้งหลายที่ปรากฏนั้น เกิดจากการประสานกันของส่วนประกอบการออกแบบ (Element of Design) ซึ่งประกอบด้วย

๑. จุด (Point) เป็นส่วนประกอบของการออกแบบ เป็นพื้นฐานเบื้องต้น มีความสำคัญต่อการออกแบบทุกชนิด ให้ความรู้สึกทำให้เป็นเส้น รูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว

๒. เส้น (Line) มีความสำคัญมากที่สุดในการออกแบบ งานทุก ๆ ประเภทเริ่มต้นจาก จุด ๆ เดียว หลายร้อยจุด พันจุด ล้านจุด ที่ต่อ ๆ กันไป ทำให้เกิดมีเนื้อที่ ขนาด น้ำหนัก มีจังหวะ ฯลฯ

เส้นมีลักษณะต่าง ๆ กัน แบ่งออกเป็นลักษณะและให้ความรู้สึกดังนี้

๒.๑ เส้นตรง ให้ความรู้สึกมั่นคงแข็งแรง

๒.๒ เส้นนอน ให้ความรู้สึกเรียบร้อย สุภาพ สงบนิ่ง

๒.๓ เส้นทแยง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ไม่อยู่นิ่ง ไม่แน่นอน ไม่แข็งแรง

๒.๔ เส้นขนาน ให้ความรู้สึกสงบนิ่ง เรียบ

๒.๕ เส้นตัดกัน ให้ความรู้สึกแข็งแรง ประสานกลมกลืน

๒.๖ เส้นโค้ง ให้ความรู้สึกนุ่มนวล อ่อนช้อย อ่อนโยน ร่าเริง มีการเคลื่อนไหวไปมา

๒.๗ เส้นซิกแซก ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวไปมารุนแรงไม่แน่นอน

๓. รูปร่าง (Shape) เกิดจากเส้นคนละทิศทางลากมาบรรจบกัน

๔. รูปทรง (Form) เป็นลักษณะที่มองดูแล้วจะแสดงออกเห็นทั้ง ๓ ด้าน เป็น ๓ มิติ คือ ความกว้าง ความยาว ความสูง

๕. ทิศทาง (Direction) หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้รู้ว่าการออกแบบนั้นมีลักษณะเช่นใด ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบเป็นอย่างมากว่า เส้น จุด รูปร่าง รูปทรง เมื่อรวมเข้าด้วยกันจะให้ความรู้สึกไปในทิศทางใด มีความกลมกลืนในตัวเองหรือไม่ โดยมีกฎเกณฑ์ทางศิลปะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ในการปฏิบัติต้องเป็นไปด้วยการสังเกต ทดลอง ฝึกฝน จัดเขียน เพราะทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มิได้มีความสมบูรณ์ด้วยตัวเอง การออกแบบลวดลายจะบรรลุผลได้ก็เพียงแต่การปฏิบัติและฝึกฝนเท่านั้น กฎระเบียบต่าง ๆ เป็นเพียงโครงสร้างความคิดกว้าง ๆ โดยมีความพึงพอใจและทักษะของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

๖. มวลและปริมาตร (Mass and Volume) หมายถึง การรวมกลุ่มหรือการรวมกันของหน่วยย่อยหรือหน่วยเล็ก ๆ ให้เป็นหน่วยใหญ่หรือเป็นกลุ่มก้อน เช่น การออกแบบลวดลายเล็ก ๆ หลาย ๆ หน่วย แล้วนำมารวมกันเป็นลายขนาดใหญ่ขึ้นดูแล้วเป็นกลุ่มเป็นหน่วย ไม่กระจัดกระจาย แสดงให้เห็นเป็นมวลและปริมาตร ไม่กระจัดกระจาย จะช่วยสร้างให้เกิดคุณค่าของแบบลวดลายได้ดี

๗. ผิวสัมผัส (Texture) หมายถึง ลักษณะที่แตกต่างกันของผิวพื้นวัตถุหรือวัสดุใด ๆ ที่สามารถ สัมผัสได้ทางกายภาพหรือทางจินตภาพ มีหลากหลายลักษณะ ได้แก่ ผิวสัมผัสหยาบ ผิวสัมผัสละเอียด ผิวมัน ผิวด้าน ผิวขรุขระ ฯลฯ ลักษณะของผิวสัมผัสที่แตกต่างกันนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการออกแบบลวดลาย การออกแบบลวดลายให้เหมาะสมและสวยงามจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องผิวสัมผัสอย่างดี

๘. บริเวณว่าง (Space) หมายถึง พื้นที่ว่างหรือบริเวณว่างที่เกิดขึ้นหรือมีขึ้นในการออกแบบจัดวางลวดลาย ระหว่างลายหนึ่งไปยังอีกลายหนึ่ง หรือระหว่างลายต่อลาย หรือระหว่างหน่วยต่อหน่วย การจัดหรือออกแบบหรือกำหนดพื้นที่ว่างนั้น ควรจะให้ความสัมพันธ์และสอดคล้องกับลักษณะของลวดลายหรือแบบลายหรือลักษณะของลาย ซึ่งอาจจะแบ่งพื้นที่ว่างให้เท่า ๆ กันเป็นระยะ ๆ หรืออาจมากน้อยต่างกันตามแบบของลวดลาย การจัดพื้นที่ว่างต้องไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป หากพื้นที่ว่างน้อยเกินไปจะทำให้ดูแน่นทึบ อึดอัด หรือลายตา และหากเว้นระยะห่างมากเกินไปจะดูไม่สวยงาม นักออกแบบจึงต้องพิจารณาความเหมาะสมเกี่ยวกับบริเวณว่างของลวดลาย

๕. สีและค่าน้ำหนักของสี (Colour and Value of Colour) หมายถึง การกำหนดโครงการใช้สีและกำหนดค่าน้ำหนักของสี การออกแบบลวดลายให้สวยงามไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้สีหลายสี ความสวยงามของลวดลายไม่ได้ขึ้นอยู่กับการใช้สีมาก ๆ การออกแบบลวดลายโดยใช้เพียงสีเดียว หรือสองสีก็สวยงามได้เช่นเดียวกัน อาจจะใช้ค่าน้ำหนักสีมาประกอบการออกแบบ อาจใช้สีสดเข้ม หรือสีอ่อนหวาน หรือสีกลมกลืน หรือสีตัดกัน หรือใช้สีแบบสีใกล้เคียง ฯลฯ

๗. หลักเกณฑ์ในการออกแบบลวดลาย

๑. ดุลยภาพ (Balance)

ดุลยภาพเป็นลักษณะสำคัญของเอกภาพ ดุลยภาพโดยทั่วไป หมายถึง การถ่วงน้ำหนัก หรือ แรงปะทะที่เท่ากัน แต่ในทางศิลปะดุลยภาพมีความหมายรวมถึงความประสานกลมกลืน ความพอเหมาะพอดีของส่วนต่าง ๆ ในรูปทรงหนึ่ง ๆ ดุลยภาพอาจแบ่งเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ คือ

๑.๑ ดุลยภาพแบบสมมาตร (Formal Balance) เป็นลักษณะที่สองข้างเหมือนกันจะพบเห็นได้ในลวดลายประดับตกแต่ง งานสถาปัตยกรรมและงานผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้ความรู้สึกนิ่งสงบและมั่นคง

๑.๒ ดุลยภาพแบบอสมมาตร (Informal Balance) เป็นลักษณะสองข้างที่ไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน แต่ในความรู้สึกจะเท่ากันมีลักษณะเคลื่อนไหว (Dynamic Equilibrium) จะพบมากในงานลวดลายที่เป็นภาพจับสมบูรณในตัว ได้แก่ลวดลายของเสื้อผ้า

๒. ความกลมกลืน (Harmony)

ความกลมกลืนเป็นลักษณะของส่วนประกอบการออกแบบ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างพอเหมาะพอดี ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งจนทำให้เสียเอกภาพ ลวดลายที่มีหน่วยการซ้ำ เหมือนกันเท่ากันตลอด จะทำให้ความกลมกลืนกันมาก ลวดลายที่มีหน่วยและจังหวะที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง จะให้ความรู้สึกสนุกสนานมีชีวิตชีวาขึ้น

๓. จังหวะ (Rhythm)

จังหวะเกิดจากการจัดวางรูปร่างและรูปทรง แล้วก่อให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหวที่มั่นคง หรือกระแทกกระทั้น ช้าหรือเร็ว วิธีการทำให้เกิดลักษณะของจังหวะในลวดลายทำได้โดย

๓.๑ การจัดจังหวะซ้ำ ๆ กัน (Repetition Rhythm) คือ จัดรูปทรงและจังหวะซ้ำกันเท่ากันต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ

๓.๒ การจัดจังหวะแบบก้าวหน้า (Progression Rhythm) เป็นการจัดจังหวะที่ขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการเพิ่มทั้งปริมาณ และขนาด

๓.๓ การจัดจังหวะแบบต่อเนื่อง (Continuous Rhythm) เป็นการจัดจังหวะให้ต่อเนื่องและเพื่อนำสายตาให้ติดตามไปเรื่อย ๆ

๔. สัดส่วน (Proportion)

สัดส่วนเป็นลักษณะความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ในหน่วยเดียวกันหรือหน่วยอื่น สิ่งต่าง ๆ ที่นำมาประกอบกันเป็นลวดลาย ต้องมีสัดส่วนอย่างเหมาะสม สัมพันธ์สอดคล้องกัน สัดส่วนในที่นี้หมายความว่าถึงสัดส่วนของธาตุต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นรูปทรงลวดลายด้วย

๕. การเน้น (Emphasis)

การเน้นเป็นการทำให้เกิดความน่าสนใจขึ้นหรือเรียกว่า จุดเด่น (Dominance) โดยมี จูกรอง (Subordinate) เป็นตัวประกอบ การเน้นจะเห็นได้ชัดเจน ในลวดลายที่มีเรื่อง เช่น ภาพลวดลาย ทิวทัศน์ ภาพลวดลายเหตุการณ์สังคม ส่วนในลวดลายธรรมชาติเราอาจเห็นด้วยส่วนประกอบการออกแบบต่าง ๆ เช่น การเน้นด้วยรูปทรง เน้นด้วยเส้น เน้นด้วยสี เน้นด้วยค่าน้ำหนัก เป็นต้น

ส่วนประกอบการออกแบบ (Element of Design) และหลักการออกแบบ (Principle of Design) เมื่อนำมาใช้ต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้อง และต่อเนื่องกัน จะได้ผลรวมที่เรียกว่า เอกภาพ (Unity) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการออกแบบ ลวดลายใดที่ขาดเอกภาพจะไม่ถือว่าเป็นลวดลายที่ดีได้

นักออกแบบจะต้องพิจารณาว่า การออกแบบลวดลายแต่ละครั้งมีวัตถุประสงค์อย่างไร ใช้กับงานประเภทใด เพื่อจะได้กำหนดรูปแบบของลวดลาย ขนาดสัดส่วน และสีสันทันให้เหมาะสมกับงานนั้น ๆ การออกแบบลวดลายมิได้เฉพาะเจาะจงเพียงความสวยงามเท่านั้น แต่ต้องให้เหมาะสมกับการใช้สอยด้วย เช่น ลวดลายในบรรจุภัณฑ์อาจจะเป็นส่วนช่วยให้เห็นประเภท หรือชนิดของผลิตภัณฑ์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทำให้สะดวกขายและกล่องตัวใช้มากขึ้น ลวดลายบนธนบัตร อาจจะทำให้มองเห็นได้เร็วขึ้น ชัดเจนขึ้น และใช้ได้สะดวกขึ้น เป็นต้น องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักออกแบบจะต้องให้ความสนใจในการออกแบบทุกครั้ง

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลองเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาลักษณะลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทยประยุกต์ใช้ในการออกแบบ ผลการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทยเป็นข้อมูลในการนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์และการพัฒนาลวดลายงานศิลปกรรมของประเทศไทย งานออกแบบลวดลายบัวในงานศิลปประยุกต์จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทางด้านงานออกแบบในคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี สถาบันการศึกษาต่าง ๆ และนักออกแบบสามารถใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาการออกแบบลวดลายโดยมีวิธีการดำเนินงานและสถานที่ทำการทดลองเก็บข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาประเภทของรูปแบบลวดลายบัวจากเอกสารตำราลายไทย สามารถรวบรวมรูปแบบลวดลายบัวได้ ดังนี้

บัวลูกแก้ว

บัวถลา (อาจารย์ฉาย เทวาภินิมมิตร เรียก บัวคว่ำ)

บัวคอเสื้อ

บัวกลีบขนุน

บัวกลุ่ม

บัวกบป्ली

บัวจกกล (บัวปลายเสา)

บัวปากถาน (อาจารย์ฉาย เทวาภินิมมิตร เรียก ลายบัวหงาย)

บัวปากปลิง (อาจารย์ฉาย เทวาภินิมมิตร เรียก ลายบัวคว่ำ)

บัวหลังเจียด

บัวกระหนก

บัวแวงหรือบัวเกสร (อาจารย์ฉาย เทวาภินิมมิตร เรียก บัวแวงหรือบัวเกสร และบันทึกว่า บัวแวงหรือบัวเกสรอันเนื่องมาจาก ๑. เกสรบัว ๒. กลีบบัวผัน ๓. ใบต้นแวงหรือปรีซึ่งเป็นหญ้าชนิดหนึ่ง)

บัวบาศรี (อาจารย์นาย เทวภินิมิตร เรียก บัวกลีบบาศรี)
 บัวพินัยักษ์
 บัวรณหงาย บัวรณคว่ำ
 บัวกระจับ หรือบัวกระจาด
 บัวปลายธาตุ (จากหนังสือลายไทย)

๒. ศึกษาลักษณะลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย ตามลักษณะงานศิลปกรรมไทย ๕ กลุ่ม
 ดังนี้

- จิตรกรรมไทย
- สถาปัตยกรรมไทย
- ประติมากรรม
- หัตถกรรม
- อุตสาหกรรม

๓. พื้นที่ทำการศึกษแบ่งตามสภาพพื้นที่ ๕ ภาค ดังนี้

๑. ภาคเหนือ

- วัดกลาง	จังหวัดแพร่
- วัดพระพุทธรบาท	จังหวัดลำพูน
- วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร	จังหวัดลำพูน
- วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	จังหวัดลำปาง
- วัดพระสิงห์	จังหวัดเชียงใหม่
- อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	จังหวัดสุโขทัย

๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- วัดภูมินทร์	จังหวัดน่าน
- วัดพายัพ	จังหวัดนครราชสีมา
- วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร	จังหวัดนครพนม
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขอนแก่น	จังหวัดขอนแก่น
- ปราสาทศรีขรภูมิ	จังหวัดสุรินทร์
- ปราสาทตาเมื่องโตด	จังหวัดสุรินทร์
- ปราสาทเมืองต่ำ	จังหวัดบุรีรัมย์

๓. ภาคตะวันออก

- วัดโบสถ์เมือง

จังหวัดจันทบุรี

๔. ภาคกลาง

- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
- วัดสุทัศน์เทพวราราม
- วัดคงคาราม
- วัดเจ็ดย้อย
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- พิพิธภัณฑ์บัวมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- ศูนย์ศิลปาชีพ
- พระราชวังบางปะอินทร์
- วัดพระเมรุ
- องค์พระปฐมเจดีย์
- เมืองโบราณ
- วัดใหญ่สุวรรณาราม

จังหวัดกรุงเทพมหานคร

จังหวัดกรุงเทพมหานคร

จังหวัดราชบุรี

จังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานี

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐม

จังหวัดสมุทรปราการ

จังหวัดเพชรบุรี

๕. ภาคใต้

- วัดประดู่พัฒนาราม

จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔. ศึกษาการสร้างสรรครูปแบบลวดลายบัวตามลักษณะงานศิลปกรรมไทย ดังนี้

๑. การสร้างสรรคลวดลายบัวในงานจิตรกรรมไทย
๒. การสร้างสรรคลวดลายบัวในงานสถาปัตยกรรมไทย
๓. การสร้างสรรคลวดลายในงานประติมากรรมไทย
๔. การสร้างสรรคลวดลายในงานหัตถกรรมไทย
๕. การสร้างสรรคลวดลายในงานอุตสาหกรรมไทย

๕. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการศึกษาเชิงเปรียบเทียบและเขียนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

๖. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบลวดลายประยุกต์ ๓๐ แบบ

๗. หาค่าความเชื่อมั่นโดยการศึกษาความพึงพอใจ และผลการนำไปใช้

กระบวนการหาค่าความเชื่อมั่นโดยการศึกษาความพึงพอใจ ด้วยการจัดการอบรม
ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักศึกษา นักออกแบบหรือประชาชนทั่วไปที่สนใจ

๘. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาข้อมูลพื้นฐานปฐมภูมิจากเอกสารการศึกษาประวัติศาสตร์และอื่น ๆ
- ศึกษาจากสถานที่ตั้งงานศิลปกรรมต่างๆ
- บันทึกภาพ เขียนภาพ

๙. กระบวนการศึกษาเนื้อหา

- ศึกษาลักษณะทางธรรมชาติของดอกบัวในสายพันธุ์ต่าง ๆ
- ศึกษาเชิงสำรวจลวดลายบัวในงานต่าง ๆ
- วิเคราะห์การประยุกต์พัฒนารูปแบบลวดลายบัว
- ศึกษาความพึงพอใจรูปแบบลวดลายบัวจากการออกแบบสร้างสรรค์ลวดลายชิ้นใหม่

บทที่ ๔

ผลการดำเนินงานและการออกแบบ

การศึกษาประเภทของรูปแบบลวดลายบัวจากเอกสารตำราลายไทย สามารถรวบรวมรูปแบบลวดลายบัวได้ ดังนี้

๑. บัวลูกแก้ว
๒. บัวถลา (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิตร เรียก บัวคว่ำ)
๓. บัวคอเสื้อ
๔. บัวกลีบขนุน
๕. บัวกลุ่ม
๖. บัวกาบปี่
๗. บัวจงกล (บัวปลายเสา)
๘. บัวปากถาน (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิตร เรียก ลายบัวหงาย)
๙. บัวปากปลิง (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิตร เรียก ลายบัวคว่ำ)
๑๐. บัวหลังเจียด
๑๑. บัวกระหนก
๑๒. บัวแวงหรือบัวเกสร (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิตร เรียก บัวแวงหรือบัวเกสร และบันทึกว่า บัวแวงหรือบัวเกสรอันเนื่องมาจาก ๑. เกสรบัว ๒. กลีบบัวผัน ๓. ใบต้นแวงหรือปรี ซึ่งเป็นหลักฐานหนึ่ง)
๑๓. บัวบายศรี (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิตร เรียก บัวกลีบบายศรี)
๑๔. บัวฟินยักษ์
๑๕. บั้วรวนหงาย บั้วรวนคว่ำ
๑๖. บัวกระจับ หรือบัวกระจาด
๑๗. บัวปลายธาตุ (จากหนังสือลายไทย)

การศึกษาลักษณะลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย ตามลักษณะงานศิลปกรรมไทย ๕ กลุ่ม ดังนี้

- จิตรกรรมไทย
- สถาปัตยกรรมไทย
- ประติมากรรมไทย

- หัตถกรรม
- อุตสาหกรรม

การศึกษาวิจัยข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะลวดลายบัวจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พอจะสรุปข้อมูลได้ดังนี้

รูปแบบลวดลายบัวจะมีปรากฏทั่วไปโดยเฉพาะในงานสถาปัตยกรรมไทยจะมีมากที่สุด โดยมีรูปแบบของลวดลายที่มีความคล้ายคลึงกันบ้างและแตกต่างกันบ้างตามลักษณะและข้อจำกัดของรูปแบบงาน ได้แก่ งานจิตรกรรมไทยจะแสดงให้เห็นรูปแบบลวดลายที่มีความละเอียด ประณีต และอาจจะแสดงให้เห็นสีสันทันด้วย ส่วนลวดลายในงานประติมากรรมไทยที่เป็นส่วนประกอบของงานสถาปัตยกรรมไทยจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไป ทั้งรูปแบบของลวดลายแบบนูนต่ำ ลวดลายแบบนูนสูง รวมทั้งแบบลอยตัว แบบลวดลายบัวในงานประติมากรรมไทยจะมีลวดลายที่แตกต่างไปจากแบบลวดลายบัวในงานจิตรกรรมไทย แต่ลักษณะของลวดลายโดยรวมแล้วยังคงไม่ทิ้งรากเง้าจากแบบลวดลายครูที่วางรูปแบบไว้ สำหรับงานหัตถกรรมก็ใช้แบบลวดลายบัวเป็นส่วนประกอบงานผลิตภัณฑ์เช่นเดียวกัน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบของลวดลายบัวจากเอกสารตำราลวดลายไทย และศึกษารูปแบบลวดลายบัวจากผลงานครูในแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ โดยได้นำแนวทางของรูปแบบลวดลายมาเป็นแนวทางในการออกแบบลวดลายบัวให้เกิดรูปแบบใหม่ เพื่อให้ได้รูปแบบของลวดลายใหม่ที่มีรายละเอียดและลีลาของลวดลายที่แปลกและแตกต่างไปจากเดิม และให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย ลดขีดจำกัดการนำไปใช้งาน และเกิดแนวคิดในการออกแบบลวดลายใหม่โดยยังไม่ต้องทิ้งหลักการและโครงสร้างของลวดลายที่ครูบาอาจารย์ได้วางแนวทางไว้ สามารถนำเอาแบบลวดลายมาประยุกต์ใช้กับแนวทางการออกแบบที่เป็นแบบอย่างร่วมสมัย สมัยใหม่ และลดขีดจำกัดการใช้งานมากขึ้น

จากการศึกษาค้นคว้าและการปรับแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบลวดลายบัวขึ้นใหม่ และมีลักษณะรายละเอียดของลวดลายใหม่ มีแนวคิดในการจัดวางลวดลายใหม่และหลากหลาย ทำให้เหมาะแก่การนำไปใช้งานได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยไม่เน้นการยึดรูปแบบลวดลายบัวตามประเภทของแบบลวดลายมากเกินไป เพื่อเป็นการลดข้อจำกัดในการออกแบบและการนำไปใช้ จากแนวทางที่ออกแบบลวดลายขึ้นใหม่จึงไม่ได้แยกแยะว่าเป็นลักษณะของลวดลายบัวประเภทใด แต่จะเน้นให้เห็นว่าแนวทางของลวดลายบัวที่บรมครูได้แสดงกำหนดกฎเกณฑ์ไว้นั้นมิได้เป็น แบบอย่างตายตัวที่ไม่สามารถปรับรายละเอียด หากแต่สามารถใช้เป็นแบบอย่างที่สามารถใช้แนวทางและแนวคิดหลัก เป็นแนวทางในการออกแบบได้ โดยเฉพาะแนวคิดที่ว่า การใช้รูปแบบของธรรมชาติมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบให้เกิดลวดลายใหม่

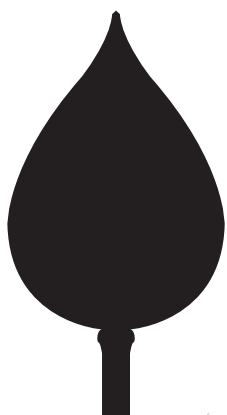
การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทดลองสร้างรูปแบบลวดลายบัวขึ้นใหม่ โดยใช้ทั้งรูปแบบลวดลายครู จากเอกสารตำรา ลวดลายไทย รูปแบบลวดลายที่ได้ศึกษาจากแหล่งสถาปัตยกรรมในพื้นที่ต่าง ๆ รูปแบบลวดลายจากผลงาน ทัศนกรรมของชุมชนในท้องถิ่น รูปแบบลวดลายบัวจากผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม และการศึกษารูปแบบ รูปทรงของดอกบัวนาชนิดจากธรรมชาติ มุมมองด้านต่าง ๆ ของดอกบัวและใบบัว ทำให้ได้แนวทางการ ออกแบบดังที่ได้แสดงไว้ ดังนี้

การศึกษารูปแบบเบื้องต้นของดอกบัวในธรรมชาติในรูปลักษณะต่าง ๆ

เขียนลายเส้นจากรูปดอกบัวในธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ โดยตัดส่วนที่เป็นรายละเอียดทิ้งไป

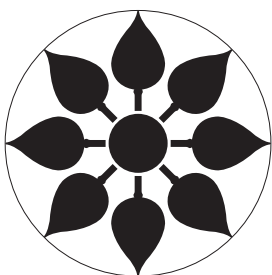
ดอกบัว

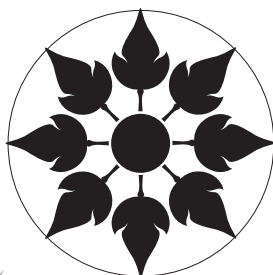
โบเทศ คือโบส่ายเทศ

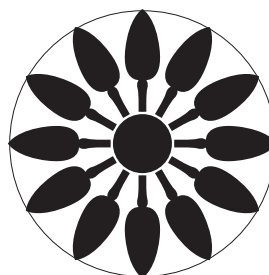
ดอกมะลิ

ดอกลายที่มาจากดอกบัว

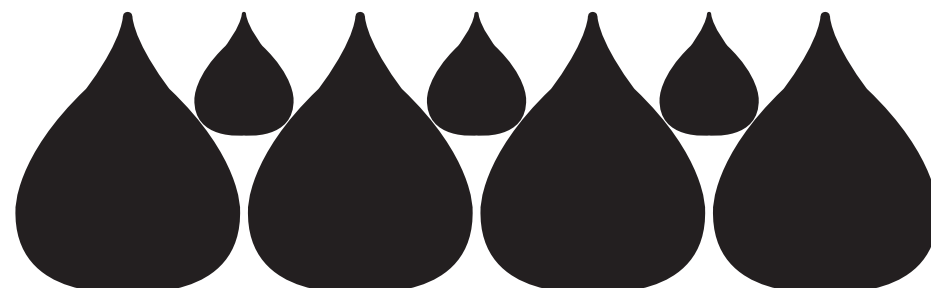
ดอกลายที่มาจากโบเทศ

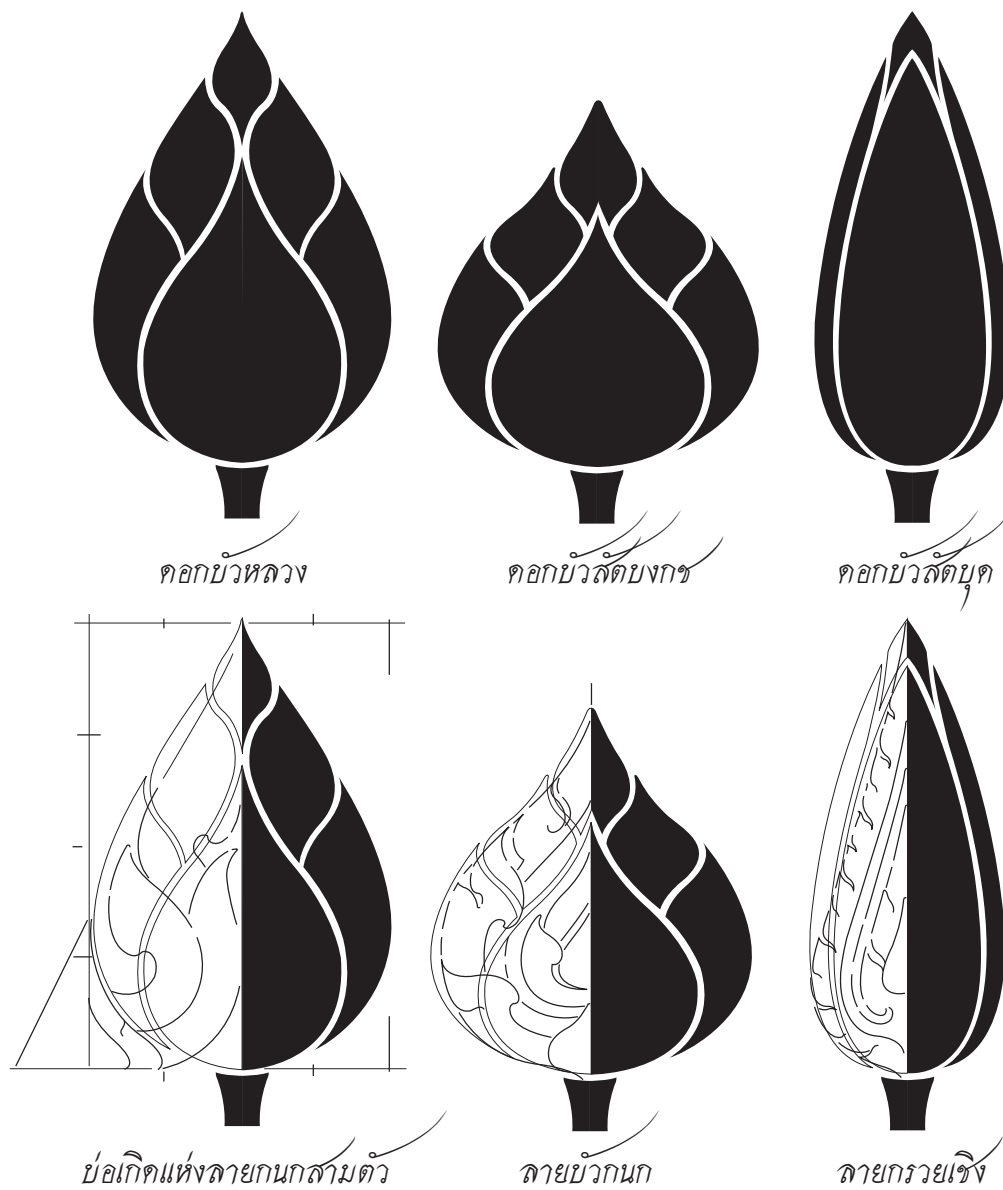
ดอกลายที่มาจากดอกมะลิ

ลวดลายบัวที่มาจากดอกบัว

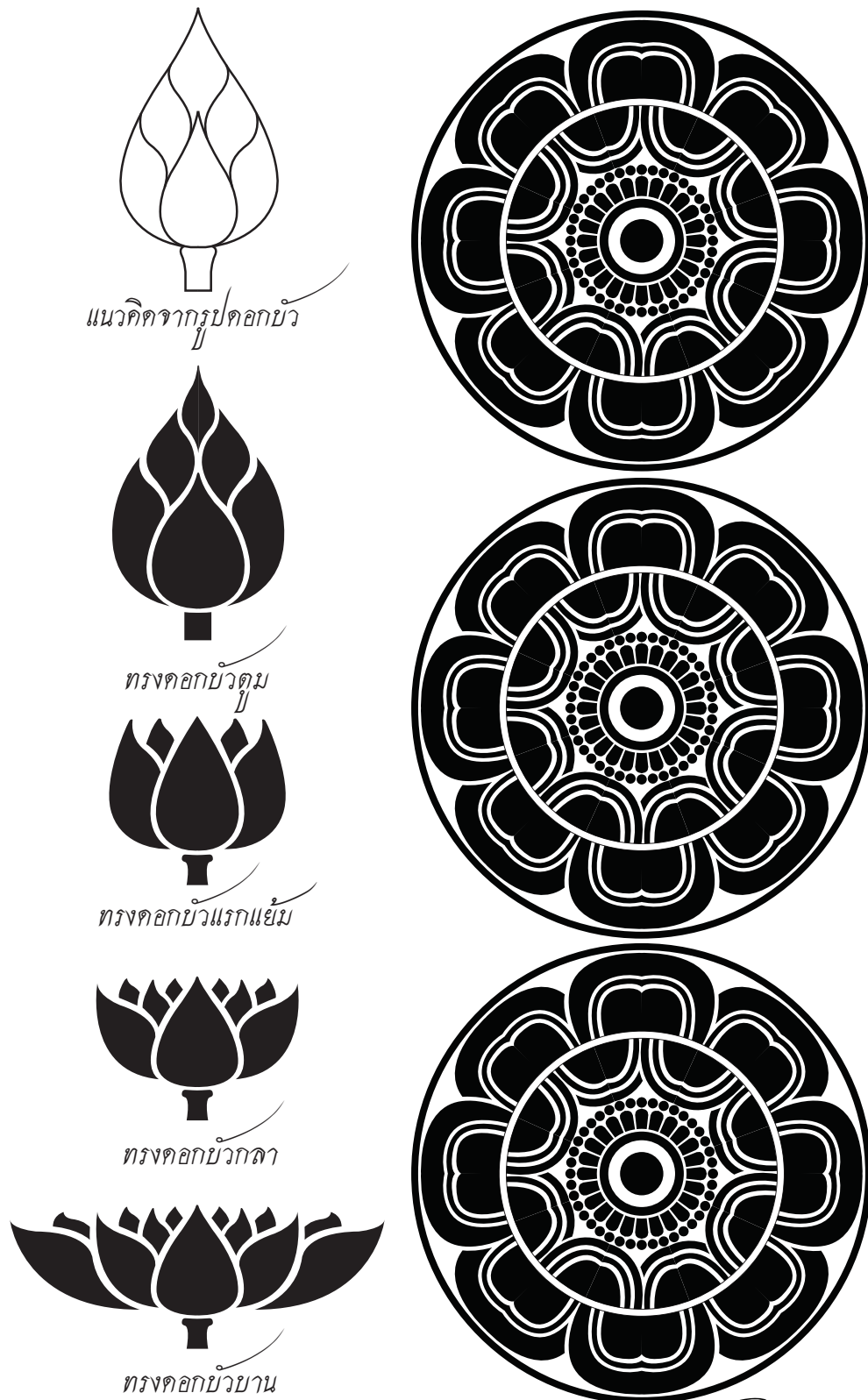

ข้อเกิดแห่งลายซึ่งมาจากธรรมชาติ

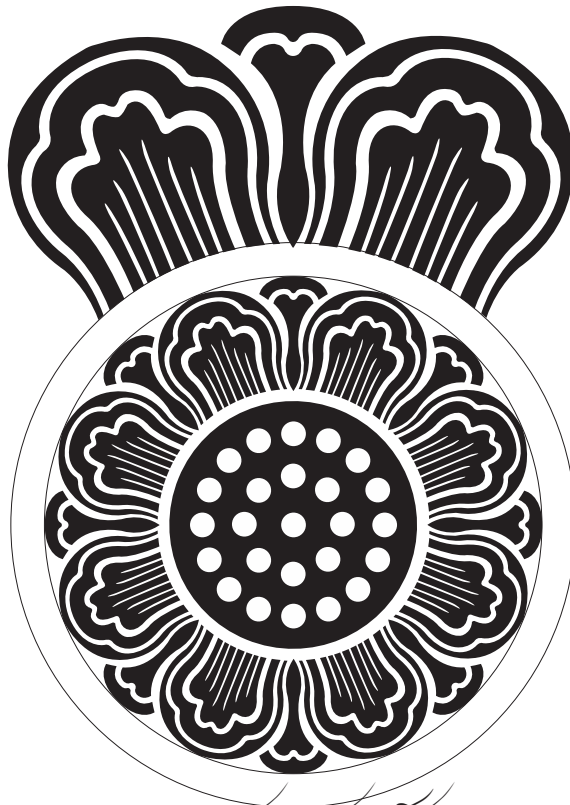
บ่อเกิดส่วนหนึ่งของที่มาแห่งลายไทยจากดอกบัว

ลายกนกสามตัว อาจจะเกิดจากรูปสามเหลี่ยมมุมฉาก ลายกนกสามตัวเป็นบ่อเกิดแห่งลายกนกนารี (คือกนกหางกนกนร) หรือลายกนกหางหงส์ รูปดอกบัวอาจประดิษฐ์เป็นวิจิตรศิลป์ได้หลายอย่าง และเป็นที่มาของการกำเนิดลายไปเทศและลายพุดตาน คือ ดอกบัว ใบบัว ใบเทศ ใบฝ้าย ใบพุดตานและดอกพุดตาน

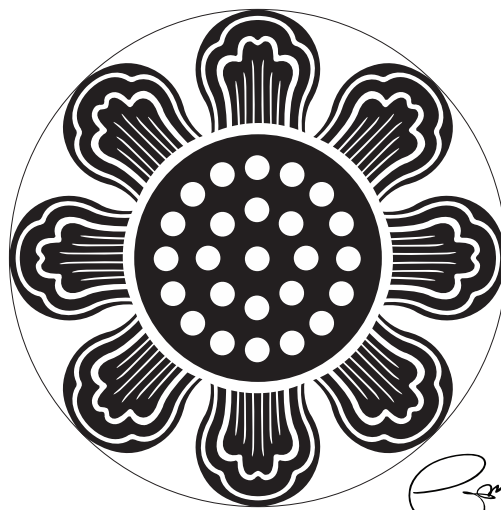

ลายดอกบัวบานในวงกลม ออกแบบพัฒนามาจากลวดลายแกะสลักหินทราย

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

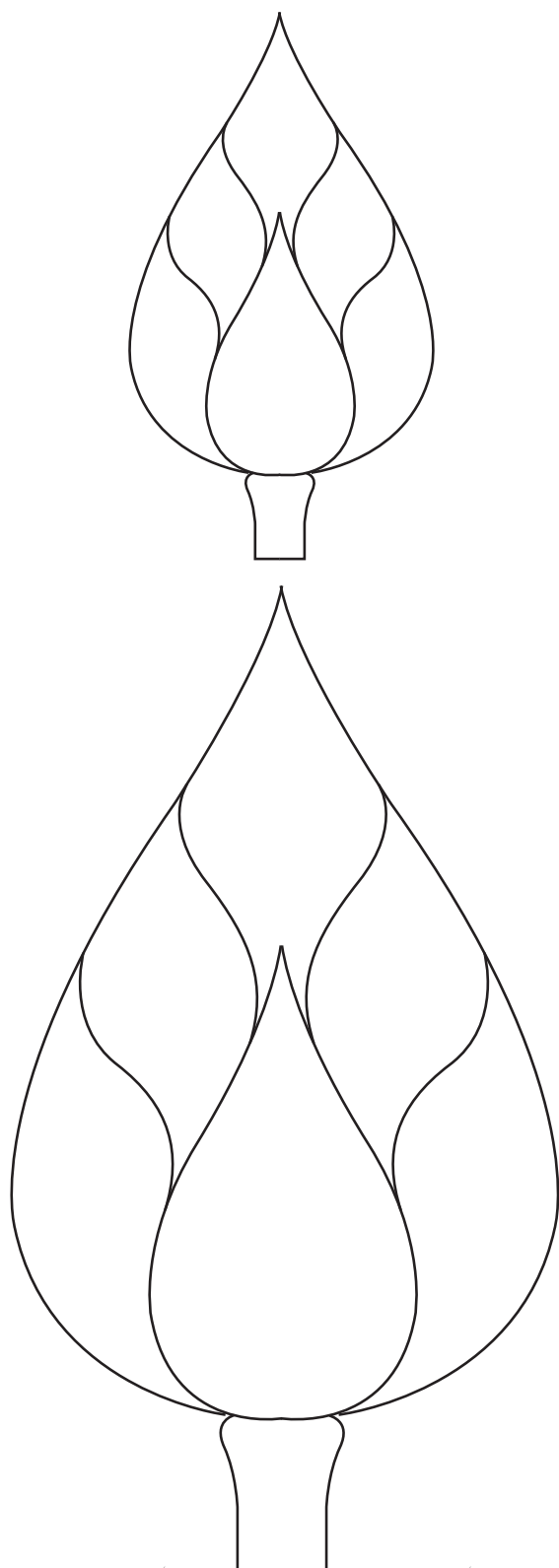
ลายดอกบัวกลีบบัวลงขนในวงกลม

ลายดอกบัวกลีบบัวขึ้นเดียวในวงกลม

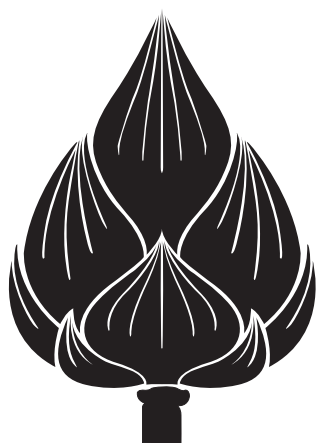
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

แบบลายดอกบัวในวงกลม ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากความงามของรูปดอกบัวในธรรมชาติ และความประทับใจในงานปูนปั้นนคร การพัฒนาความคิดในการออกแบบโดยแสดงรูปลายแบบกลีบดอกขึ้นเดียวและแบบกลีบดอกลงขน

ภาพลายเส้นที่ได้แรงบันดาลใจมาจากความประทับใจในความงดงามของดอกบัว
ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลวดลายบัว

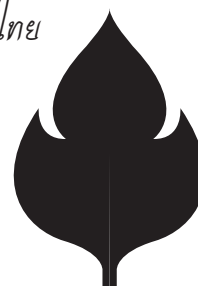
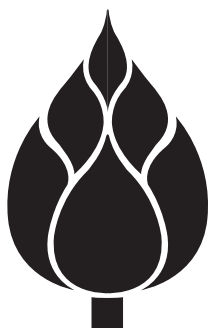
ภาพที่ ๖

ภาพลายเส้นรูปดอกบัว

ภาพลวดลาย แบบลายเส้นจากรูปดอกบัว
ที่มาจากความประทับใจในความงดงามของดอกบัว
ผสมผสานกับแบบลวดลายไทย

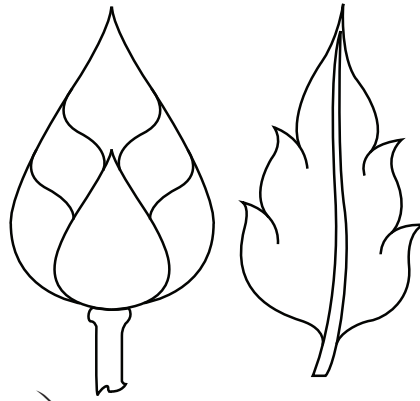
ภาพลายเส้นรูปดอกบัวที่ตัดทอน
ส่วนที่เป็นรายละเอียดและการจัดระเบียบรูปทรง

ภาพลายเส้นลวดลายที่มีแนวคิดมาจากรูปดอกบัว

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

แสดงการออกแบบลวดลายบัว โดยหลักแนวคิดในการออกแบบลวดลายที่ได้แรงบันดาลใจ
มาจากความประทับใจในความงดงามของดอกบัวผสมผสานกับแบบลวดลายไทย ทำให้ได้
แบบลวดลายใหม่

จากตำราลวดลายไทย และการให้อุ้มของครูช่าง กล่าวว่า ลวดลายไทยได้แรงบันดาลใจมาจากความประทับใจในงดงามของธรรมชาติ ดอกไม้ใบหญ้า

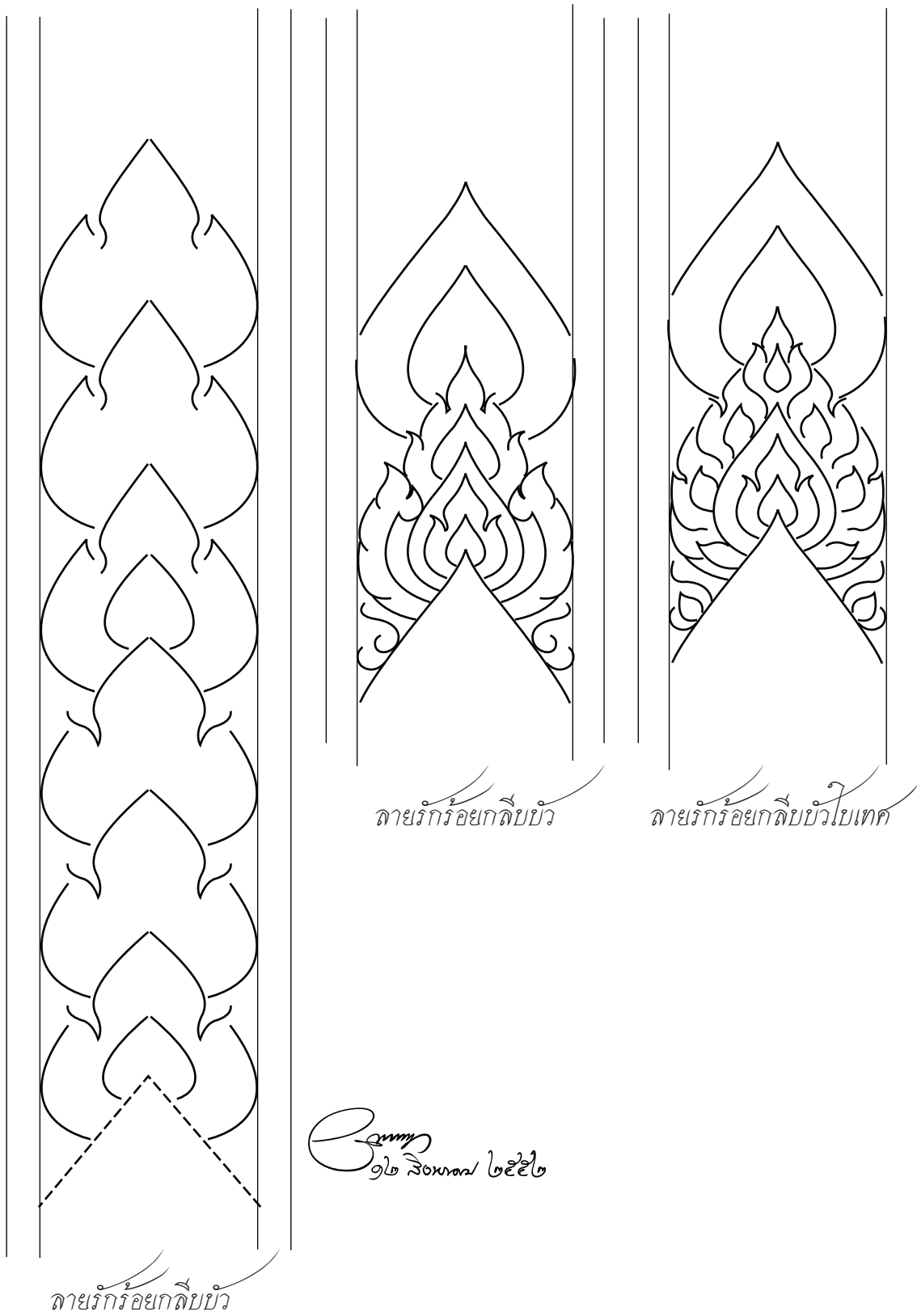
ลวดลายประกอบโขนเสมา

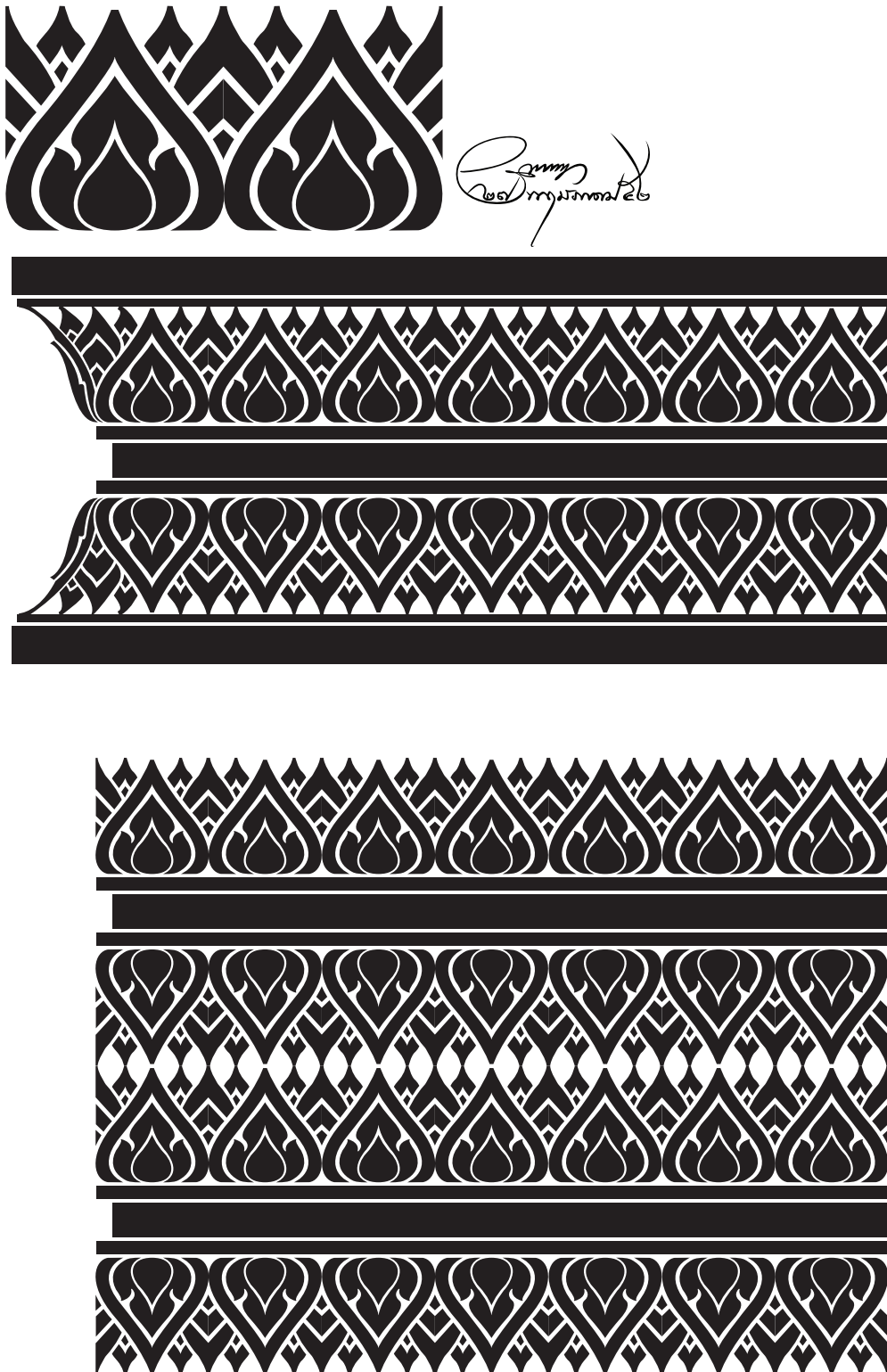

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

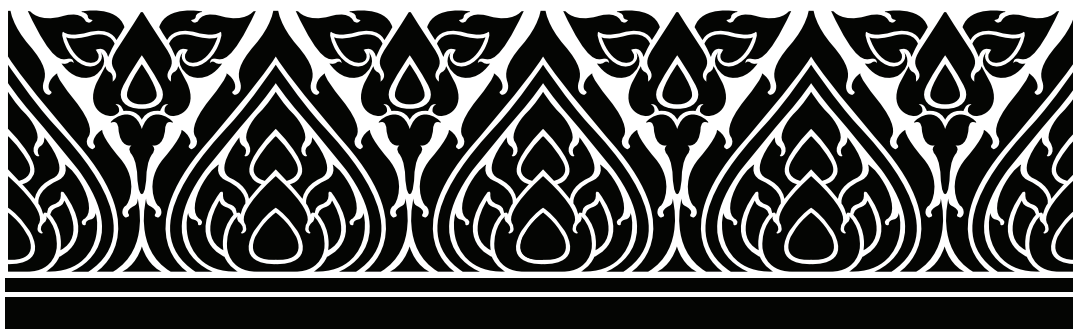
การออกแบบลวดลายกระจังบัว โดยผสมผสานรูปกลีบบัวกับแบบลวดลายไทย
 ทำให้ได้แบบลวดลายใหม่ที่แปลกตา แบบลวดลายกระจังบัวนี้ ได้แรงบันดาลใจ
 มาจากรูปแบบ ขนาด และลักษณะของลวดลายจากตำราลายไทย โดยพัฒนา
 ผลงานออกแบบแสดงแบบลวดลายไทยเป็นแบบลายฉลุ เพื่อให้เหมาะกับการ
 อย่างเอนกประสงค์

ภาพที่ ๕

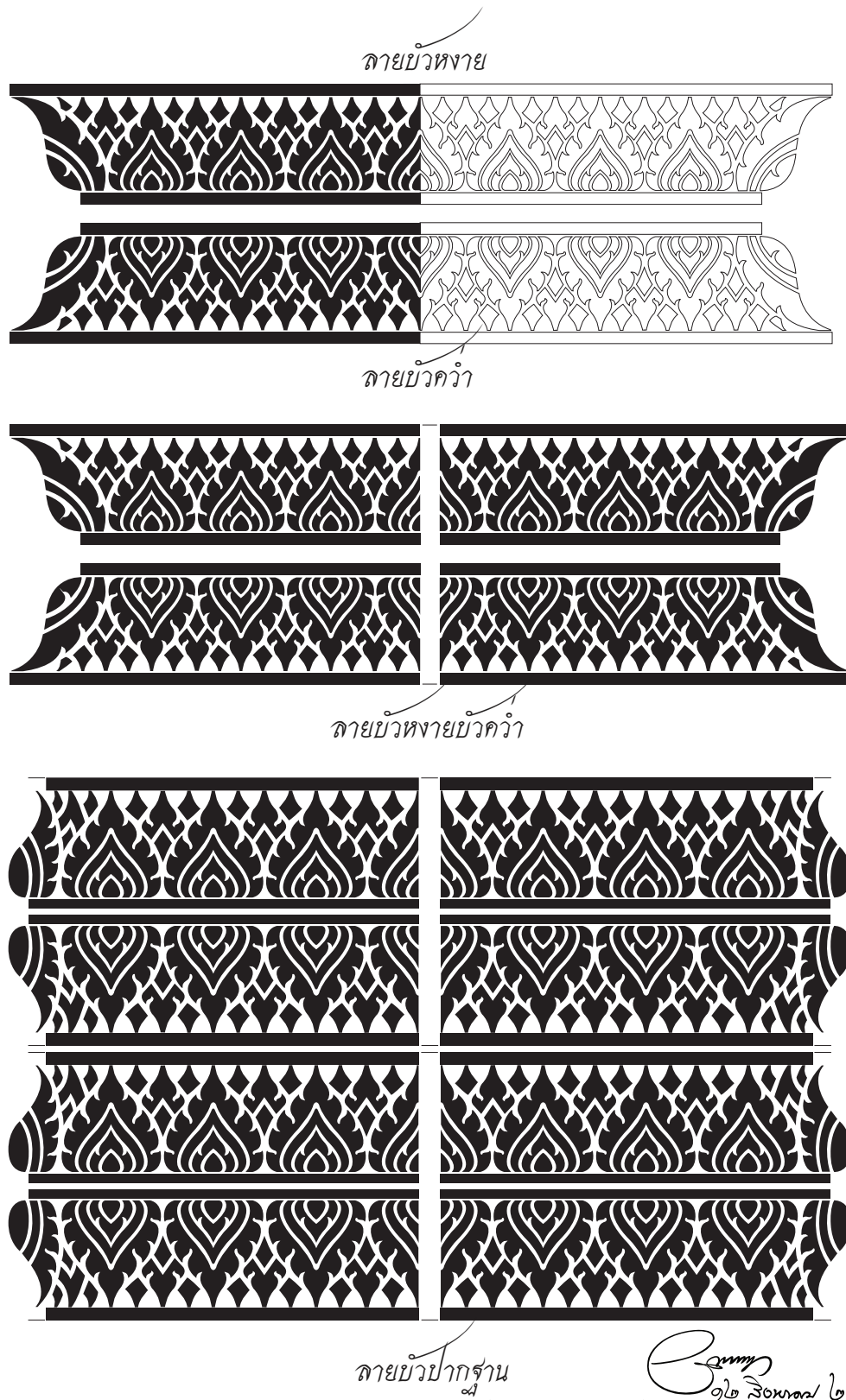

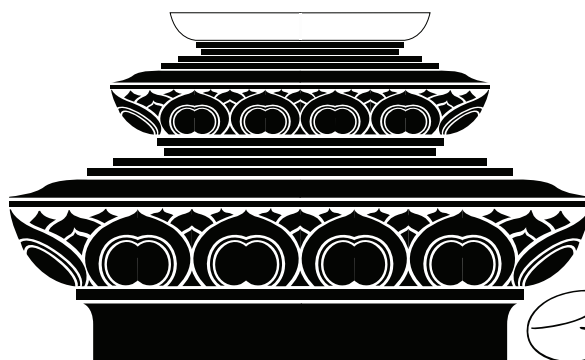
การออกแบบลายบัวคว่ำและลายบัวหงาย มีที่มาจากรูปดอกบัว ซึ่งครูช่าง
ได้แสดงไว้ในลวดลายประกอบตกแต่งในงานศิลปกรรมไทย

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

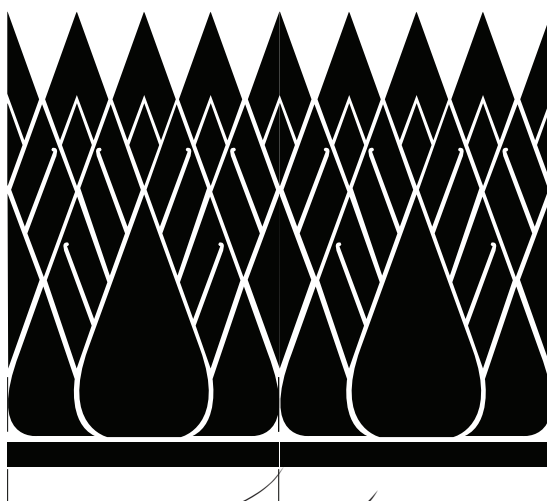
การออกแบบลวดลายจากแนวความคิดจากดอกบัว เขียนเป็นแบบลายบัวหาย และมี
ลายตกแต่งประกอบที่แตกต่างกัน ใช้เป็นลวดลายหรือภาพตกแต่งเรื่องบัวสำหรับงาน
ปักผ้า งานลวดลายตกแต่งผนัง ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

สมม
มกราคม ๒๕๕๓

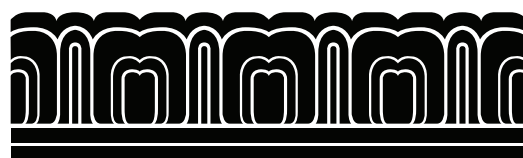
บัวลูกแก้ว

บัวกลีบขบายนคร

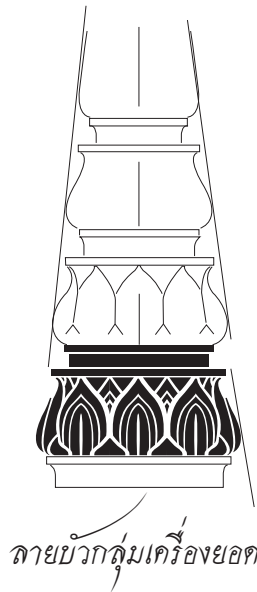
บัวถลา หรือบัวคว่ำ

บัวพญกษ

สมม
มกราคม ๒๕๕๓

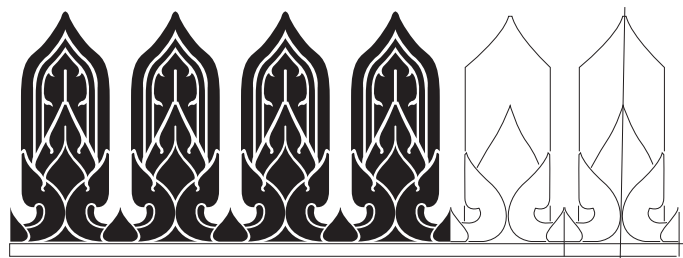
ภาพที่ ๑๕

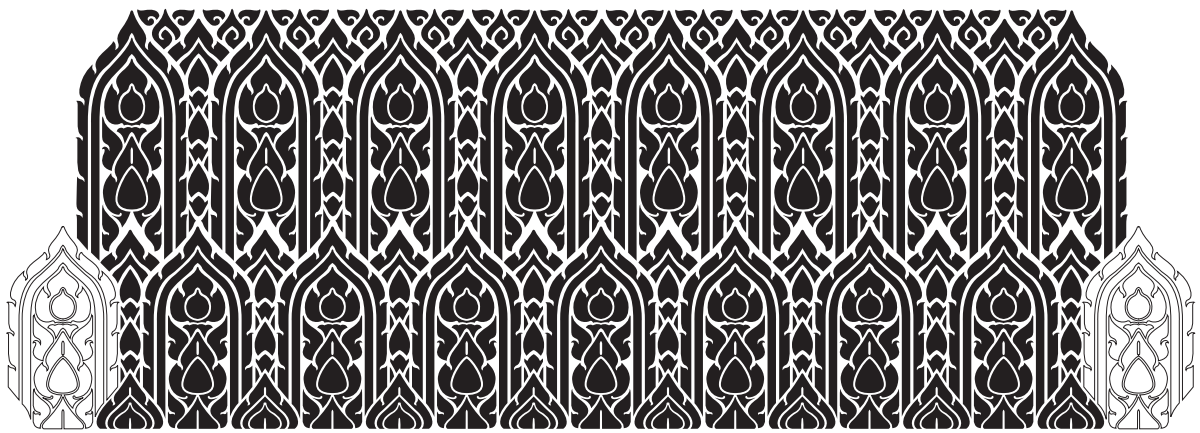
ลายบัวกลุ่มเครื่องยอด

ลายบัวกลุ่มย่อไม้ ๑๒ คือมุมละ ๓

ลายบัวกลีบขนุนเช่นกลีบยอดปราศและชั้นเต็ม

ลายบัวกลีบขนุนชนิดซ้อนเช่นกลีบพาน

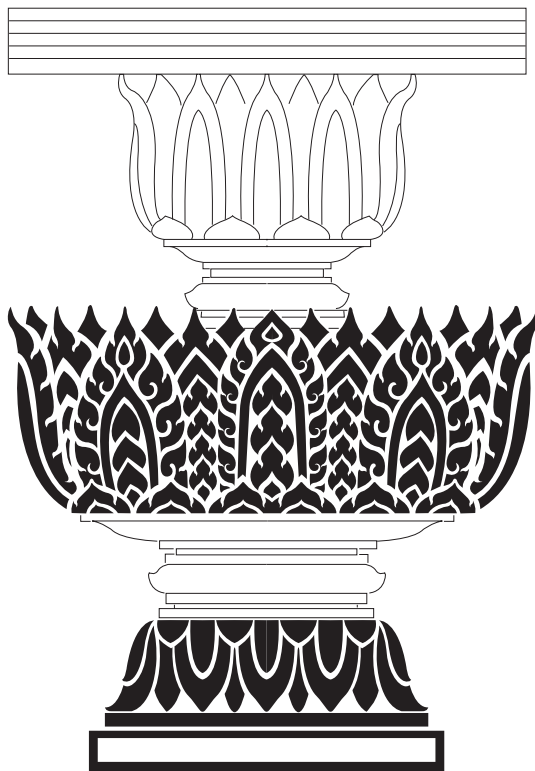
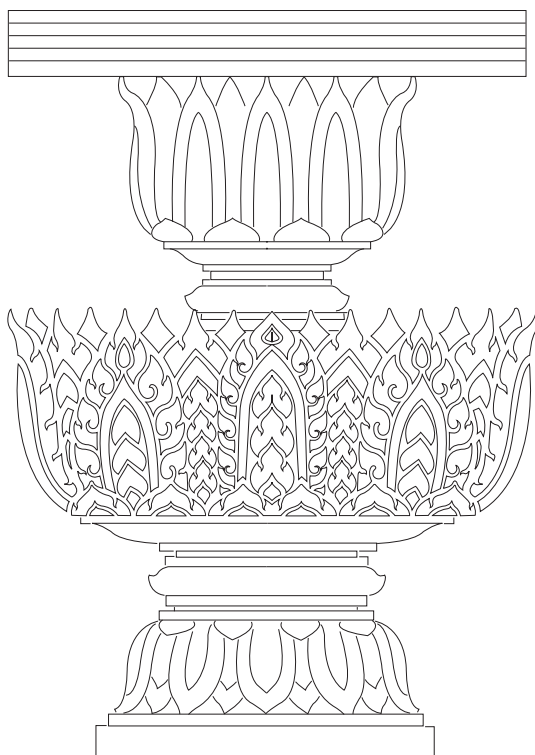
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

ประเภทลายบัว

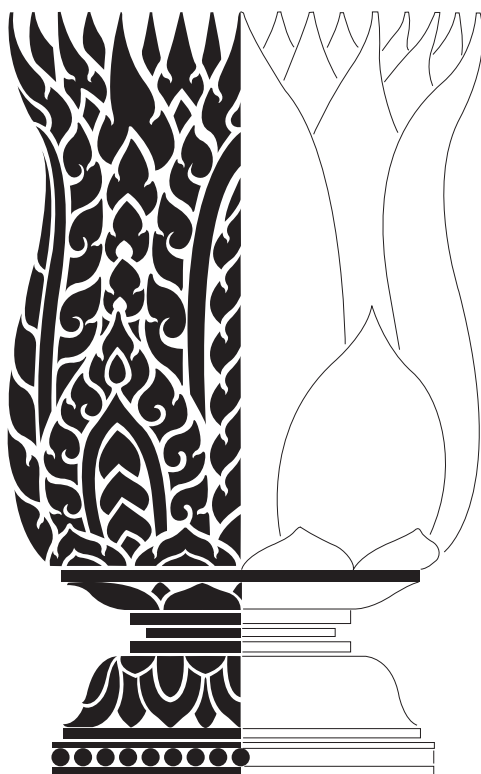
ภาพที่ ๑๖

การออกแบบลวดลายบัวคว่ำและลายบัวหงายและการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย

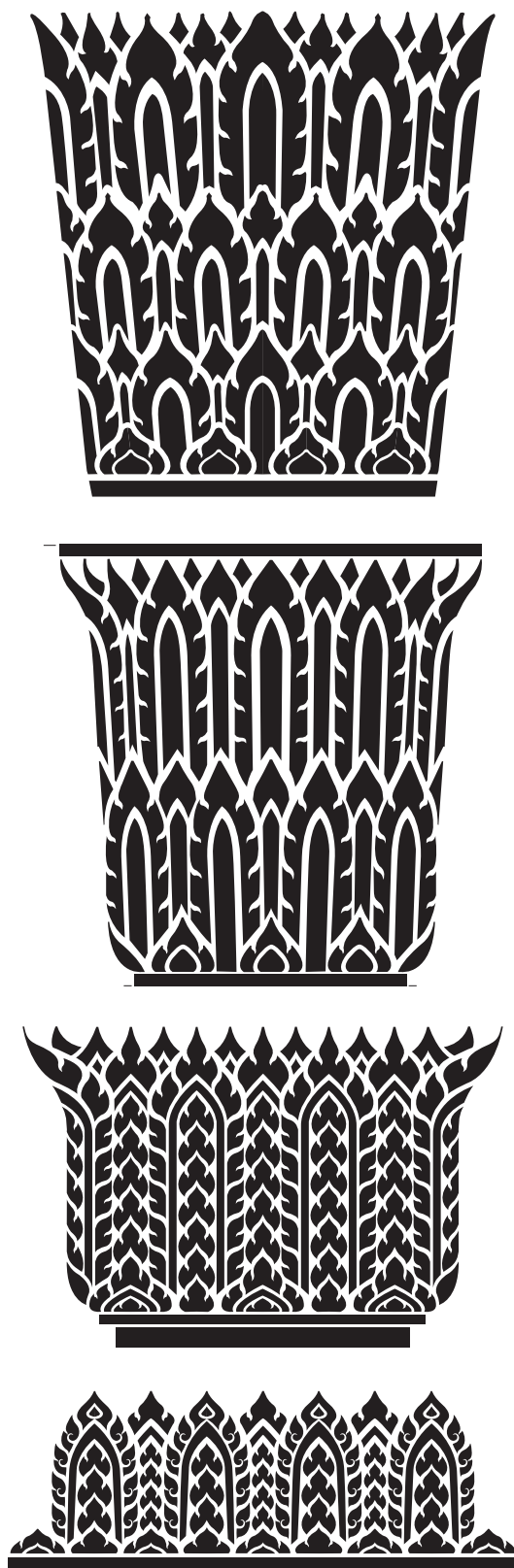

การออกแบบลวดลายบัวคว่ำ ลายบัวหงาย และการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย
ภาพที่ ๑๘

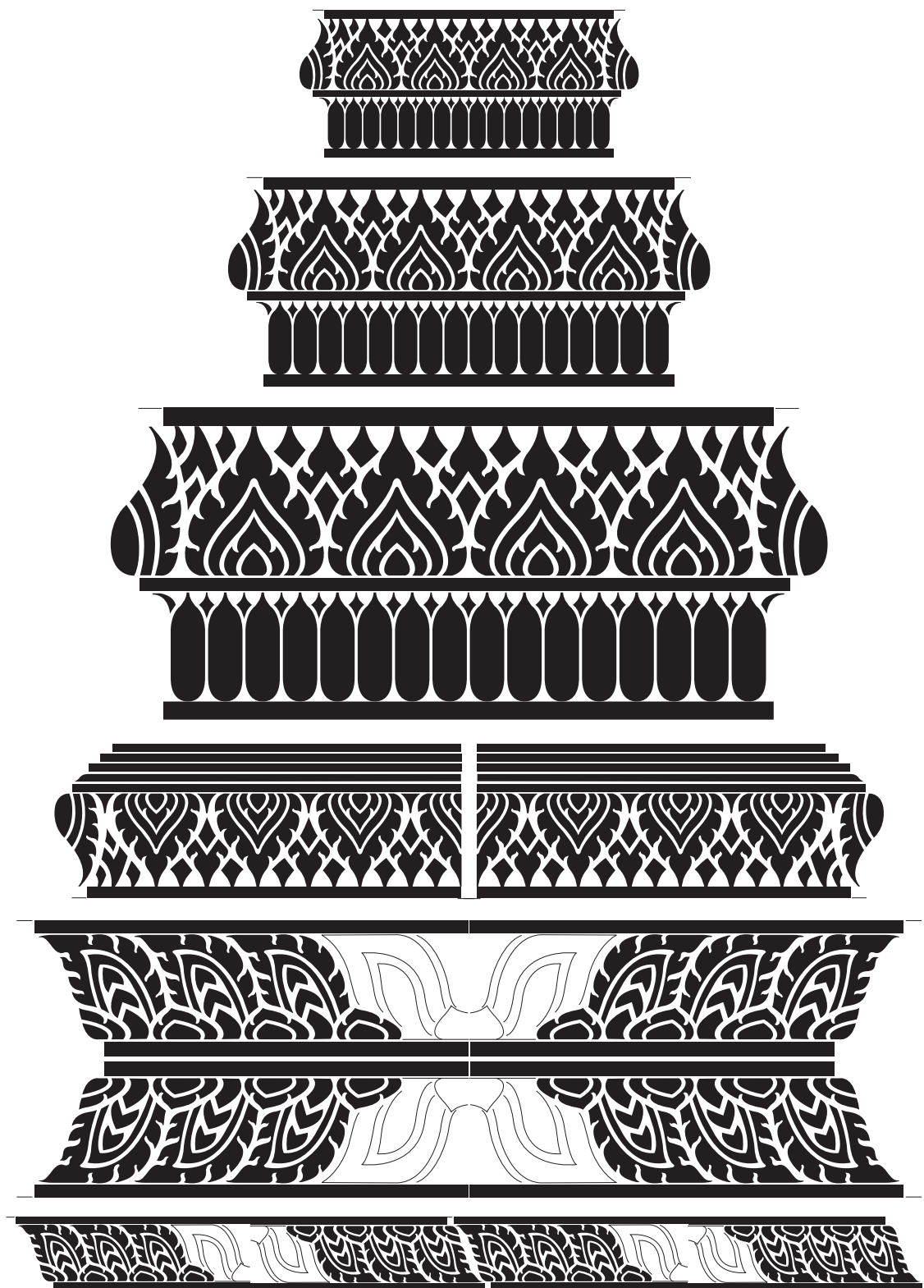
การออกแบบลวดลายบัวคว่ำ ลายบัวหงาย และการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย

ภาพที่ ๑๕

การออกแบบลวดลายบัวคว่ำ ลายบัวหงาย และการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย

ภาพที่ ๒๐

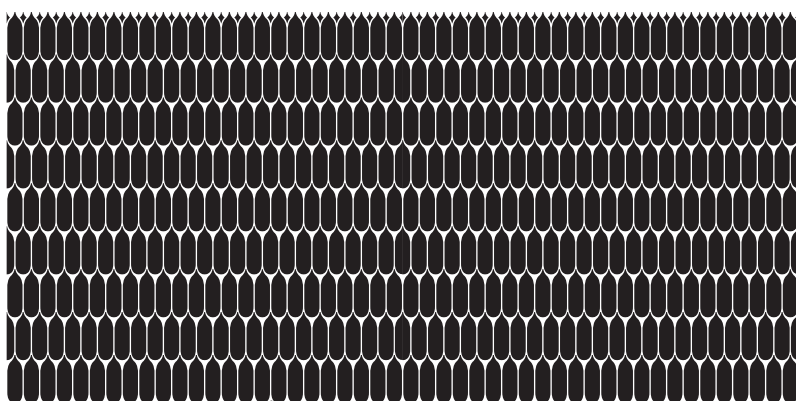
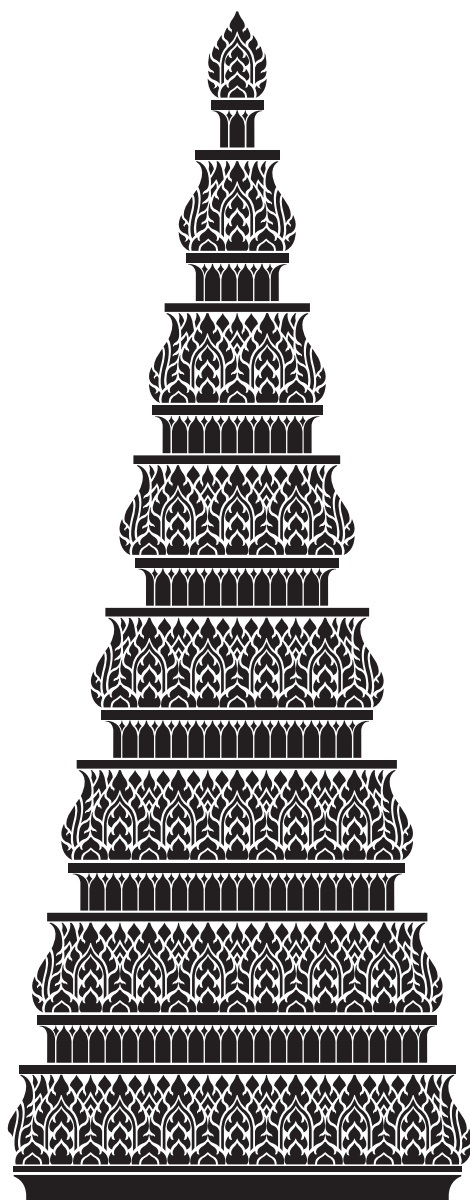

การออกแบบลวดลายบัวคว่ำ ลายบัวหงาย และการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย

ภาพที่ ๒๑

การออกแบบลวดลายบัวคว่ำและลายบัวหงายและการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย
ภาพที่ ๒๒

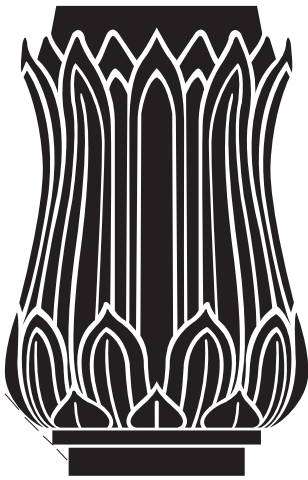
การออกแบบลวดลายที่ได้แนวความคิดจากกลีบบัวและดอกบัว
กับการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย

ภาพที่ ๒๓

การออกแบบลวดลายที่ได้แนวความคิดจากภูเขามังกรและดอกบัว
กับการประยุกต์ใช้ในงานศิลปกรรมไทย
ภาพที่ ๒๔

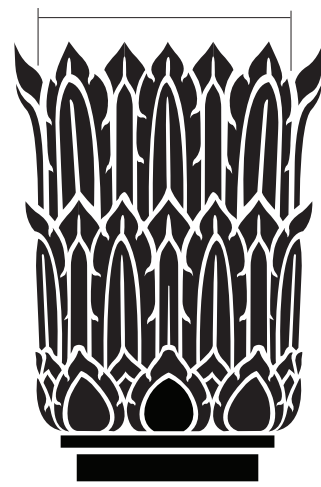
ประเภทลายบัว

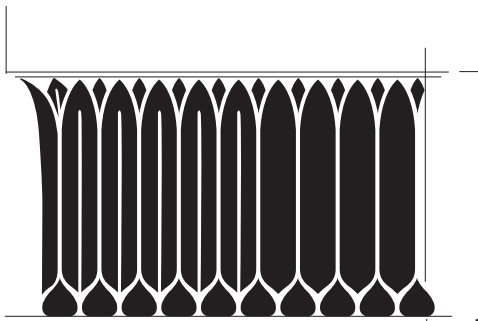
บัวจงกลหรือบัวปลายเสา
อันเนื่องมาจาก บัวแฉก

บัวกาบปลี

บัวจงกล หรือบัวปลายเสา
อันเนื่องมาจากบัวกลีบขนุน

บัวแฉกหรือบัวเกล็ด

บัวกระจับ หรือบัวคอเสื้อ

บัวแฉกนี้ได้แนวความคิดมาจาก

๑. เกล็ดบัว

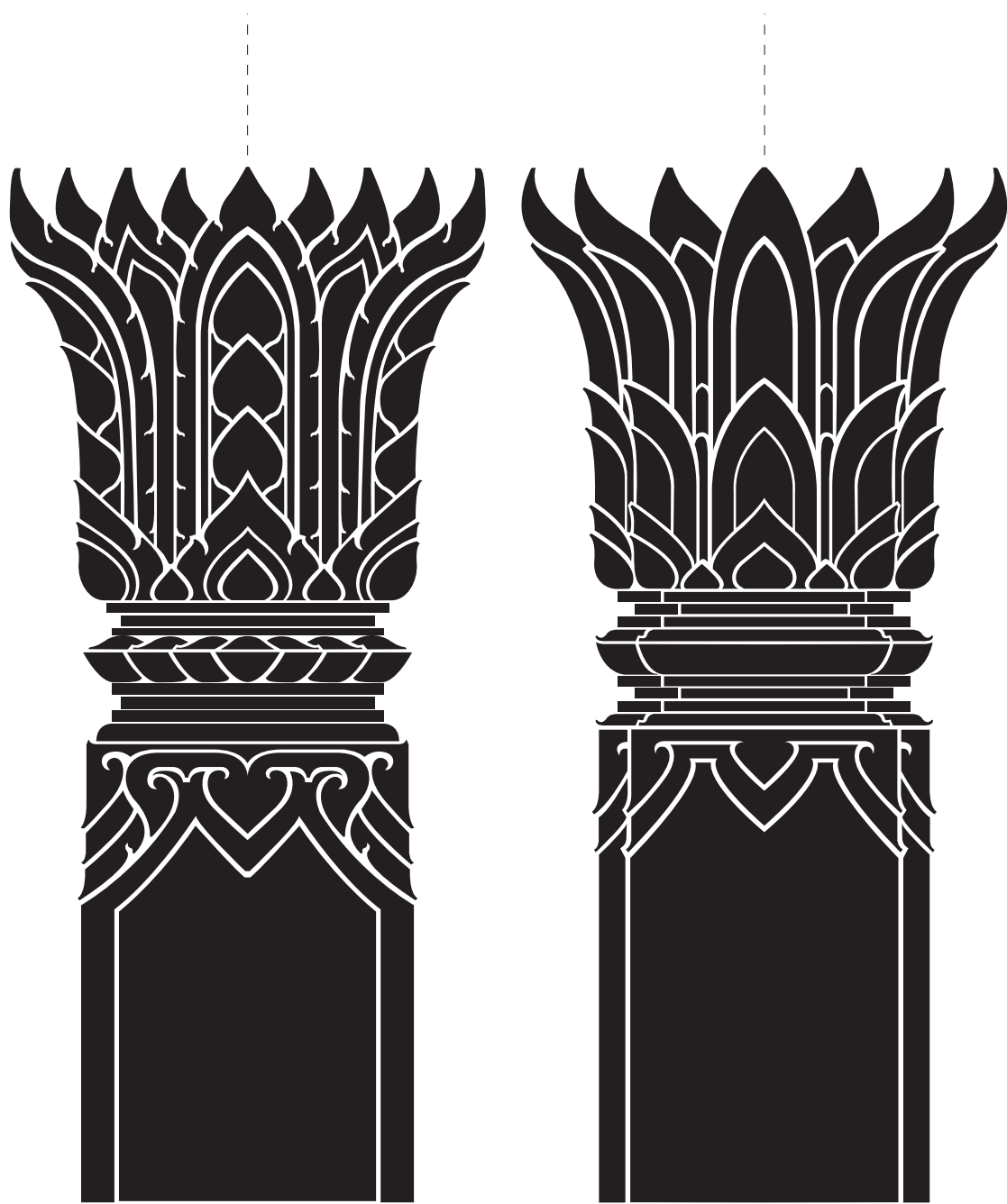
๒. กลีบบัวผ่น

๓. โปต้นแฉกหรือปัว (เป็นหญ้าน้ำชนิดหนึ่ง)

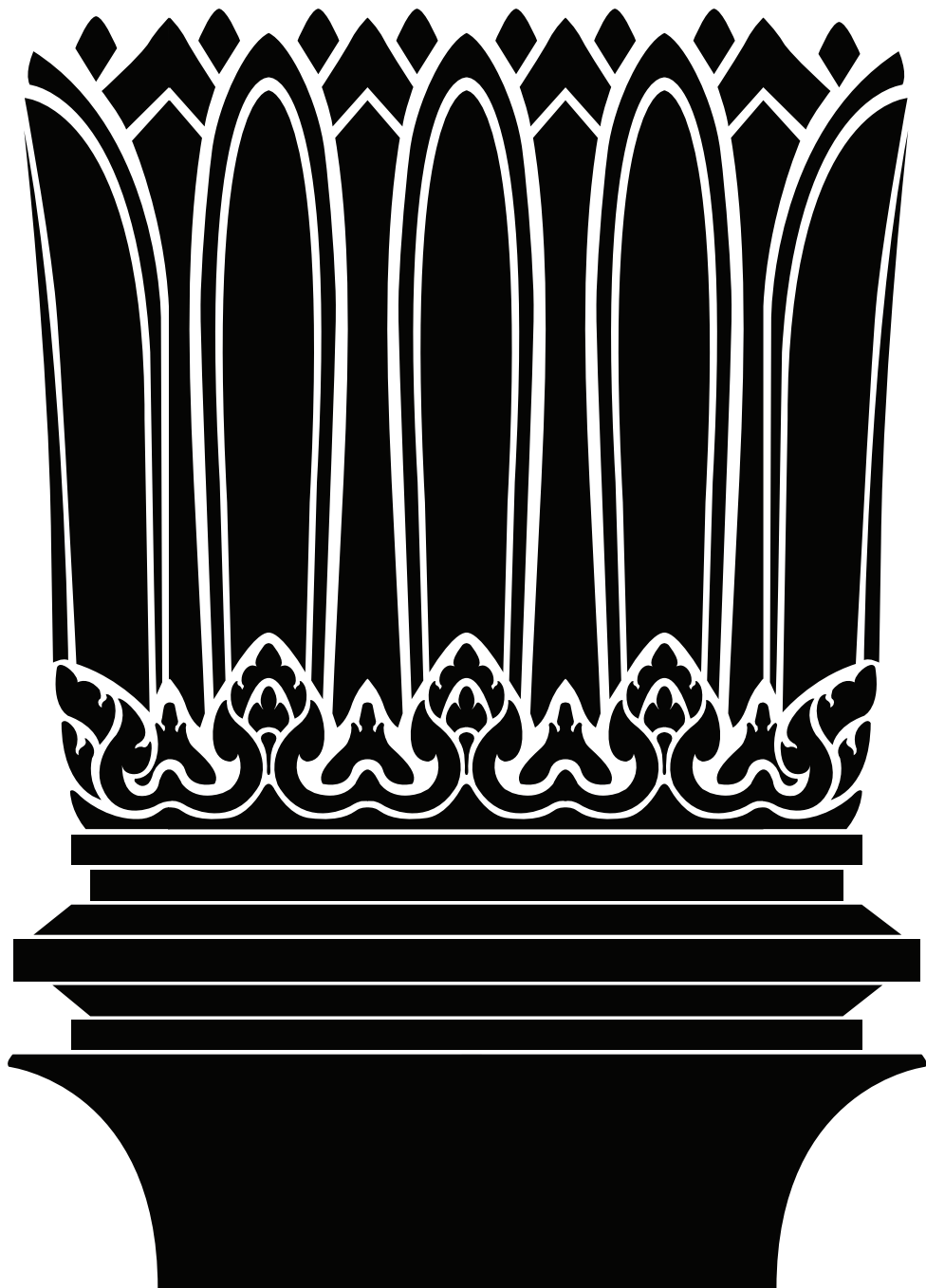

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๖

บัวกระจับ น่าจะเนื่องมาจาก บัวกระจาด
กระจาดล้นปีดลายไว้สำหรับบรรพบุรุษเครื่องไชยธรรม
ถวายพระเทศน์ เช่น กลีบฉัตรเบญจรงค์ ก็เรียก

การออกแบบลวดลายขลุ่ยลายเส้า ที่เน้นความอ่อนช้อยอันเป็นเอกลักษณ์ของแบบลวดลายไทย
ตามแบบอย่างที่ว่ากันครุได้วางแนวทางไว้

สมญา
พฤษภาคม ๒๕๕๓

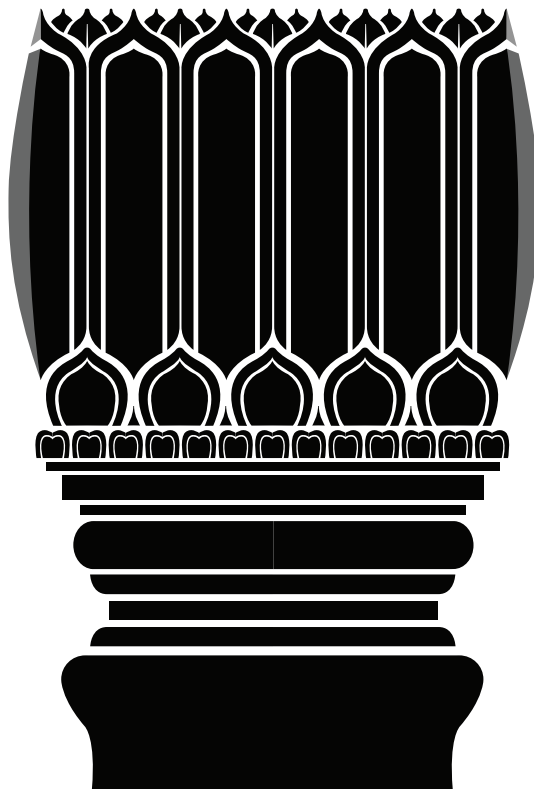
แบบลวดลายบัวปลายเส้านี้ ออกแบบโดยได้พัฒนารูปแบบจากลวดลายปูนปั้น
ของช่างชาวเพชรบุรี แลคงแบบลวดลายกระจังผสมผสานกับลวดลายกลีบบัว
ซ้อนกันสามชั้น เป็นลวดลายตกแต่งปลายเส้าในงานสถาปัตยกรรมไทย

ภาพที่ ๒๘

สมญา
๕ มกราคม ๒๕๕๓

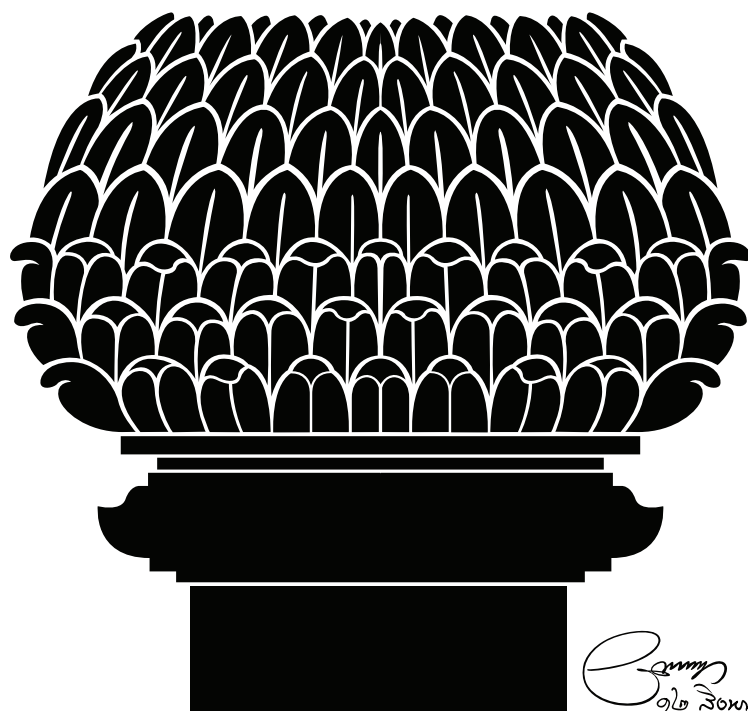
แบบลวดลายบัวปลายเสานี้ ออกแบบโดยได้พัฒนารูปแบบจากลวดลายปูนปั้น
ของช่างชาวเมืองน่าน แสดงแบบลวดลายโดยมีแรงบันดาลใจจากรูปดอกบัวตูม
โดยเน้นความสวยงามของรูปกลีบบัวซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น เป็นลวดลายตกแต่ง
ปลายเสาในงานสถาปัตยกรรมไทย

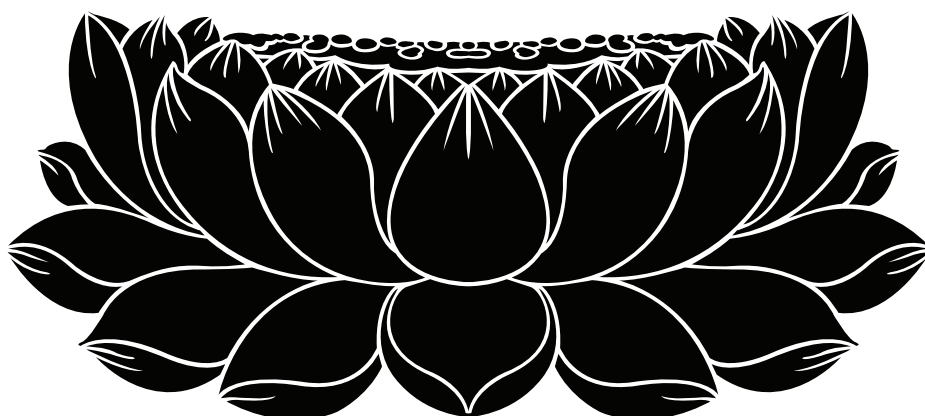
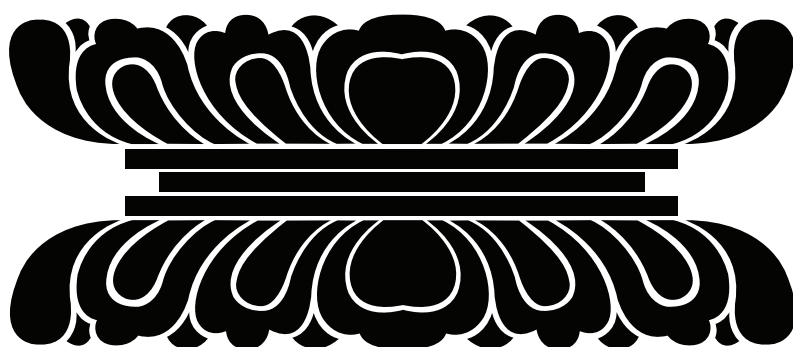
๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

แบบลวดลายบัวปลายเส้า ออกแบบโดยศิลปินรูปแบบและแนวคิดมาจากลวดลาย
แกะสลักไม้ของช่างชาวเมืองแพร่ แลตงแบบลวดลายกลีบบัวที่มีรูปแบบและลวดลาย
ที่แตกต่างกันซ้อนกันสามชั้น เป็นลวดลายตกแต่งปลายเส้าในงานสถาปัตยกรรมไทย

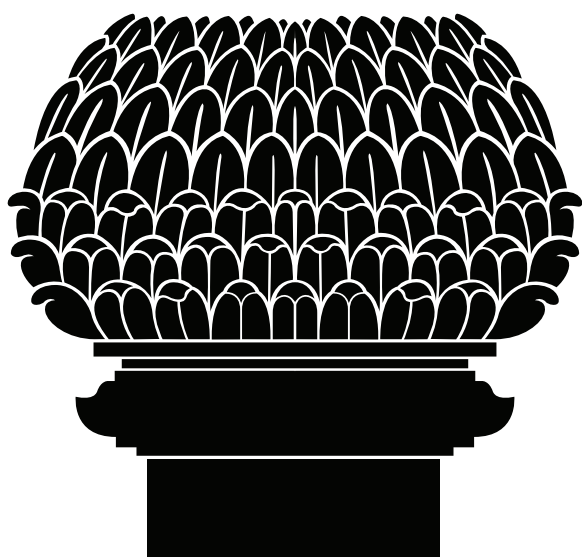
ภาพที่ ๒๕

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๖

เขียนลายเส้นจากรูปดอกบัวในธรรมชาติลักษณะต่าง ๆ โดยตัดส่วนที่เป็นรายละเอียดทิ้งไป และจัดองค์ประกอบของส่วนต่าง ๆ ของดอกบัวให้เป็นระเบียบ ตามวิธีการออกแบบลวดลาย

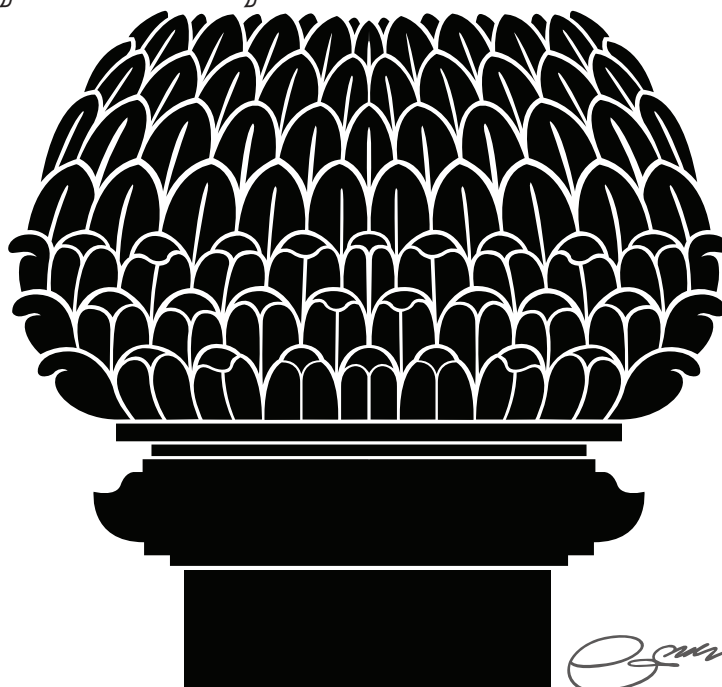

ความงดงามทั้งรูปร่าง รูปทรง ลวดลาย
ของดอกบัวในธรรมชาติ เป็นแรงบันดาลใจ
ในการออกแบบลวดลายบัว
และรูปดอกบัว ได้อย่างเอนกอนันต์

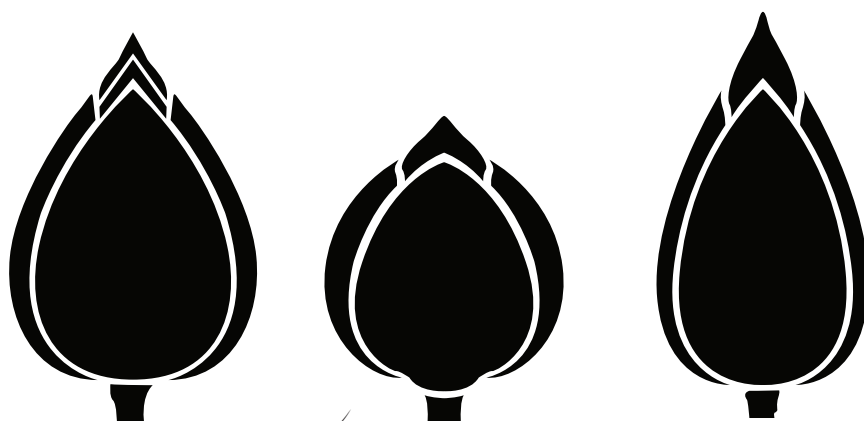
Sign

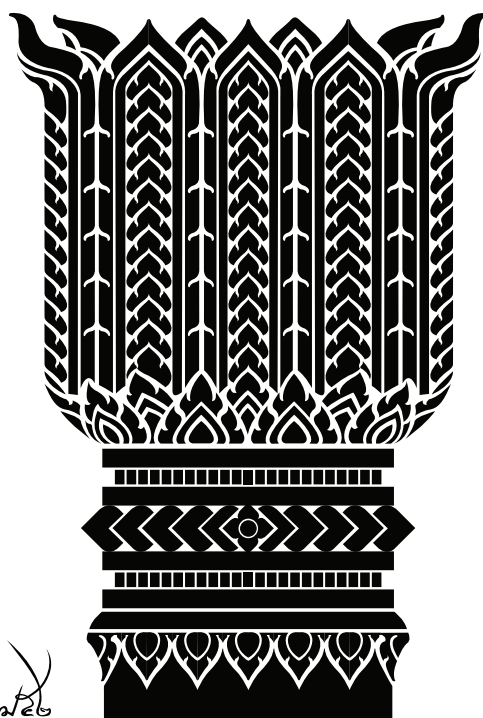
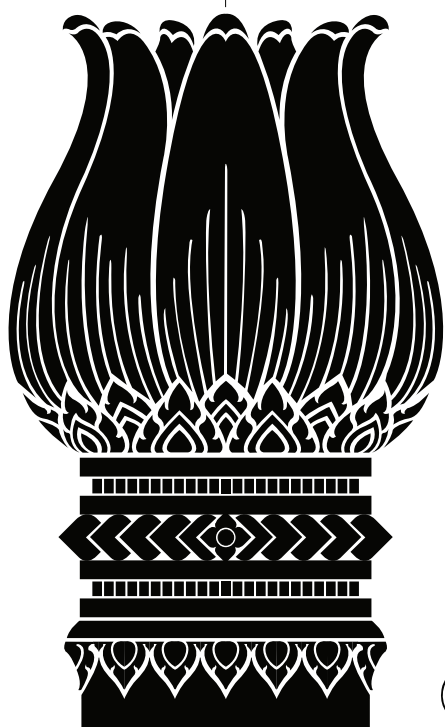
งานปูนปั้นลวดลายบัวและรูปดอกบัวประกอบในงานสถาปัตยกรรมไทย

งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัว ที่ได้ต้นแบบความคิดในการออกแบบ จากลวดลายปูนปั้นในงานสถาปัตยกรรมไทย

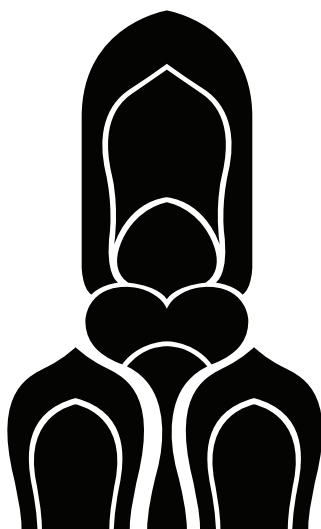

ภาพลายเส้นรูปดอกบัว ๓ ประเภท ที่มีรูปร่างและรูปทรงที่แตกต่างกัน
ใช้เป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบลวดลายบัว

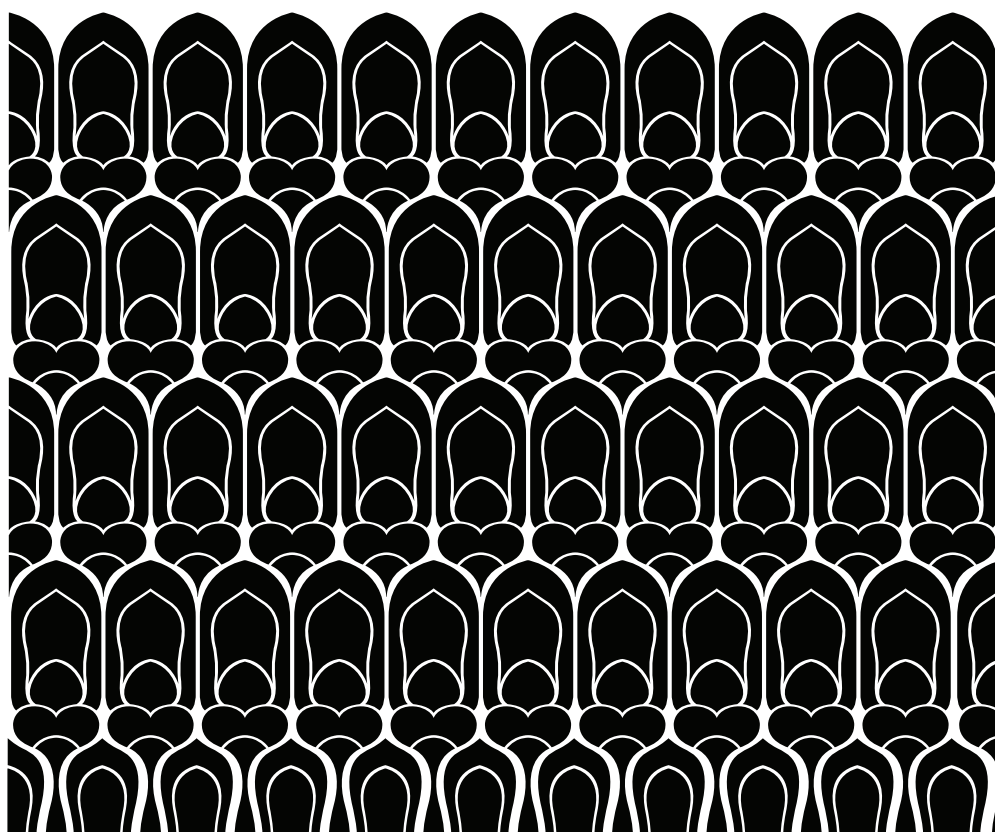

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

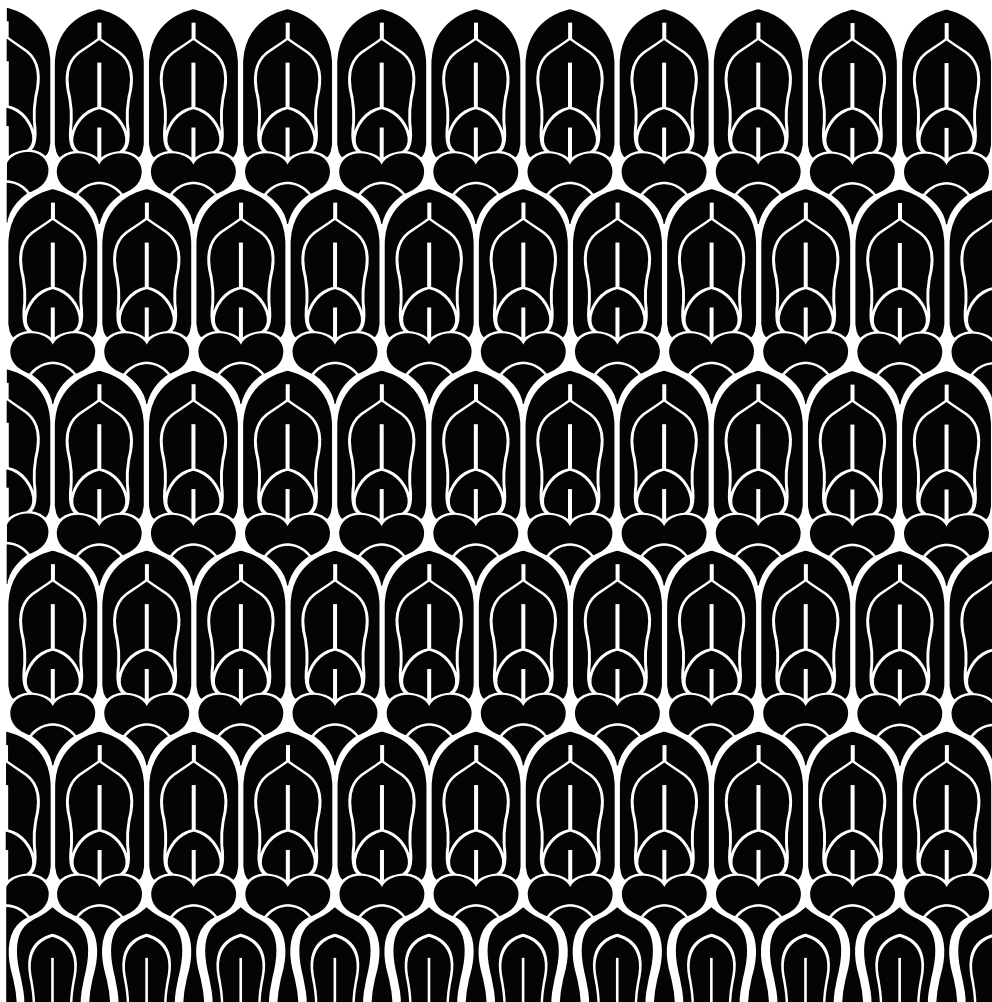
ภาพลายเส้นลวดลายบัวหัวเสาหรือบัวปลายเสา ที่ออกแบบขึ้นโดยได้แนวคิดในการออกแบบ
ได้แรงบันดาลใจจากรูปทรงของดอกบัว และรายละเอียดของลวดลายจากต้นแบบลวดลายครู

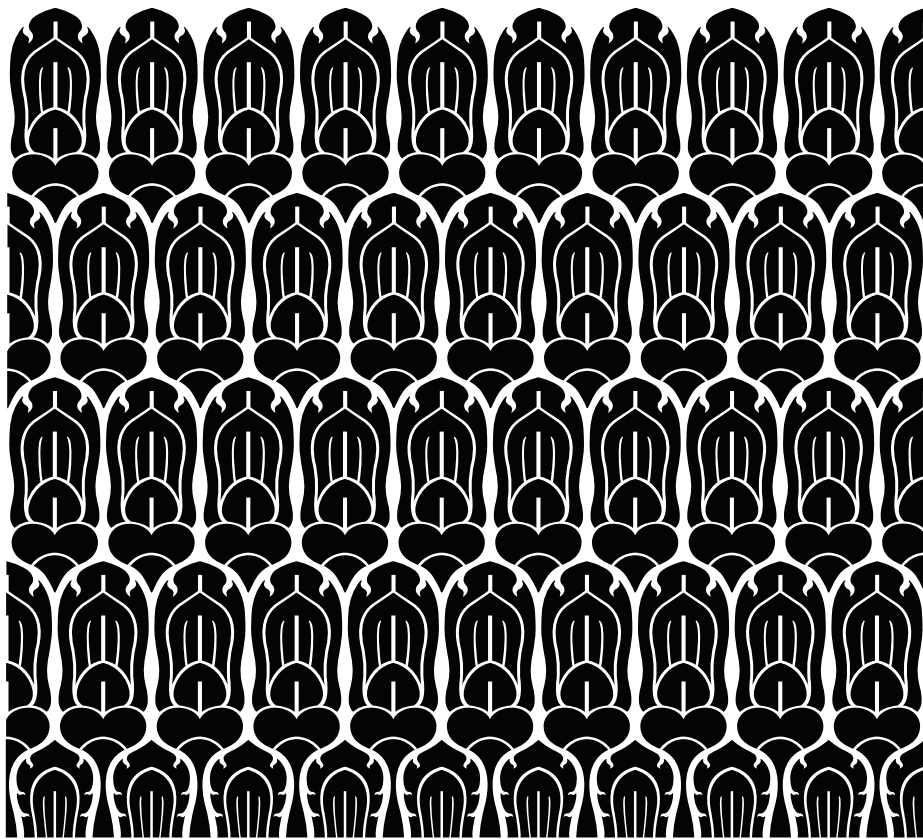
สมพร ๒๕๕๓

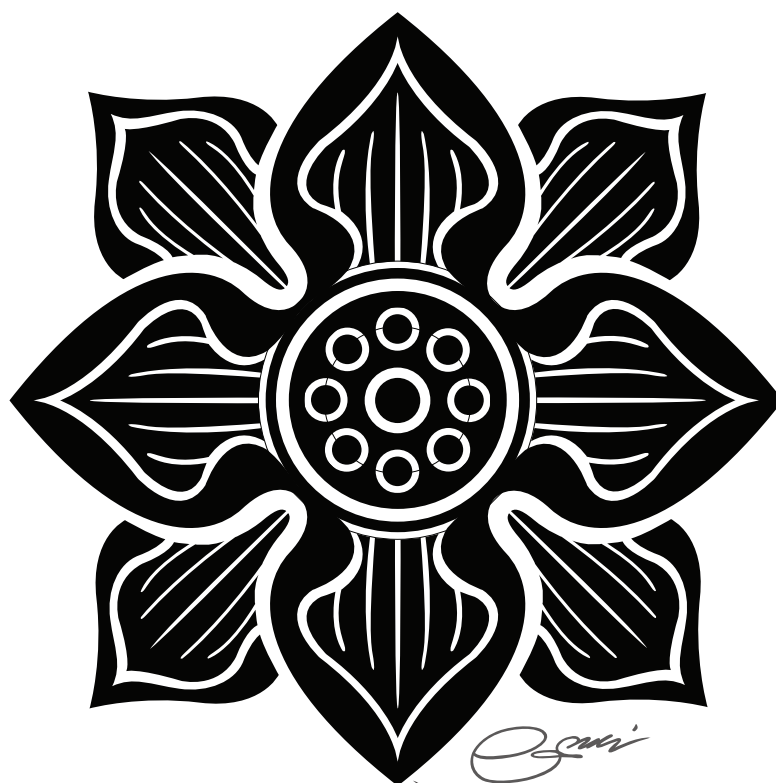
งานออกแบบลวดลายบนไม้ฉลุแนวความคิดมาจากลักษณะของกลีบบัวและลักษณะลวดลาย
ของบัวปลายเกาที่เป็นงานแกะสลัก โดยไม่เน้นรายละเอียดในตัวลวดลาย แต่เน้นความ
ลื่นไหลของเส้นโค้งและจัดเรียงอย่างเป็นระเบียบ สำหรับงานแกะสลัก งานเขียนสี และ
งานทางด้านการพิมพ์

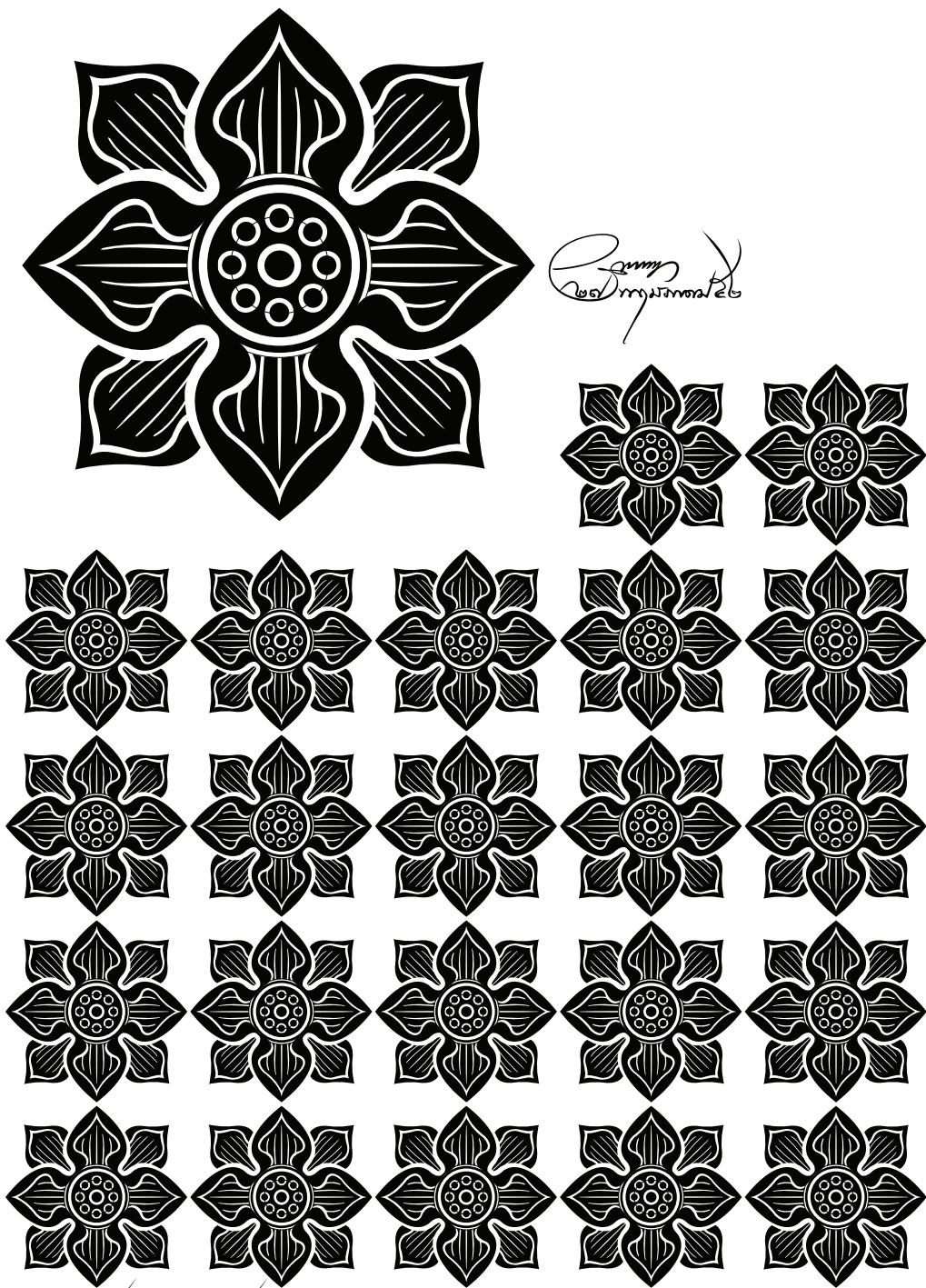
งานออกแบบลวดลายบัวนี้ได้แนวความคิดมาจากลักษณะของกลีบบัว ลักษณะลวดลาย
ของบัวปลายเสาที่เป็นงานแกะสลัก โดยเพิ่มเส้นกลางเป็นรายละเอียดในตัวลาย ทำให้
ลวดลายดูละเอียดขึ้น

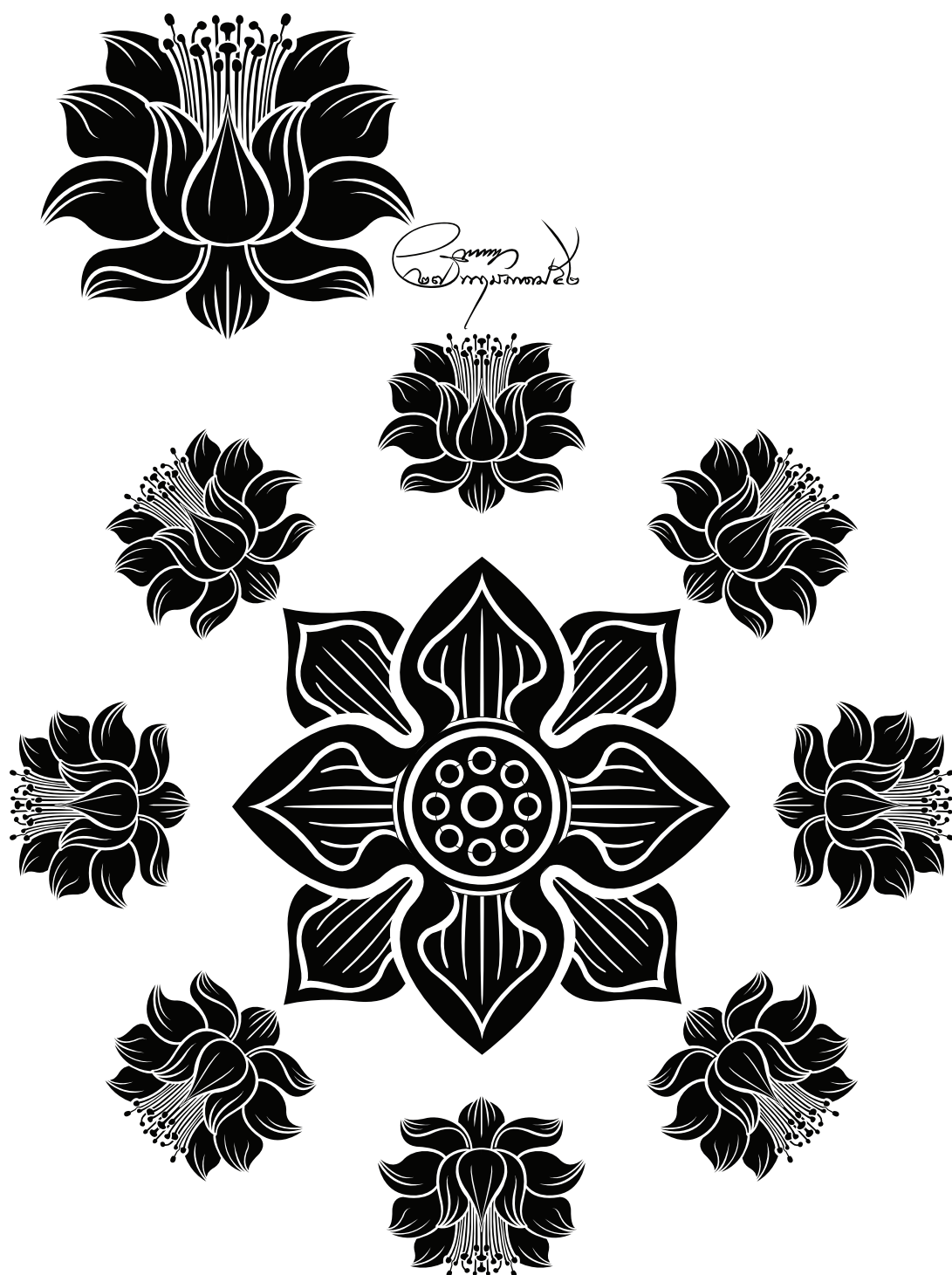
แบบลวดลายขบวน ได้แนวความคิดมาจากลักษณะของกลีบบัว และลักษณะ
ลวดลายของบัวปลายเสาที่เป็นงานแกะสลัก โดยเพิ่มเส้นรายละเอียดในตัวลาย
และการบากตัวลาย เพื่อให้ลักษณะของลายอ่อนนุ่มยิ่งขึ้น รายละเอียดขึ้น และ
เหมาะที่จะใช้สำหรับการขยายลวดลายขนาดใหญ่สำหรับงานที่มีขนาดใหญ่ วิธีการ
บากลวดลายจะช่วยให้สัดส่วนของลายขนาดใหญ่ดูสวยงามยิ่งขึ้น

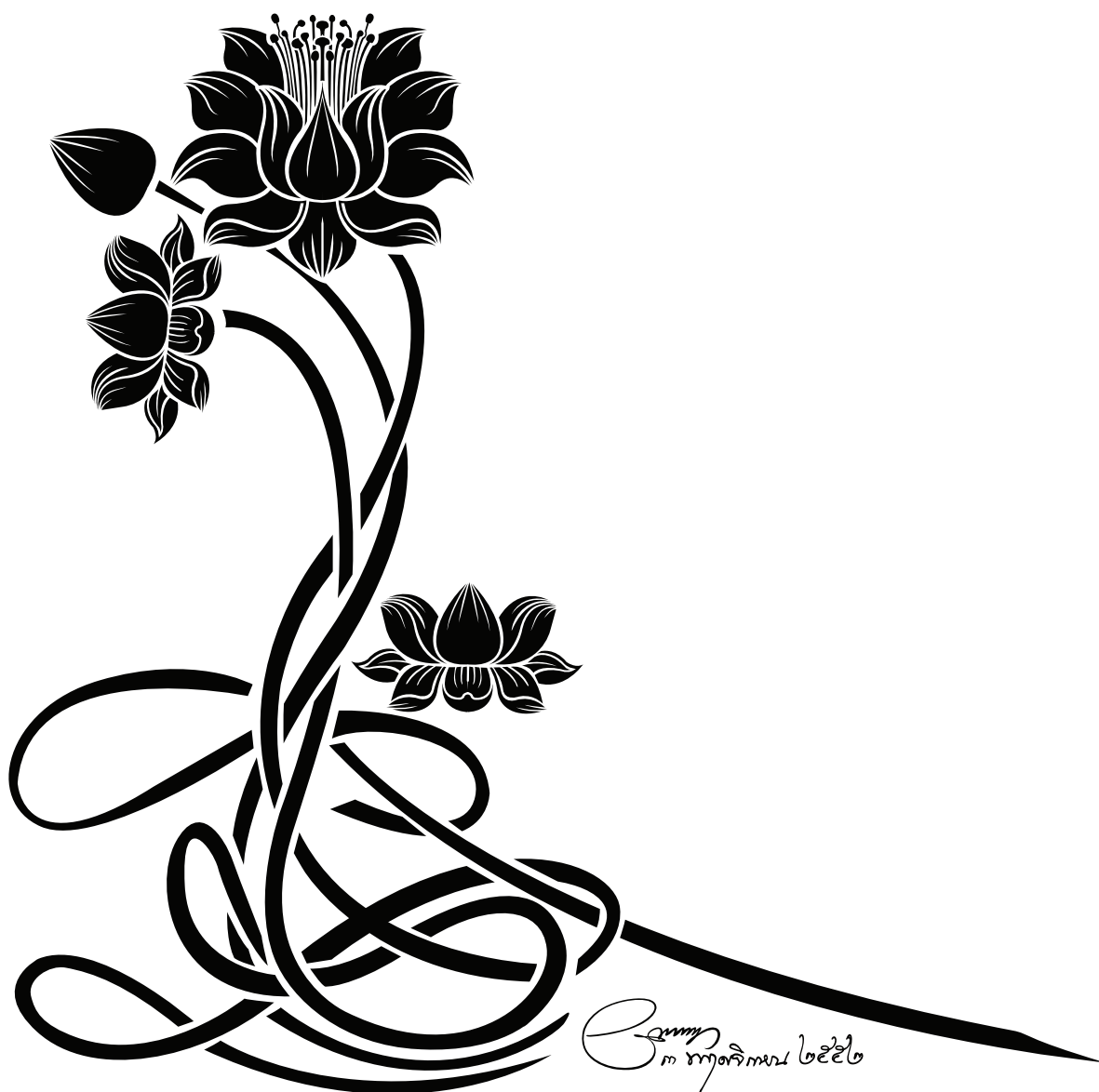
งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัวที่ได้ต้นแบบความคิดในการออกแบบ
จากรูปดอกบัวในธรรมชาติ

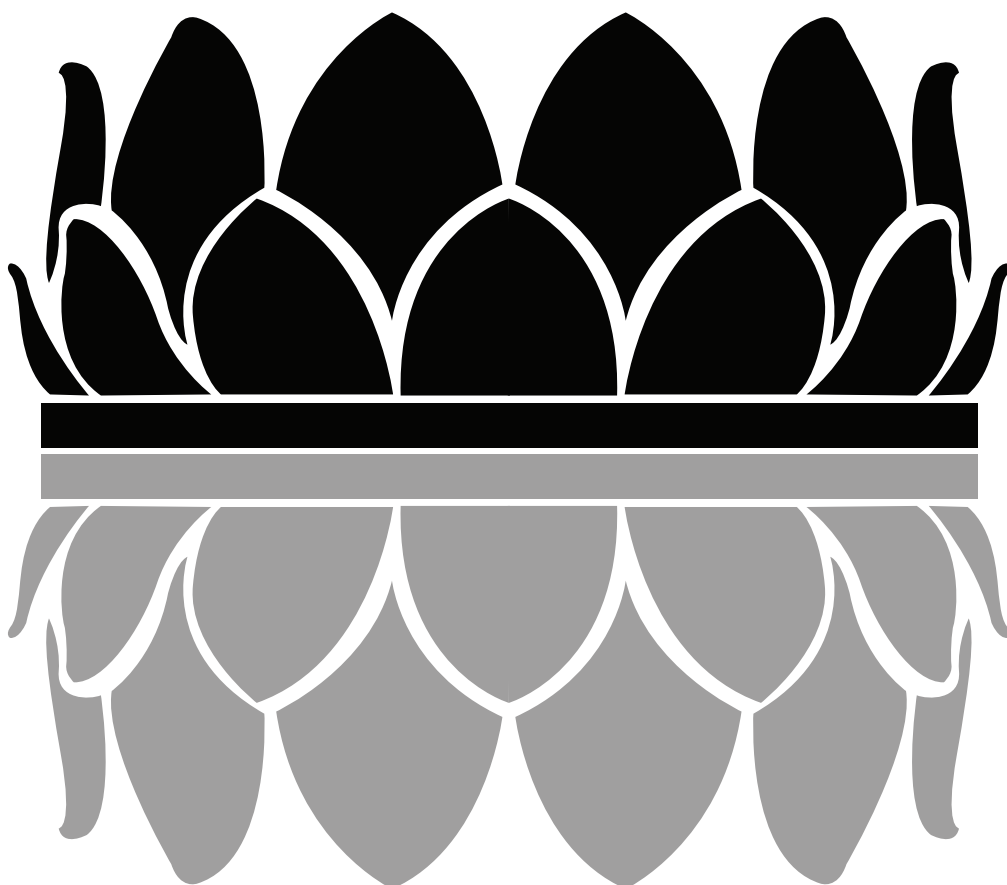
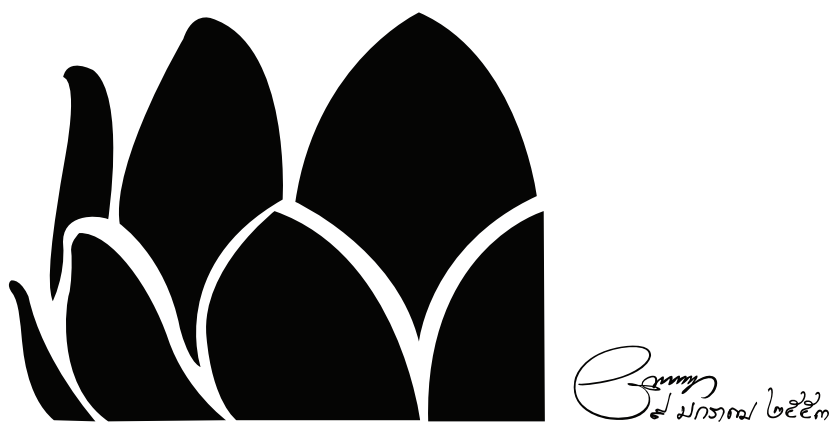
หากสังเกตดอกบัวชนิดต่าง ๆ มุมมองหลาย ๆ ด้าน จะเห็นรูปร่างและรายละเอียด
ที่แตกต่างกัน การออกแบบลวดลายนี้ได้นำมาจากการเห็นรูปร่างและรายละเอียดของ
ดอกบัวด้านบนหรือด้านแปลนซึ่งเห็นกลีบดอกบัวซ้อนสลับกันลงจนเป็นแปดกลีบ จึงใช้
มุมมองที่เห็นออกแบบลวดลายบัวโดยจัดเรียงชั้นของกลีบบัวตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อเขียน
เส้นรอบรูปของลวดลายจะเห็นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งภาพ

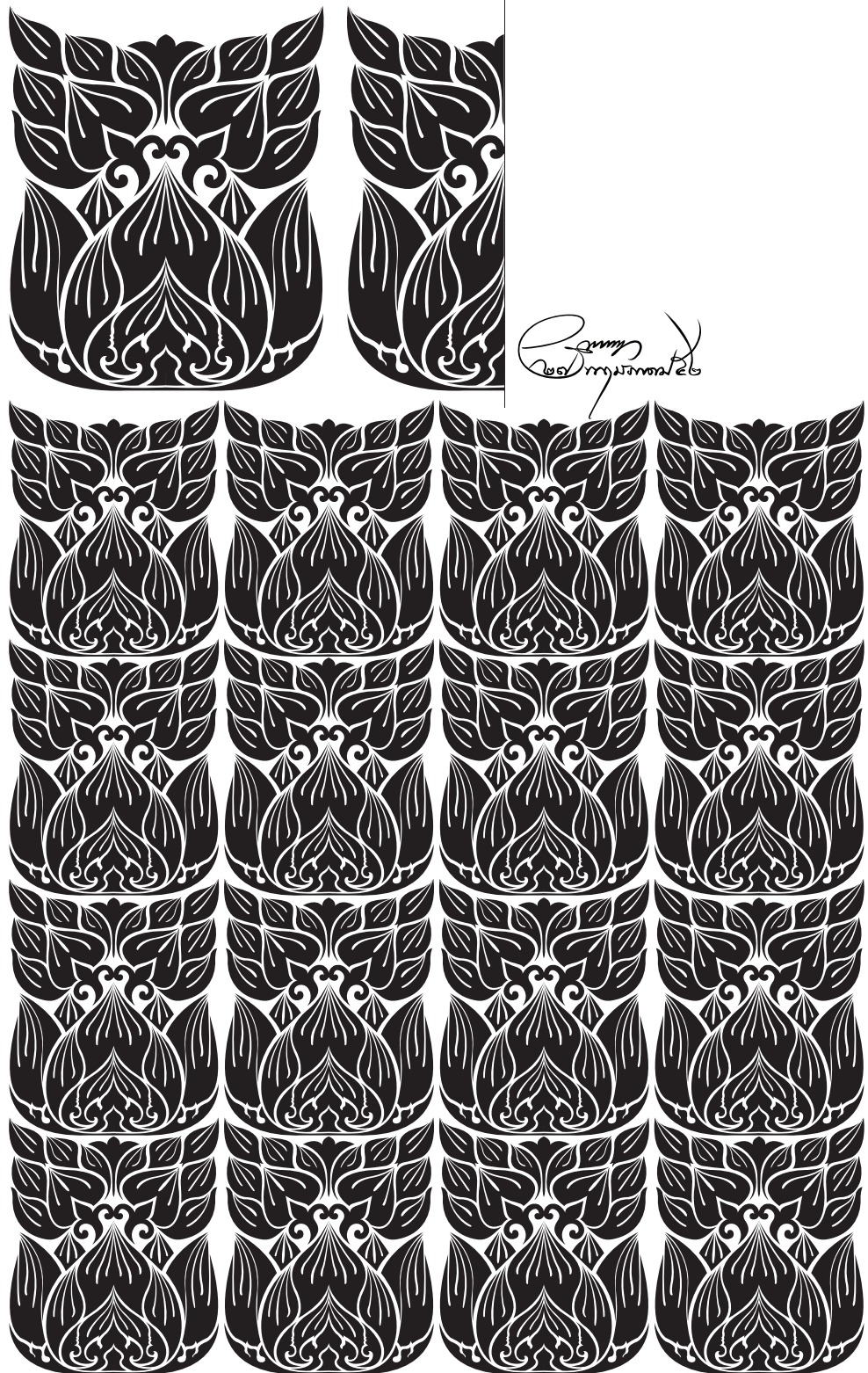
การออกแบบลวดลายบัว โดยผสมผสานระหว่างลวดลายบัวด้านข้างกับลวดลาย
 บัวด้านลง โดยจัดให้อยู่ในรูปของวงกลม วัตถุประสงค์ที่แสดงภาพด้านข้าง
 ล้อมรอบรูปเกสรแต่กระจายและเน้นลายบัวด้านลงให้เป็นจุดเด่น ใช้เป็นลายต่อเนื่อง
 ในงานพิมพ์ผ้า หรือทอพรหม หรือลวดลายตกแต่งผนังได้

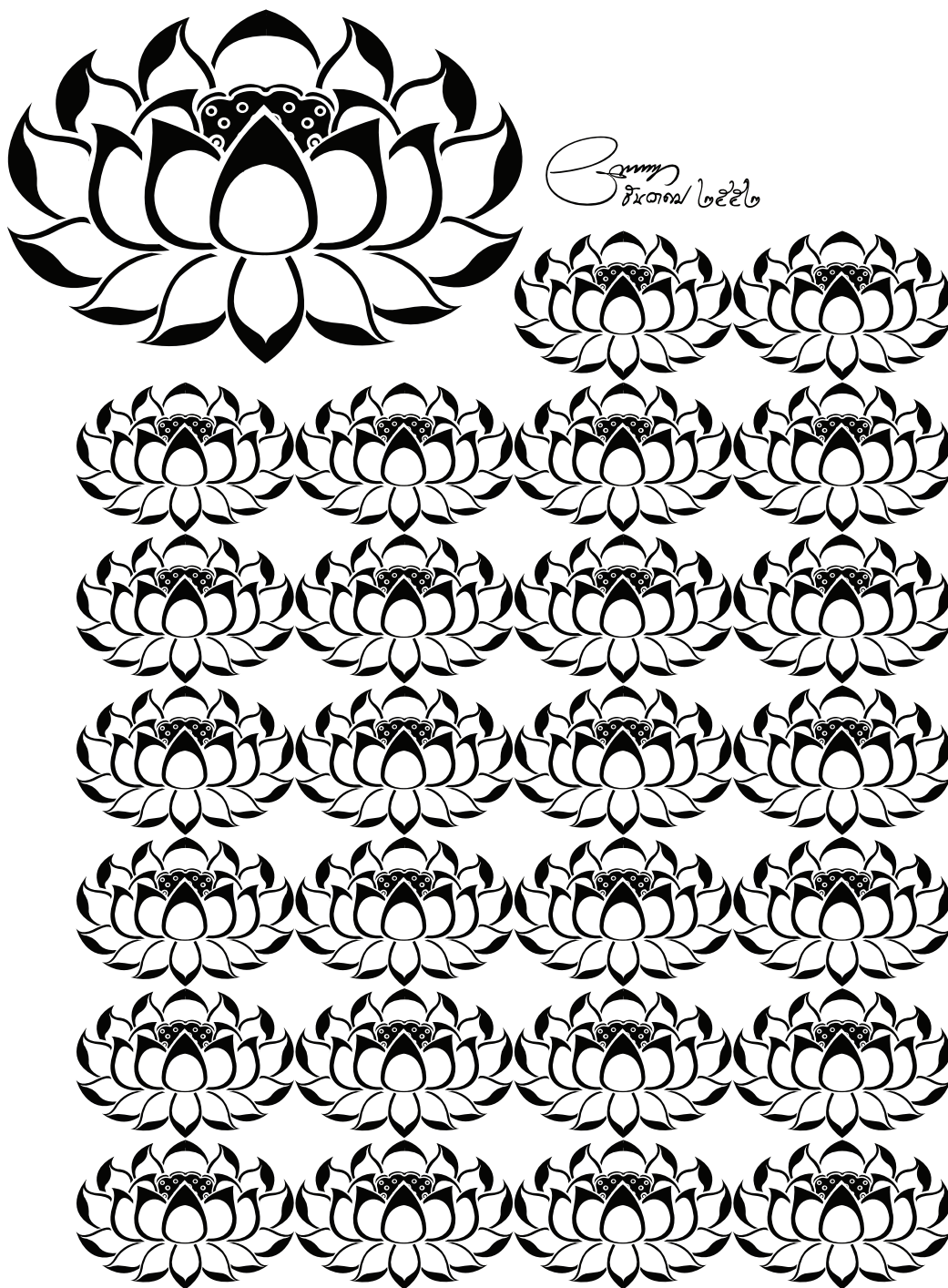
แบบลวดลายบัวนี้เป็นการถ่ายทอดความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ ที่มีลักษณะเด่น
ของความอ่อนหวานทั้งรูปร่าง ลักษณะของดอกและก้านใบบัว ผสมกับแนวการออกแบบ
ลวดลายทางตะวันตก ที่เน้นการจัดวางองค์ประกอบของเส้นที่เน้นความอ่อนช้อยและความ
กลมพันธ์กันขององค์ประกอบศิลปะ จึงเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายบัวขึ้น
โดยให้รูปทรงภายนอกของลวดลายมีความเป็นอิสระ ไม่ต้องจำกัดอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม
สามเหลี่ยม วงกลม หรือวงรี ทำให้รูปแบบงานลักษณะนี้เหมาะกับการนำมาใช้ใหม่
งานปักผ้า งานพิมพ์ผ้า และสิ่งพิมพ์ทั่ว ๆ ไป

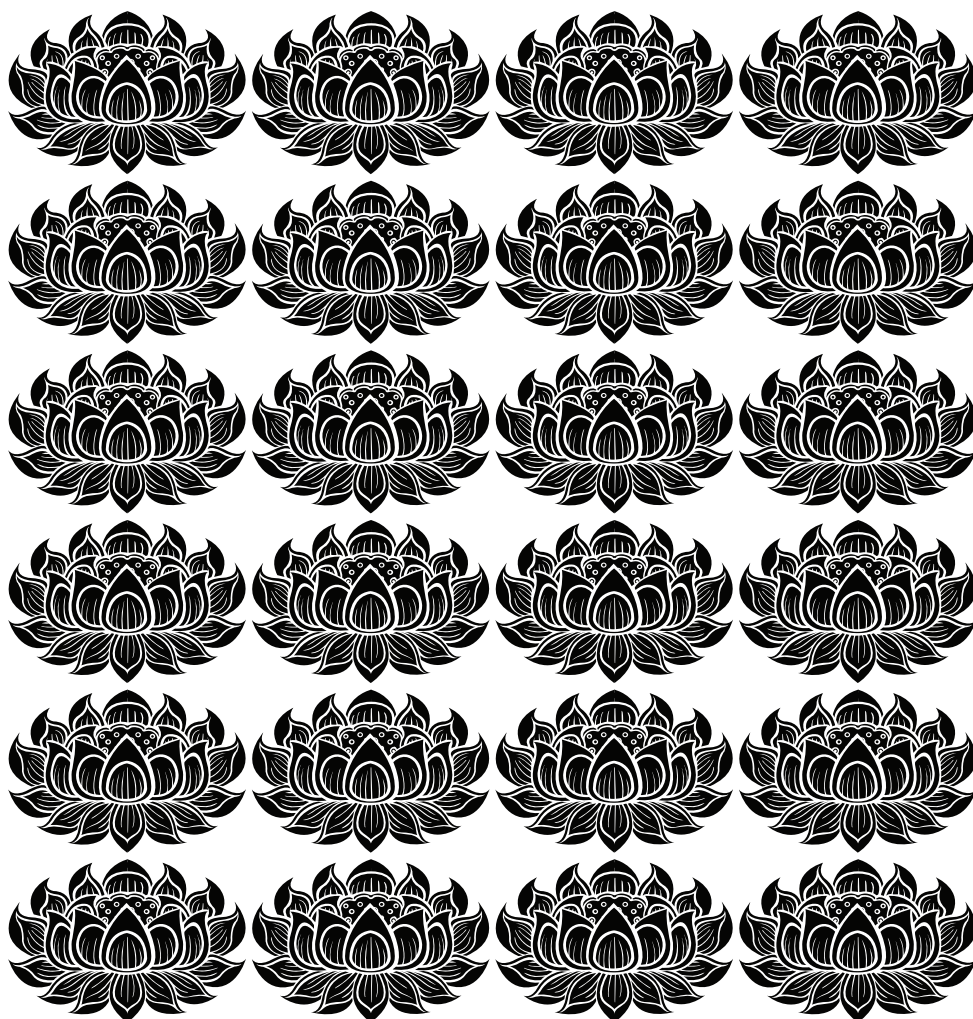
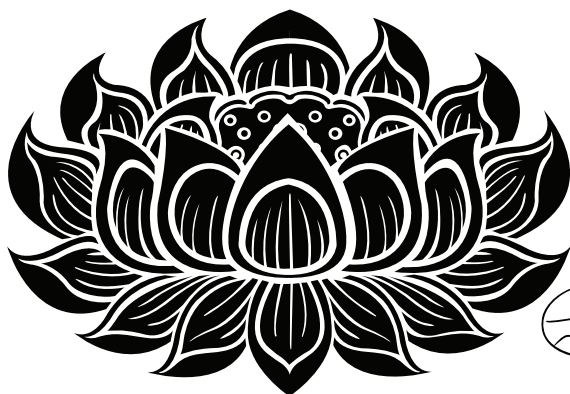
งานออกแบบลวดลายบัวนอกแบบขึ้น โดยได้แนวคิดมาจากรูปดอกบัวบานในน้ำที่มีเงาสะท้อนในน้ำ ผลานักออกแบบทรงลอยที่เป็นรูปดอกบัว และผนวกกับลวดลายบัวปลายเท้า และลวดลายทางภาคเหนือการออกแบบลวดลายเป็นการจัดระเบียบของกลีบบัว และผสมผสานการเขียนรูปลวดลายให้เห็นมุมมองของลวดลายแบบศิลปะตะวันตก หรือคล้ายการเห็นจริง ทำให้ลักษณะของลวดลายบัวเป็นแบบกึ่งสามมิติ

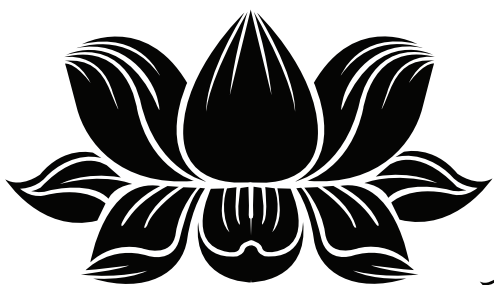
การออกแบบลวดลายบัวโดยผสมผสานกับแบบลวดลายไทย ทำให้ได้แบบลวดลายใหม่ที่แปลกตา
แบบลวดลายดอกบัวนั้น ได้แรงบันดาลใจมาจากความประทับใจในงดงามของดอกบัวที่กำลังจะบาน
โดยพัฒนาผลงานออกแบบแสดงแบบลวดลายบนผลิตภัณฑ์ และออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เป็นลวดลายแบบ
ต่อเนื่อง เหมาะสำหรับงานลวดลายแกะสลัก งานเขียนสี และงานทอผ้า

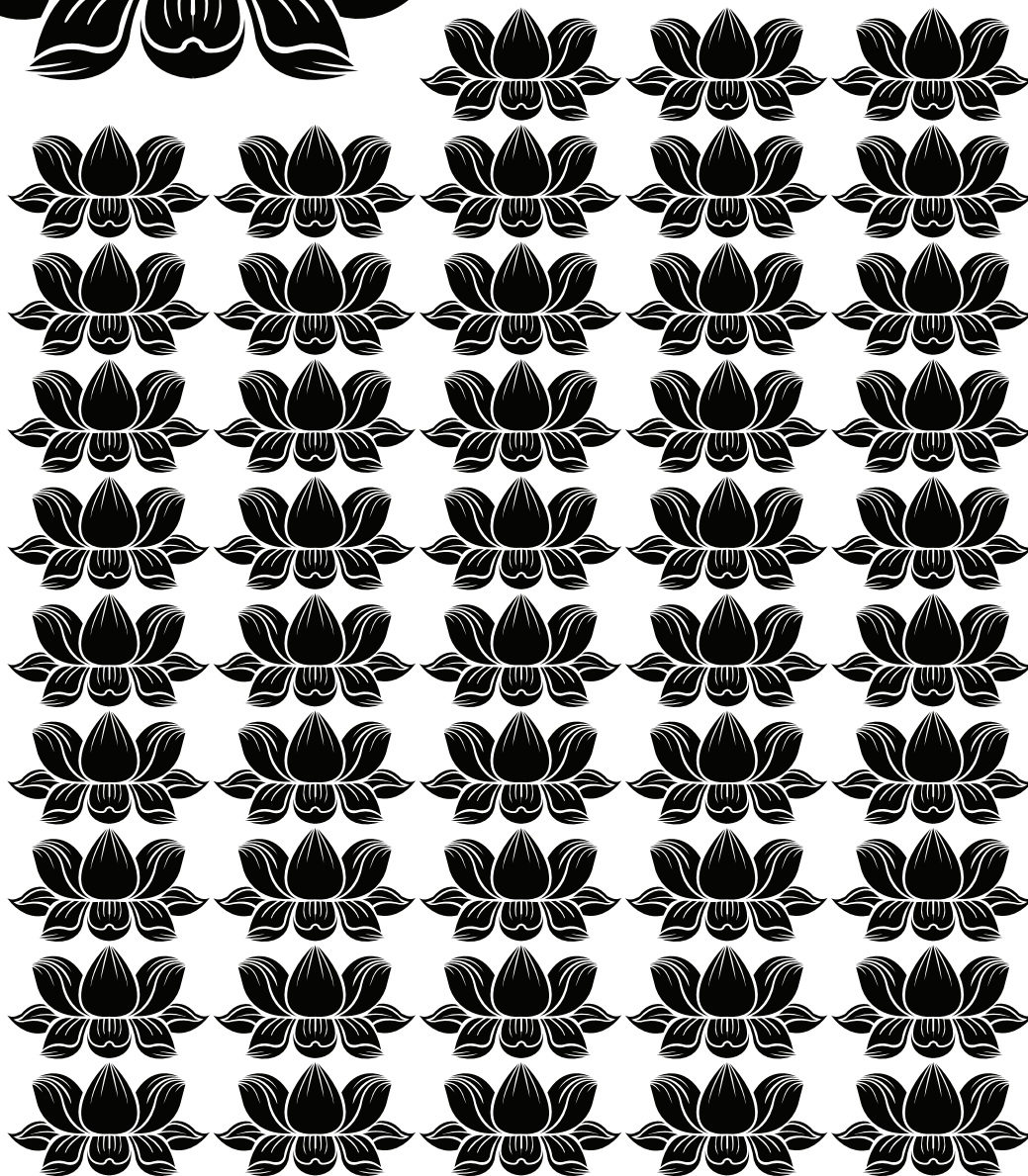
แบบลวดลายบัวนี้ได้นำความคิดมาจากลักษณะของดอกบัวบาน โดยพิจารณาจาก
 ลักษณะรูปร่างของดอกบัว ผูกกับแนวคิดการออกแบบลวดลายให้อยู่ในรูปของวงรี
 โดยจัดระเบียบของกลีบดอกให้เรียงกัน และตัดส่วนที่เป็นรายละเอียดของกลีบดอก
 ทำให้ได้แบบลวดลายที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อนเหมาะสำหรับงานศิลปกรรมหลายประเภท

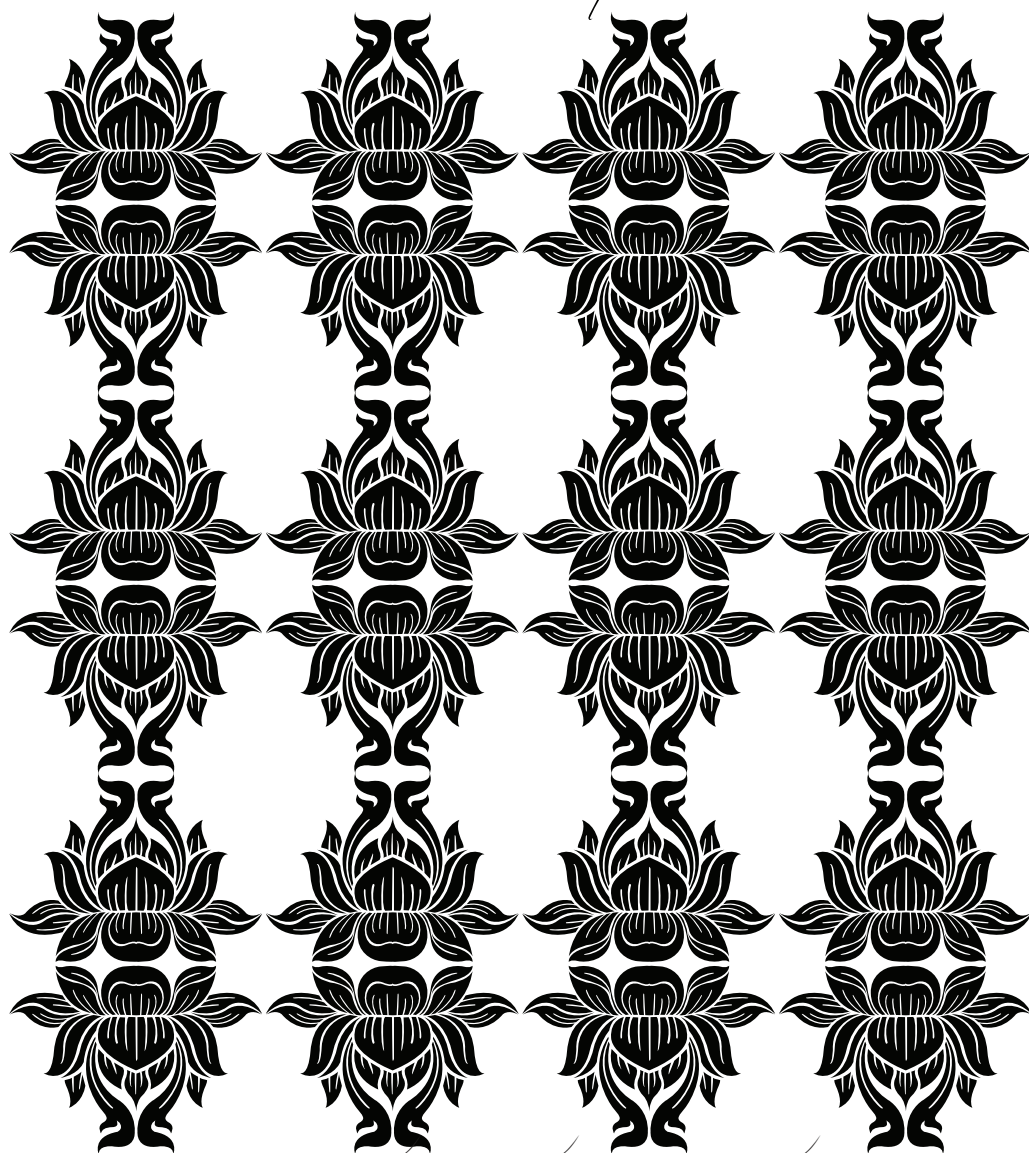
แบบลวดลายขานโคแนวความคิดมาจากลักษณะของดอกบัวบาน โดยพิจารณาจาก
ลักษณะรูปร่างของดอกบัว สุนวกกับแนวความคิดการออกแบบลวดลายให้อยู่ในรูปของวงรี
โดยจัดระเบียบของกลีบดอกให้เรียงกัน และตัดส่วนที่เป็นรายละเอียดของกลีบดอก
เพิ่มลิ้นงอนลงบนกลีบดอกบัว เพื่อเน้นอารมณ์ของดอกบัวให้เป็นลิ้นงอน ทำให้ได้แบบ
ลวดลายที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน

Samy
ธันวาคม ๒๕๕๖

ลวดลายดอกบัวบาน เป็นการออกแบบลวดลายบัว โดยได้แนวคิดมาจากรูปดอกบัว
ในธรรมชาติคั่นหน้าหรือคั่นข้าง โดยสังเกตจากรูปร่างของดอกบัว ลักษณะของกลีบบัว
ในมุมต่าง ๆ แล้วนำแนวคิดมาออกแบบรูปลวดลาย โดยให้มีลักษณะที่เรียบง่ายไม่ต้องมี
รายละเอียดมาก สามารถที่จะนำไปใช้ในงานศิลปกรรมได้อย่างกว้างขวาง ย่อและขยาย
แบบได้ จากต้นแบบลวดลายนี้เป็นการออกแบบโดยการจับวางอย่างเป็นระเบียบที่มีรูปร่าง
ลักษณะ รายละเอียด แบบการซ้ำ

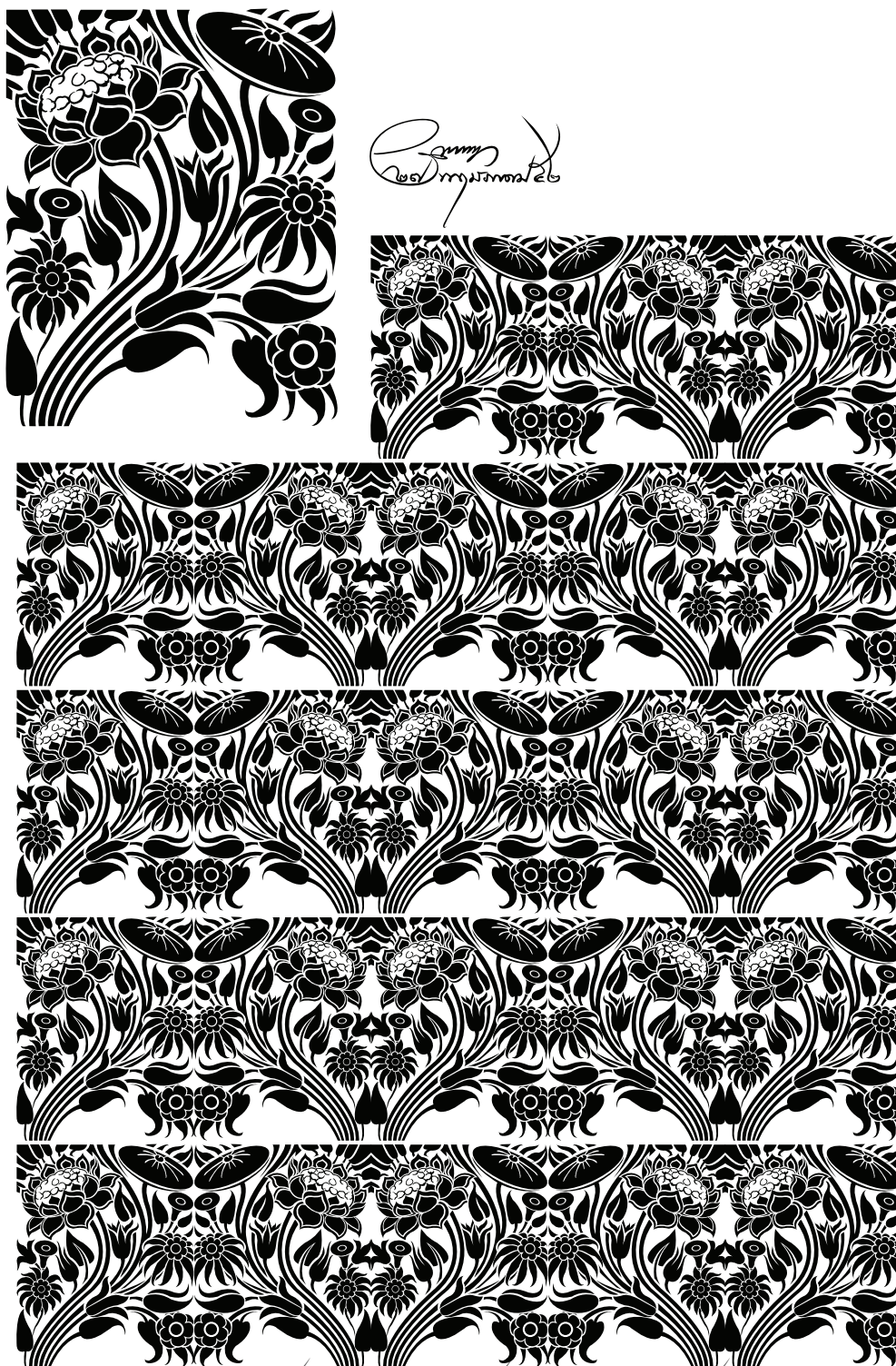

การออกแบบลวดลายบัว โดยมีแรงบันดาลใจจากรูปดอกบัวในธรรมชาติที่แสดง
ให้เห็นลักษณะของดอกบัวบาน นำมาออกแบบจัดวางอย่างเป็นระเบียบเป็นลวดลาย
ที่เหมาะสมนำไปใช้ในงานเขียนสี แกะสลัก หรืองานแกะกระຈก

สมญา
๘ มกราคม ๒๕๕๓

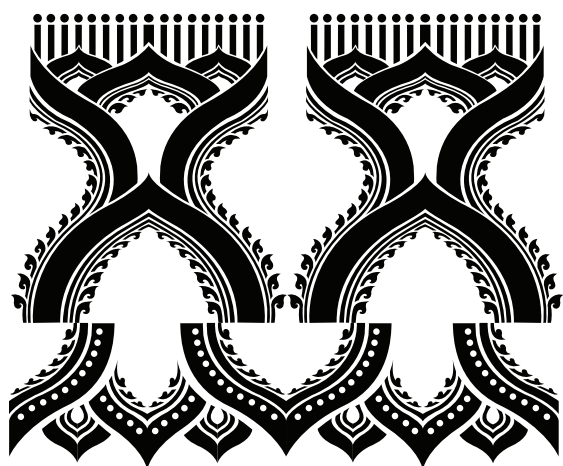
การออกแบบลวดลายรูปดอกบัว สำหรับงานตกแต่งฝาผนังในอดีต งานออกแบบ
สิ่งพิมพ์ลวดลายผ้า งานลวดลายประเภทนี้ได้แนวคิดจากงานจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ
ของกรุงเก่าที่มีความหลากหลายรูปแบบทั้งการพันธุ์และการปิดทองคำเปลว

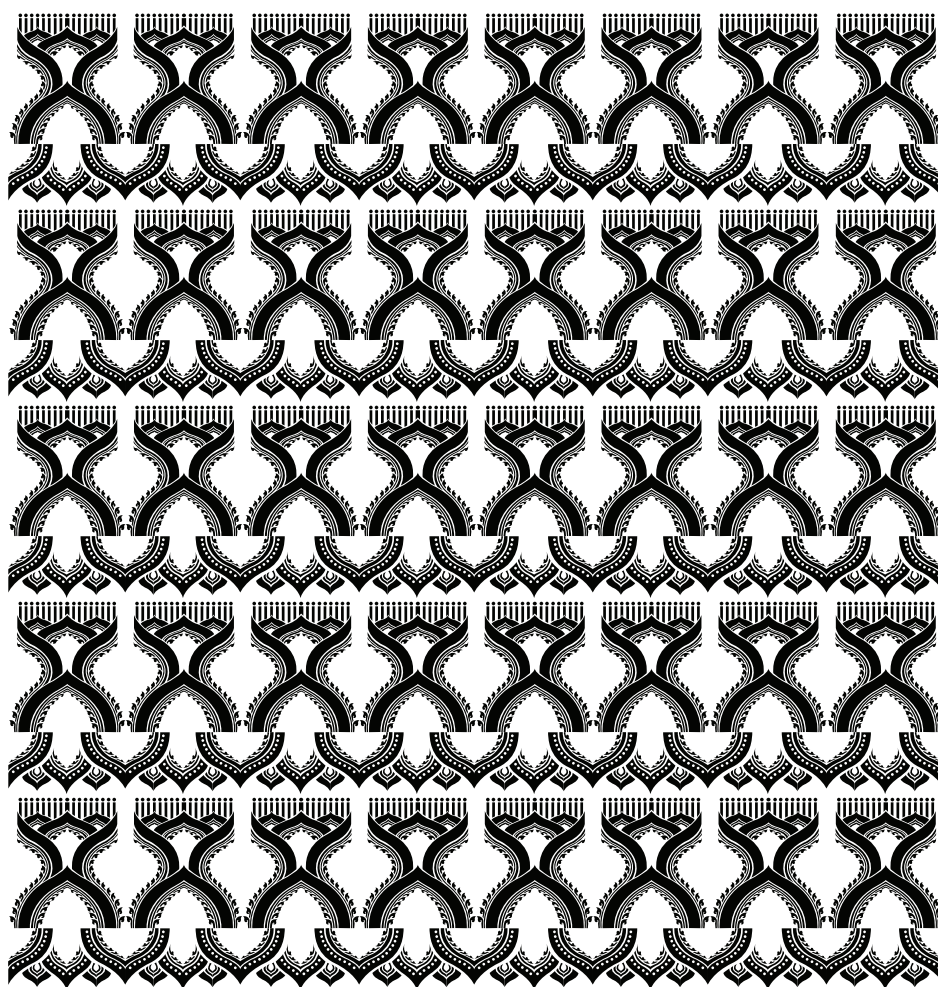
การออกแบบลวดลายบัวให้มีรูปแบบร่วมสมัย เพื่อประยุกต์ใช้กับงานออกแบบประเภทต่าง ๆ เช่น ลวดลายเขียนสี ลวดลายแกะสลัก ลวดลายผ้า ลวดลายพิมพ์ ลวดลายวอลเปเปอร์ หรือลวดลายตกแต่งอื่น ๆ โดยมีแรงบันดาลใจในการออกแบบจากธรรมชาติของดอกบัว การออกแบบจิตว่างลักษณะลวดลาย โดยเน้นสีขาวของเส้นที่มีความอ่อนน้อมตามแบบอย่างลักษณะลวดลายไทย

การออกแบบลวดลายบัวให้มีรูปแบบร่วมสมัย เพื่อประยุกต์ใช้กับงานออกแบบประเภทต่าง ๆ เช่น ลวดลายเขียนสี ลวดลายแกะสลัก ลวดลายผ้า ลวดลายพิมพ์ ลวดลายวอลเลปเปเปอร์ หรือลวดลายตกแต่งอื่น ๆ โดยมีแรงบันดาลใจในการออกแบบจากธรรมชาติของดอกบัว การออกแบบจึงวางลักษณะลวดลาย โดยเน้นลักษณะเส้นที่มีความอ่อนช้อยตามแบบอย่างลักษณะลวดลายไทย

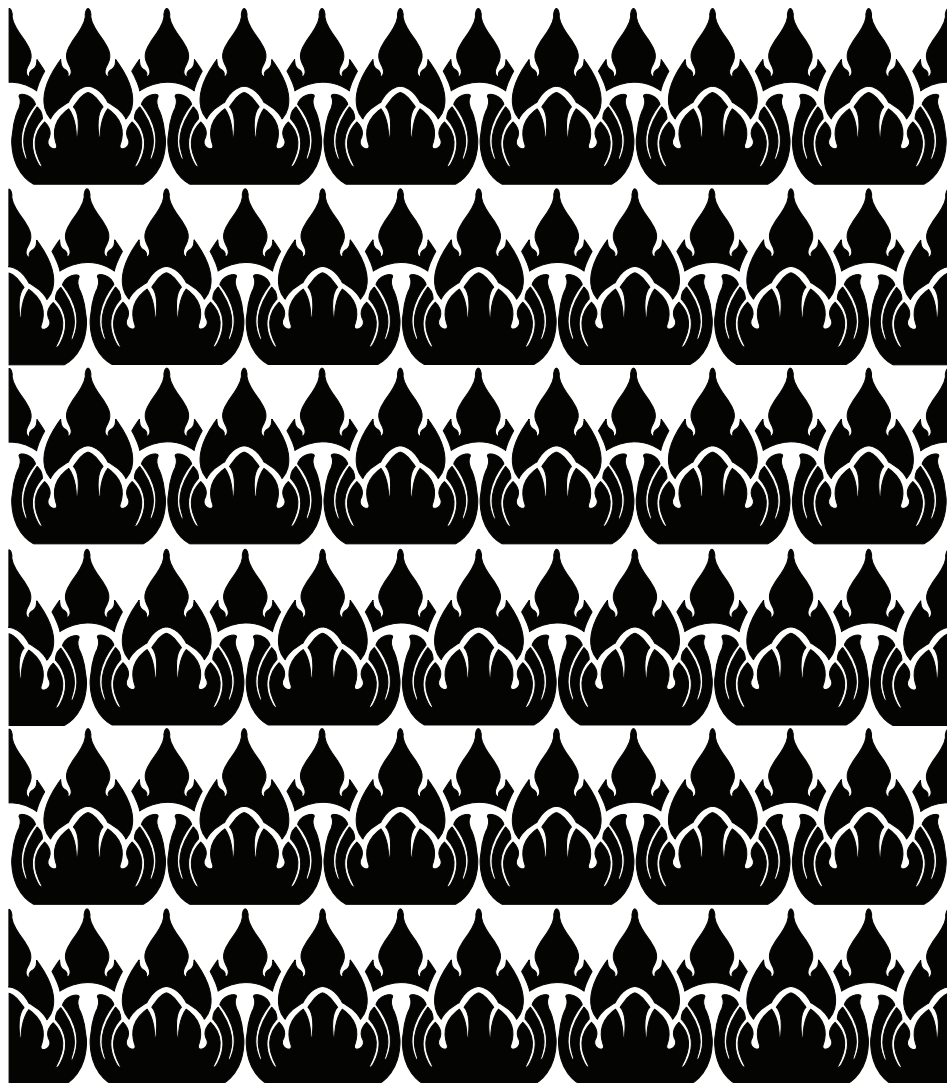
Samy
ธันวาคม ๒๕๕๖

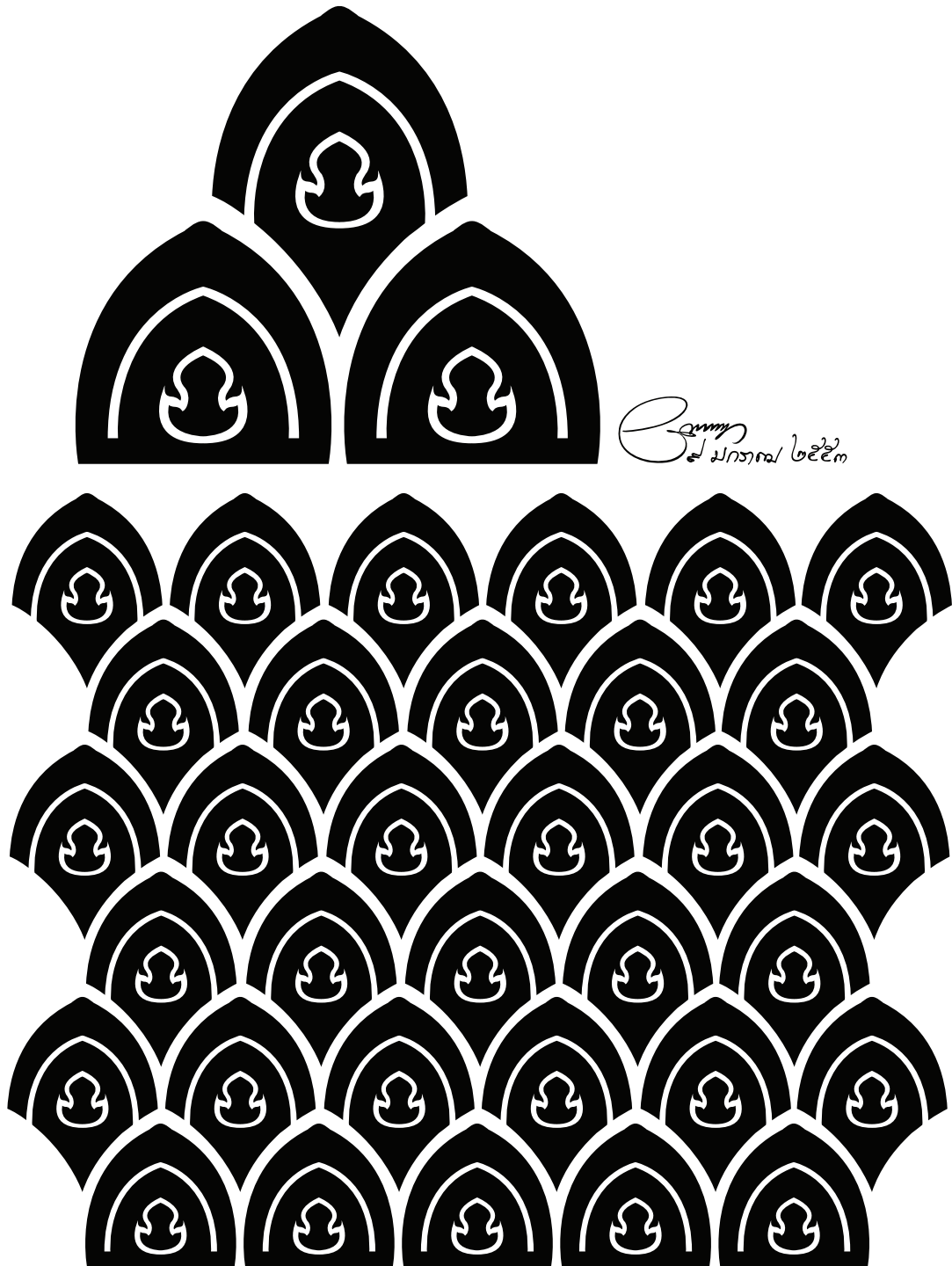
แบบลวดลายบัวที่ได้แนวคิดมาจากการผสมผสานแรงบันดาลใจ จากความงามของ
กลีบดอกบัวการเรียงซ้อนกันของกลีบดอกบัว ความเป็นระเบียบของเกสรดอกบัว
โดยนำองค์ประกอบสำคัญทั้งสามส่วนนี้จึงวางให้เป็นภาพลักษณ์ใหม่ ก็จะได้แบบ
ลวดลายที่น่าสนใจ ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเอนกอนันต์ในงานศิลปกรรมไทย

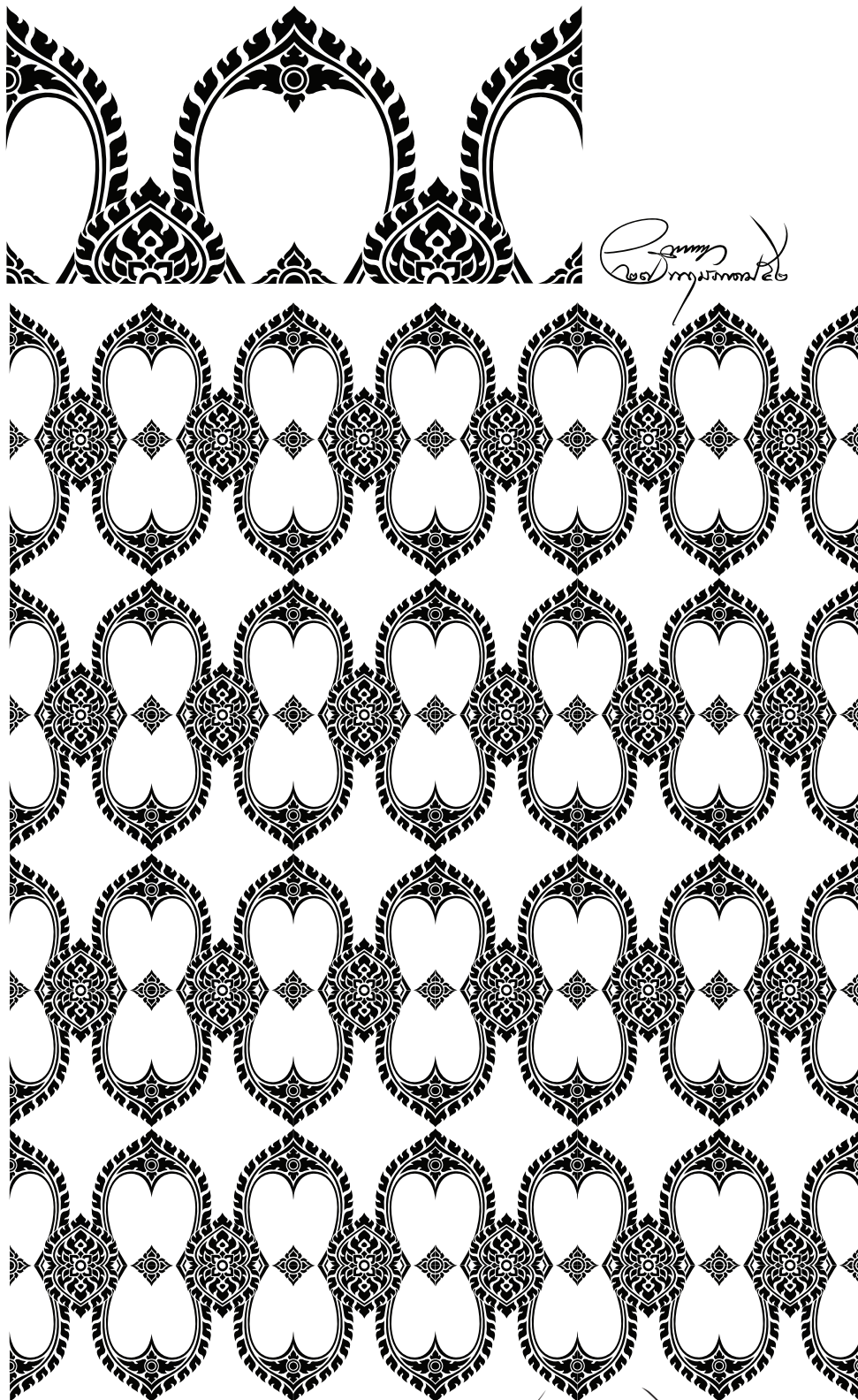
Samy
ธันวาคม ๒๕๕๒

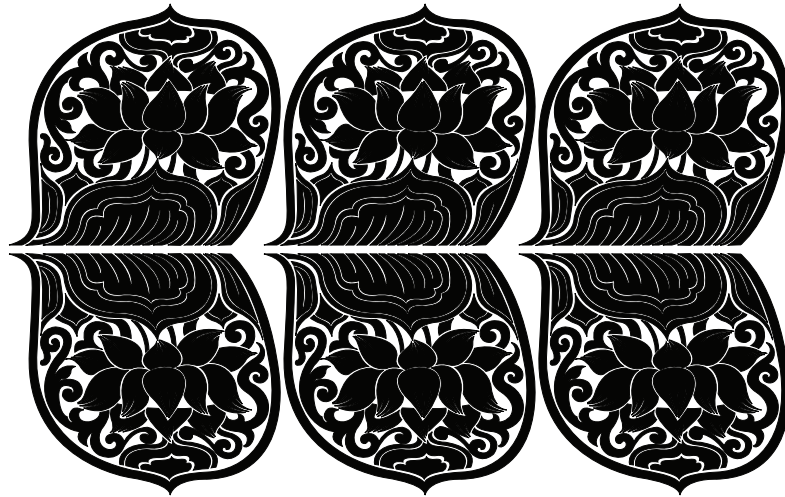
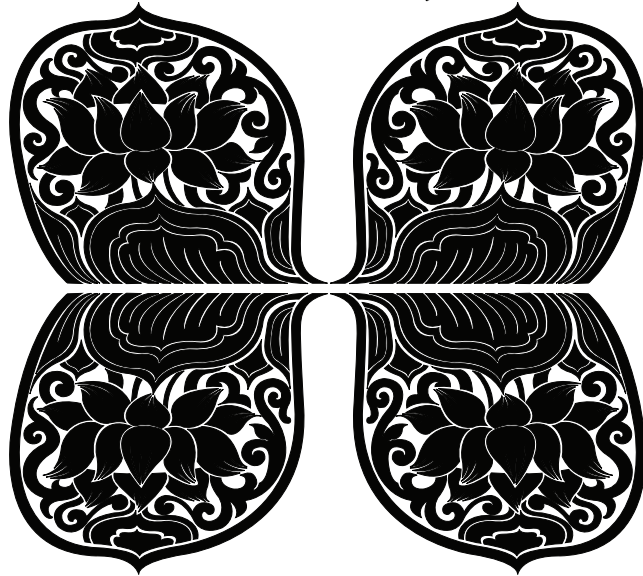
ลักษณะของดอกบัวแรกแย้ม เป็นรูปร่างรูปทรงที่เรียบง่าย สวยงาม คล้ายลาย
กระจังตาอ้อย ลักษณะเด่นนี้เองจึงเป็นแนวความคิดให้ออกแบบลวดลายบัว สำหรับ
งานแกะสลัก งานเขียนสี และงานพิมพ์

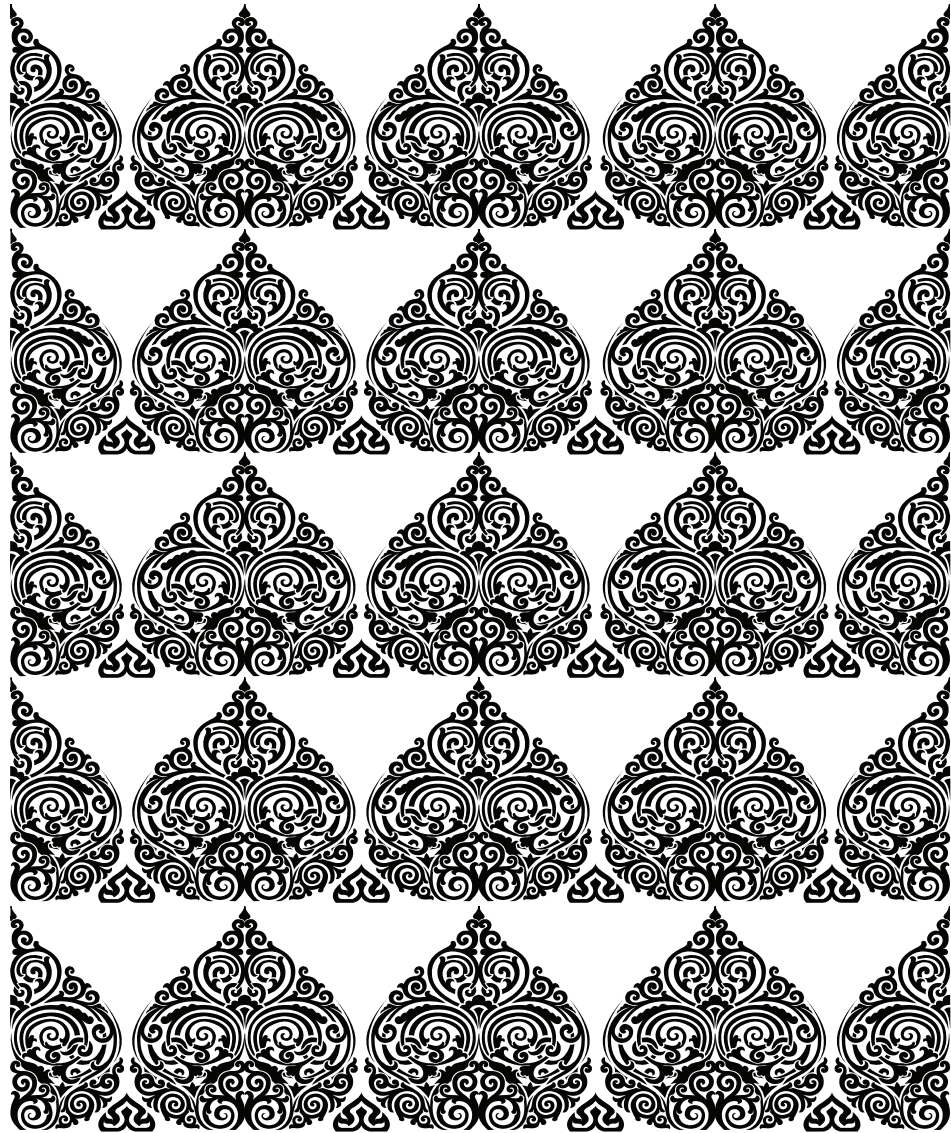
งานออกแบบลวดลายบัวนอกแบบขึ้น โดยได้แนวคิดมาจากรูปกลีบบัว และผนวกกับ
ลวดลายบัวปลายเส้นและลวดลายทางภาคเหนือ การออกแบบลวดลายเป็นการจัดระเบียบ
ของเส้นประกอบกลีบบัว และผสมผสานการเขียนรูปลวดลายประกอบในตัวลาย นำแบบ
ลวดลายนี้มาจัดวางอย่างเป็นระเบียบเรียงซ้อนกันเพื่อใช้เป็นลวดลายต่อเนื่อง สำหรับ
เป็นลายตกแต่งผ้า ลายตกแต่งผนัง ลายทอพรม หรือสิ่งพิมพ์

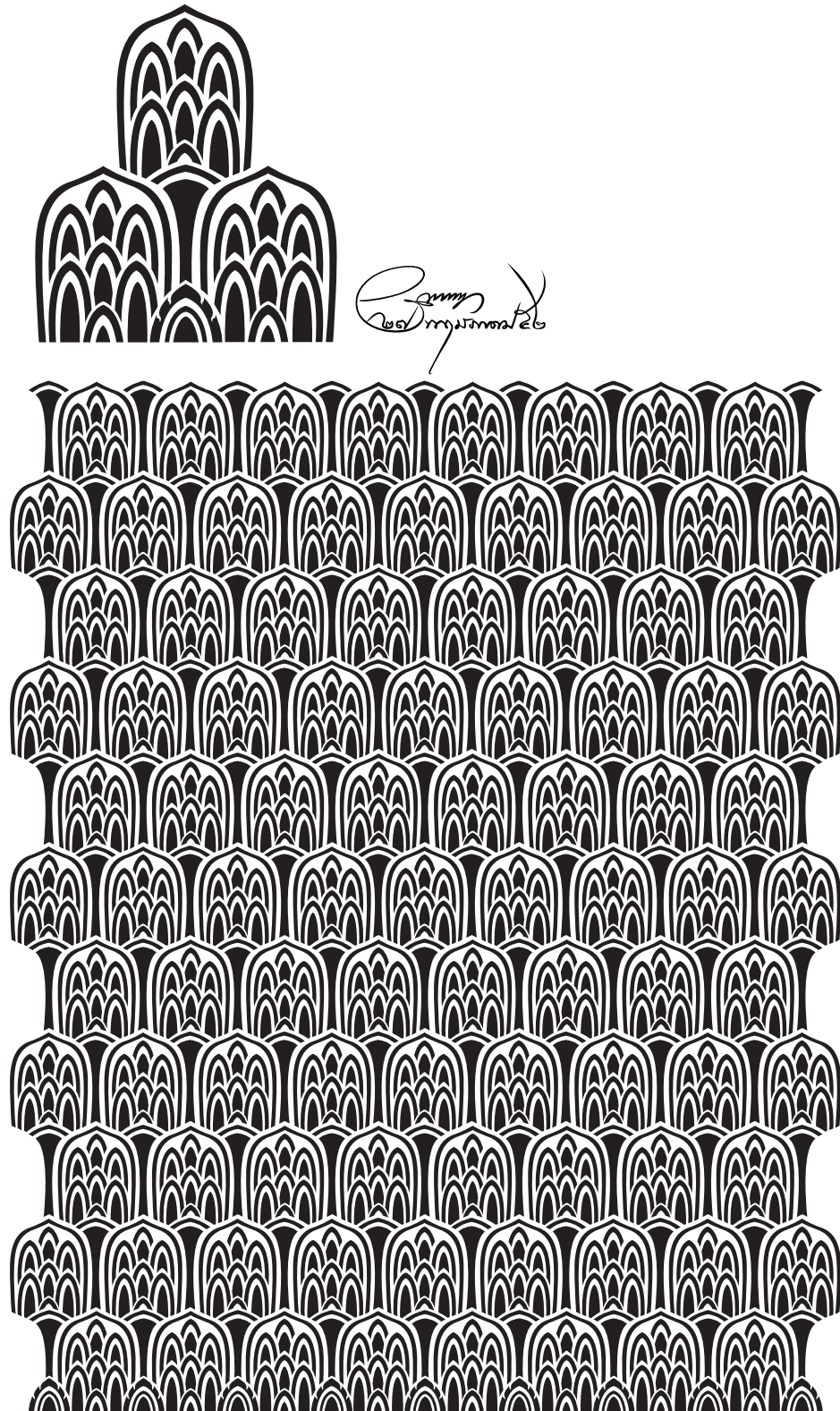
การออกแบบลวดลายจากรูปแบบของกลีบดอกบัว โดยได้ลวดลายไทยประกอบตกแต่ง
 ให้มีความน่าสนใจ แล้วนำมาจัดวางอย่างเป็นระเบียบ โดยเชื่อมต่อลวดลายกลีบดอกบัว
 ด้วยลายบัวคว่ำและบัวหงายที่ออกแบบขึ้นใหม่

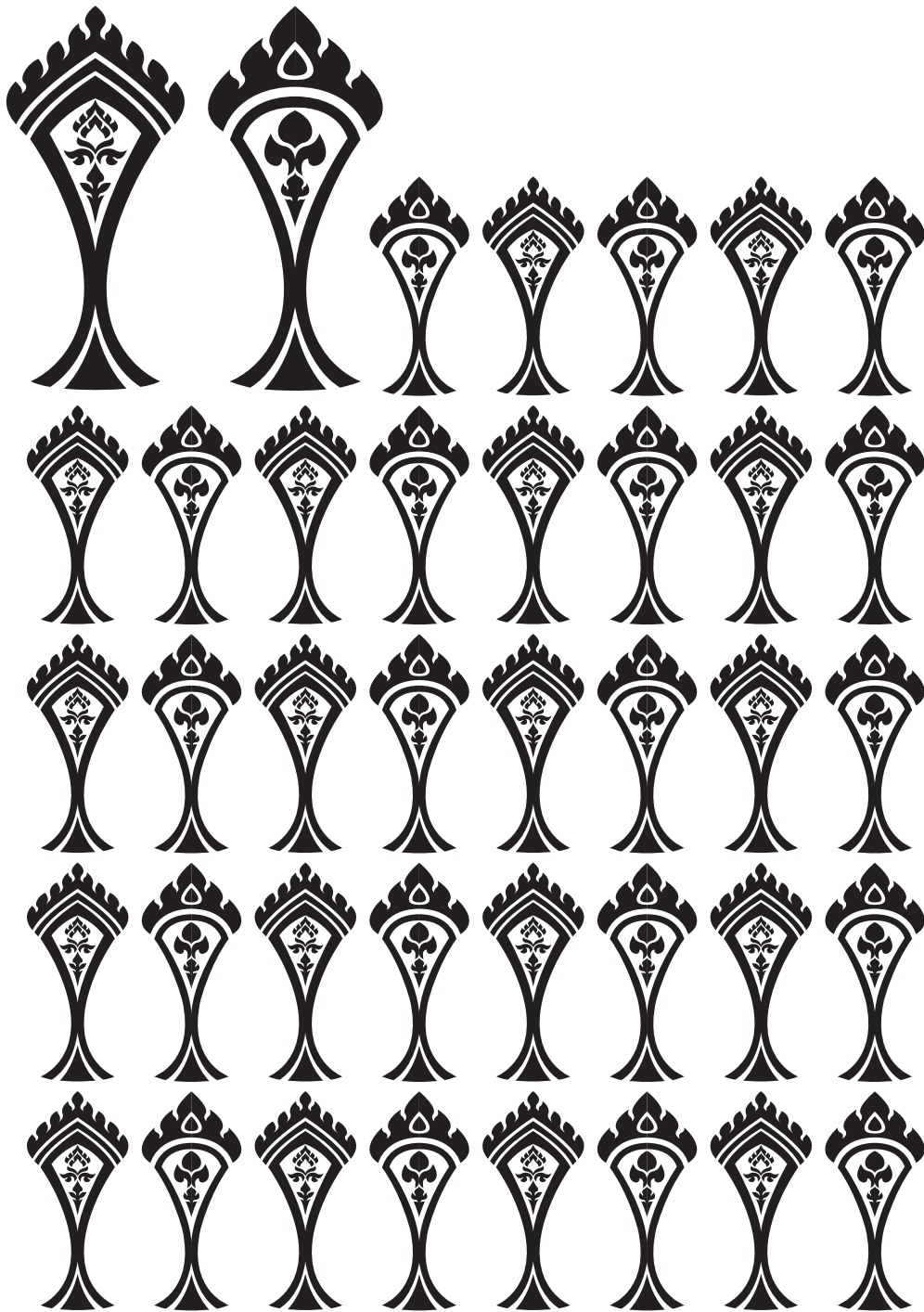
การออกแบบลวดลายโดยใช้รูปร่างดอกบัวและลักษณะอันพริ้วไหวของกลีบบัว
ที่มีความอ่อนน้อมเหมาะกับการเขียนลายเส้นของก้านใบประกอบเป็นลวดลาย
การจoggleประกอบและจังหวะของช่องว่างในตัวลาย ให้ประสานกลมกลืนกัน
ก็จะได้รูปลวดลายบนกลีบบัว ก็อปไปด้วยแล้วพลิกลงโดยได้แนวความคิด
จากลวดลายครูคือ “ลายบัวหมายบัวคว่ำ” จะได้ลวดลายในภาพลักษณ์ใหม่
ที่ดูแปลกตาและน่าสนใจ

รูปร่างและรูปทรงของดอกบัวลัดบังกาทิยังไม้บานมีความงดงามและน่าสนใจ จะเห็น
 ลวดของเส้นโค้งอ่อนช้อย เมื่อออกแบบเขียนลวดลายประกอบในรูปดอกบัวตูม
 โดยเน้นความลึบพันอวของเส้นลวดลาย เหมาะที่จะนำไปใช้ในงานศิลปกรรมไทย
 งานจิตรกรรม งานประติมากรรม การขึ้นลวดลายตกแต่ง หรือการเขียนสี
 ในงานจิตรกรรมไทย และสามารถนำลวดลายนี้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง

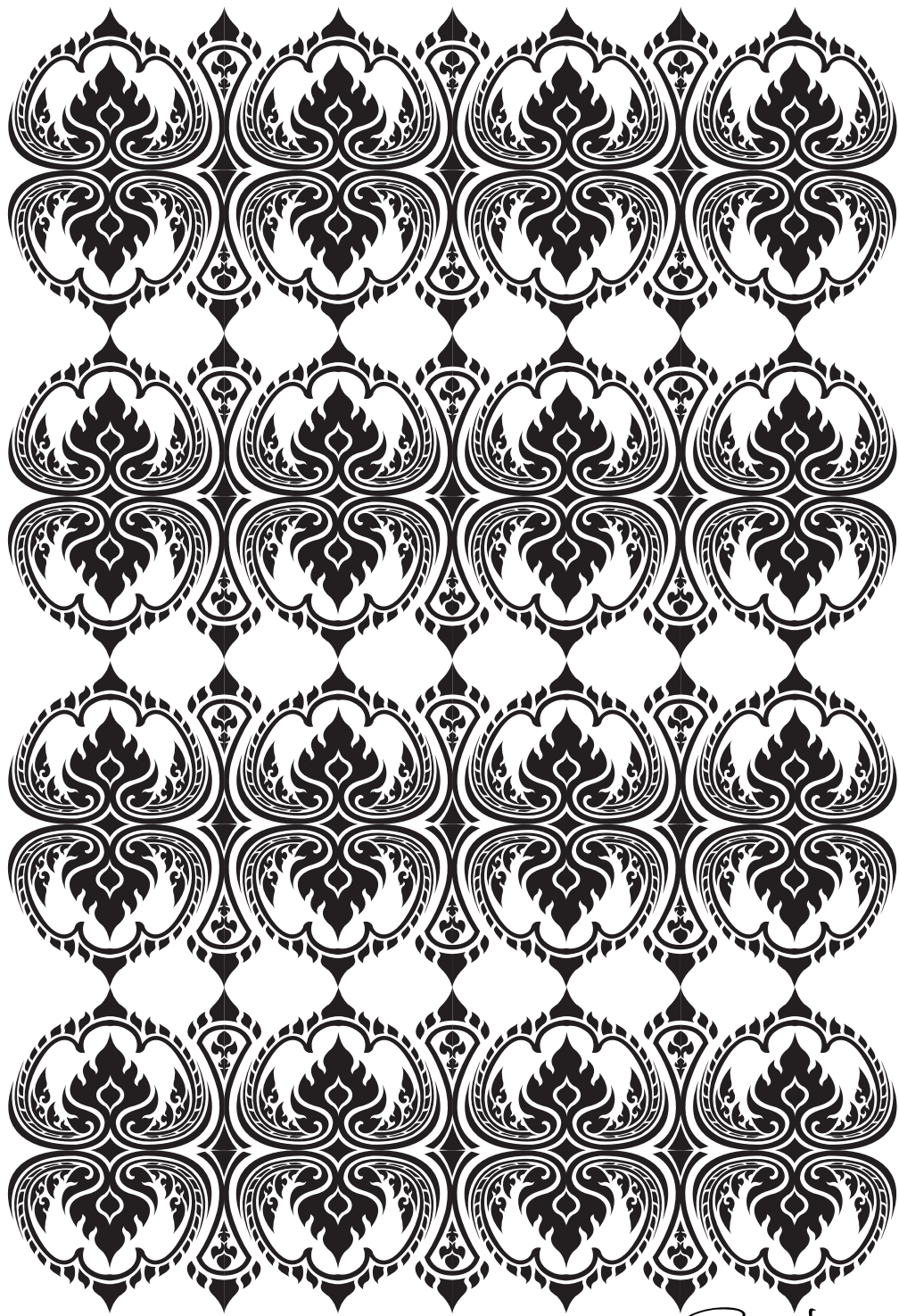

งานออกแบบลวดลายบัวนอกแบบขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากรูปทรงของกลีบบัว
ในธรรมชาติและงานประติมากรรมลวดลายปูนปั้นประดับกระจาก ประกอบงาน
สถาปัตยกรรมไทยทางภาคเหนือ

๒๖ กรกฎาคม ๕๖

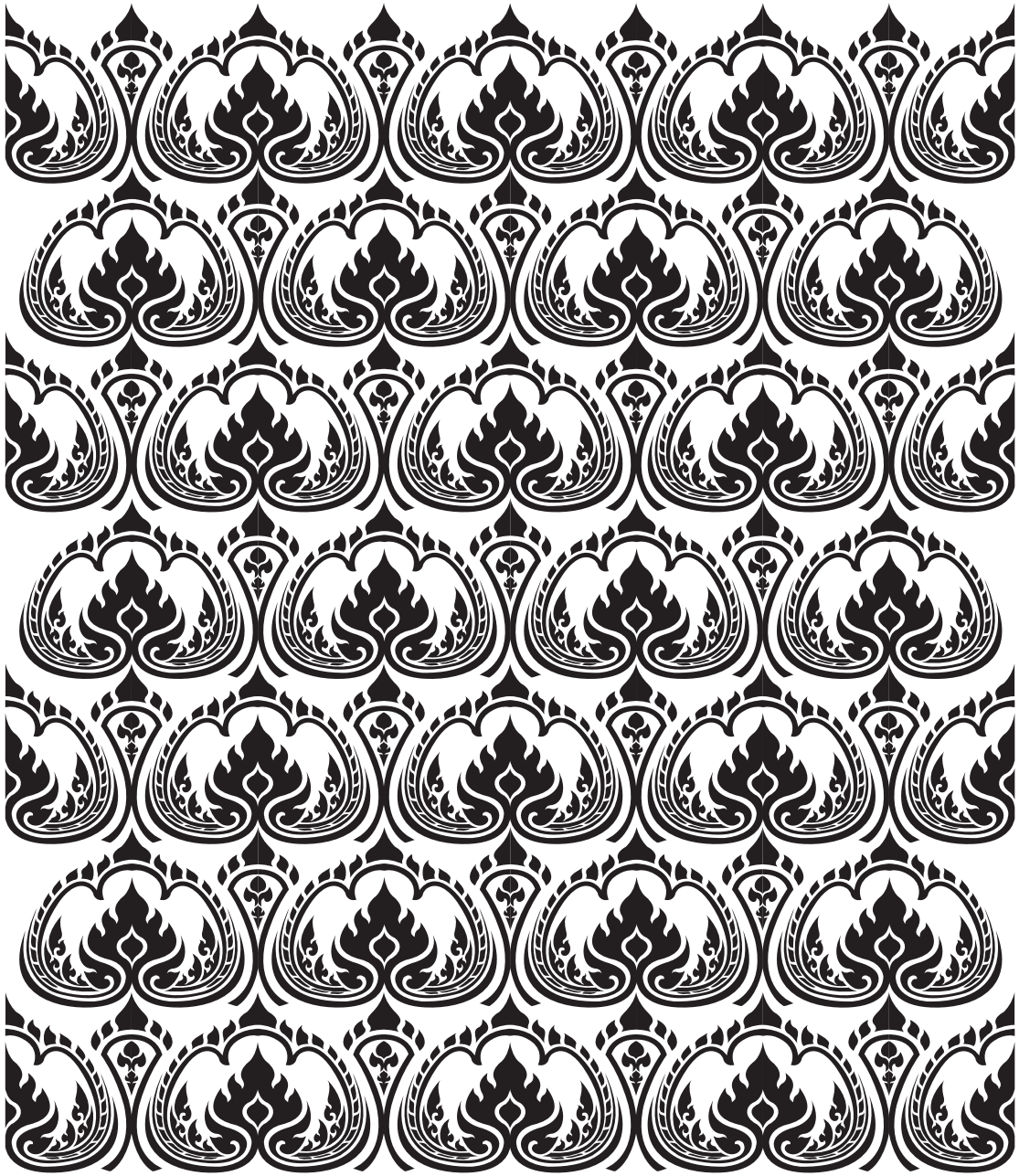
จากความรู้สึกที่เห็นความงามของเกสรดอกบัวที่เรียงกันอย่างเป็นระเบียบ จึงเป็น
แนวคิดให้ออกแบบลวดลายที่มีรายละเอียดน้อย ๆ ดูเรียบง่ายและประยุกต์ใช้งาน
อย่างกว้างขวาง

๑๕๓๑.๕๖

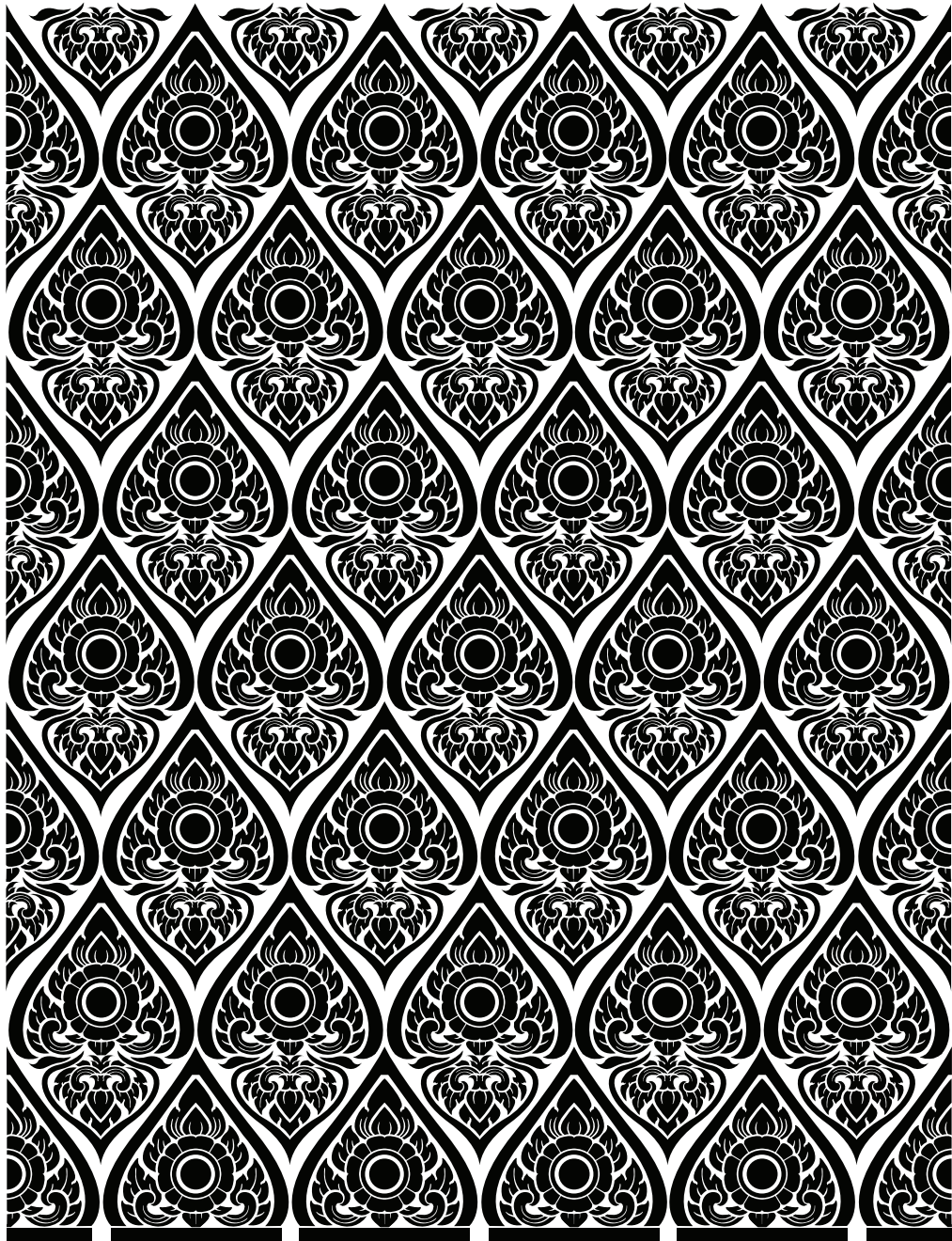
งานออกแบบลวดลายบ้านออกแบบจีนโดยมีแรงบันดาลใจจากดอกบัวในธรรมชาติและงาน
ประติมากรรมจีนที่ปั้นลวดลายแบบนูนสูงประกอบดอกบัวประดับบนยอดสถาปัตยกรรม
พระธาตุ ที่สามารถพบเห็นได้หลายแห่ง จะเห็นการออกแบบและการจัดวางแบบลวดลาย
ทำให้เกิดภาพลวดลายใหม่

ภาพที่ ๕๘

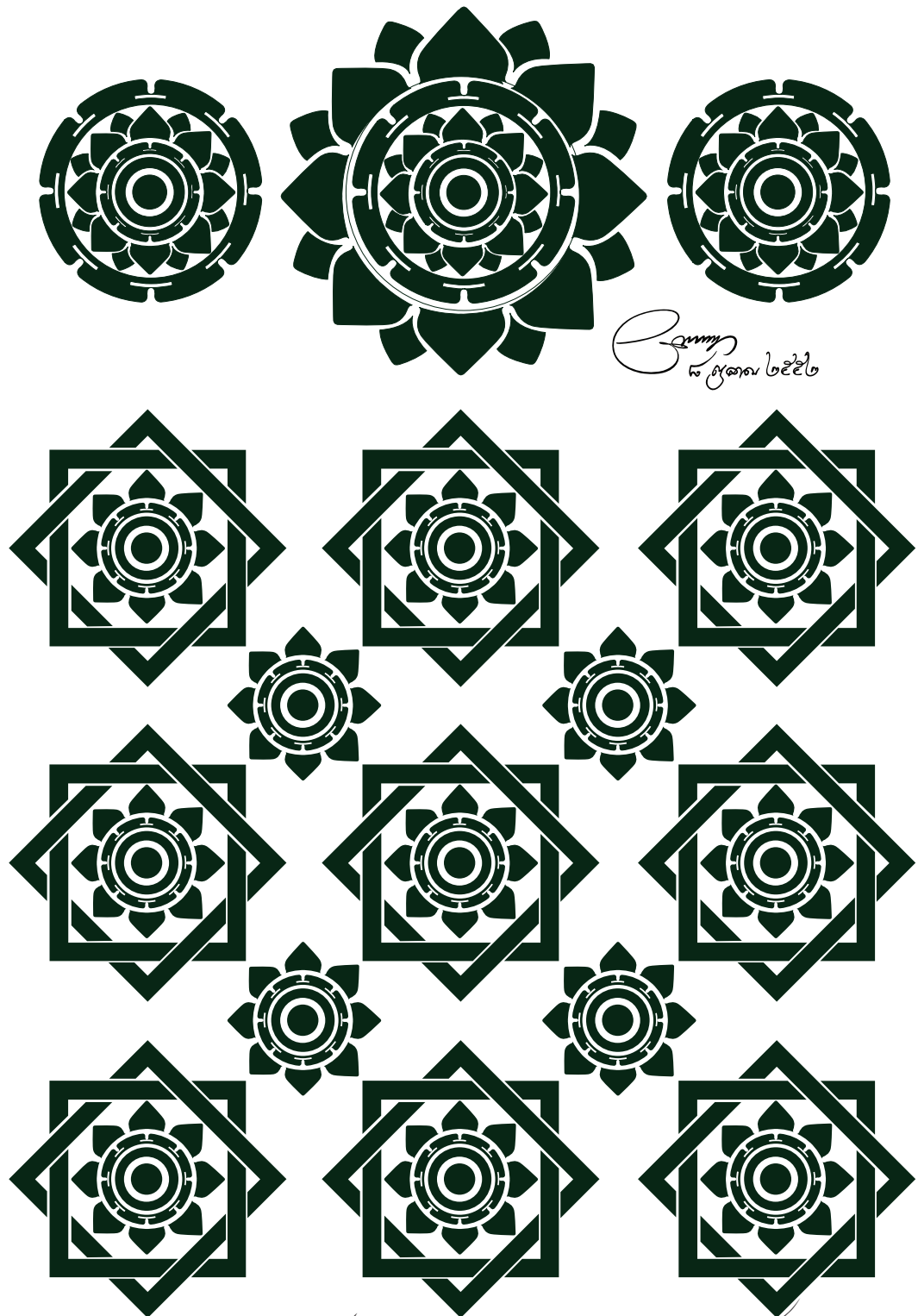
๑๕๓๑.๕๖

งานออกแบบลวดลายบัวนอกแบบขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากดอกบัวในธรรมชาติและงาน
ประติมากรรมชิ้นครูที่ปั้นลวดลายแบบนูนสูงประกอบดอกบัวระยิบระยับออกสู่สายตา
พระธาตุ ที่สามารถพบเห็นได้หลายแห่ง จะเห็นการออกแบบได้พัฒนาออกแบบลวดลาย
ไทยมาประกอบเป็นลายบัว ที่มีรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย

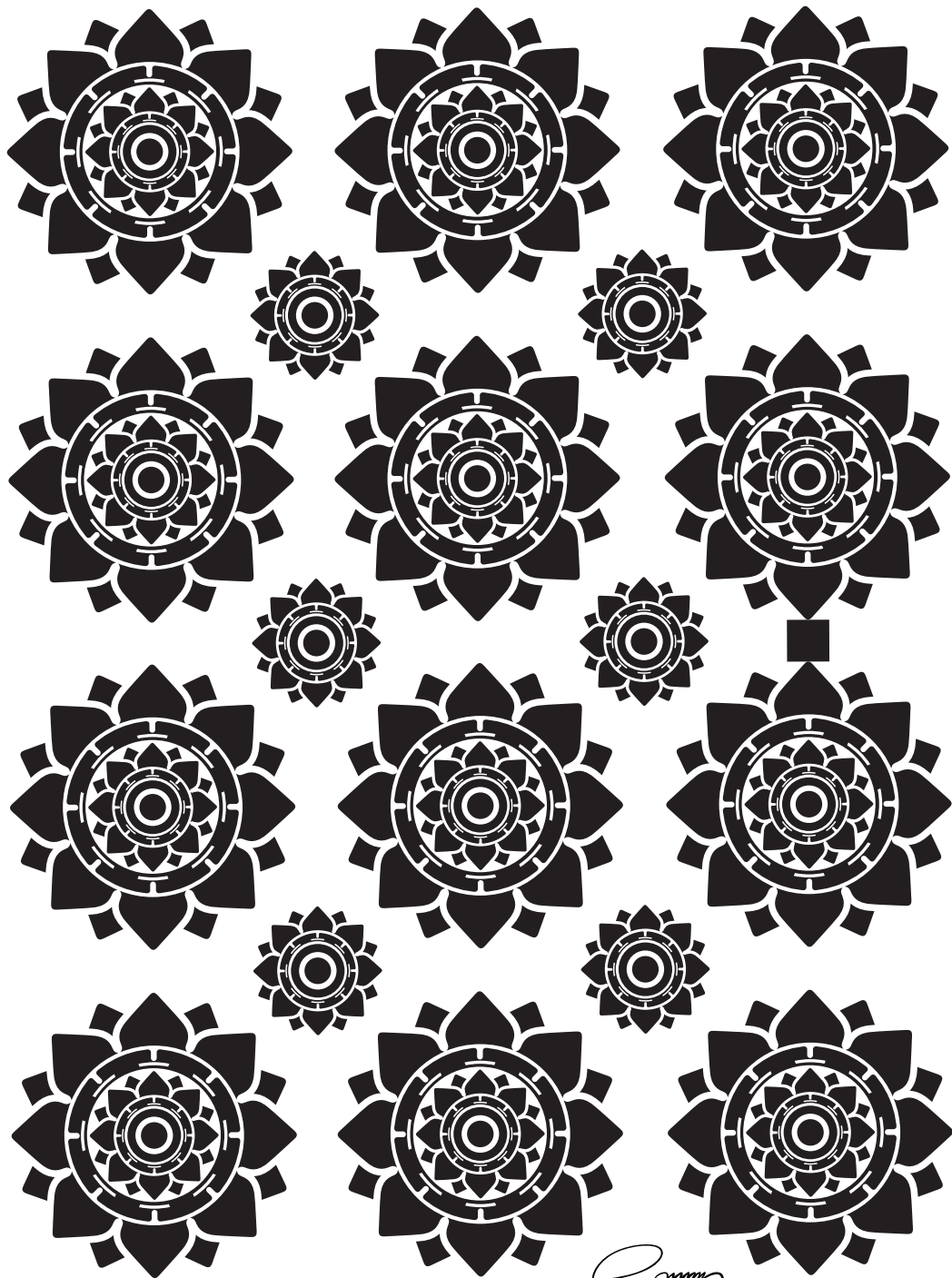
ธัญญา
ธันวาคม ๒๕๕๖

แบบลวดลายบัวนอกแบบจีนโดยมีแรงบันดาลใจจากดอกบัวตูมในธรรมชาติผสมกับลวดลาย
กระจังตาอ้อยและลายฟุ้งข้าวบิณฑ์ คัดแปลงรูปจากธรรมชาติให้เป็นลวดลายบัว โดยเขียน
ลวดลายไทยประกอบดอกบัว และออกแบบลวดลายแบบประสมความคิดจากแรงบันดาลใจ
ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมและกลมกลืนกัน ใช้เป็นลวดลายตกแต่งผนังหรือในงานสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

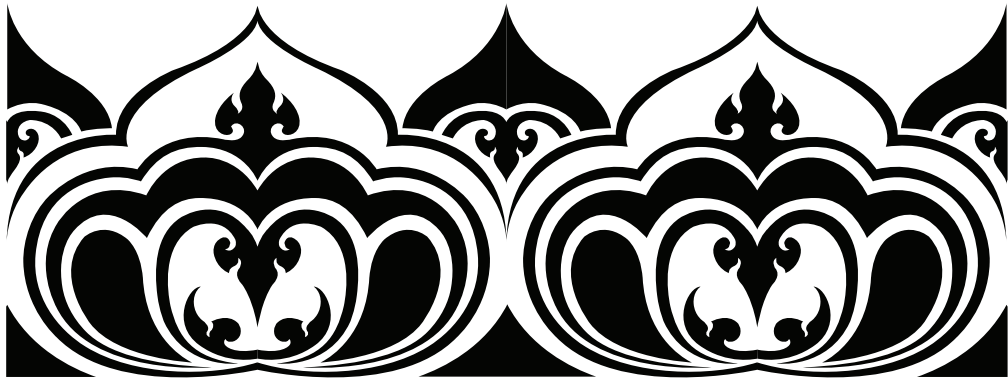
Samy
๒๕๕๖

ลวดลายทางเพดานล้วนมากจะเป็นลวดลายที่อยู่ในรูปของวงกลม แล้วก็มีออกมาแบบ
อย่างลวดลายไทยที่บรมครูได้ออกแบบไว้เป็นแบบอย่าง การออกแบบโดยใช้แนวความคิด
ของครุณวกกับแนวความคิดใหม่โดยใช้รูปสี่เหลี่ยมเรขาคณิต ๒ รูป มาจัดวางกลบให้เป็น
รูปแปดแฉก ล้อเลียนกับกลีบดอกไม้มากมาย จึงทำให้ดูกลมกลืนกัน

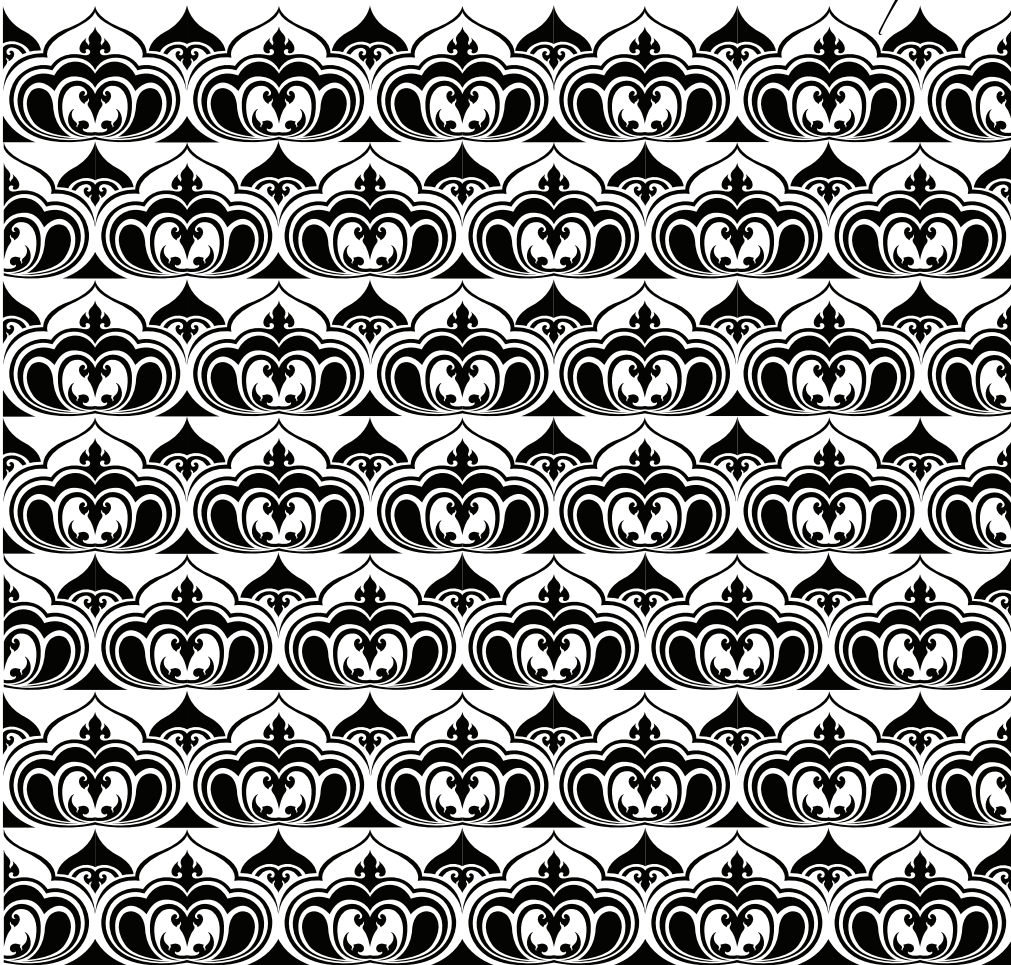

Samy
พ.ศ. ๒๕๕๖

ออกแบบลวดลายดาวเพดาน โดยใจแน่วความคิดในการนำเอารูปดอกบัวบาน
กลีบซ้อนกลีบจนจิตรลบลบขนาดและกลีบตำแหน่งอย่างเป็นระเบียบแบบสมมูล
ทั้งสองข้าง เพื่อให้มีพื้นที่ว่างอย่างสม่ำเสมอเท่า ๆ กัน

Samy
๒๕๖๓

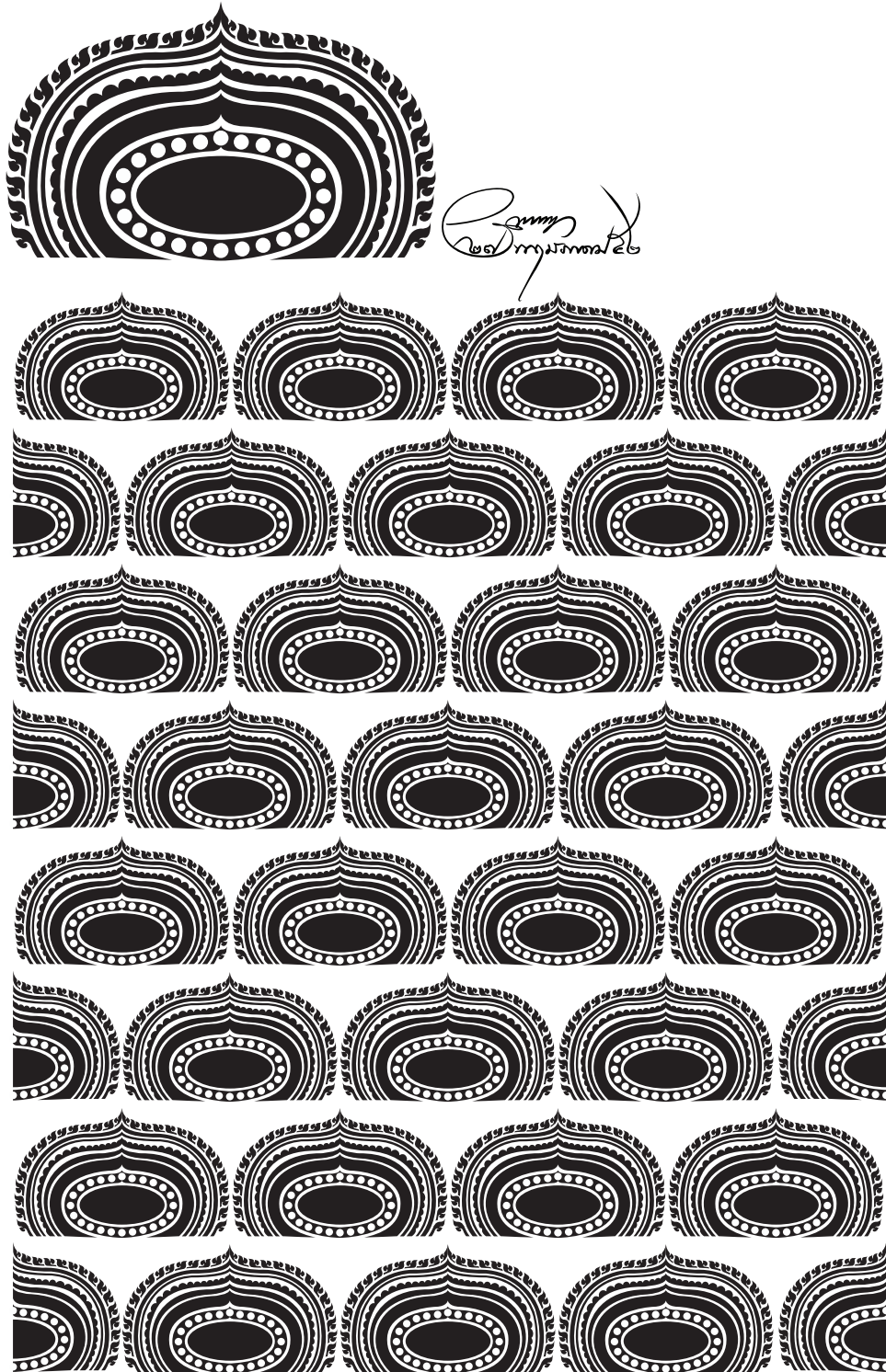
การออกแบบลวดลายบัวโดยได้แนวคิดในการออกแบบจากรูปทรงดอกบัวและแบบสลักหิน
ลายกลีบบัวของครุฑข้างโบราณ ซึ่งประติษฐานรูปลวดลายนี้บนลวดลายของพระบรมธาตุ
แบบลวดลายนี้ออกแบบลวดลายในตัวลายโดยเน้นความอ่อนช้อยของเส้นลาย และรูปแบบ
ของตัวลาย นำมาดัดแปลงให้งานได้อย่างเอนกประสงค์

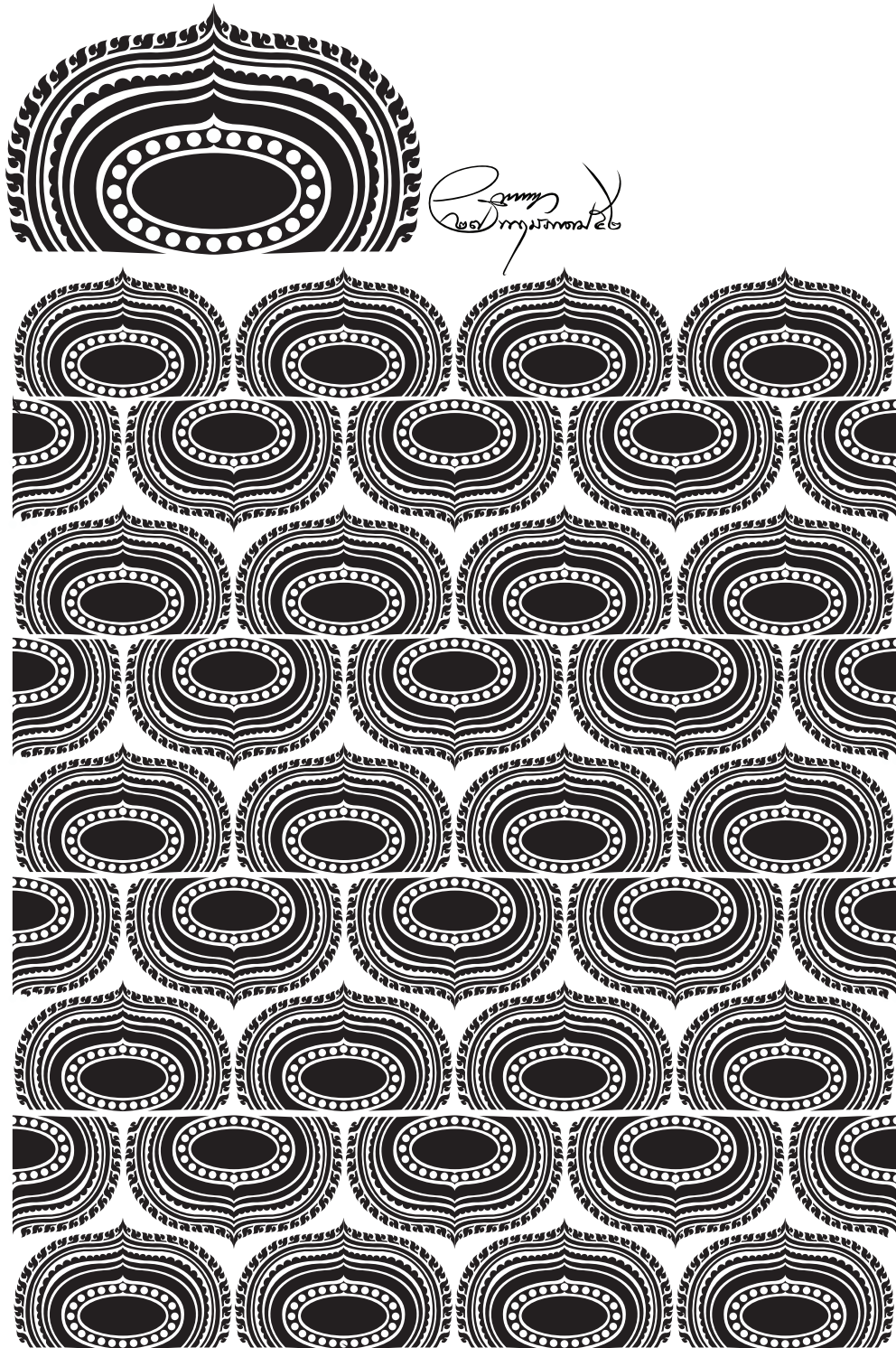
แบบลายดอกลีลาวดี ออกแบบโดยได้แนวคิดของรูปแบบมาจากลายบัวหงายบัวคว่ำ
 ในเอกสารตำราลายไทย การออกแบบมีแนวการออกแบบโดยใช้รูปดอกบัว และกลีบบัว
 ขานที่เรียงซ้อนกันอย่างเป็นระเบียบ และเขียนลายดอกลีลาวดีประกอบลายเพื่อให้เกิด
 ความแปลกใหม่และน่าสนใจให้เป็นลายดอกลีลาวดีต่าง ลายประดับ ลายเขียนสี ลายแกะ
 ลึก หรือลายพิมพ์

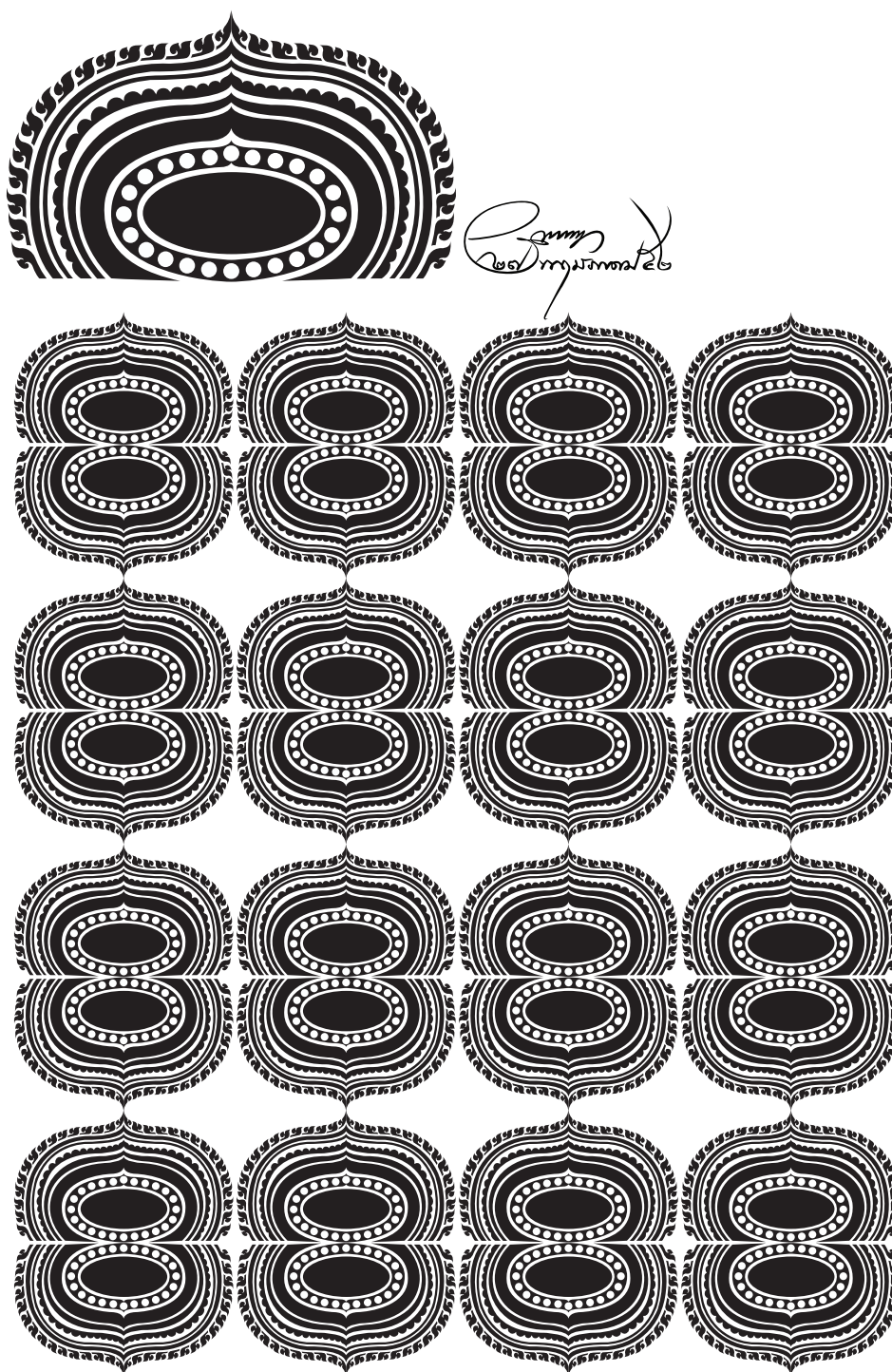
ภาพที่ ๖๕

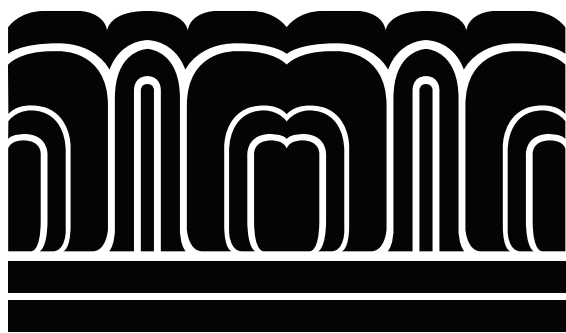
แบบลวดลายบ้าน ออกแบบโดยได้แรงบันดาลใจจากรูปแบบของกลีบบัวที่มีความ
อ่อนช้อย การออกแบบใช้รายละเอียดของเส้นลายในกลีบดอกเขียนเป็นลวดลาย
อย่างง่าย ๆ นำมาจัดระเบียบลวดลาย เรียงลวดลายระยะห่างเท่า ๆ กัน
ใช้เป็นลวดลายตกแต่ง ลวดลายประดับ ลายเขียนสี ลายแกะสลัก หรือ
ลายพิมพ์

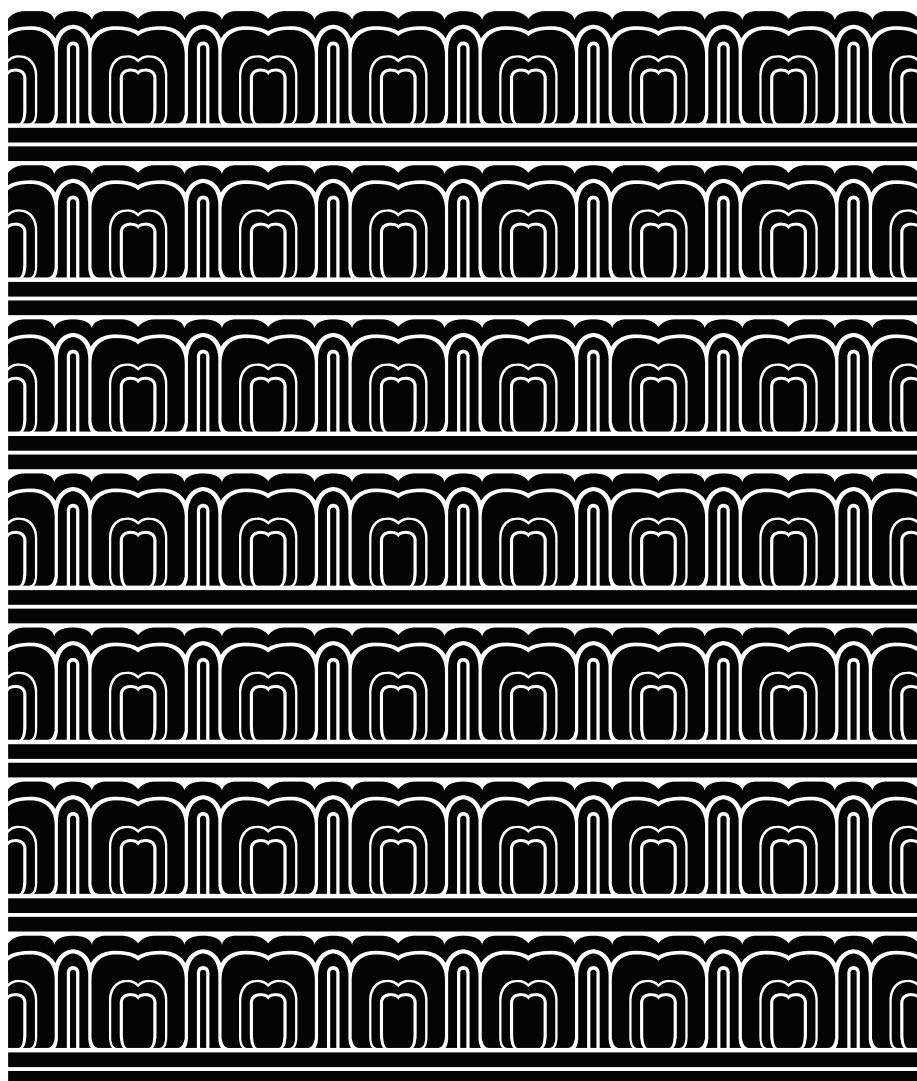
แบบลาวคลายขันธ์ ออกแบบโดยได้แรงบันดาลใจจากรูปแบบของกลีบขี้ผึ้งที่มีความอ่อนช้อย การออกแบบใช้รายละเอียดของเส้นลายในกลีบดอก เขียนเป็นลาวคลายอย่างง่าย ๆ นำมาจัดระเบียบลาวคลายเรียงกลีบลายระยะห่างเท่า ๆ กัน ไล่เป็นลาวคลายตกแต่ง ลาวคลายประดับ ลายเขียนสี ลายแกะสลัก หรือลายพิมพ์

แบบลวดลายขั้วนี้ ออกแบบโดยได้แรงบันดาลใจจากรูปแบบของกลีบขั้วที่มีความ
อ่อนช้อย การออกแบบใช้รายละเอียดของเส้นลายในกลีบดอกเขียนเป็นลวดลาย
อย่างง่าย ๆ นำมาจัดระเบียบลวดลายเรียงลวดลายระยะห่างเท่า ๆ กัน ใช้เป็น
ลวดลายตกแต่ง ลวดลายประดับ ลายเขียนสี ลายแกะสลัก หรือลายพิมพ์

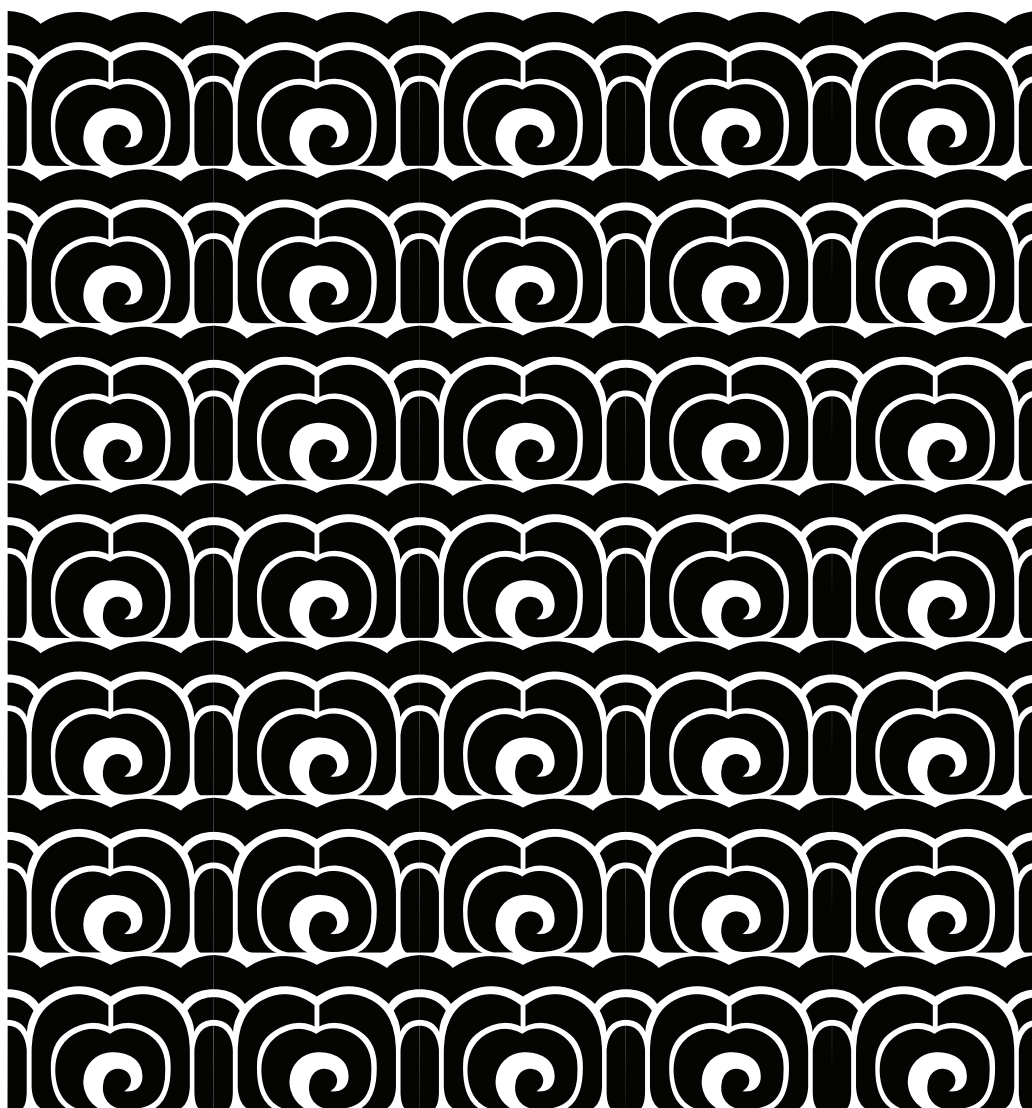
Sum
๒๕๖๓/๒๕๕๓

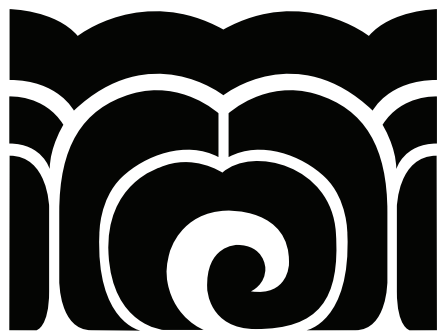
การออกแบบลวดลายประกอบตกแต่งในงานศิลปกรรมไทยโดยสร้างสรรคและพัฒนา
รูปแบบมาจากลายกลีบบัวหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าลายบัวพญานาค หรือลายบัวใหญ่
ออกแบบให้มีรูปร่างที่เรียบง่ายและแสดงถึงความงามของความลึบพอนอเส้นโค้งประอบ
ลาย ในการออกแบบเปลี่ยนรายละเอียดในตัวลายทำให้รูปแบบของลายเปลี่ยนแปลงไป

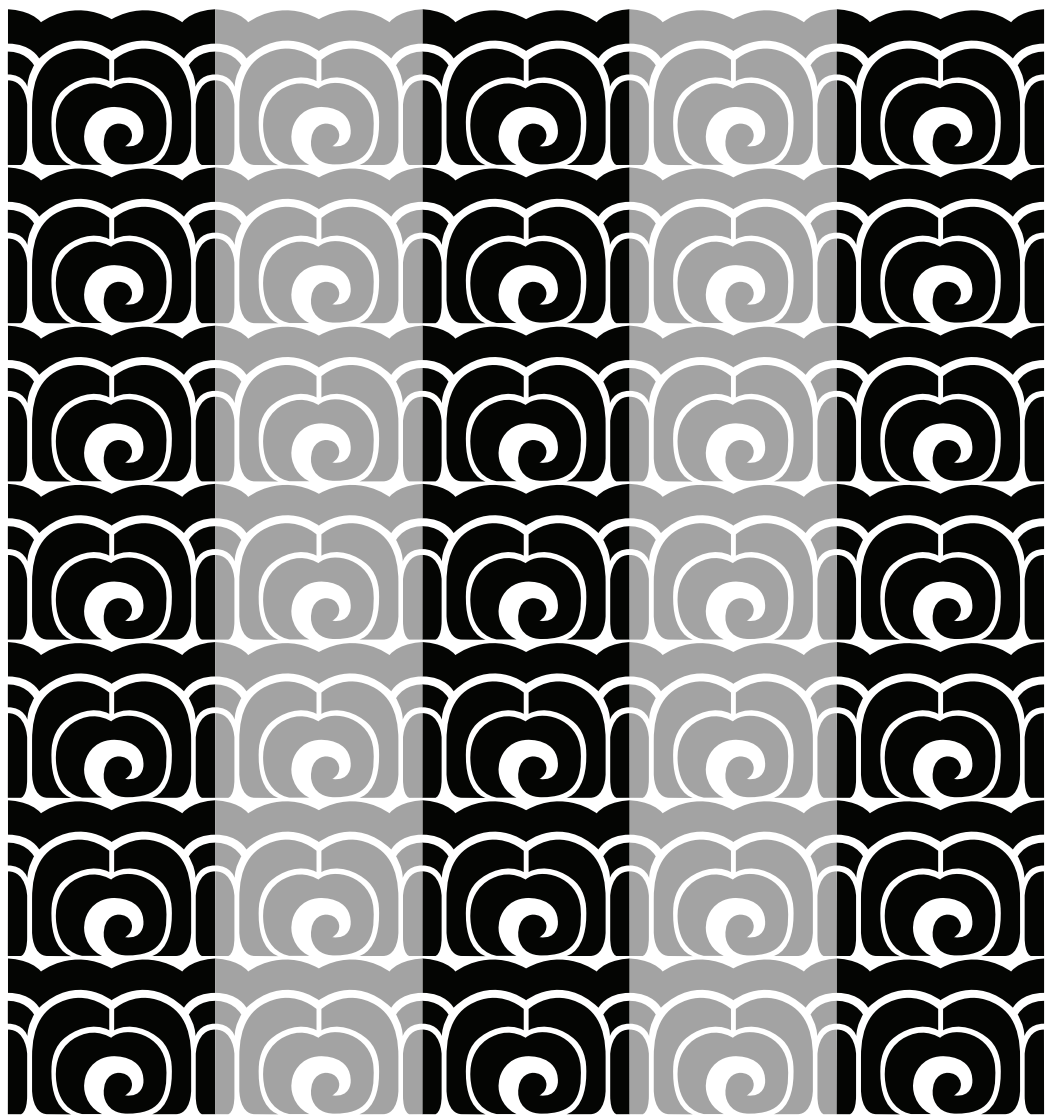
Samy
พฤษภาคม ๒๕๕๓

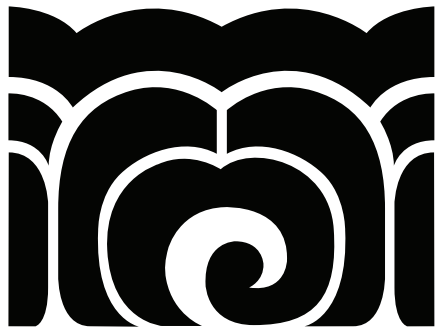
การออกแบบลวดลายประกอบตกแต่งในงานศิลปกรรมไทย โดยสร้างสรรค์และพัฒนารูปแบบ
มาจากลายกลีบบัวหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าลายบัวพญายักษ์ หรือลายบัวใหญ่ ออกแบบให้มี
รูปร่างที่เรียบง่ายและแสดงถึงความงามของความสัมพันธ์อันโค้งงอประอบลาย

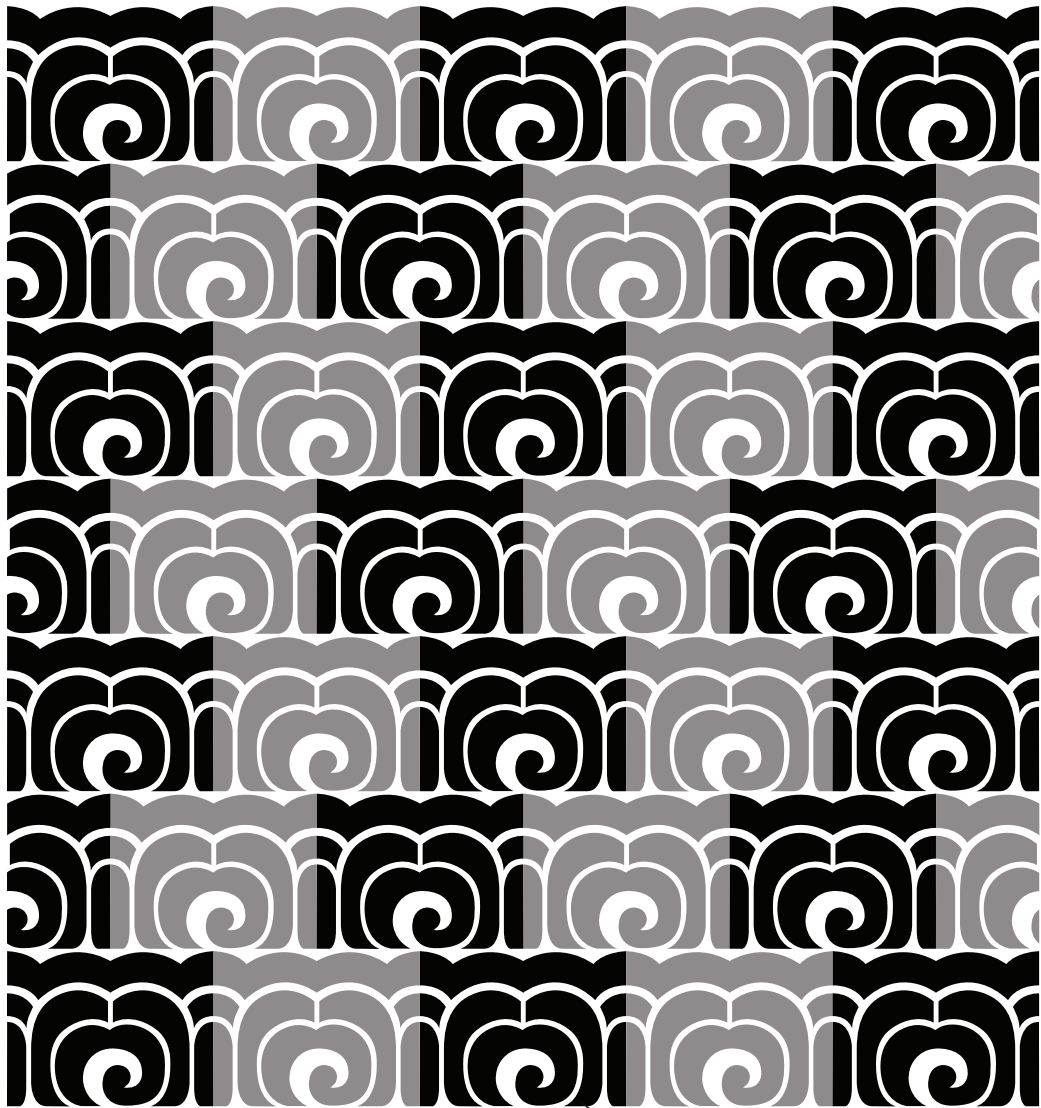
Samy
๒๕๕๓

การออกแบบลวดลายประกอบตกแต่งในงานศิลปกรรมไทย โดยสร้างสรรค์และพัฒนารูปแบบ
มาจากลายกลีบบัวหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าลายบัวพันยศ หรือลายบัวใหญ่ ออกแบบให้มี
รูปร่างที่เรียบง่ายและแสดงถึงความงามของความลุ่มพุ่มอันโค้งประกอบลาย

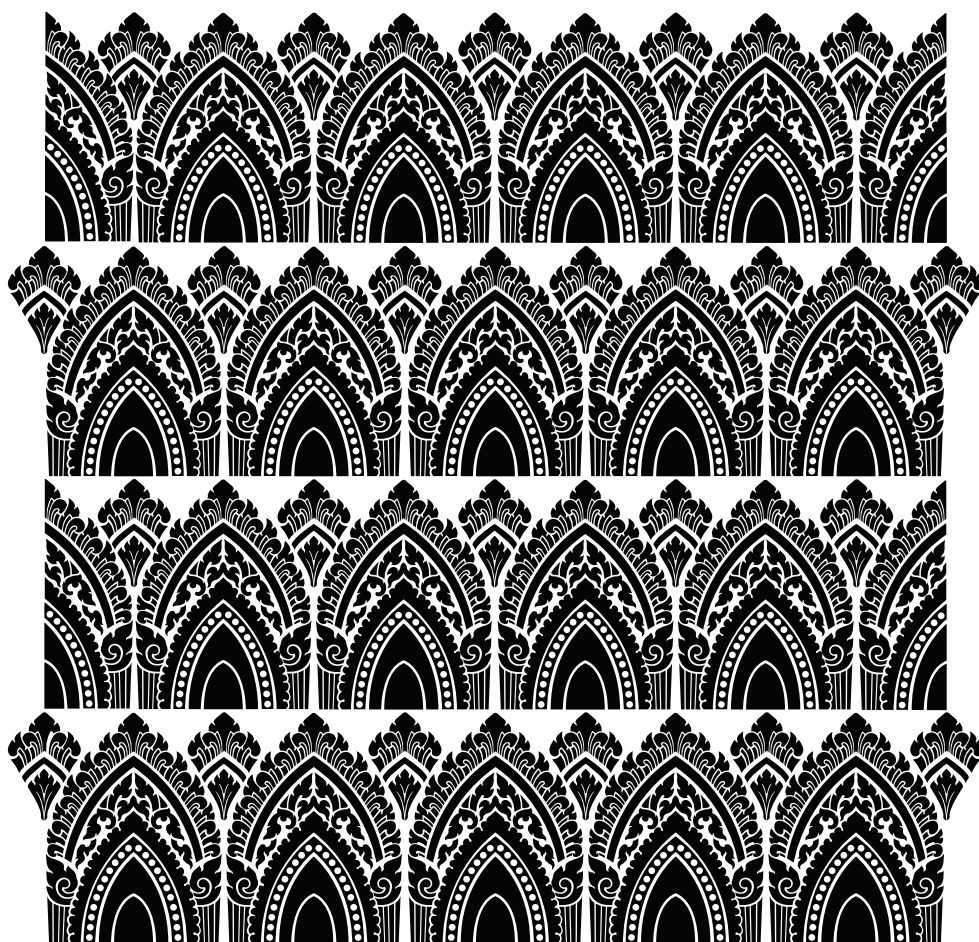
สมชาย ใจดี
พฤษภาคม ๒๕๕๓

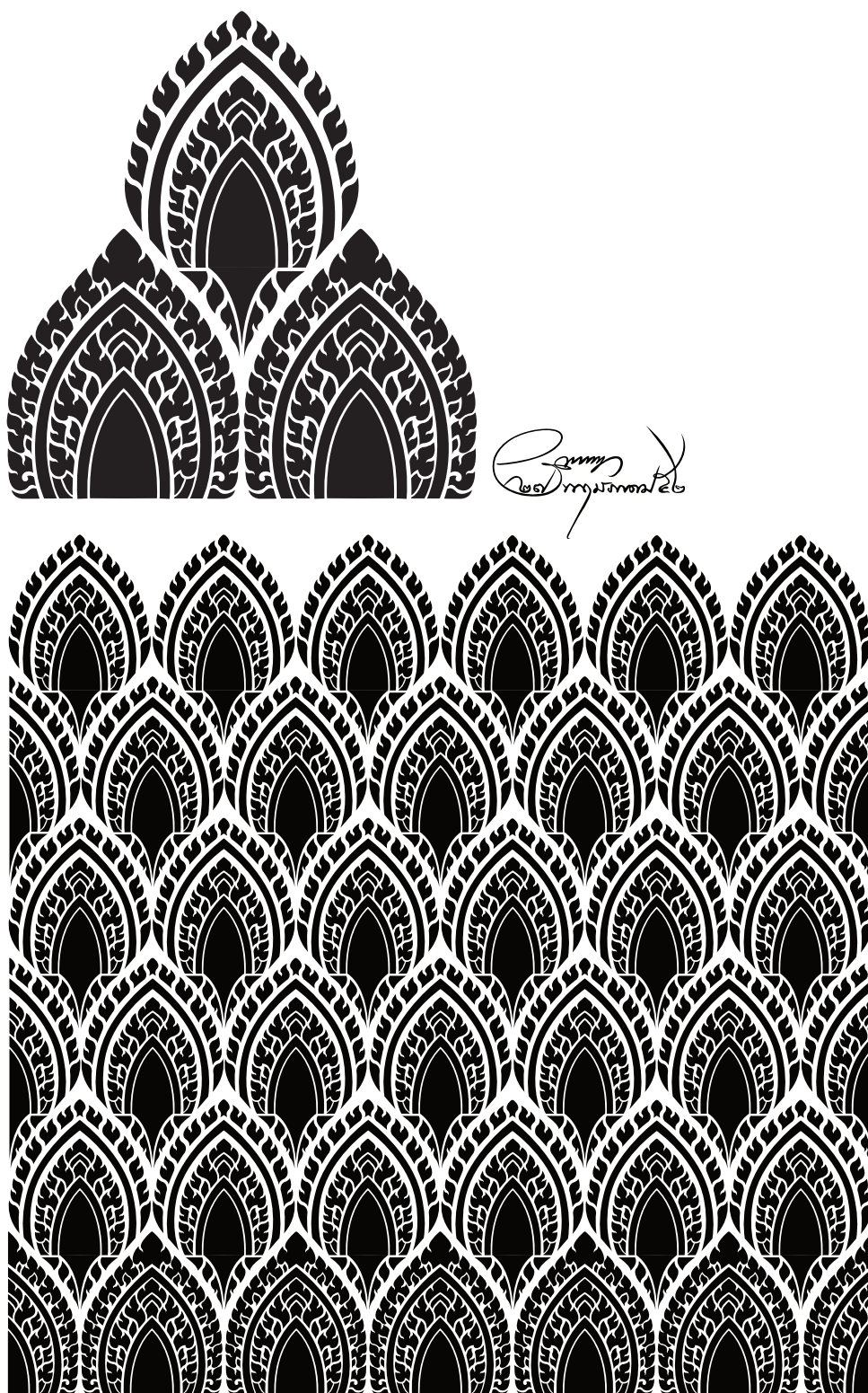
การออกแบบลวดลายประกอบตกแต่งในงานศิลปกรรมไทย โดยสร้างสรรค์และพัฒนารูปแบบ
มาจากลายกลีบขี้หวี่หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าลายขี้หวี่พญานาค หรือลายขี้หวี่ใหญ่ ออกแบบให้มี
รูปร่างที่เรียบง่ายและแสดงถึงความงามของความสัมพันธ์อันใกล้ชิดประกอบลาย การจัดวางเรียง
ลวดลายทำให้เกิดรูปแบบใหม่

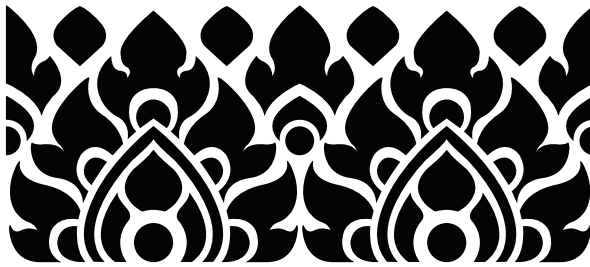
สมพร ๒๕๕๓

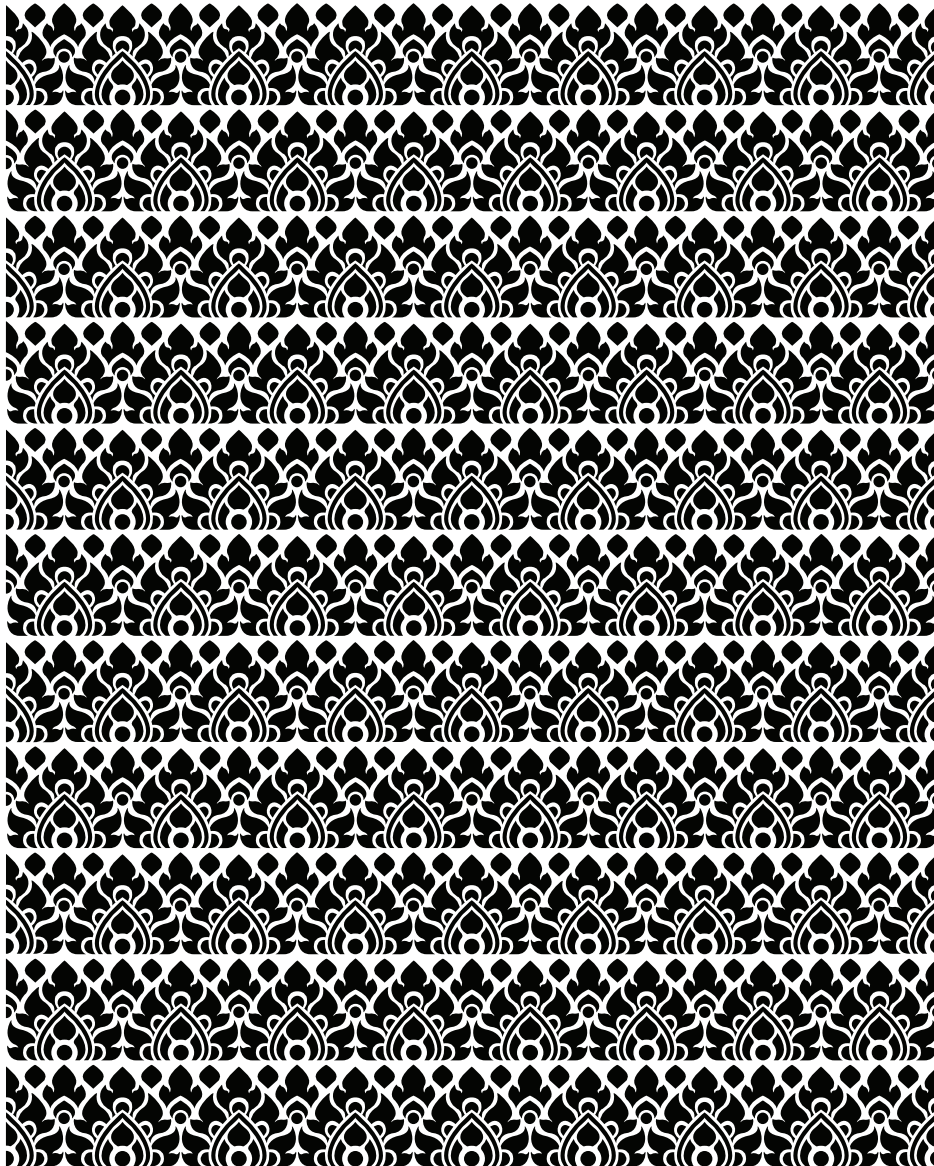
แบบลวดลายกลีบดอกบัวนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากงานแกะสลักไม้ของช่างชาว
เมืองแพร่โดยพัฒนาผลงานออกแบบแล้ดงแบบลวดลายไทยผสมผสานกับลวดลาย
กลีบบัวโดยเน้นความวิจิตรของลวดลาย เหมาะสำหรัยใช้เป็นงานลวดลายทั่วไป

ความประทับใจในงานลวดลายกลีบดอกบัว ได้แรงบันดาลใจมาจากงานแกะสลัก
 ประดับกระจก โดยเปลี่ยนจากลวดที่ประดับกระจกให้เป็นลวดลายไทยประกอบ
 ลวดลายบัว และจัดวางเรียงซ้อนกลีบดอกบัว ให้เป็นลวดลายแบบต่อเนื่อง
 เหมาะสำหรับงานลวดลายตกแต่งผนัง ลายพิมพ์หรืองานเขียนสี

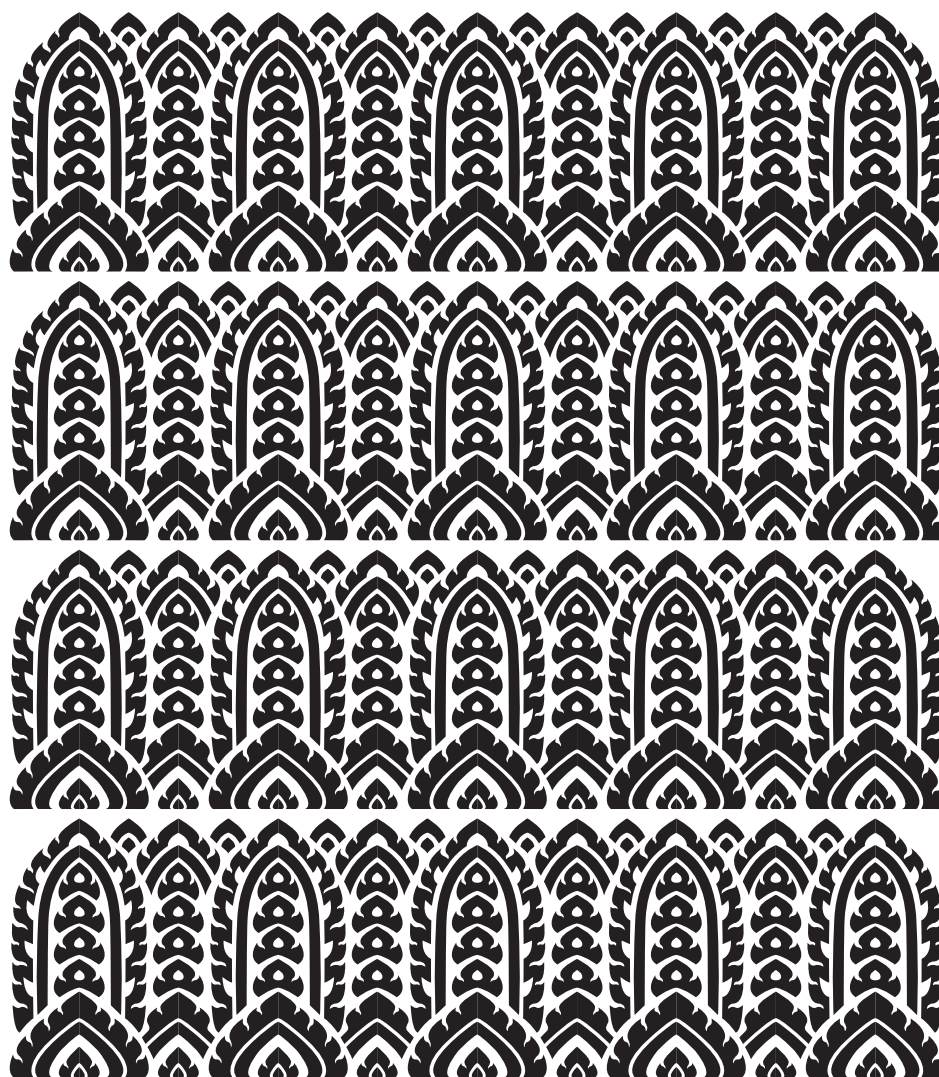
Samy
กันยายน ๒๕๕๒

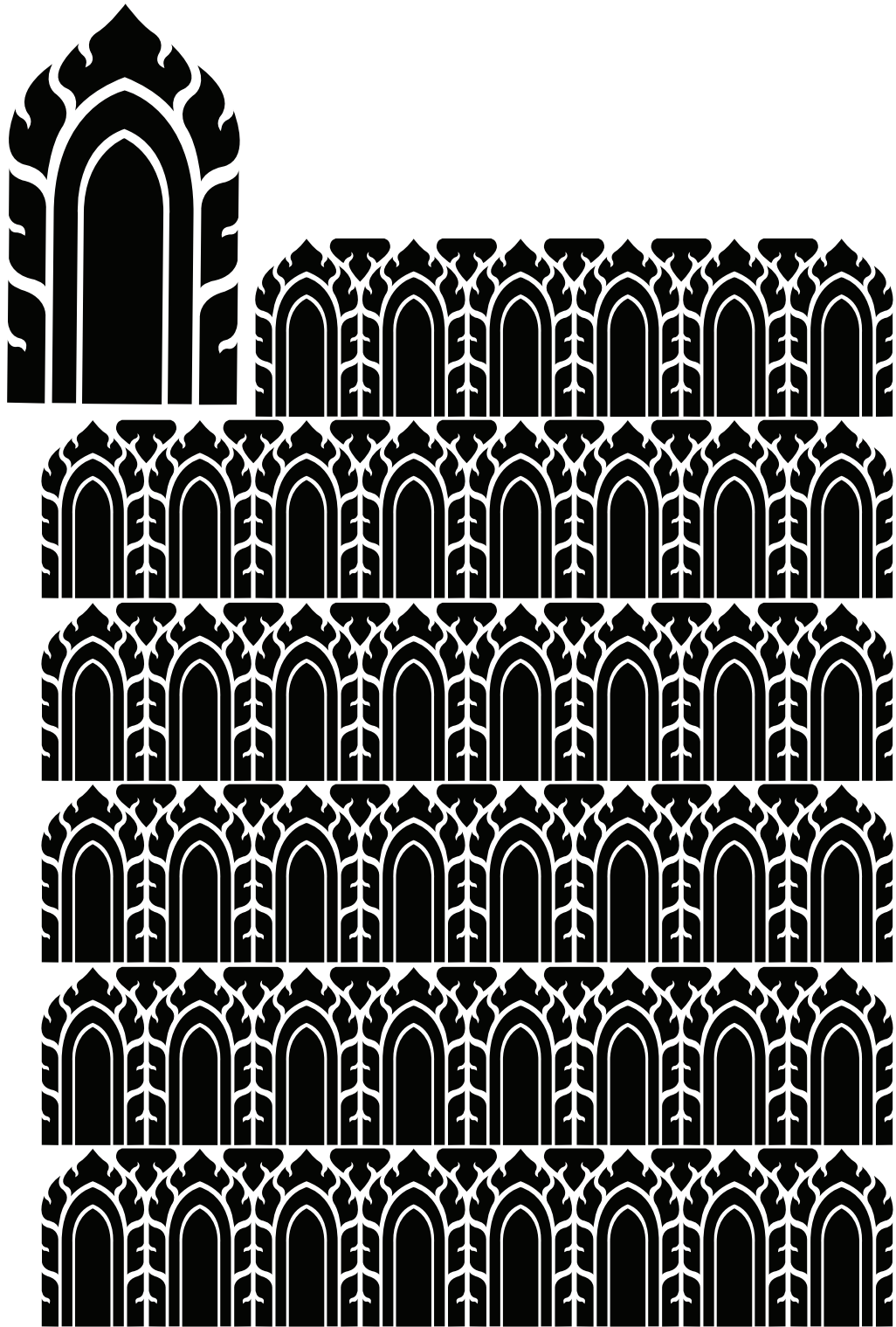
งานแกะสลักไม้ลวดลายกลีบบัวของช่างชาวเพชรบุรี ที่มีความเรียบง่าย มีความ
พอเหมาะพอดีของลวดลาย จึงเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายบัว ที่
แสดงให้เห็นกลิ่นอายอันอ่อนช้อยของกลีบดอกบัวบานตามธรรมชาติ เป็นลวดลายที่
เหมาะจะนำไปใช้ในงานเขียนสี งานแกะสลัก หรืองานแกะกระຈก

Samy
กมลเกษม ๒๕๕๒

งานแกะสลักไม้ลวดลายกลีบบัวของช่างชาวเพชรบุรี ที่มีความเรียบง่าย มีความ
พอเหมาะพอดีของลวดลาย จึงเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายบัว ที่
แสดงให้เห็นถึงความอ่อนน้อมของกลีบดอกบัวตามธรรมชาติบาน เป็นลวดลายที่
เหมาะจะนำไปใช้ในงานเขียนสี งานแกะสลัก หรืองานแกะกระຈก

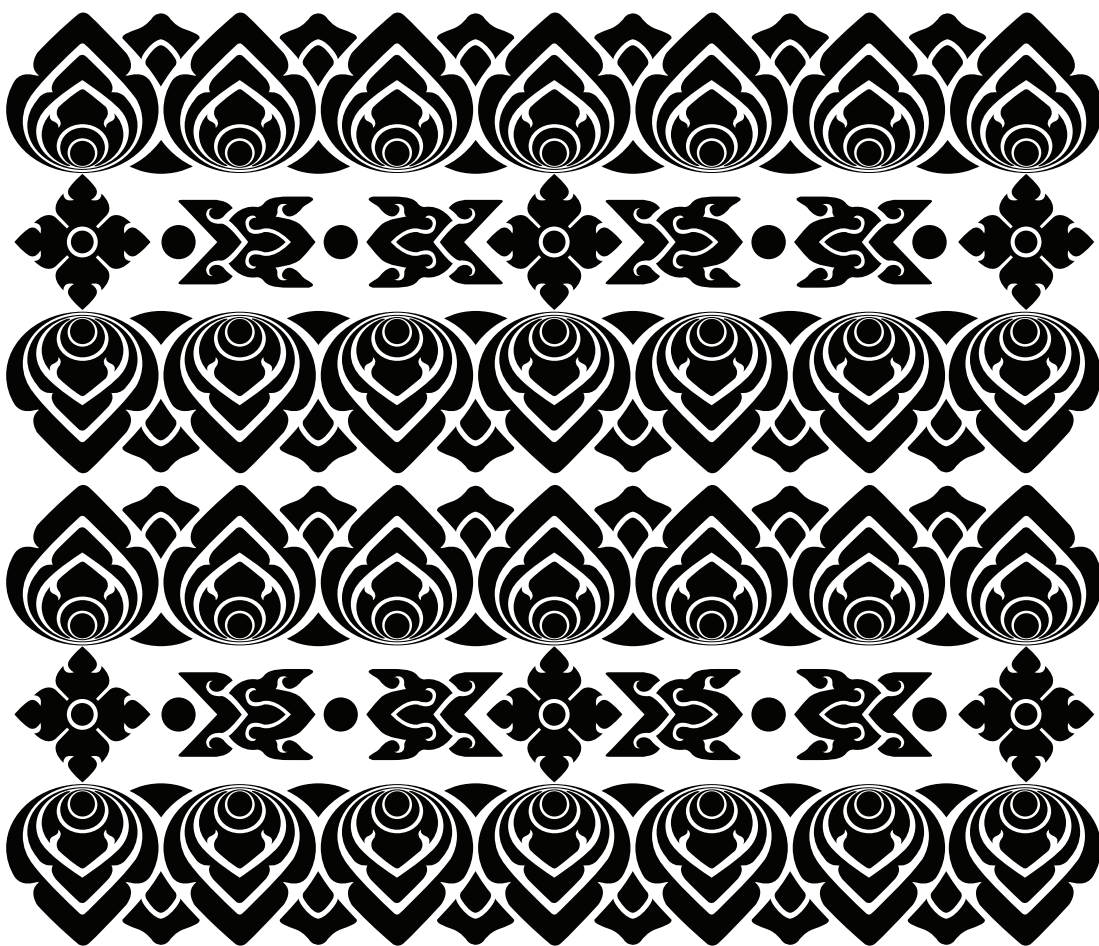

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

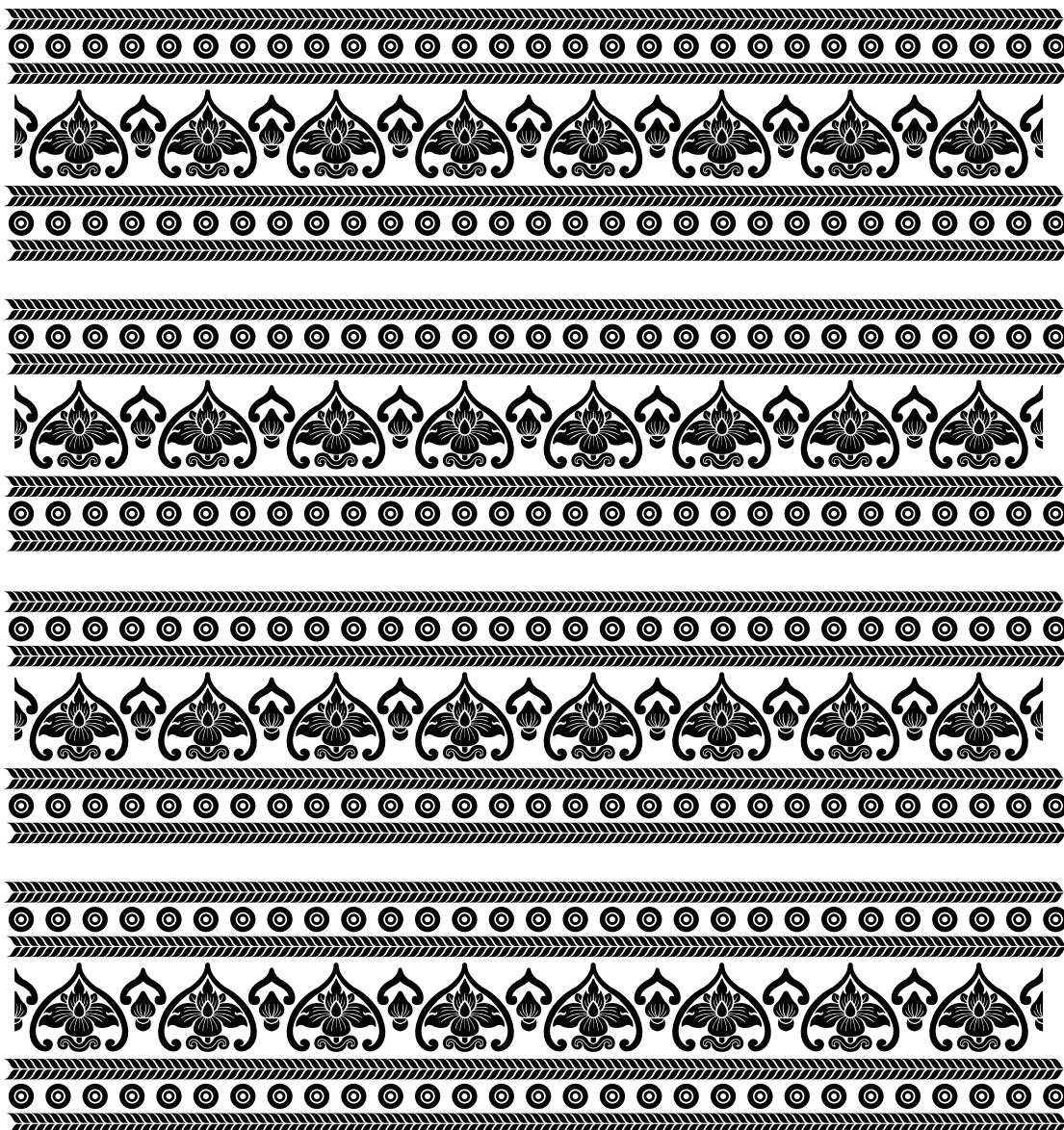
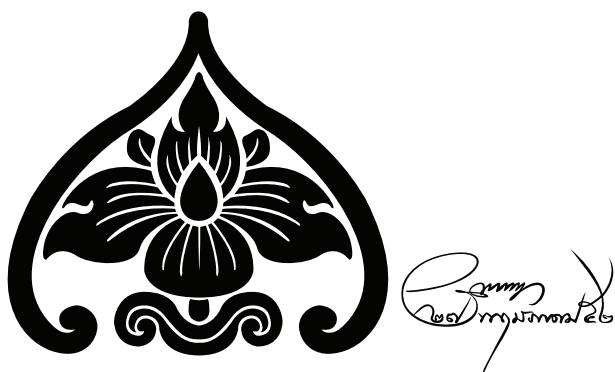
แบบลวดลายกลีบบอกขวัน ได้แรงบันดาลใจมาจากงานแกะสลักไม้ของช่างชาวเมืองแพร่
โดยพัฒนาผลงานออกแบบ แล่คงแบบลวดลายไทยผสมผสานกับลวดลายกลีบบัวโดยเน้น
ความวิจิตรของลวดลาย เหมาะสำหรับใช้เป็นงานลวดลายทั่วไป

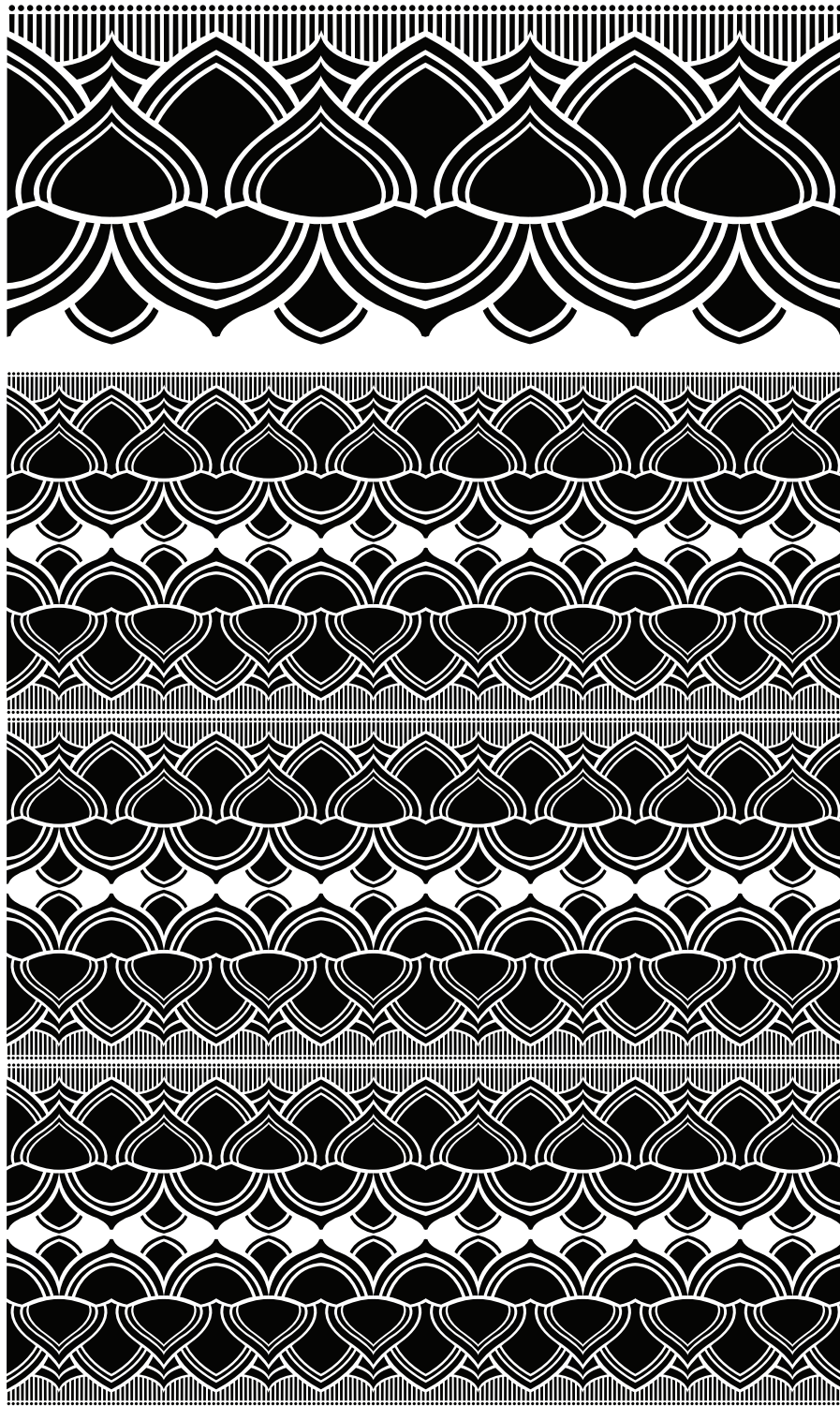
Samy
๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

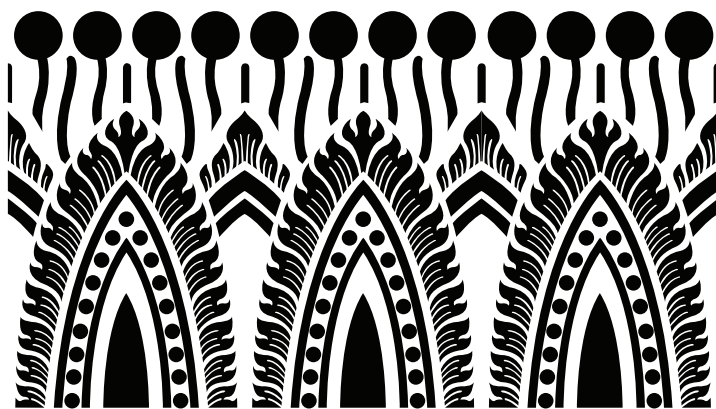
การออกแบบลวดลายบัวโดยผสมผสานกับแบบลวดลายไทยทำให้ได้แบบลวดลายใหม่ที่แปลกตา
แบบลวดลายกลีบดอกบัวนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากลวดลายงานปูนปั้นของช่างชาวเมืองน่าน
โดยพัฒนาผลงานออกแบบแล้วคงแบบลวดลายไทยผสมผสานกับลวดลายกลีบบัว เหมาะสำหรับ
ใช้เป็นงานลวดลายทั่วไป

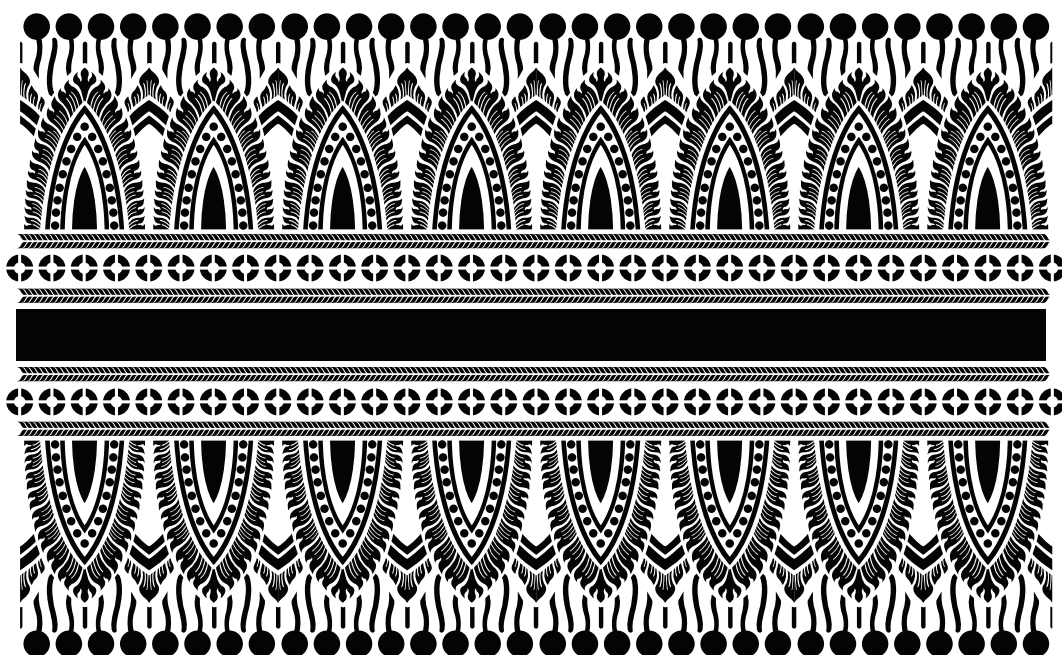
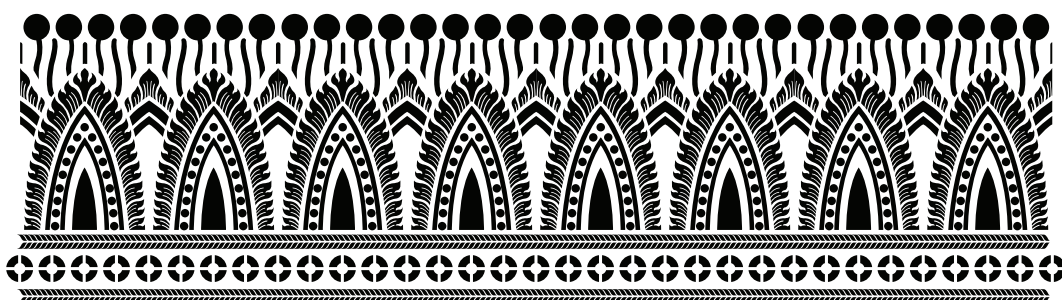
การออกแบบลวดลายบัวโดยผสมผสานกับแบบลวดลายไทยทำให้ได้แบบลวดลายใหม่ที่แปลกตา
แบบลวดลายกลีบดอกบัวนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากลวดลายงานปูนปั้นของช่างชาวเมืองน่าน
โดยพัฒนาผลงานออกแบบแสดงแบบลวดลายไทยผสมผสานกับลวดลายกลีบบัว เหมาะสำหรับ
ใช้เป็นงานลวดลายผ้าและงานอื่น ๆ ทวไป

แบบลวดลายดอกบัวบานนี้ ออกแบบโดยได้พัฒนารูปแบบจากรูปดอกบัวบาน
การออกแบบจัดระเบียบลวดลายของกลีบดอกบัว ที่ให้เรียงซ้อนกันสามชั้น
และจัดระเบียบเกล็ดเรียงเรียงระยะห่างเท่า ๆ กัน ใช้เป็นลวดลายตกแต่ง
ลายประทับ ลายเขียนสี ลายแกะสลัก หรือลายพิมพ์

Samy
๒๕๖๓

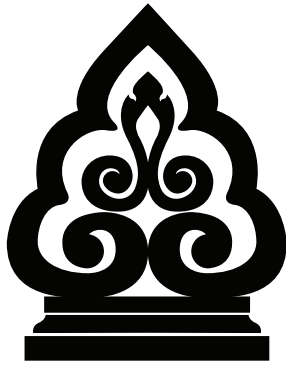

การออกแบบลวดลายบัวโดยผสมผสานกับแบบลวดลายไทยทำให้ได้แบบลวดลายใหม่ที่แปลกตา
แบบลวดลายกลีบดอกบัวนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากลวดลายงานปูนปั้นของวังราชเมืองน่าน
โดยพัฒนาผลงานออกแบบแล้ดงแบบลวดลายไทยผสมผสานกับลวดลายกลีบบัว เหมาะสำหรับ
ใช้ในงานลวดลายทั่วไป

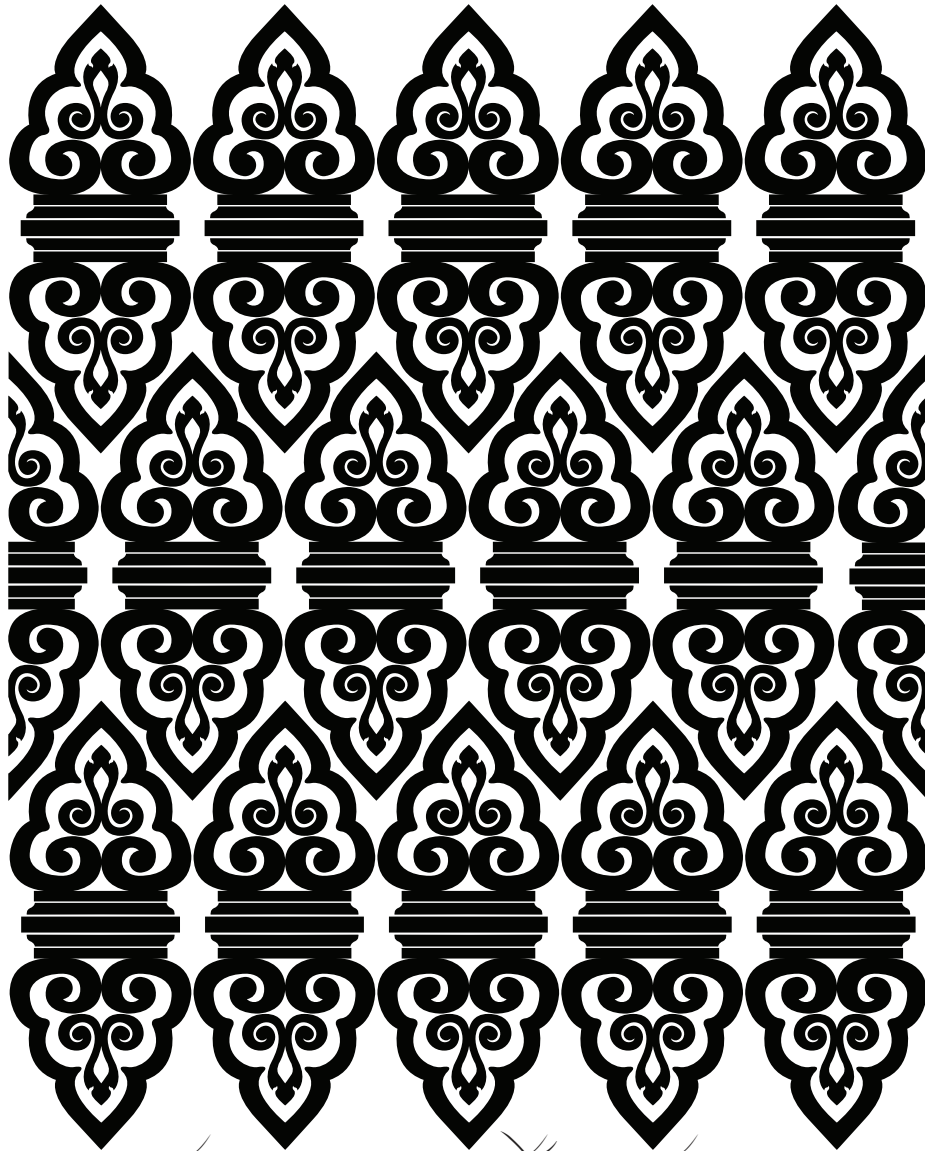

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๒

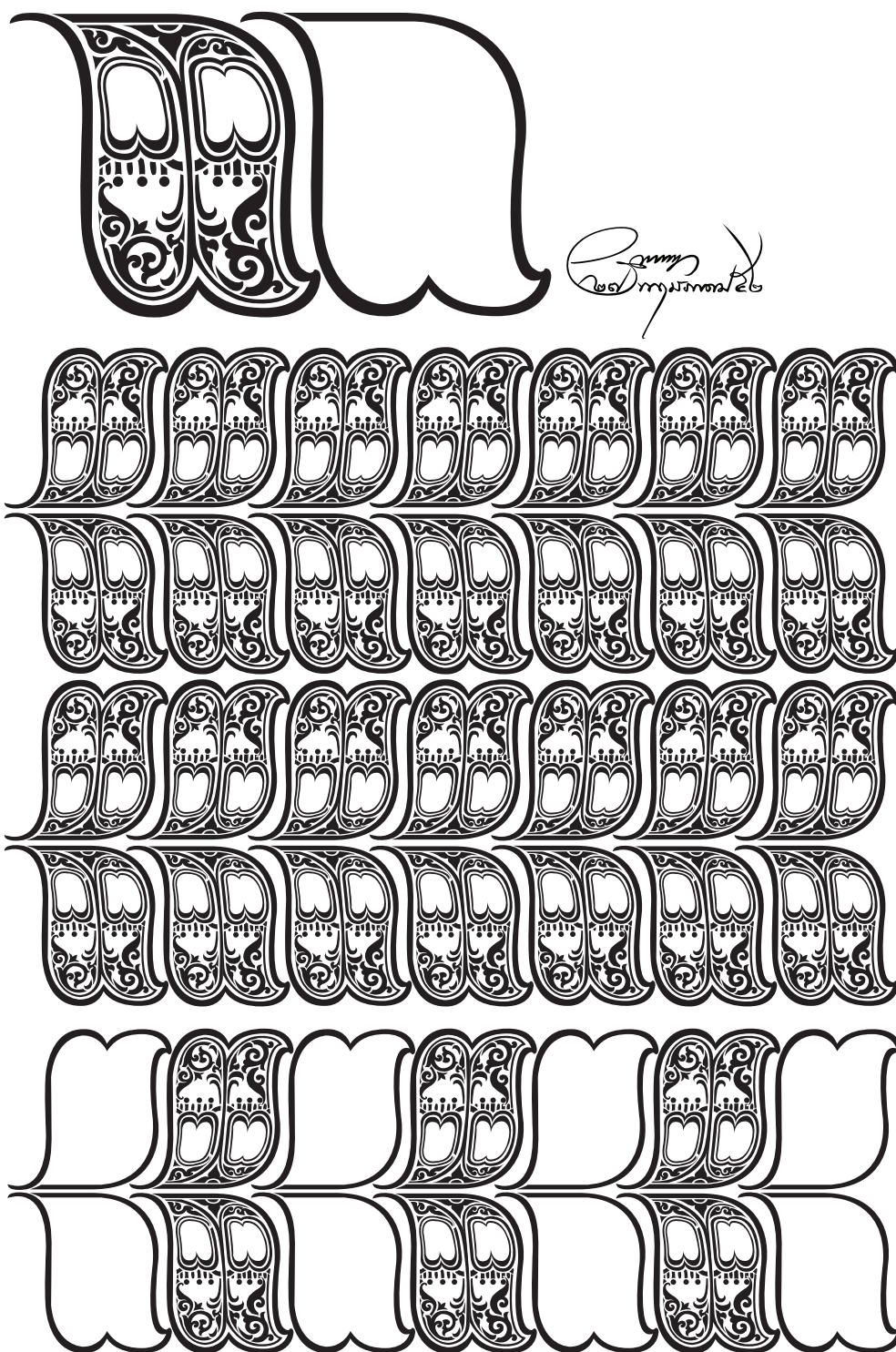
ความประทับใจในงานลวดลายก๊ลิบดอกบัวนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากงานเขียนลวดลาย
ของท่านอาจารย์วิทย์ พิณคนเงิน ครูช่างศิลปกรรมไทย โดยการออกแบบได้ปรับเปลี่ยน
ในส่วนรายละเอียดของลวดลายก๊ลิบบัว ศึกษางานวิจัยลวดลายก๊ลิบดอกบัว ซึ่งเป็นระเบียบลวดลาย
ใช้เป็นลายแบบต่อเนื่อง เหมาะสำหรับงานลวดลายตกแต่งผนัง ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

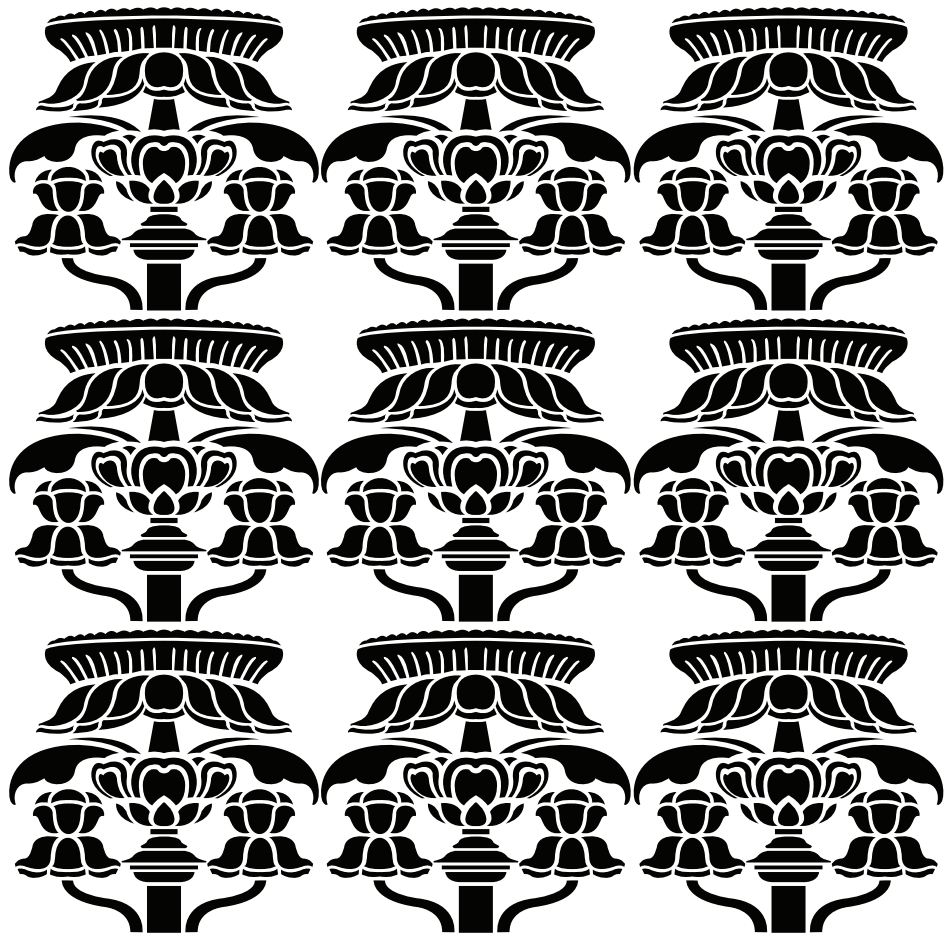
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

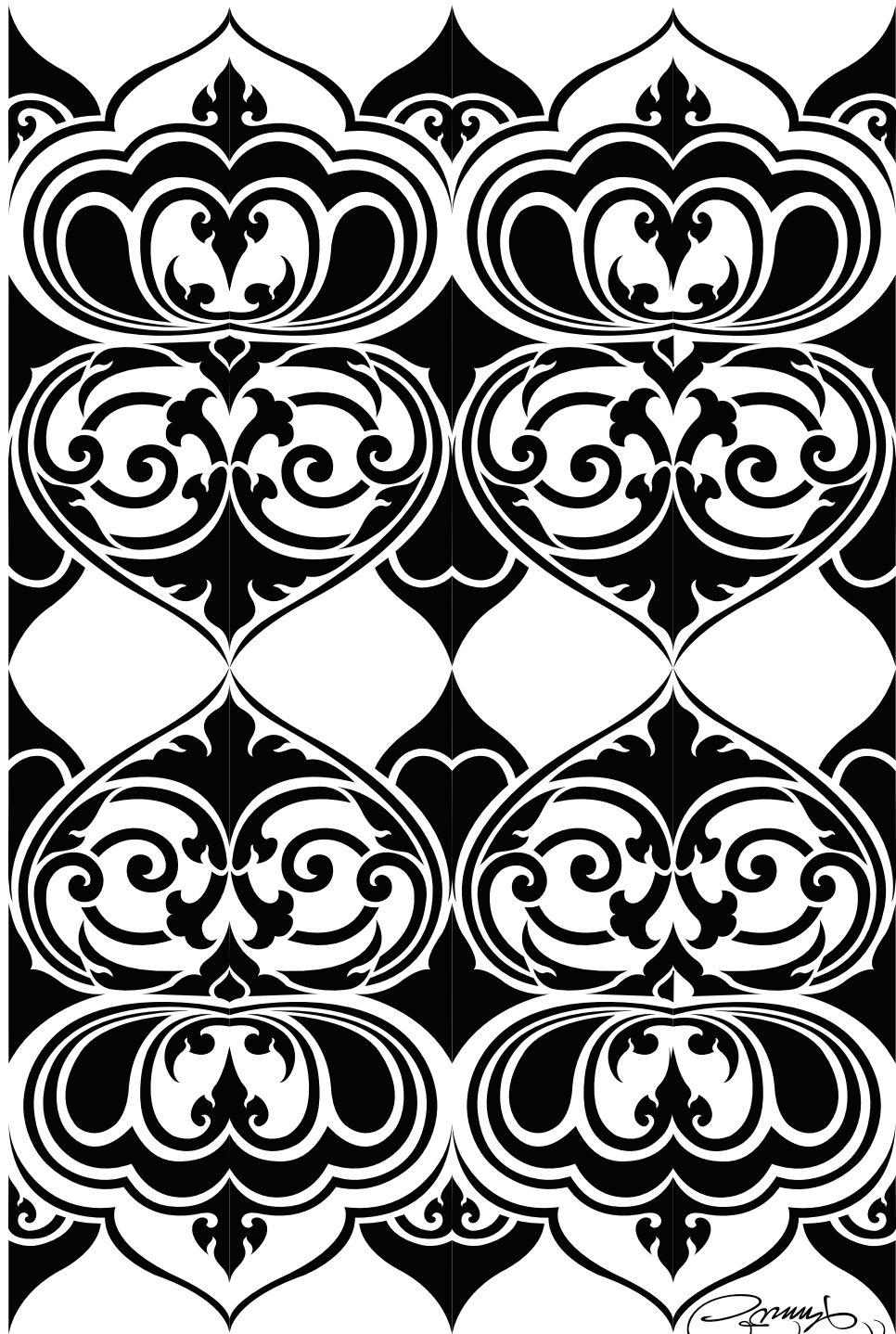
ความประทับใจในงานลวดลายกลีบดอกบัวนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากงานปูนปั้นของ
ช่างชาวน่าน โดยปรับเปลี่ยนจากข้อจำกัดของลวดลายปูนปั้นที่มีรายละเอียดได้น้อย
ให้เป็นลวดลายไทยประกอบลวดลายบัว จิตวางเรียงลวดลายอย่างเป็นระเบียบสลับ
ลวดลาย ใช้เป็นลายแบบต่อเนื่อง เหมาะสำหรับงานลวดลายตกแต่งผนัง
ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

ลวดลายบัวคว่ำบัวหงายนี้ออกแบบโดยไฉ่เนาว์ศิริรูปแบบลวดลายจากตำราลายไทย เพื่อให้แบบอย่างของลวดลายไทยได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ ประกอบกับความประทับใจในลวดลายบนดอกบัวนี้ นำมาออกแบบจิตว่างเรียงสลับอย่างเป็นระเบียบ สลับลวดลาย ไฉ่เป็นลายแบบต่อเนื่อง เหมาะสำหรับงานปูนปั้น งานลวดลาย ตกต่างผนัง ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

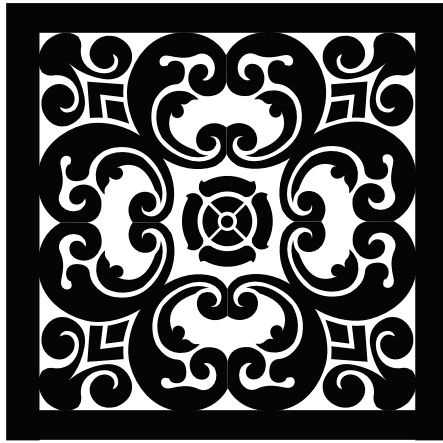

การศึกษาค้นคว้าความงดงามของลวดลายแกะสลักหินแบบนูนสูง ประกอบเรื่องราวในพระพุทธรูปศาสนา
ที่ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง แสดงให้เห็นถึงความอ่อนช้อยในองค์ประกอบของช่างแกะสลักดอกบัว
เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายดอกบัว ใบบัว และก้านบัว ใช้เป็นลวดลายหรือ
ภาพตกแต่งสำหรับงานปักผ้า งานลวดลายตกแต่งผนัง ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

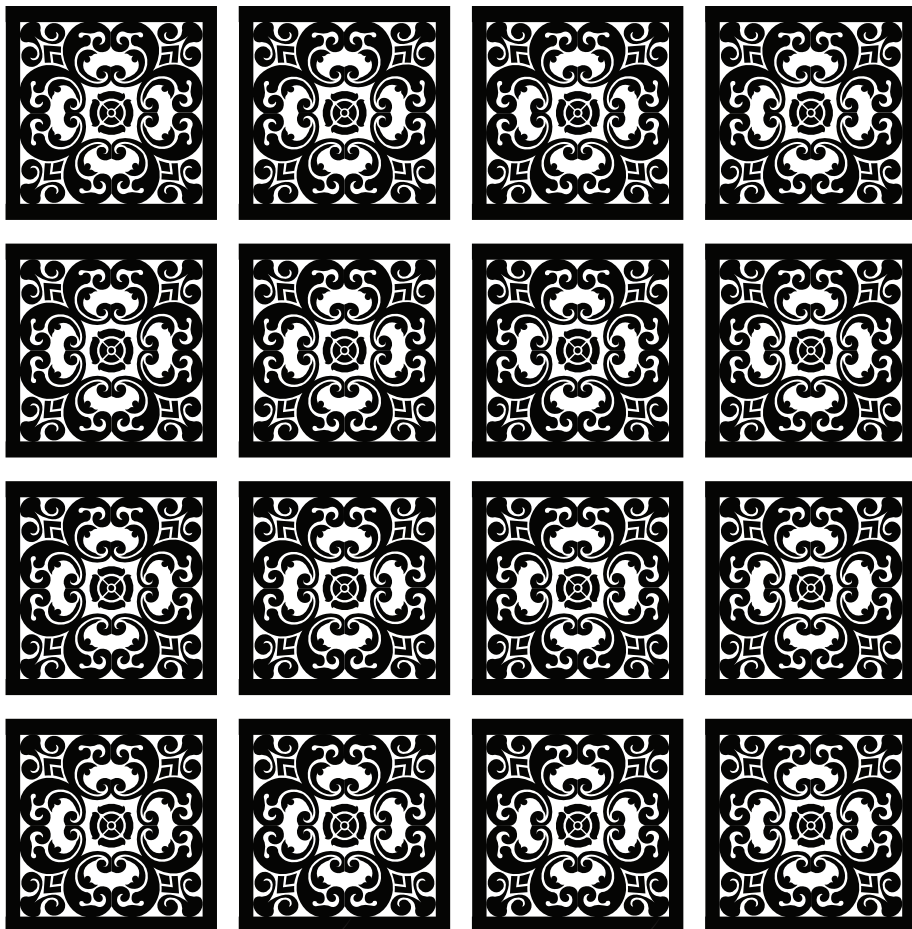

๑๕๓๑ ๕๖

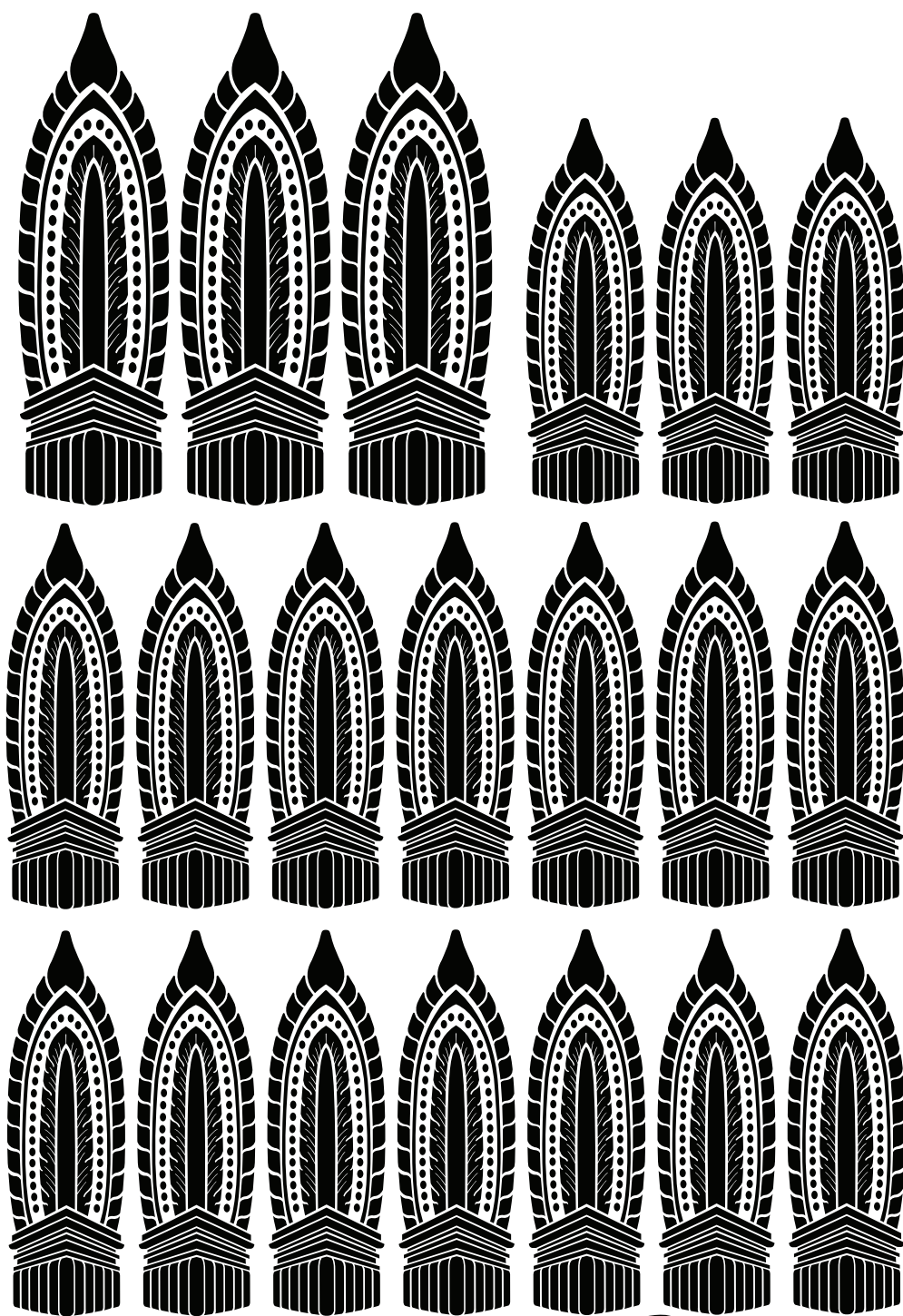
ความงาม ความอ่อนช้อยในองค์ประกอบของดอกบัว ก้านบัว และใบบัว เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายลงในดอกบัว ใบบัว และก้านบัว และเป็นการผนวกแนวคิดสร้างสรรค์ของครูช่างในอดีตที่แสดงแบบอย่างงานลวดลายนี้เป็นลวดลายหรือภาพตกแต่ง สำหรับงานปักผ้า งานลวดลายตกแต่งผนัง ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

สมญา
ศก ๒๕๕๒

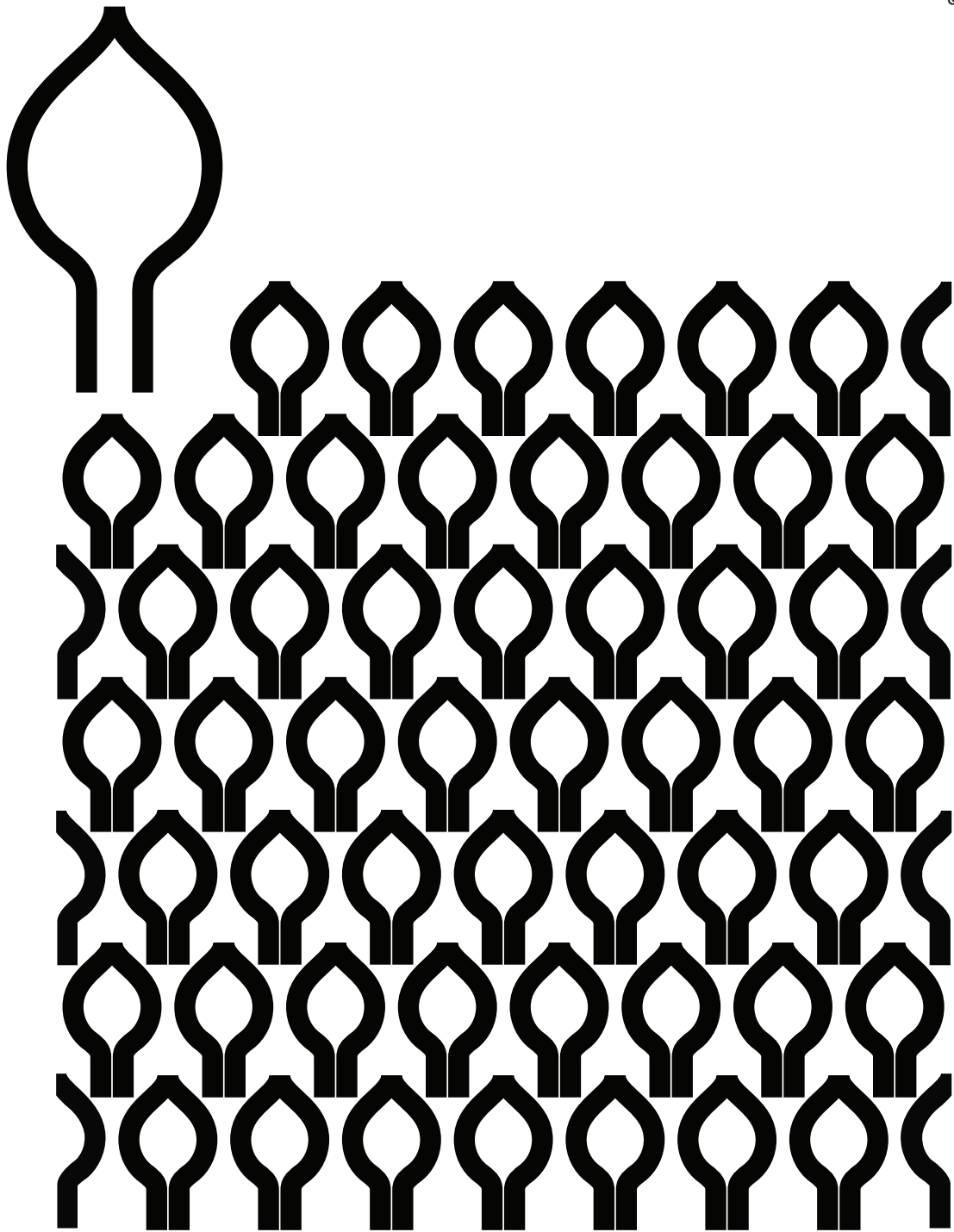
การออกแบบลวดลายโบราณในรูปสี่เหลี่ยม เป็นลักษณะของลายรดน้ำ เพื่อใช้
ประกอบงานลวดลายบนไม้ ความงดงามของลวดลายเน้นความประณีต
ลึบพริ้วและความกลมกลืนกันของเส้นโค้ง โดยได้แรงบันดาลใจจากแนวทาง
การสร้างลวดลายไม้ประกอบงานสถาปัตยกรรมเรือนไทย ของช่างเพชรบุรี
ในการออกแบบลวดลายดอกบัวให้เกิดรูปแบบที่แปลกใหม่

สมญา

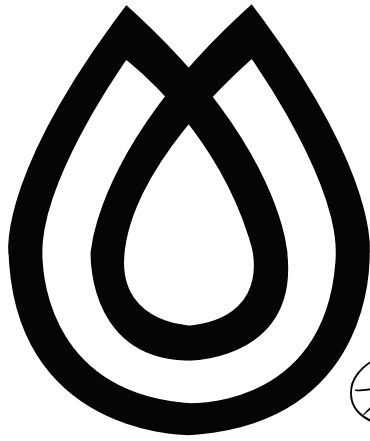
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

การออกแบบลวดลายประกอบบนกลีบดอกบัวนี้ ได้แนวความคิดมาจากผลงานเป็นปูน
ลวดลายประดับกระจากลี้ประกอบงานสถาปัตยกรรมไทย โดยพัฒนารูปแบบลวดลาย
ให้เหมาะสมกับการใช้งานแบบเอนกประสงค์ได้

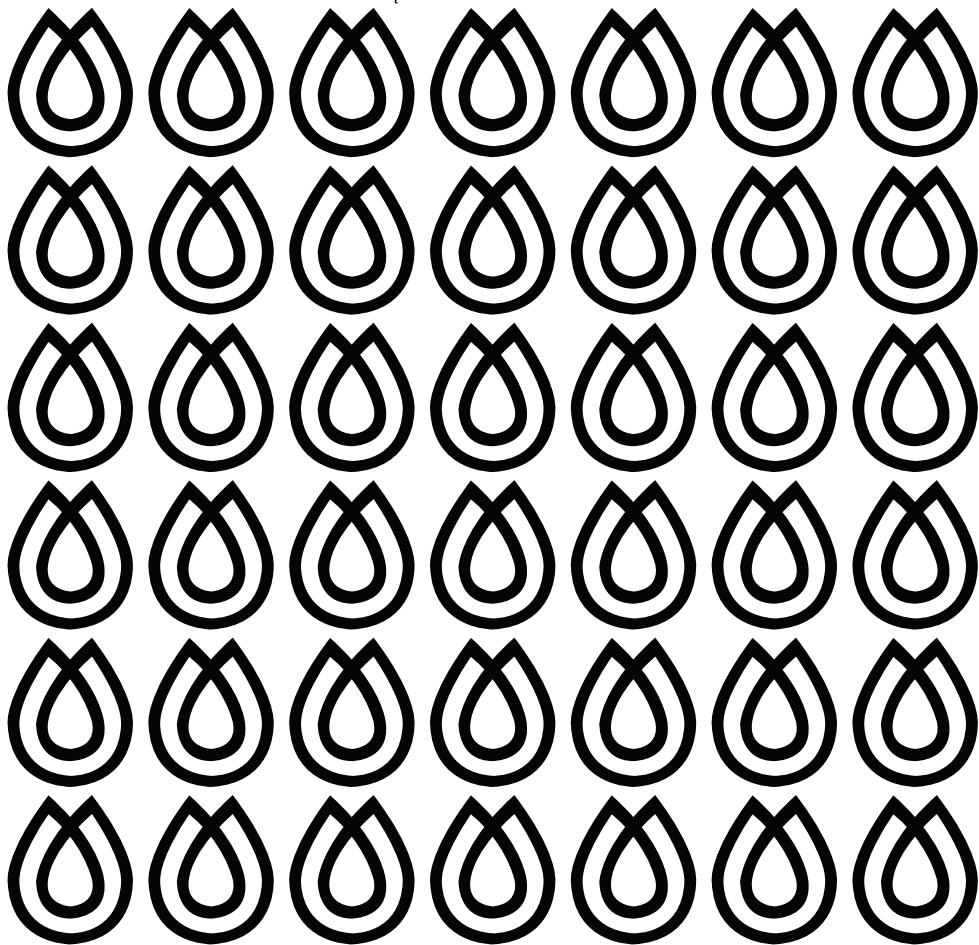

๒๕๖๒ กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๒

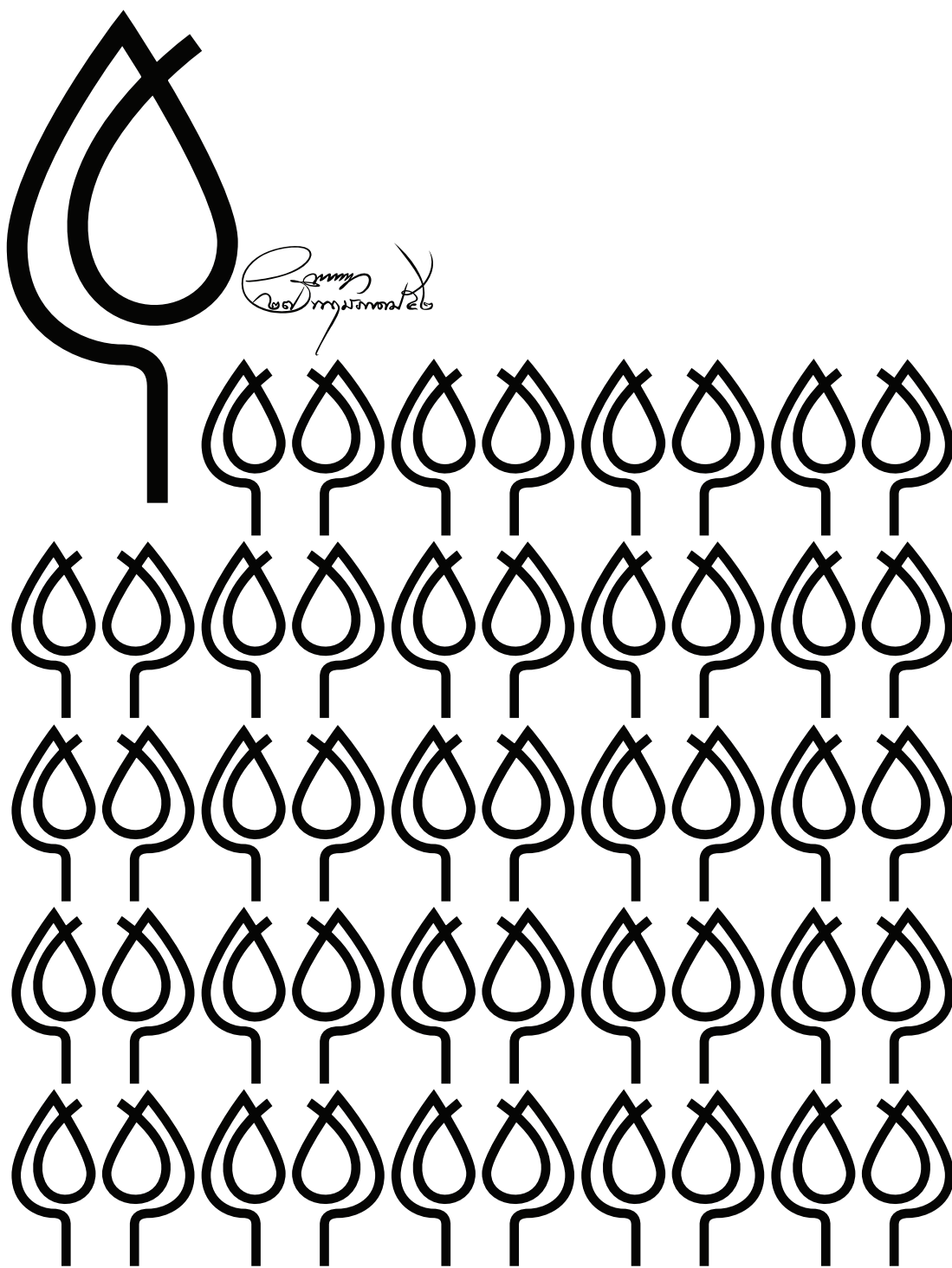
งานออกแบบเครื่องหมายสัญลักษณ์ลวดลายบัว ออกแบบขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจาก
ดอกบัวตูมดัดแปลงรูปในธรรมชาติให้เป็นลวดลายบัวที่มีรายละเอียดน้อย สามารถทำ
ได้ง่าย สำหรับใช้เป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายทางการค้า หรืองานออกแบบร่วมสมัย

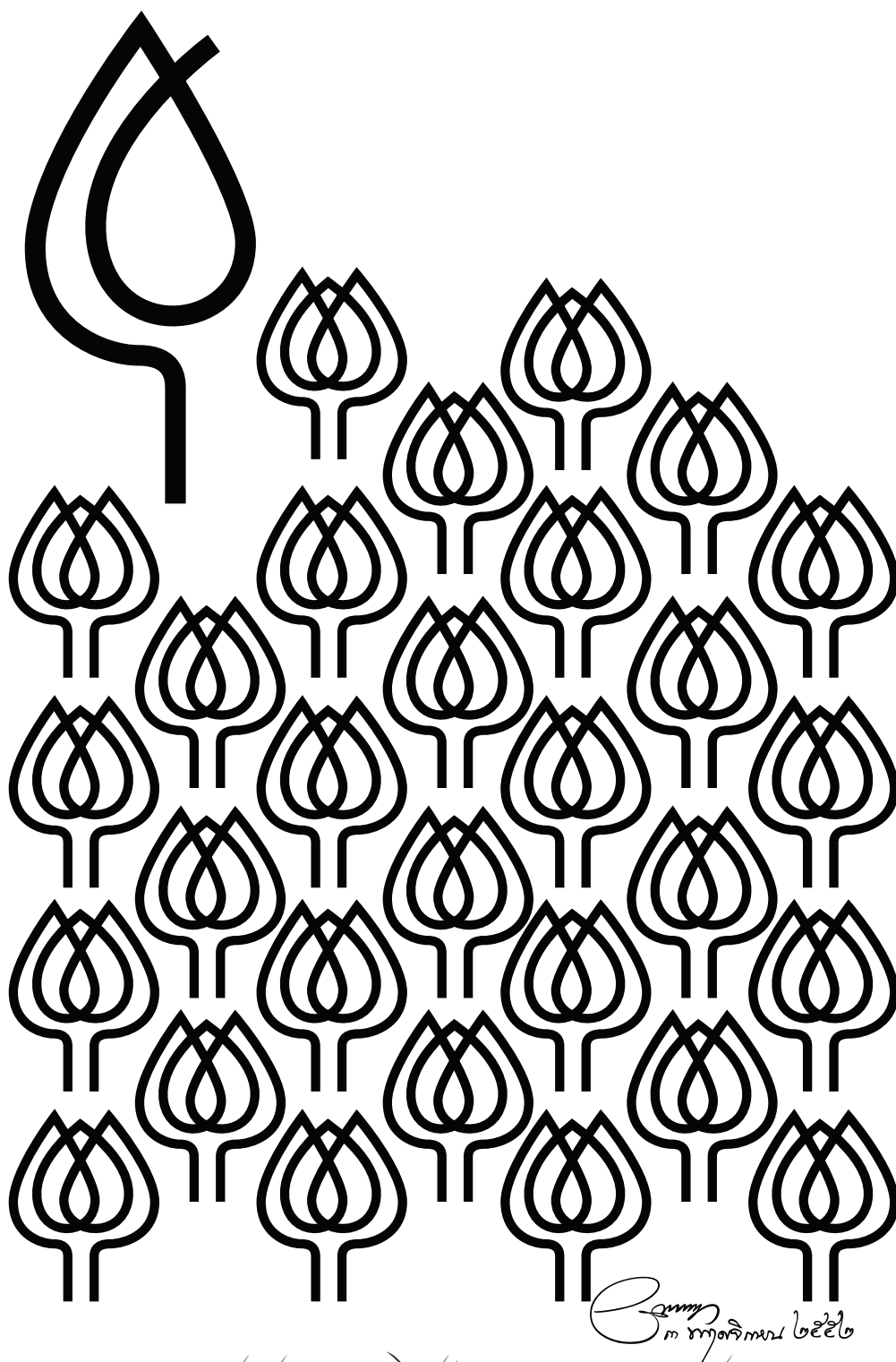
สมชาย งามวิจิตร

ความประทับใจในรูปร่างทรงของดอกบัว ทำให้ได้แรงบันดาลใจในการออกแบบ
 ให้มีความเรียบง่าย โดยเน้นการออกแบบลวดลายให้เป็นแบบอย่างสมัยใหม่ ที่มี
 รายละเอียดน้อย จดจำได้ง่าย ให้เป็นลวดลาย จิตวางเรียงลวดลายอย่างเป็น
 ระเบียบลวดลาย ลายให้เป็นลายแบบต่อเนื่อง เหมาะสำหรับงานลวดลาย
 ตกแต่งผนัง ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

เมื่อสังเกตรูปดอกบัวในธรรมชาติ จะเห็นความเรียงง่ายของรูปร่างและรูปทรงในลักษณะต่าง ๆ จึงเป็นแนวทางการออกแบบลวดลายบัว โดยนำเส้นคดโค้งเป็นรูปร่างดอกบัวไว้สำหรับเป็นสัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายสัญลักษณ์ทางธุรกิจได้

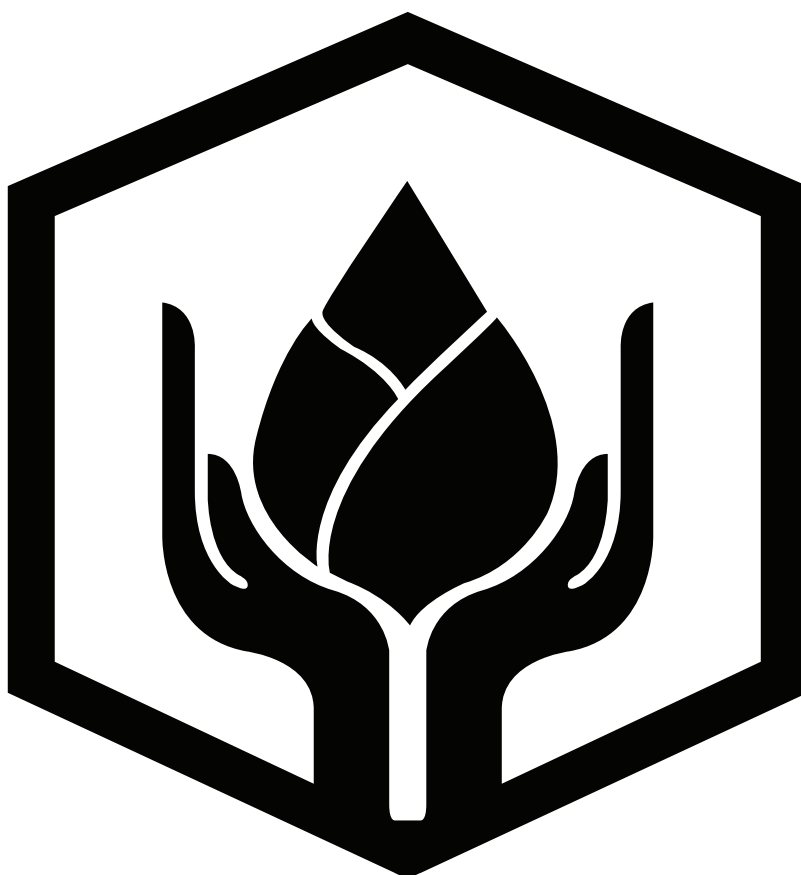

งานออกแบบสัญลักษณ์ลวดลายบัวนี้ ได้แนวความคิดมาจากลักษณะของดอกบัว
ที่กำลังจะบาน โดยออกแบบเน้นความสัมพันธ์ของเส้นโค้ง ให้มีความเรียบง่าย
เพื่อให้สามารถจดจำได้ง่าย และจัดเรียงอย่างทิ้งอิสระ เมื่อพิจารณาจากต้นแบบ
ลวดลายจะเห็นลักษณะของดอกบัวตูม แต่หากก็อปปีลาย และพลิกกลับด้าน
แล้วนำมาต่อกันจะได้รูปลวดลายบัวแรกแย้มดังตัวอย่าง

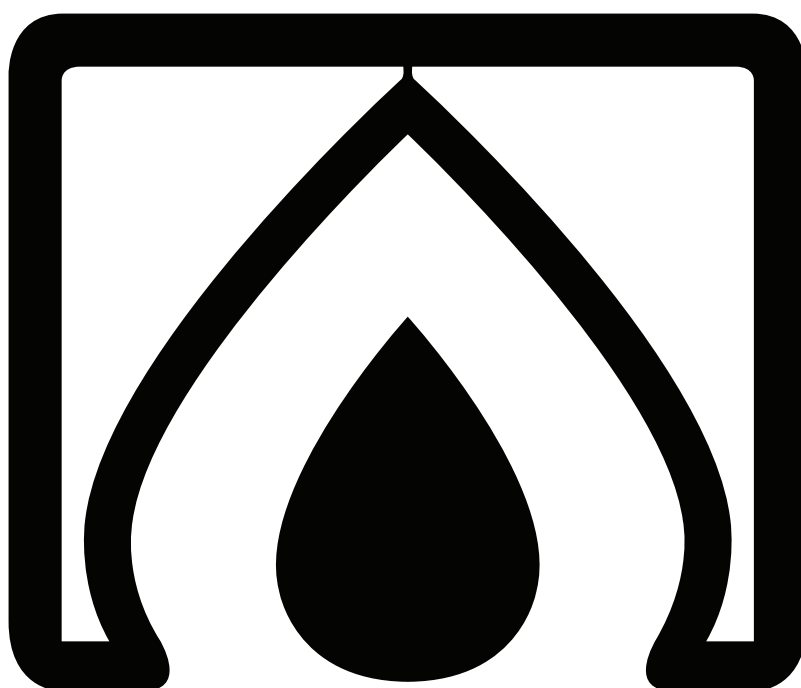

สมชาย งามวิจิตร

งานออกแบบลวดลายบัวน้อออกแบบขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์
คุณภาพมาตรฐานจังหวัดปทุมธานี โดยมีรูปเป็นเลขหนึ่งในรูปดอกบัว อันเป็น
สัญลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานีได้แนวความคิดมาจากลักษณะของดอกบัวตูม ไม่เน้น
รายละเอียดในตัวลาย

การออกแบบเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ทางการค้า หรือสัญลักษณ์ขององค์กร
โดยได้ใช้รูปร่างของดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบ

ภาพที่ ๕๕

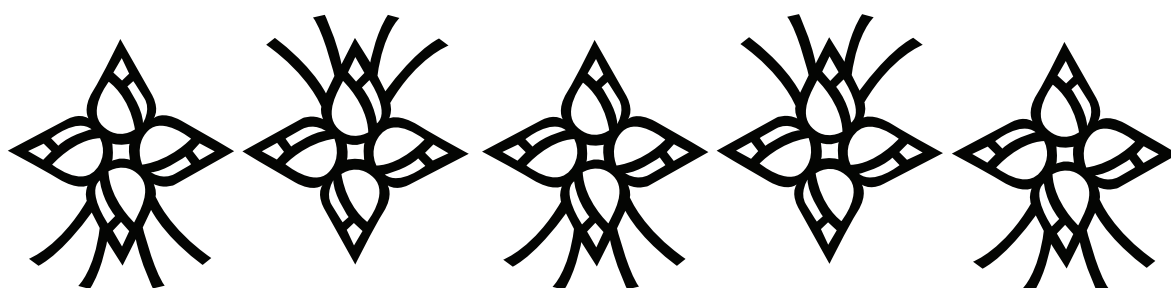
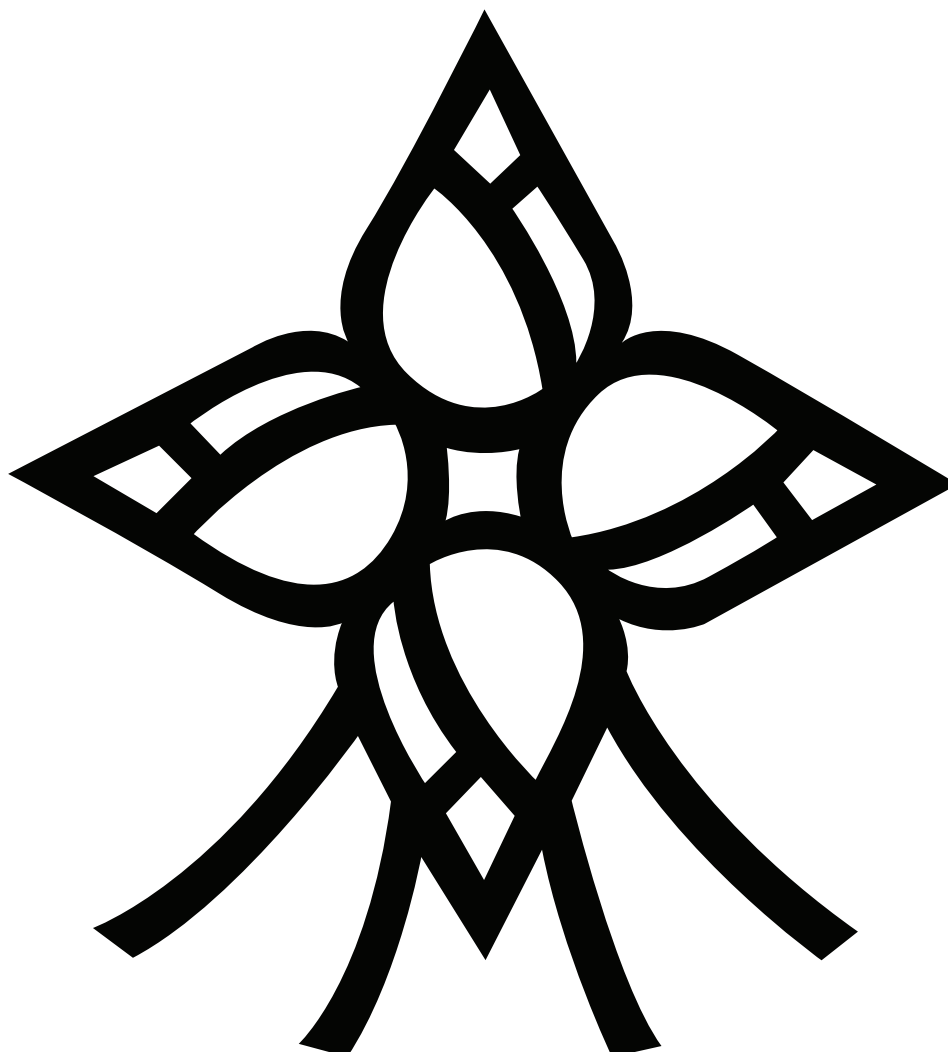

การออกแบบเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ทางการค้า หรือสัญลักษณ์ขององค์กร
ใช้รูปร่างของดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบ
การออกแบบไม่เน้นรายละเอียดของดอกบัว และมีลายเส้นประกอบตกแต่ง

ภาพที่ ๕๖

การออกแบบลวดลายบัว ที่นำไปประยุกต์ใช้กับประเภทของงานอุตสาหกรรม
ได้แก่ การออกแบบสัญลักษณ์ เครื่องหมายการค้า หรือลวดลายตกแต่งอื่น ๆ
โดยให้รูปร่างของดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบ

การออกแบบลวดลายซ้ำให้มีรูปแบบสมัยใหม่ เพื่อประยุกต์ใช้กับงานออกแบบอื่น ๆ
 เช่น ลวดลายผ้า ลวดลายพิมพ์ หรือลวดลายตกแต่ง โดยมีแรงบันดาลใจในการออกแบบ
 จากรูปร่างของดอกบัวตูมเล็ก ๆ จัดวางให้เป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความเป็นหน่วยเดียวกัน

แบบลวดลายวัตถุตกแต่งประกอบบนผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา
ใช้ความประทับใจจากรูปดอกบัวและใบขี้นมาออกแบบ โดยเน้นความเรียบง่ายของลวดลาย

Samy
๒๕๖๓

การเขียนรูปแนวจิตรกรรมไทยโดยแสดงรูปมือถือดอกบัว และมีรูปใบบัวประกอบ
ใช้เป็นลวดลายสำหรับงานเขียนสี งานปัก ลวดลายประกอบงานศิลปกรรมไทย
ลวดลายบนงานเซรามิกส์ หรืองานแกะสลักไม้

Pum
๒๕๕๓

Pum
๒๕๕๓

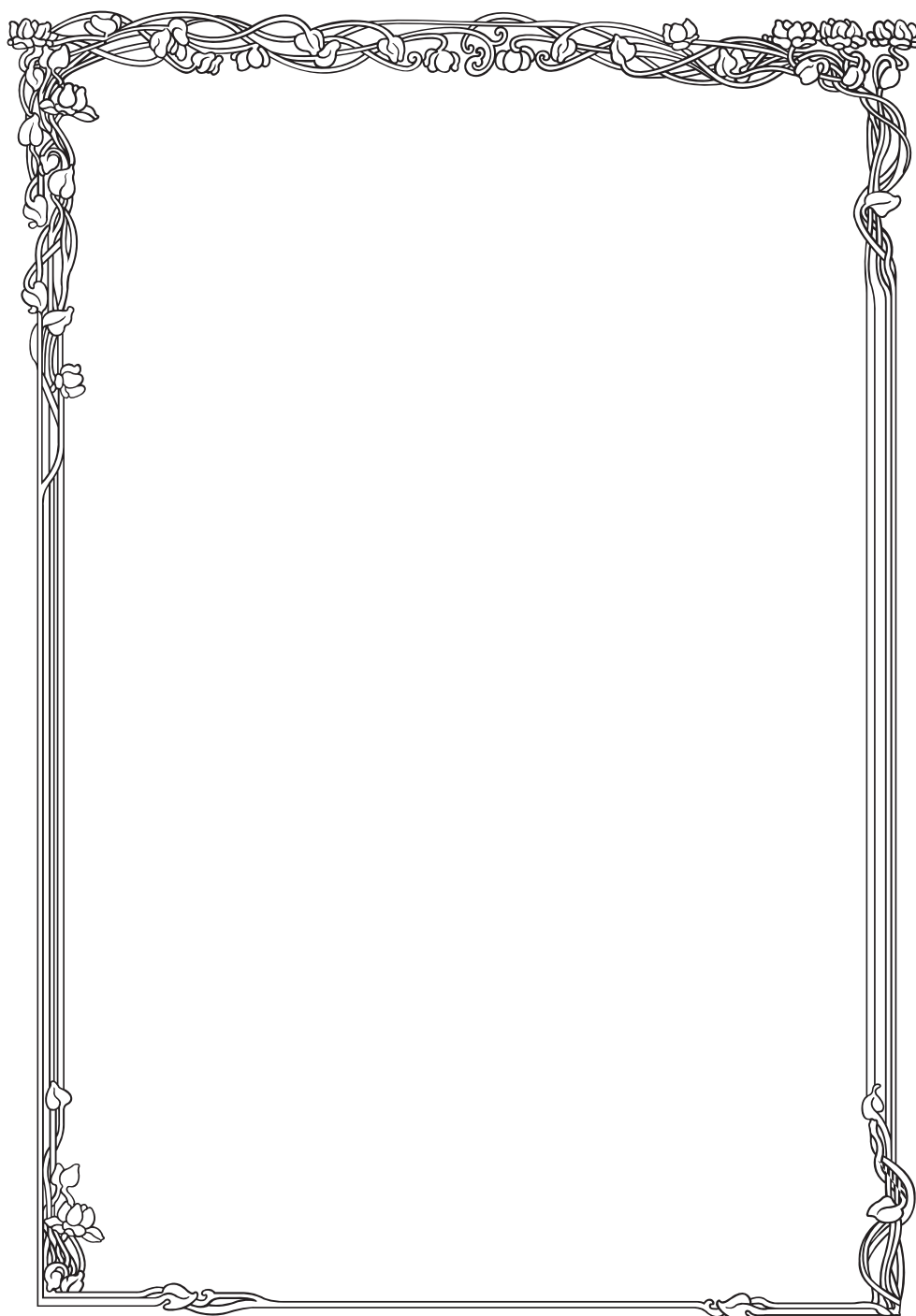
การเขียนรูปแนวจิตรกรรมไทยโดยแลคกรูปมือคือดอกบัว และมีรูปใบบัวประกอบ
ให้เป็นลวดลายสำหรับงานเขียนสี งานปัก ลวดลายประกอบงานศิลปกรรมไทย
ลวดลายบนงานเซรามิกส์ หรืองานแกะสลักไม้

การเขียนรูปแบบจิตรกรรมไทยโดยแสดงรูปมือถือดอกบัว และมีรูปใบบัวประกอบ
ใช้เป็นลวดลายสำหรับงานเขียนสี งานปัก ลวดลายประกอบงานศิลปกรรมไทย
ลวดลายบนงานเซรามิกส์ หรืองานแกะสลักไม้

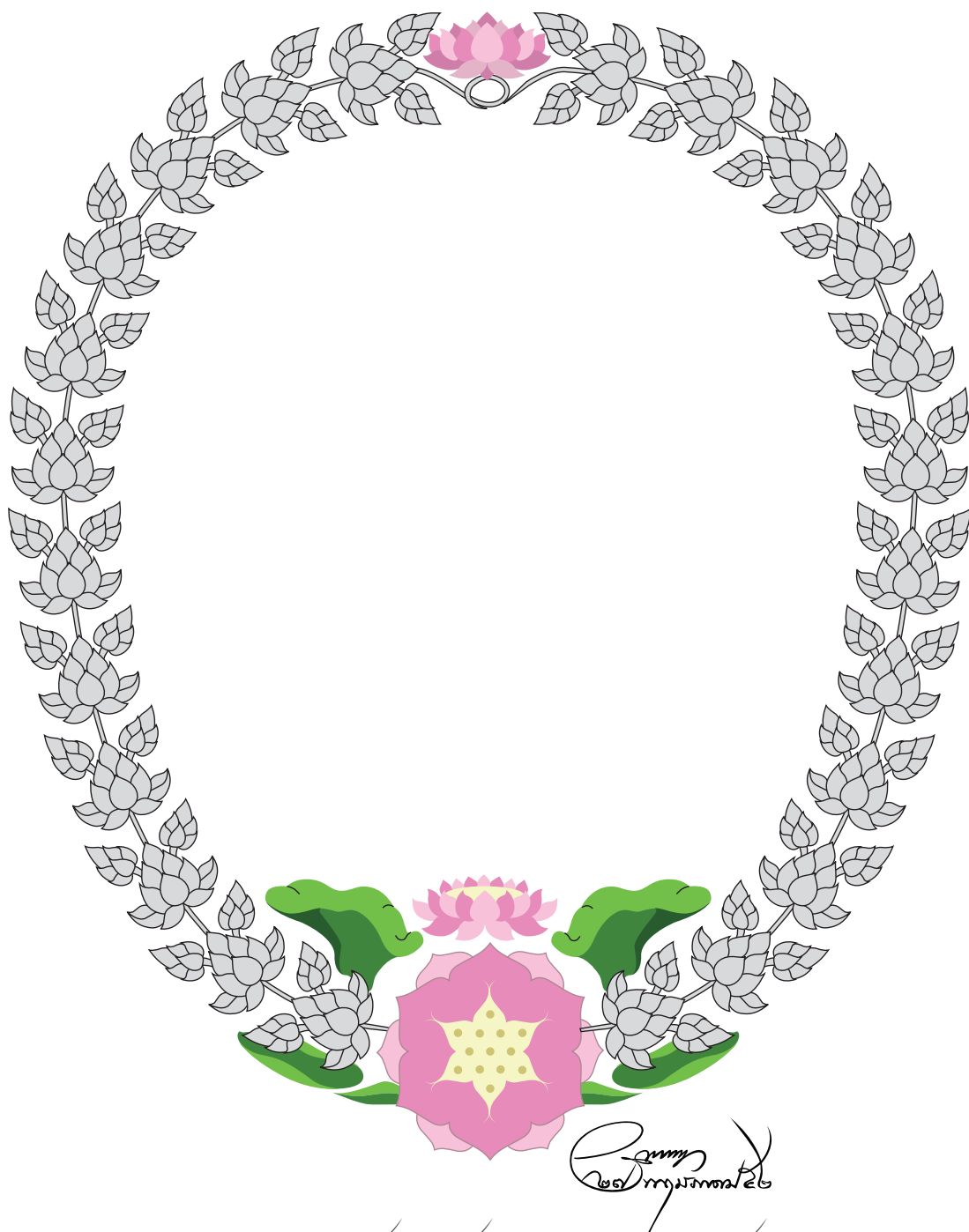
สมญา
๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒

Samy
๓ กรกฎาคม ๒๕๕๖

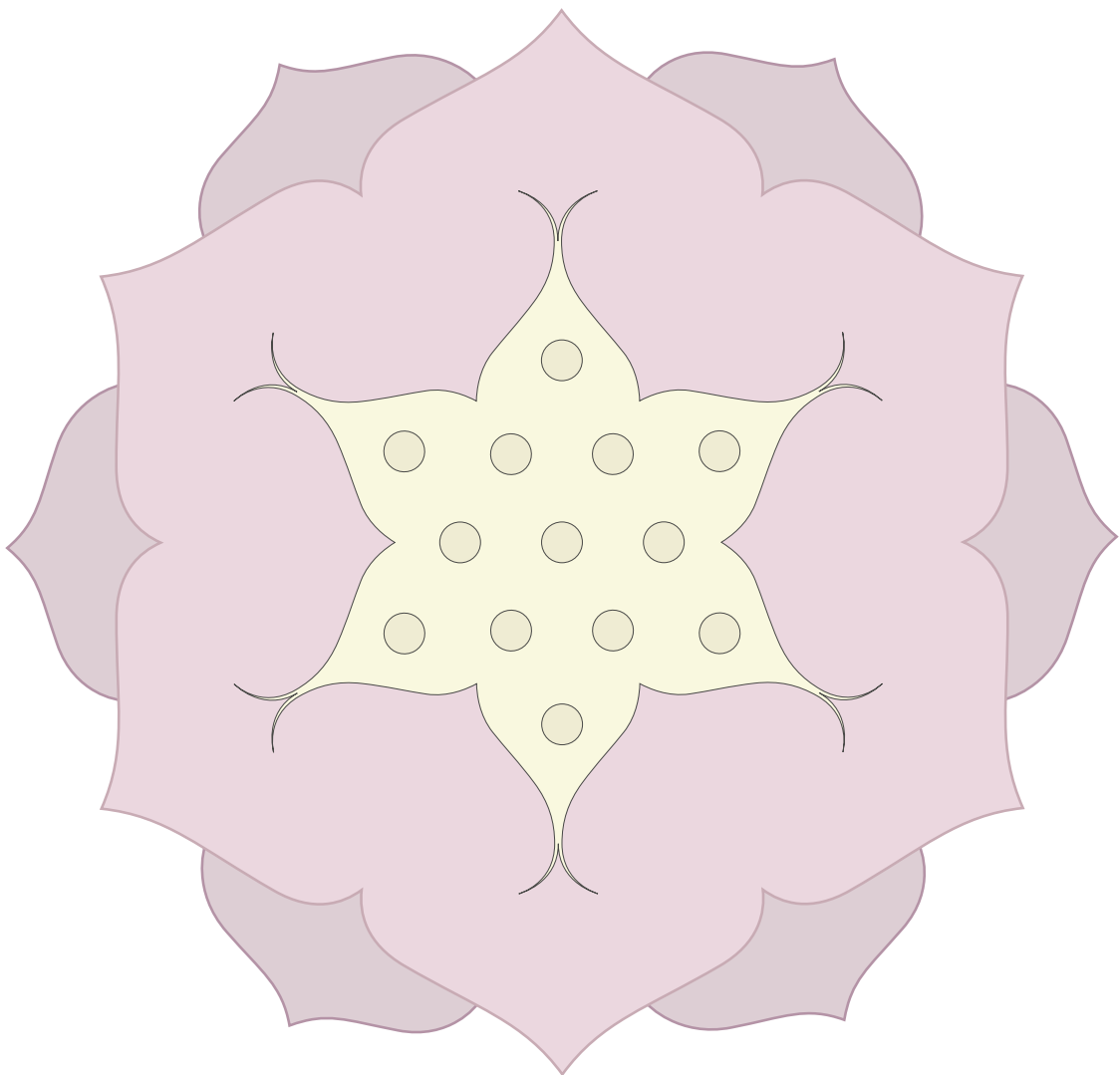
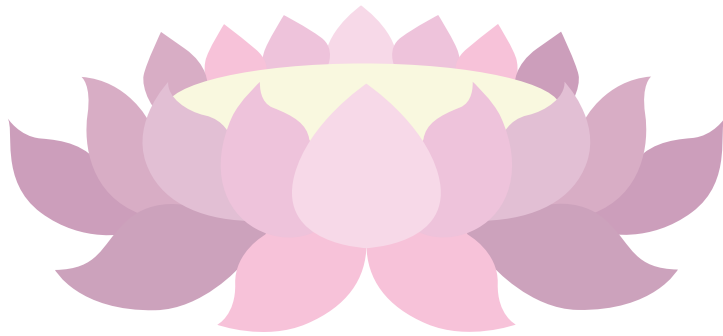
การออกแบบลวดลายดอกบัวนำมาจัดวางในรูปแบบสี่เหลี่ยม และจัดวางทิศทางของรูป
ดอกบัวในทิศทางใหม่ ทำให้เกิดลวดลายใหม่ เขียนเป็นแบบลายเส้นและสามารถ
ใส่สีในลวดลายได้เป็นแบบลวดลายขอบที่น่าสนใจ

ภาพที่ ๑๐๔

การออกแบบลวดลายดอกบัวนำมาจัดวางในรูปวงรี และจัดวางลวดลายของดอกบัว
ในทิศทางใหม่ทำให้เกิดลวดลายใหม่ เป็นการออกแบบลวดลายประกอบบนตาลปัตร

ภาพที่ ๑๐๕

การออกแบบลวดลายดอกบัวในรูปวงกลม แลคองแบบค้ำถั่งและค้ำข้าง เขียนลี
ทำให้เกิดรูปแบบลวดลายใหม่ สามารถใช้เป็นแบบลวดลายต่อเนื่องทั้งด้านได้

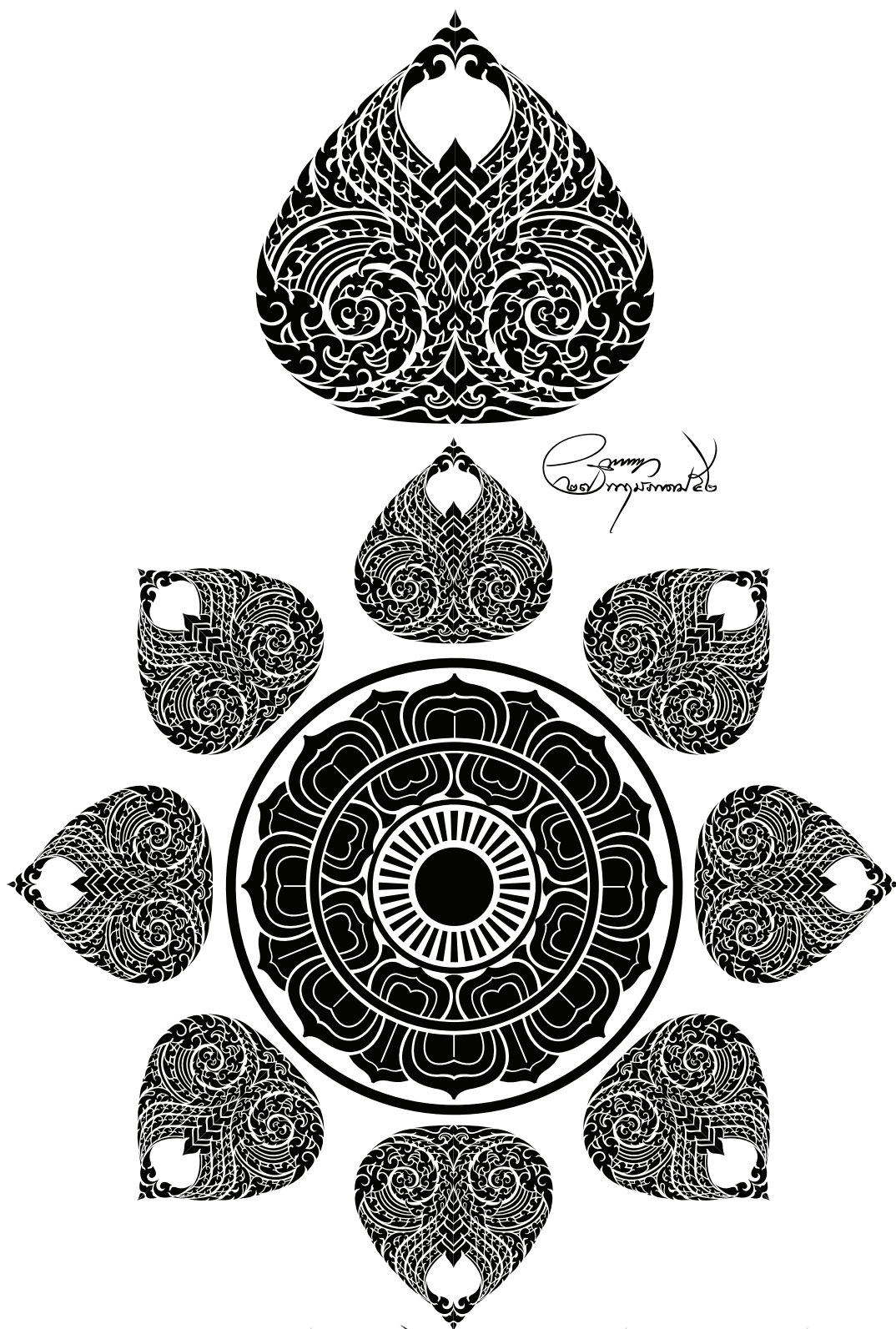

รูปดอกบัวในธรรมชาติที่กำลังจะบานหรือบานยังไม่เต็มที่ มีความสวยงาม
และน่าสนใจ รูปนี้เขียนให้เป็นลวดลายแบบกลีบค่าของลิ คือ เส้นขาว
และเขียนระบายสีพื้นเป็นสีดำจะเห็นความแตกต่างอีกแบบหนึ่ง แบบลวดลาย
พยายามเขียนรายละเอียดแบบเหมือนจริงเน้นแบบรูปธรรมให้มาก ใช้ในงานเขียน
ลวดลายเขียนลิ ในงานจิตรกรรมไทย ลวดลายพิมพ์ และลายปักผ้า

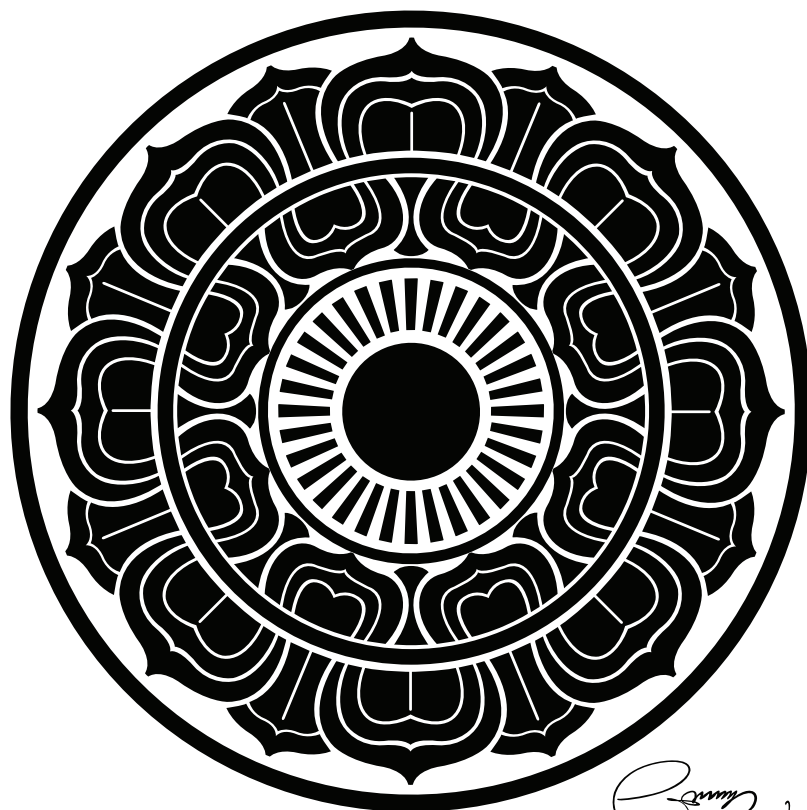
สมญา ๒๕๕๒

รูปดอกบัวที่ฉ่ำหรือค้ำแต่เปลี่ยนในธรรมชาติ จะเห็นความงดงามอีกรูปแบบหนึ่ง
โดยเฉพาะรูปดอกบัวที่กำลังจะบานจะเห็นแต่กลีบดอกบัว ไม่เห็นเกสรภายใน
การออกแบบลวดลายบัวโดยล้อความเป็นธรรมชาติ ที่มีรูปร่างภายนอกอย่าง
เป็นอิสระ ทำให้ดูสบายตา การจัดให้รูปวงกลมล้อมรอบเป็นการออกแบบ
ลวดลายเพื่อเน้นอารมณ์ของลวดลายแบบเป็นระเบียบเช่นนี้ สามารถนำแบบ
ลวดลายไปใช้ได้อย่างเอนกประสงค์

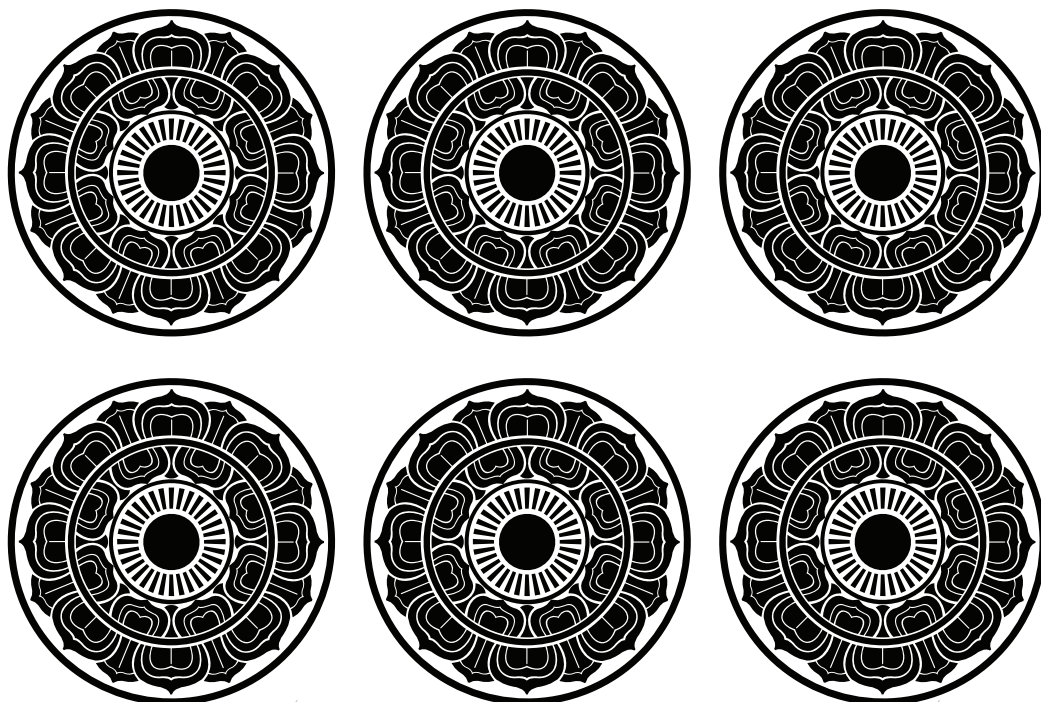

แบบลวดลายดอกบัว ออกแบบโดยได้ผสมผสานกันระหว่างลายดอกบัวบาน
และดอกบัวตูมนำมาจัดวางในรูปวงกลม และจัดระเบียบเกสรเรียงเรียงระยะห่าง
เท่า ๆ กัน ให้ออกเป็นลวดลายตกแต่ง ลายประดับ ลายเขียนสี ลายแกะสลัก
หรือลายพิมพ์

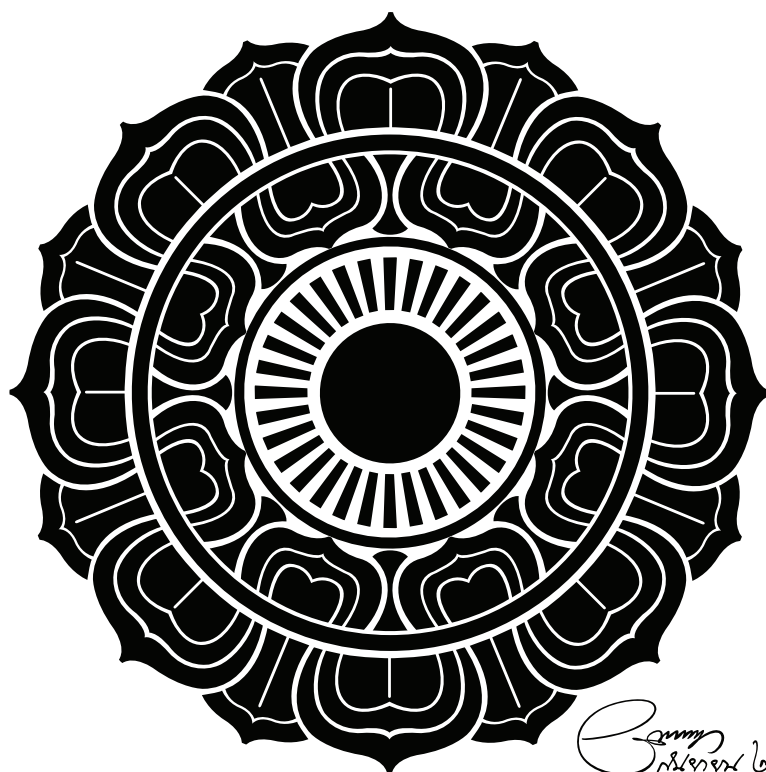
ภาพที่ ๑๐๕

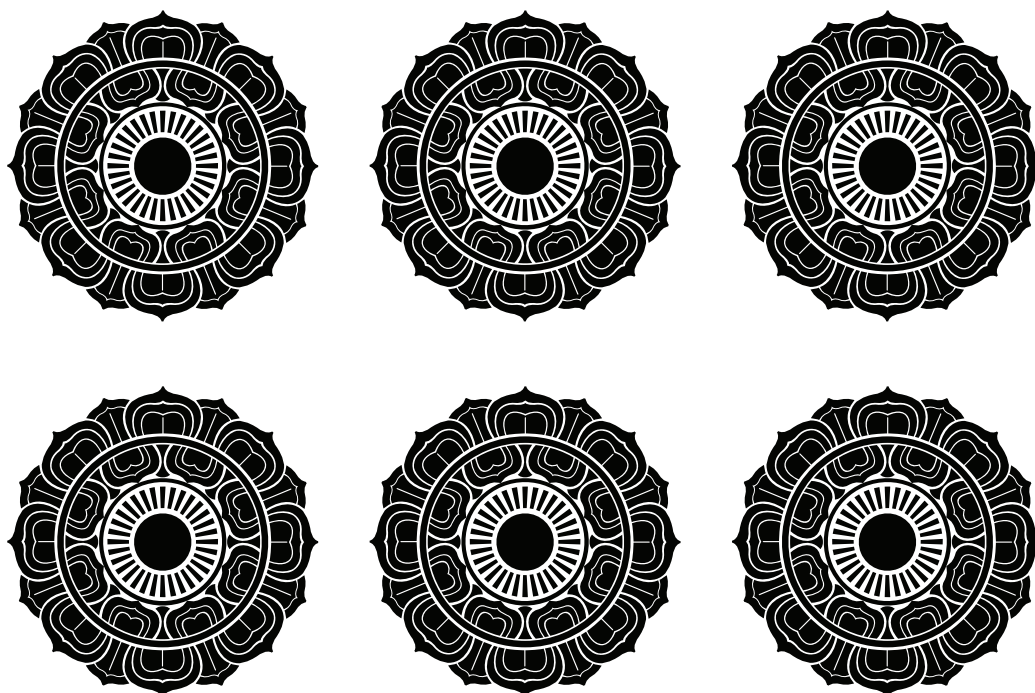
Samy
กมลางค์ ๒๕๕๖

ลวดลายดอกบัวบานแสดงแบบด้านฝั่ง ออกแบบเป็นลายประดิษฐ์ดอกบัวบาน กกลีบ
โดยได้แนวทางรูปแบบกกลีบบัวจากลวดลายบัวในเอกสารตำราลายไทยของบรมครู นำมา
ออกแบบจัดวางให้อยู่ในรูปของวงกลม แสดงให้เห็นกกลีบดอกที่บานเต็มที่ และกกลีบดอก
ที่กำลังจะบาน และฝักดอกบัวที่อยู่ส่วนในสุดของตัวลาย

Samy
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

การออกแบบลวดลายขั้วบานแสดงให้เห็นด้านละ ออกแบบให้ตัวลวดลายอยู่ในวงกลม
และมีรูปคอบเพลิงแผ่รัศมีแสงสว่างอยู่ตรงกลางของลวดลาย แบบลายนี้ลดเส้นขอบรอบ
นอกวงกลมที่ล้อมรอบกลีบดอกบัวออก ทำให้ดูสบายตาเพิ่มขึ้น

สมญา
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

การออกแบบลวดลายบัวบานแสดงให้เห็นด้านสง โดยออกแบบให้ตัวลวดลายอยู่ในวงกลม
นำแบบลวดลายนี้มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ทางการศึกษา โดยออกแบบรูป
คบเพลิงแล้วมีแสงสว่างอยู่ตรงกลางของลวดลาย

ภาพที่ ๑๑๒

สมญา
กษัตริย์ ๒๕๕๒

การออกแบบลวดลายบัวบานแสดงให้เห็นด้านฝั่ง ออกแบบให้ตัวลวดลายอยู่ในวงกลม
และมีรูปขอบเพลิงแผ่รัศมีแสงสว่างอยู่ตรงกลางของลวดลาย แบบลายนี้ลวดลายดอกบัว
ที่ซ้อนกันนอก ทำให้ดูสบายตาเพิ่มขึ้น

ภาพที่ ๑๑๓

สมญา ๒๕๕๓

การออกแบบลวดลายบัวบานแสดงให้เห็นค่านิยม ออกแบบให้ตัวลวดลายอยู่ในวงกลม และมีรูปขอบเพลิงแฉกรัศมีแสงสว่างอยู่ตรงกลางของลวดลาย แบบลายนี้ตัดกลับดอกบัว ที่ซ้อนกันนอก ทำให้ดูสวยงามตาเพิ่มขึ้น

สมญา
กมล ๒๕๕๒

การออกแบบลวดลายบัวบานแสดงให้เห็นด้านถึง ออกแบบให้ตัวลวดลายอยู่ในวงกลม
และมีรูปคบเพลิงแผ่รัศมีแสงสว่างอยู่ตรงกลางของลวดลาย แบบลายนี้ดัดแปลงขอบรอบ
นอกวงกลมที่ล้อมรอบกลับคอกบัวออก ทำให้ดูสบายตาเพิ่มขึ้น

งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัว
เป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบงานประติมากรรมสัญลักษณ์

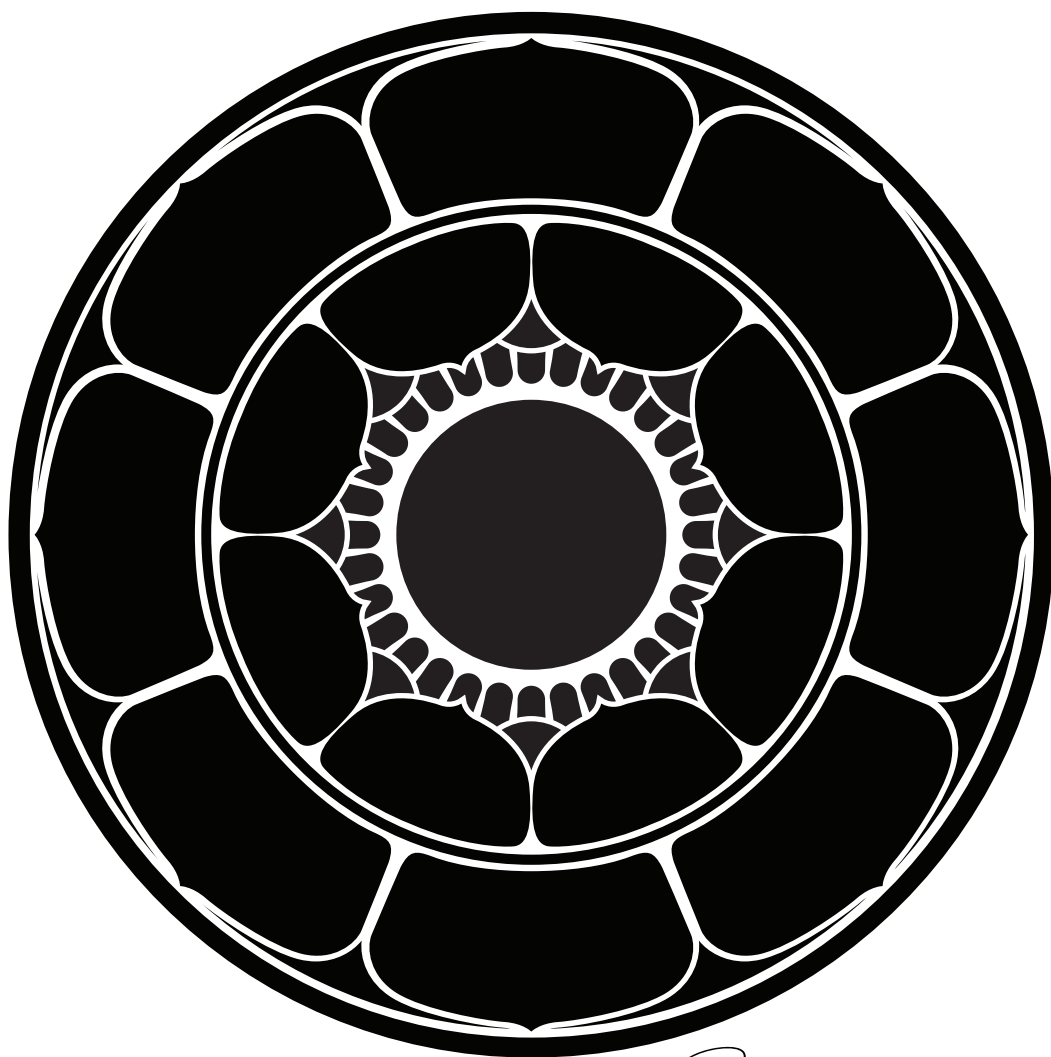
Bann's

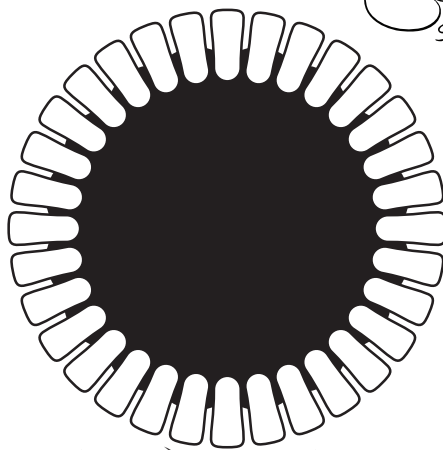
แบบลวดลายขวยาน ได้ต้นแบบความคิดในการออกแบบเครื่องหมายสัญลักษณ์
ถ่ายทอดรูปแบบลวดลายเป็น ๒ ลักษณะ ด้วยการใช้เทคนิคการเขียนด้วยเครื่อง
และการเขียนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

การออกแบบลวดลายบัวบานแสดงให้เห็นความสง่างาม โดยออกแบบให้ตัวลวดลายอยู่ในวงกลม
แบบลายนี้จะมีลวดลายละเอียดที่แตกต่างจากแบบอื่น โดยศึกษาลักษณะรายละเอียดของ
ดอกบัวแต่ละชนิด ประกอบกับความประณีตในแบบลายปูนปั้นประดับกระเบื้องของช่าง
ปั้นไทย จึงนำมาประยุกต์ให้เป็นแบบลวดลายชิ้นใหม่

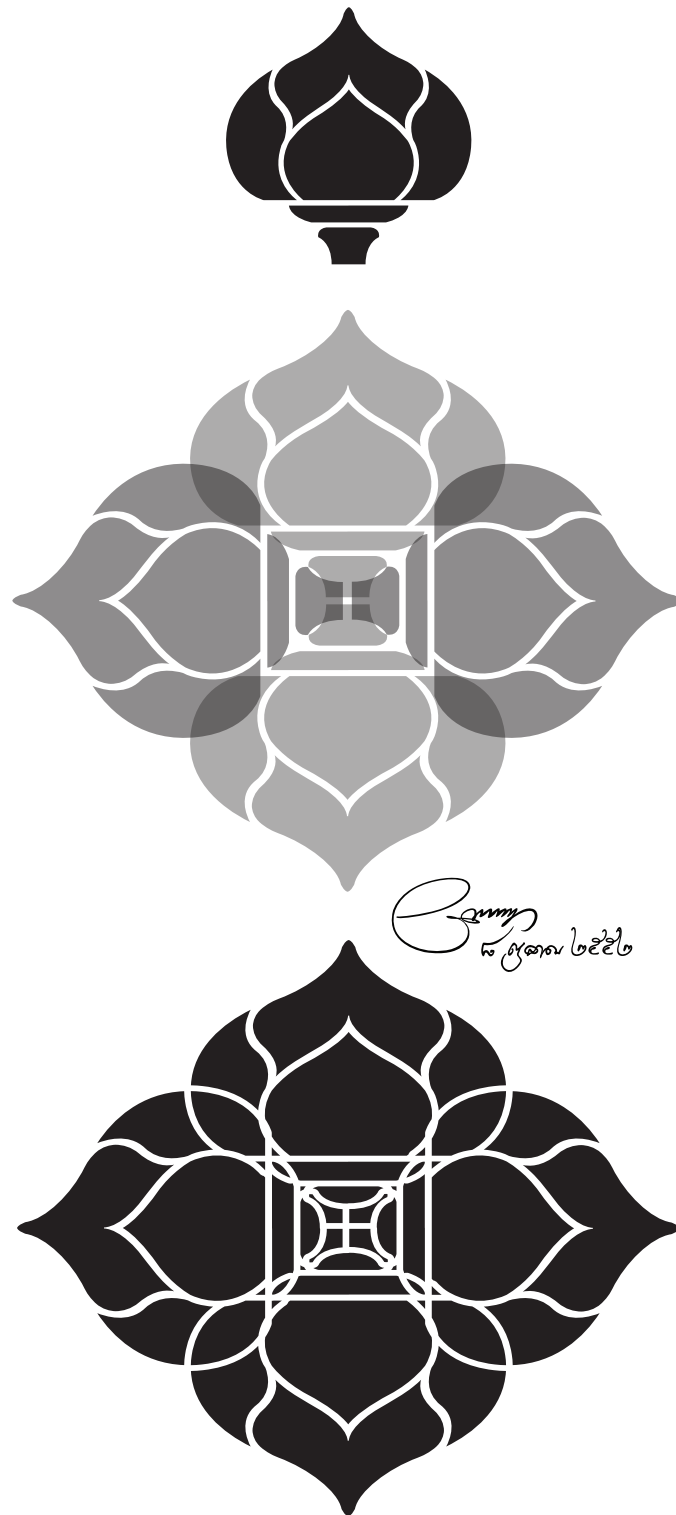

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

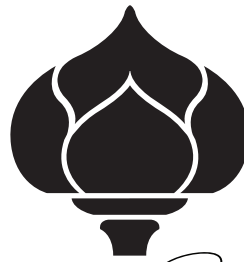
การออกแบบลวดลายดอกบัวบานในวงกลม ได้รับความประทับใจในงานลวดลายกลีบดอกบัว
ให้เป็นรูปแบบอย่างง่าย ๆ โดยดัดลวดลายที่เป็นรายละเอียดออกทั้งหมด ทำให้แบบลวดลายเป็น
งานออกแบบที่มีความเรียบง่าย เหมาะสำหรับงานลวดลายเพื่อการปั้นหรือการแกะสลัก

ภาพที่ ๑๑๕

จากการออกแบบรูปดอกบัวตูม ผสานกับแนวคิดเกี่ยวกับลวดลายไทยในเอกสารตำรา
ลายไทยจึงนำมาจัดวางโดยใช้แนวโครงสร้างรูปลายประจำยามเป็นแบบอย่าง ด้วยรูป
แบบลวดลายบัวเมื่อนำมาวางเรียงและซ้อนทับกัน จึงลดค่าของความทึบของโทนสีลง
โดยลดกับความขอบบางของกลีบบัว ช่วยให้การซ้อนทับดูไม่ล้น

ภาพที่ ๑๒๐

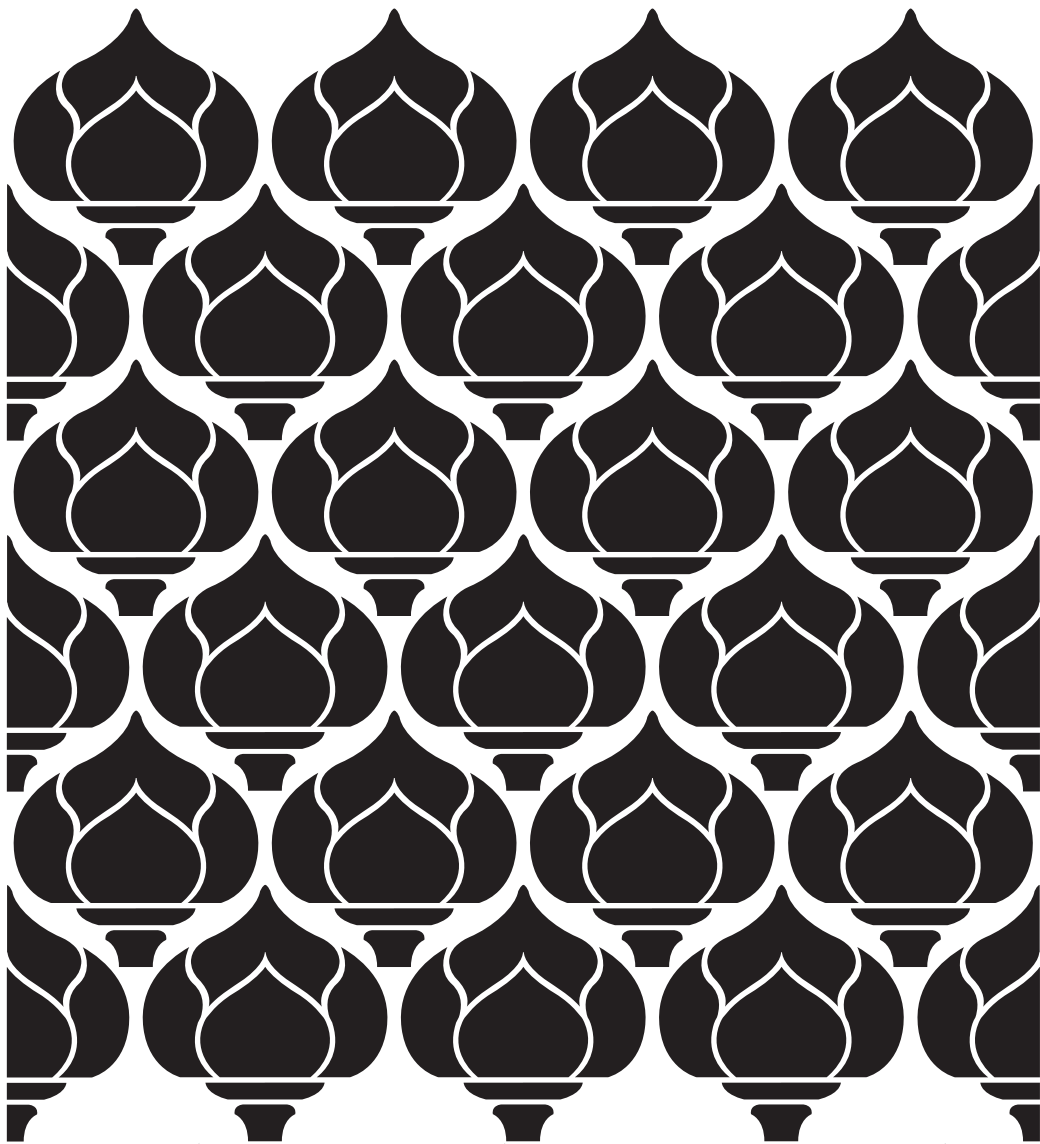

สมณ
พ.ศ. ๒๕๕๒

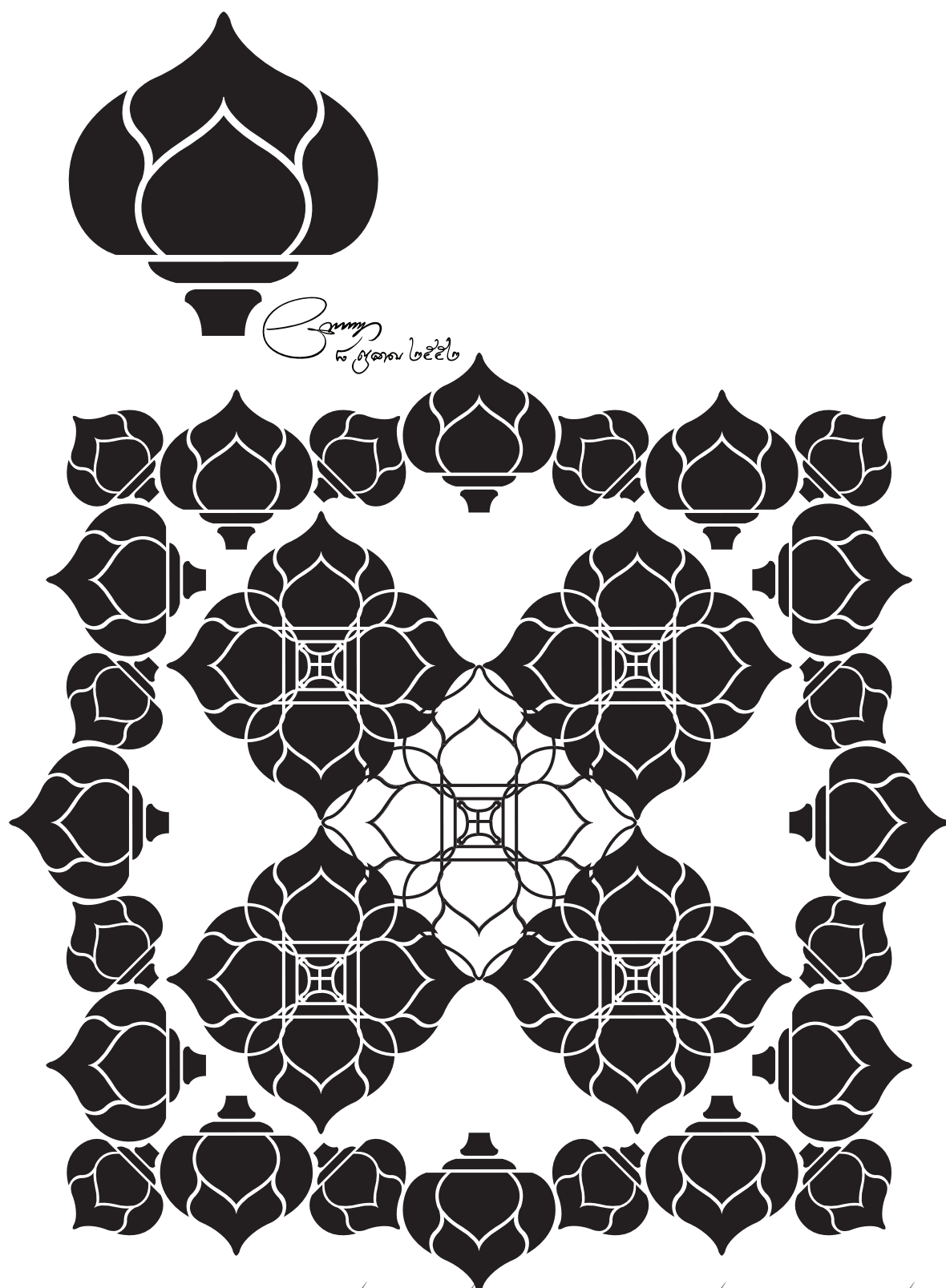

การออกแบบลวดลายบัวบนหลังให้เห็นเด่นชัด โดยออกแบบให้ตัวลวดลายอยู่ในรูปวงกลม
โดยออกแบบรูปดอกบัวตูมให้อยู่บนแนวของเส้นโค้งวงกลมเป็นลักษณะของการกระจายแผ่รัศมี
จะเห็นแบบลวดลายดูเรียบง่าย สบายตา

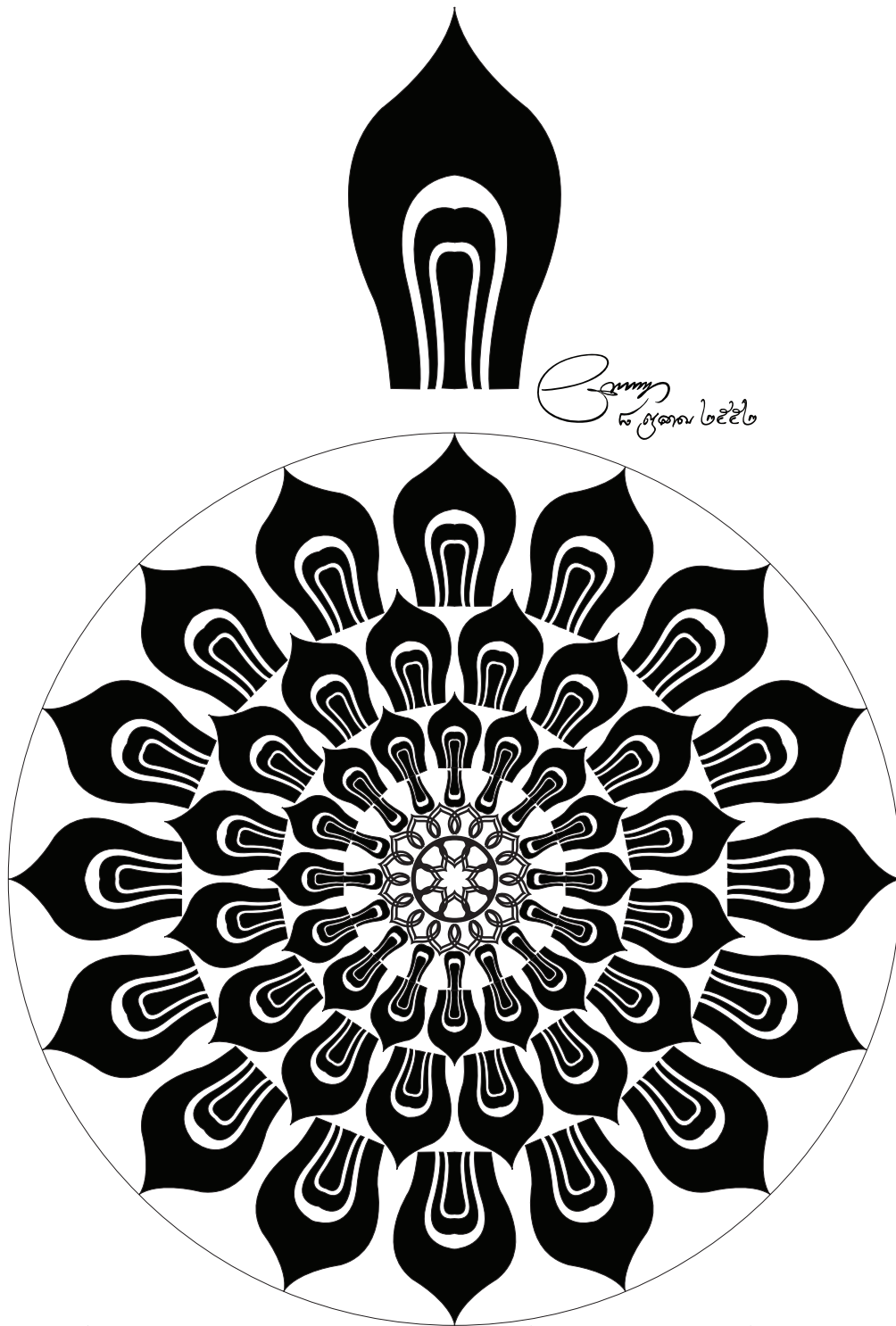
ภาพที่ ๑๒๑

ลวดลายบัวแบบต่อเนื่อง ออกแบบจัดระเบียบลายให้ดูเรียบง่ายในรูปดอกบัวตูม มีกลีบ
ดอกตามแบบในธรรมชาติ เขียนต้นแบบแบบลวดลายชุด นำมาจัดวางอย่างเป็นระเบียบ
เหมาะที่จะนำไปใช้ในงานเขียนสี งานฉีกทอ งานปักผ้า หรืออื่น ๆ

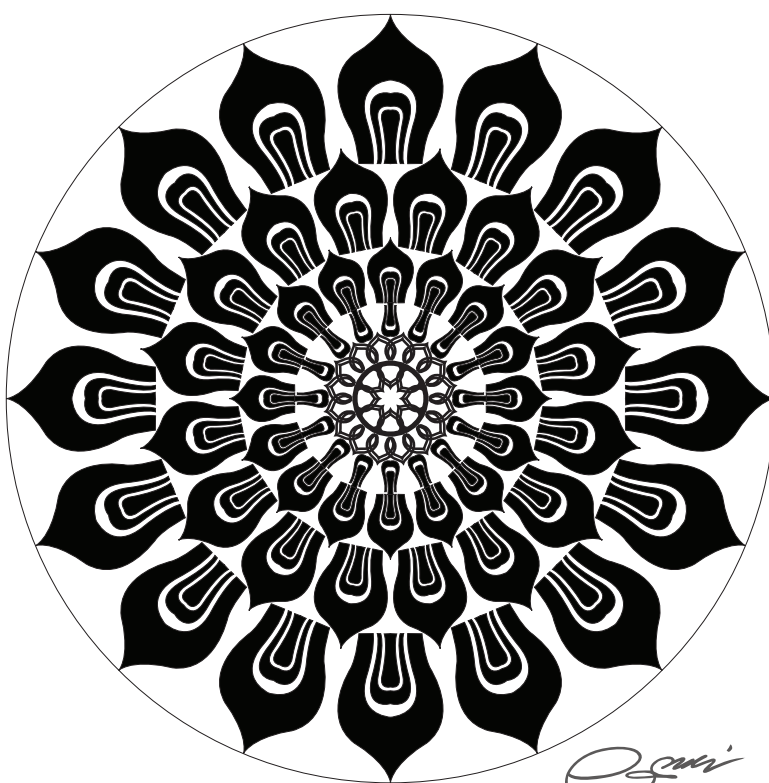
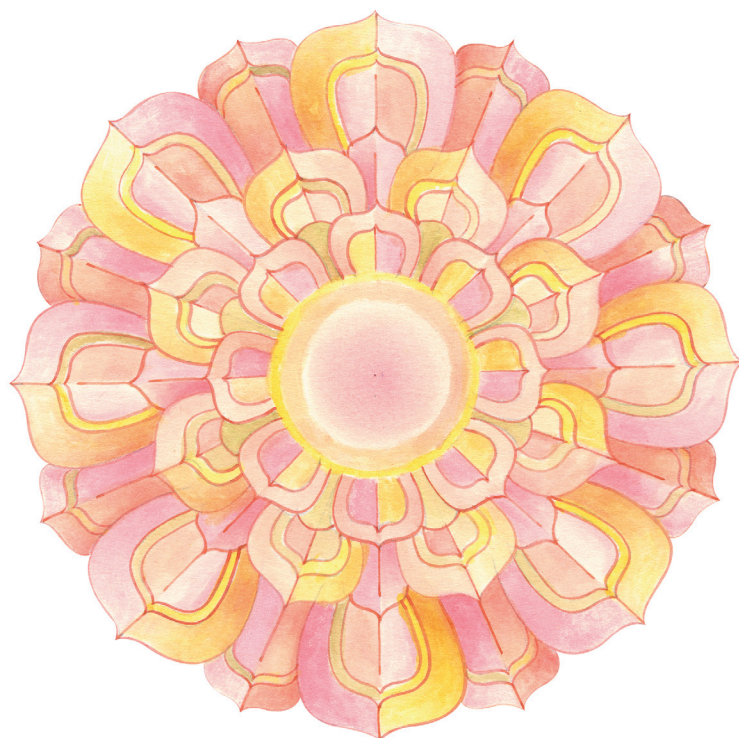
จากแบบลวดลายดอกบัวตูมนำมาจัดวางในรูปสี่เหลี่ยม และจัดวางลวดลายของดอกบัว
ในทิศทางใหม่ทำให้เกิดลวดลายใหม่ สามารถใช้เป็นแบบลวดลายต่อเนื่องทั้งลวดลายได้

ดอกบัวบานเกือบทุกชนิดจะมีกลีบดอกเรียงซ้อนกัน ระหว่าง ๒ - ๓ ชั้น การออกแบบแบบ
 ลวดลายรูปดอกบัวบานนี้ เป็นการออกแบบเขียนแบบตามรูปดอกบัวในธรรมชาติ โดยจัด
 วางกลีบดอกอย่างพเป็นระเบียบเรียงซ้อนกัน ๓ ชั้น เน้นเรื่องของรูปร่างของกลีบดอกบัว และ
 ขนาดและลวดลาย การจัดพื้นที่ว่าง องค์ประกอบอื่น ๆ

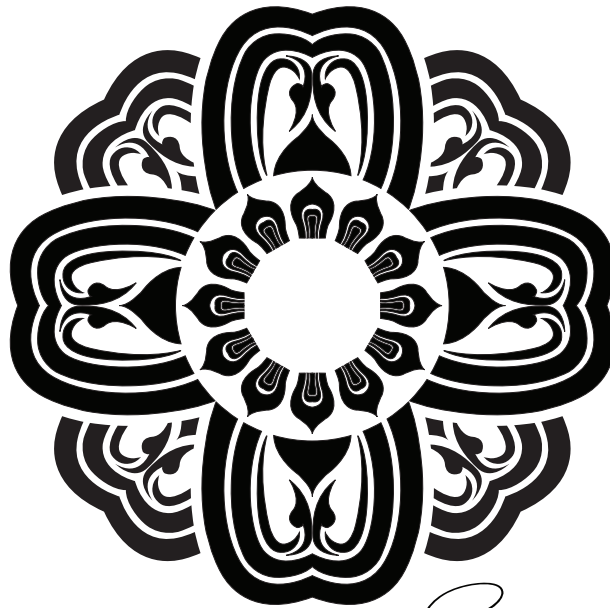
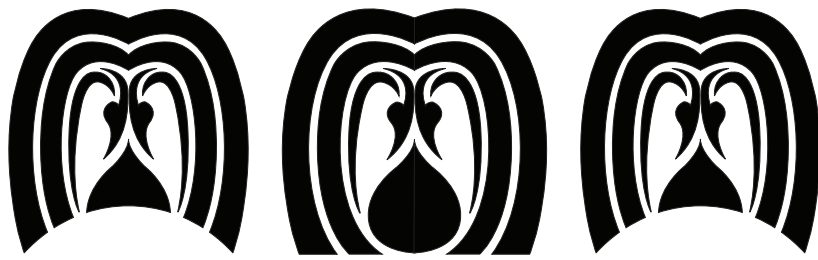

แบบลวดลายรูปดอกบัวบานนี้ เป็นการออกแบบเขียนแบบตามรูปดอกบัวในธรรมชาติ เน้นเรื่องรูปร่างของกลีบดอกบัว ขนาดและสัดส่วน การจัดพื้นที่ว่าง องค์ประกอบอื่น ๆ ลวดลายในรูปนี้มีรายละเอียดลวดลายซับซ้อนกว่า เหมาะสำหรับประเภทของงาน ลวดลายขนาดใหญ่ และลวดลายชิ้นล่างเหมาะสำหรับงานขนาดเล็ก

Qawi

งานออกแบบลวดลายบัว ได้ต้นแบบความคิดในการออกแบบภาพจากรูปดอกบัวบาน
ด้านซ้าย โดยออกแบบกลีบดอกบัวนำมาจัดเรียงอย่างเป็นระเบียบในรูปร่างกลม เป็น
ลักษณะงานลายเส้นและลายเขียนสี

สมชาย ๒๕๕๒

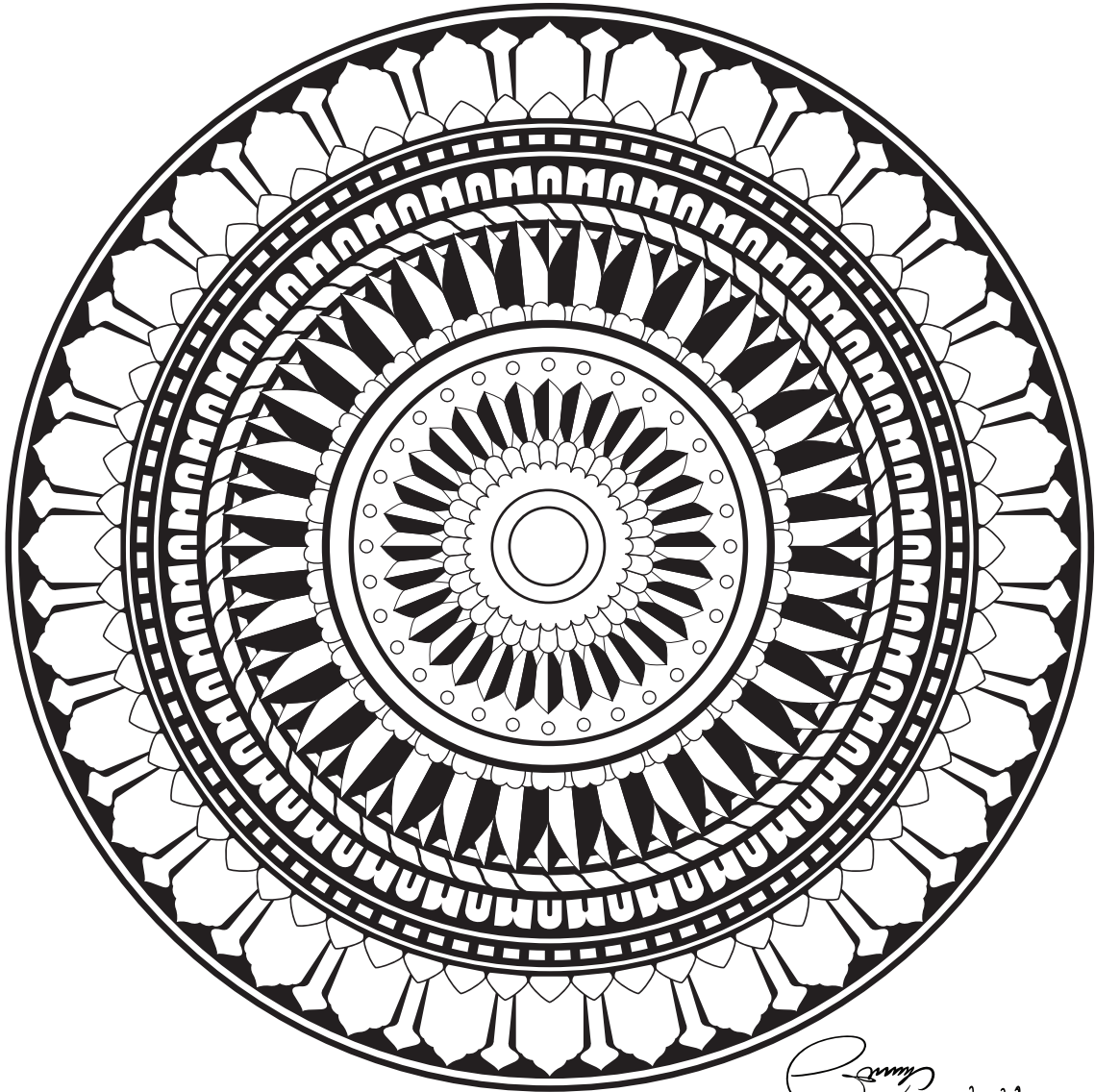

ออกแบบลายดอกไม้บนกลีบดอกบัว และนำมาจัดวางเรียงสลับกันเป็นลายดอกไม้ใหม่
ที่บรรจุอยู่ในวงกลม

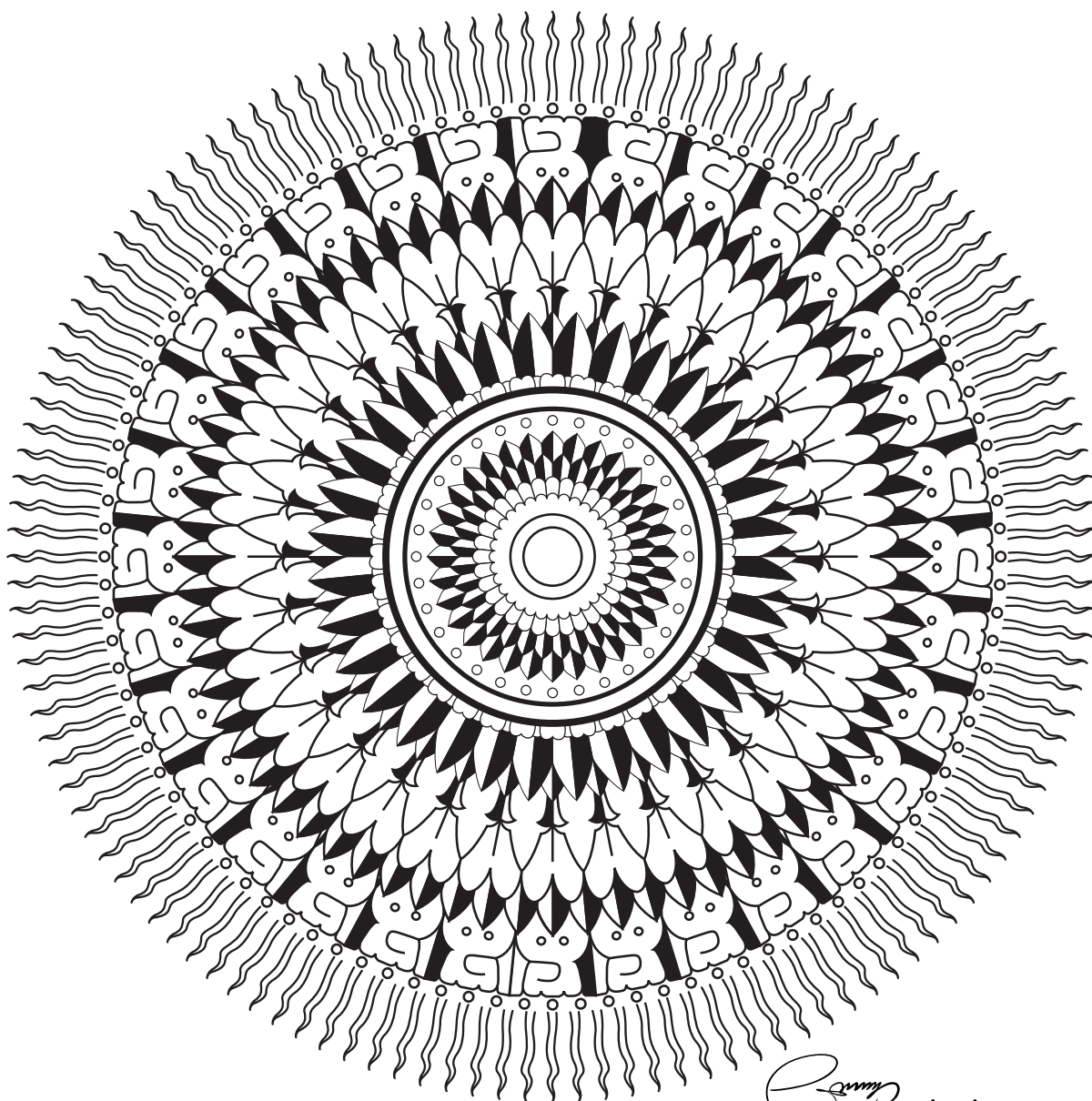
สมญา ๒๕๕๒

แบบลวดลายดอกบัวบานนี้ ออกแบบโดยได้พัฒนารูปแบบจากรูปดอกบัวบาน
การออกแบบจิตรกรรมลายรดนํ้าของฝักดอกบัวและเกสรดอกบัว และจิตรกรรม
เกสรเรียงเรียงระยะห่างเท่า ๆ กัน ใช้เป็นลวดลายตกแต่ง ลายประดับ ลาย
เขียนสี ลายแกะสลัก หรือลายพิมพ์

สมญา ๒๕๕๒

แบบลวดลายดอกบัวบานนี้ ออกแบบโดยได้พัฒนารูปแบบจากรูปดอกบัวบาน
การออกแบบจัดระเบียบลวดลายของฝักดอกบัว และเกสรดอกบัว และจัด
ระเบียบเกสรเรียงเรียงระยะห่างเท่า ๆ กัน ใช้เป็นลวดลายตกแต่ง ลายประดับ
ลายเขียนสี ลายแกะสลัก หรือลายพิมพ์

Samy
พฤษภาคม ๒๕๕๒

แบบลวดลายดอกบัวบานนี้ ออกแบบโดยได้พัฒนารูปแบบจากรูปดอกบัวบาน
การออกแบบจิตรระเบียบลวดลายของฝักดอกบัว และเกสรดอกบัว และจิตร
ระเบียบเกสรเรียงเรียงระยะห่างเท่า ๆ กัน ใช้เป็นลวดลายตกแต่ง ลายประดับ
ลายเขียนสี ลายแกะสลัก หรือลายพิมพ์

สมพร ๒๕๕๓

แบบลวดลายนี้ ออกแบบโดยได้ความประทับใจจากรูปดอกบัวตูม และเขียนแบบ
ลวดลายตกแต่งประกอบในรูปดอกบัว โดยออกแบบและจัดองค์ประกอบของลวดลาย
เป็นแบบซ้ายขวาเหมือนกัน เหมาะสำหรับเป็นลวดลายตกแต่งทั่ว ๆ ไป การจัดวาง
ลวดลายสามารถนำไปออกแบบจัดวางลายได้อย่างหลากหลาย

รูปร่างแบบลวดลายบัวนอกแบบขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากกลีบดอกบัว สัมผัสกับ
รูปร่างของลวดลายพุ่มข้าวบิณฑ์ โดยออกแบบลวดลายนกกันขตประกอบในกลีบบัว

ความงามของดอกบัวในธรรมชาติที่พบเห็นอยู่ทั่วไป เมื่อนำมาออกแบบหรือคิดแปลง
รูปในธรรมชาติให้เป็นลวดลาย โดยเขียนให้เป็นรูปร่างและรูปทรงที่ง่ายขึ้น จิตรระเบียบ
และจังหวะองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย ก็จะได้แบบลวดลายต้นแบบที่สามารถ
นำมาจัดวางหรือนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวางทั้งในงานจิตรกรรมไทย งานจิตรกรรมสากล
งานประติมากรรม หรือรวมทั้งงานพาณิชย์ศิลป์ และงานประยุกต์ศิลป์ ฯลฯ

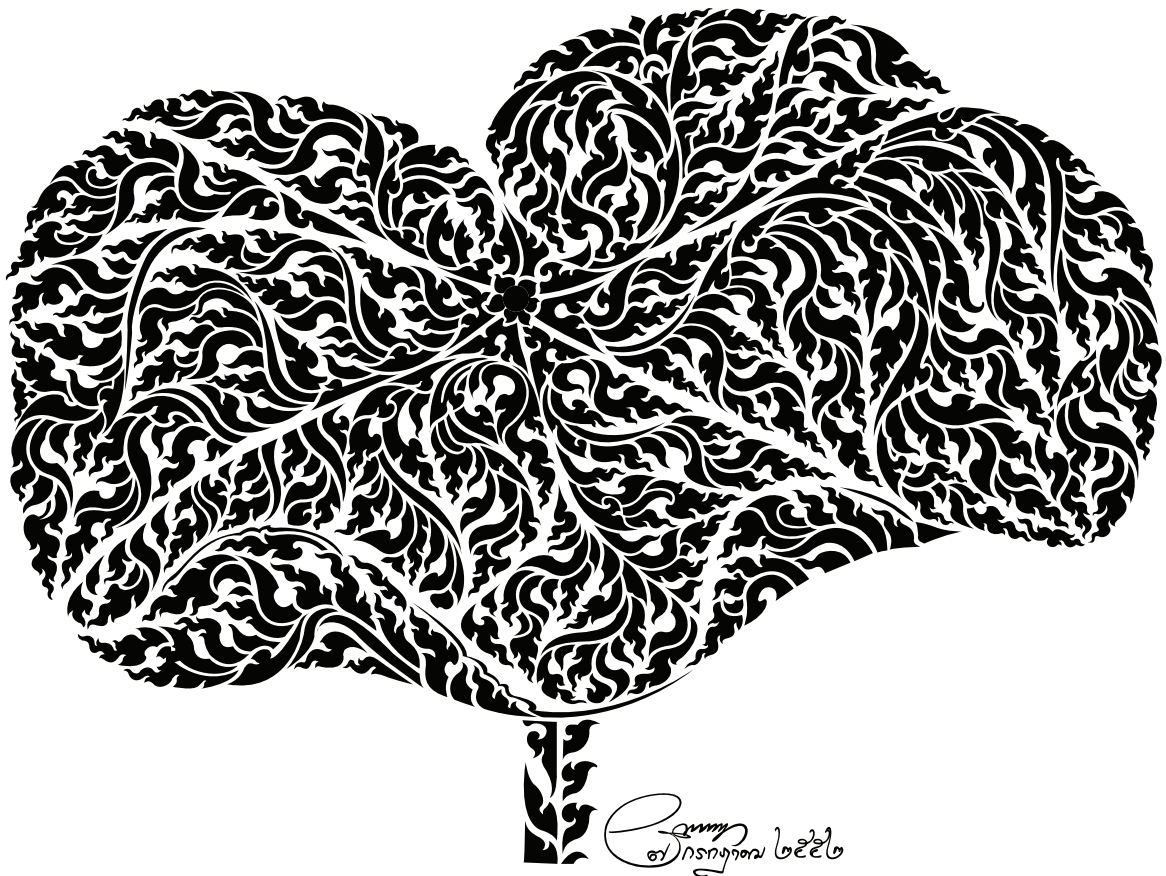
ภาพที่ ๑๓๓

ภาพที่ ๑๓๔

รูปดอกบัวบานในมุมมองด้านข้าง จะเห็นความพลิ้วไหวของกลีบดอกบัว
ที่มีความงามการออกแบบลวดลาย โดยใช้ความงามของรูปตามธรรมชาติ
ที่อ่อนช้อย โดยออกแบบและจัดวางลักษณะของกลีบดอกให้กลมกลืนกับ
ความเป็นธรรมชาติ ได้แก่ การจัดองค์ประกอบของกลีบดอกให้เป็นแบบ
สมดุลทั้งสองด้าน และไม่สมดุลทั้งสองด้านในแบบลวดลายเดียวกัน
ทำให้รูปแบบลวดลายดูน่าสนใจยิ่งขึ้น ซึ่งโดยปกติส่วนใหญ่งานออกแบบ
ลวดลายจะนิยมใช้องค์ประกอบแบบสมดุลทั้ง ๒ ด้าน คือ ด้านซ้ายและ
ด้านขวา

ลวดลายบนใบบัว เป็นการออกแบบลวดลายใบบัว โดยได้แนวคิดมาจากใบบัวในธรรมชาติ ที่มีรูปร่างลักษณะ รายละเอียด ที่สวยงาม น่าสนใจ ใบบัวมีรูปร่างแตกต่างกันหลากหลาย มีโครงสร้างรายละเอียดของเส้นใบแตกต่างกันตามชนิดและประเภท ใบบัวที่เห็นในธรรมชาติ จะมีแมลงมากัดกินใบจนกลายเป็นลวดลายแบบลายฉลุ หรือเหี่ยวแห้งไปจนเหลือแต่โครงสร้าง และเป็นแรงบันดาลใจให้คิดออกแบบลวดลายลงบนใบบัว โดยเขียนเป็นลายกนกประกอบใบ จิตรวาลลวดลายตามลักษณะโครงสร้างใบบัว

ลวดลายบนใบบัว เป็นการออกแบบลวดลายใบบัว โดยได้แนวคิดมาจากใบบัวในธรรมชาติ
 ขณะที่ใบยังอ่อนจะมีรูปร่างลักษณะ รายละเอียด ที่สวยงาม น่าสนใจ ใบบัวมีรูปร่าง
 แตกต่างหลากหลาย มีโครงสร้างรายละเอียดของเส้นใบแตกต่างกันตามชนิดและประเภท
 เป็นแรงบันดาลใจให้คิดออกแบบลวดลายลงบนใบบัว โดยเขียนเป็นลายกนกประกอบใบและ
 จิตว่างลวดลายตามลักษณะโครงสร้างใบบัว ใช้เป็นแบบลวดลายเขียนสีในงานจิตรกรรมไทย
 งานแกะสลักไม้ หรือลวดลายบนงานสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

สมุทร
๑๖ สก ๕๖

ความงาม ความอ่อนช้อยในองค์ประกอบของดอกบัว ก้านบัวและใบบัว เป็นแรงบันดาลใจ
ในการออกแบบลวดลายลงในดอกบัว ใบบัว ก้านบัว และเป็นการผนวกแนวคิดสร้างสรรค์
ของอาจารย์ช่วง มูลพินิจ บรมครูที่แลคองแบบอย่างงานลวดลายนี้บนงานภาพประกอบเรื่อง
ในวรรณคดีไว้เป็นลวดลายหรือภาพตกแต่งเรื่องบัวสำหรับงานปักผ้า งานลวดลายตกแต่ง
ฉลุ ลายพิมพ์ หรืองานเขียนสี

สมญา
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๒

งานออกแบบลวดลายบัวนํ้าออกแบบขึ้น โดยมีแรงบันดาลใจจากดอกบัว
ตามธรรมชาติในสระบัว ที่เห็นดอกบัวตูมรูปก้านดอกเหนือนํ้า โดยมีใบบัว
รูปทรงสวยงามประกอบ คัดแปลงรูปในธรรมชาติให้เป็นลวดลายบัว โดย
เขียนลวดลายไทยประกอบดอกบัวและใบบัว และคัดแปลงภาพนํ้าให้เป็น
ลวดลายแบบงานจิตรกรรมไทย โดยออกแบบให้ทั้งสามส่วน ได้แก่ นํ้า
ใบบัว และดอกบัวมีรูปแบบที่เหมาะสมและกลมกลืนกัน

ภาพที่ ๑๓๕

สมญา ๒๕๕๖

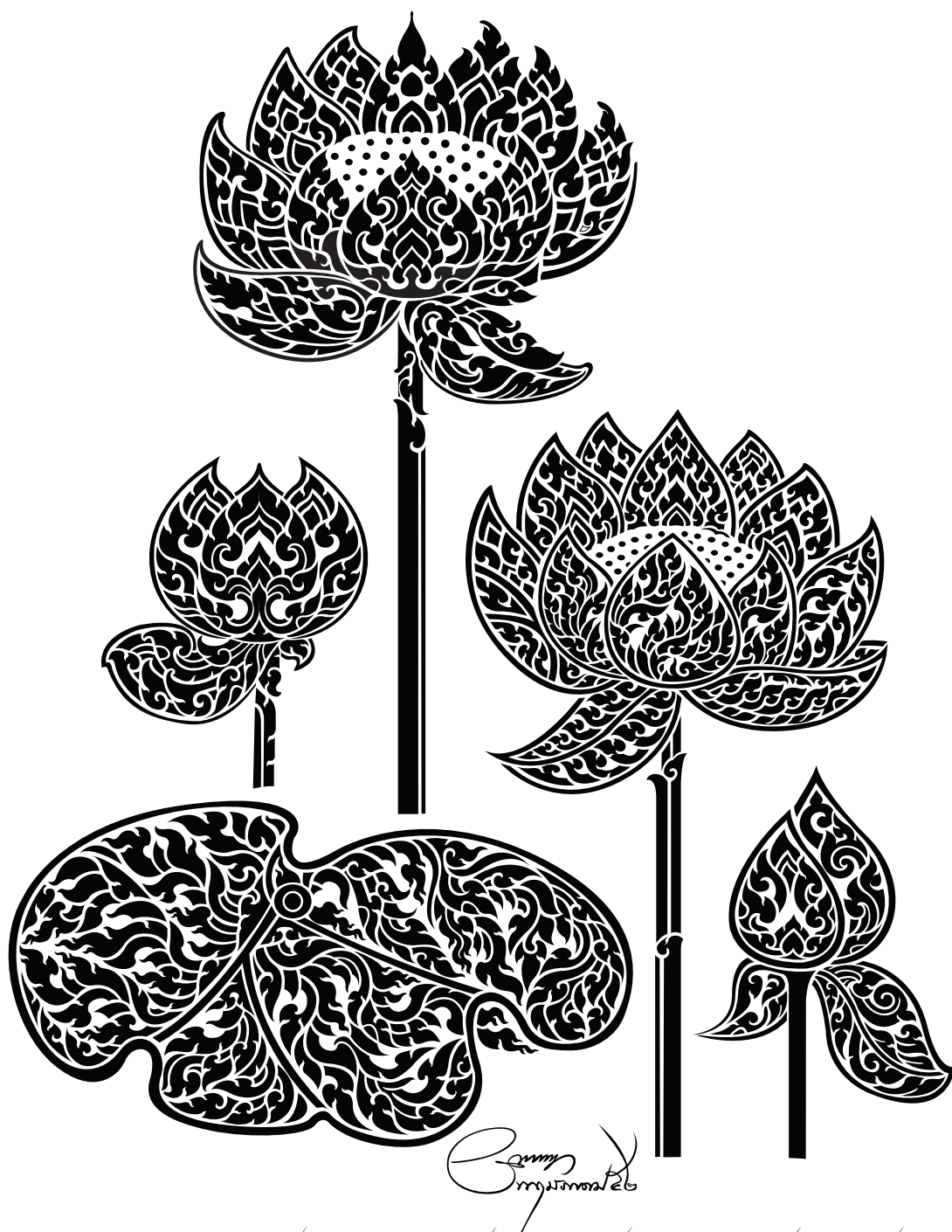
งานออกแบบลวดลายบัวนี้ออกแบบขึ้น โดยมีแรงบันดาลใจจากดอกบัว
ตามธรรมชาติในสระบัว ที่เห็นดอกบัวตูมดูกันดอกเหี่ยวแล้ว โดยมีใบบัว
รูปทรงสวยงามประกอบ คัดแปลงรูปในธรรมชาติให้เป็นลวดลายบัว โดย
เขียนลวดลายไทยประกอบในรูปดอกบัวและใบบัว การออกแบบลวดลาย
โดยสร้างรูปร่างภายนอกให้เป็นรูปอิสระ จะเหมาะที่จะนำไปประยุกต์ใช้งาน
ได้อย่างกว้างขวาง

งานออกแบบวาดลายขลุ่ยออกแบบจีนโดยมีแรงบันดาลใจจากดอกบัวลัดบงการตามธรรมชาติ
ในสระบัวที่เห็นดอกบัวกำลังงอกขึ้นโดยมีใบบัวรูปทรงสวยงามประกอบ

ความงามของรูปดอกบัวที่มีความเป็นระเบียบในองค์ประกอบตามธรรมชาติ เมื่อนำมา
ออกแบบเป็นลวดลาย โดยจัดระเบียบรายละเอียดของกลีบดอก รูปร่างของดอกบัว
การจัดตำแหน่งของพื้นที่ว่าง แล้วออกแบบลวดลายจนกลิ้งลงในใบบัวและดอกบัว
โดยใช้แนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะของ อาจารย์ช่วง มูลพินิจ เป็นแนวคิด
ก็จะได้ลวดลายบัวในแนวทางใหม่

ความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ ทั้งรูปร่างและลักษณะของดอกบัวบาน บัวแรกแย้ม
 บัวดอกตูมฝักบัว เกสรบัว ลวดลายโครงสร้างของใบบัว ก้านบัว จึงเป็นแรงบันดาลใจ
 ในการออกแบบลวดลายบัว แนวคิดนี้เป็นการผสมผสานแนวคิดที่ได้จากธรรมชาติผนวกกับ
 แนวทางการเขียนลายไทย ลายกนกและการเขียนภาพไทยประยุกต์ของอาจารย์ช่วง มูลพินิจ

ภาพที่ ๑๔๔

เมื่อถึงเกตุรูปดอกบัวในธรรมชาติ จะเห็นความเรียบง่ายของรูปร่างและรูปทรง
ในลักษณะต่าง ๆ จึงเป็นแนวทางการออกแบบลวดลายบัว โดยลดรายละเอียด
ลงให้เหลือเพียงความเรียบง่ายของรูปร่าง รูปทรง และจัดจังหวะขององค์ประกอบ
ศิลปะให้ตัวลายบรรจุอยู่ในรูปร่างที่แสดงความเป็นหน่วยเดียวกัน ใช้เป็นลายพิมพ์
ลายฉลุ ลายเขียนสี ลายแกะสลัก หรือลายปักก็ได้

แบบลวดลายบัวจากความงามของดอกบัวในธรรมชาติ ทั้งรูปร่างและลักษณะของ
 ดอกบัวบาน บัวแรกแย้ม บัวดอกตูม ฝักบัว เกสรบัว ลวดลายโครงสร้างของใบบัว
 ก้านบัว ตลอดจนจังหวะขององค์ประกอบในธรรมชาติในระบัว จึงเป็นแรงบันดาลใจ
 ในการออกแบบโดยดัดรายละเอียดดอก เพื่อให้เหมาะสมที่จะนำไปใช้งานต่าง ๆ ได้

งานออกแบบลวดลายบัว โดยมีแรงบันดาลใจจากรูปดอกบัวในสระที่แสดงให้เห็นลวดลายของดอกบัวบาน บัวแรกแย้ม และดอกบัวตูม การผสมผสานของลวดลายที่พริ้วไหวของดอกไม้นี้เข้าด้วยกัน นำมาออกแบบ จิตว่างองค์ประกอบเลียนแบบตามธรรมชาติ เป็นลวดลายที่เหมาะสมจะนำไปใช้ในงานเขียนสี แกะสลัก หรืองานแกะกระຈก

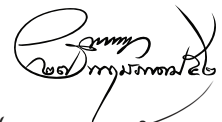
ภาพที่ ๑๔๓

ภาพที่ ๑๔๘

Signature
๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๒

 ปณยา ปณยาธาตนา

งานออกแบบลวดลายบัวโดยมีแรงบันดาลใจจากรูปดอกบัวในสระ ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของดอกบัวบาน บัวแรกแย้ม และดอกบัวตูม การผสมผสานของลวดลายที่พลิ้วไหวของดอกไม้อื่นๆ นำมาออกแบบ จิตว่างองค์ประกอบเลียนแบบตามธรรมชาติ เป็นลวดลายที่เหมาะสมจะนำไปใช้ในงานเขียนสี แกะสลัก หรีองานแกะกระຈก

ภาพที่ ๑๔๕

Samy
๒๕๖๓

งานออกแบบลวดลายบัวโดยมีแรงบันดาลใจจากรูปดอกบัวในสระ ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของดอกบัวบาน
บัวแรกแย้ม และดอกบัวตูม การผสมผสานของลวดที่พลิ้วไหวของดอกบัวใหญ่ นำมาออกแบบ
จิตว่างองค์ประกอบเลียนแบบตามธรรมชาติ เป็นลวดลายที่เหมาะสมจะนำไปใช้ในงานเขียนสี แกะสลัก
หรืองานแกะกระຈก

ภาพที่ ๑๕๐

สมชาย ๒๕๖๓

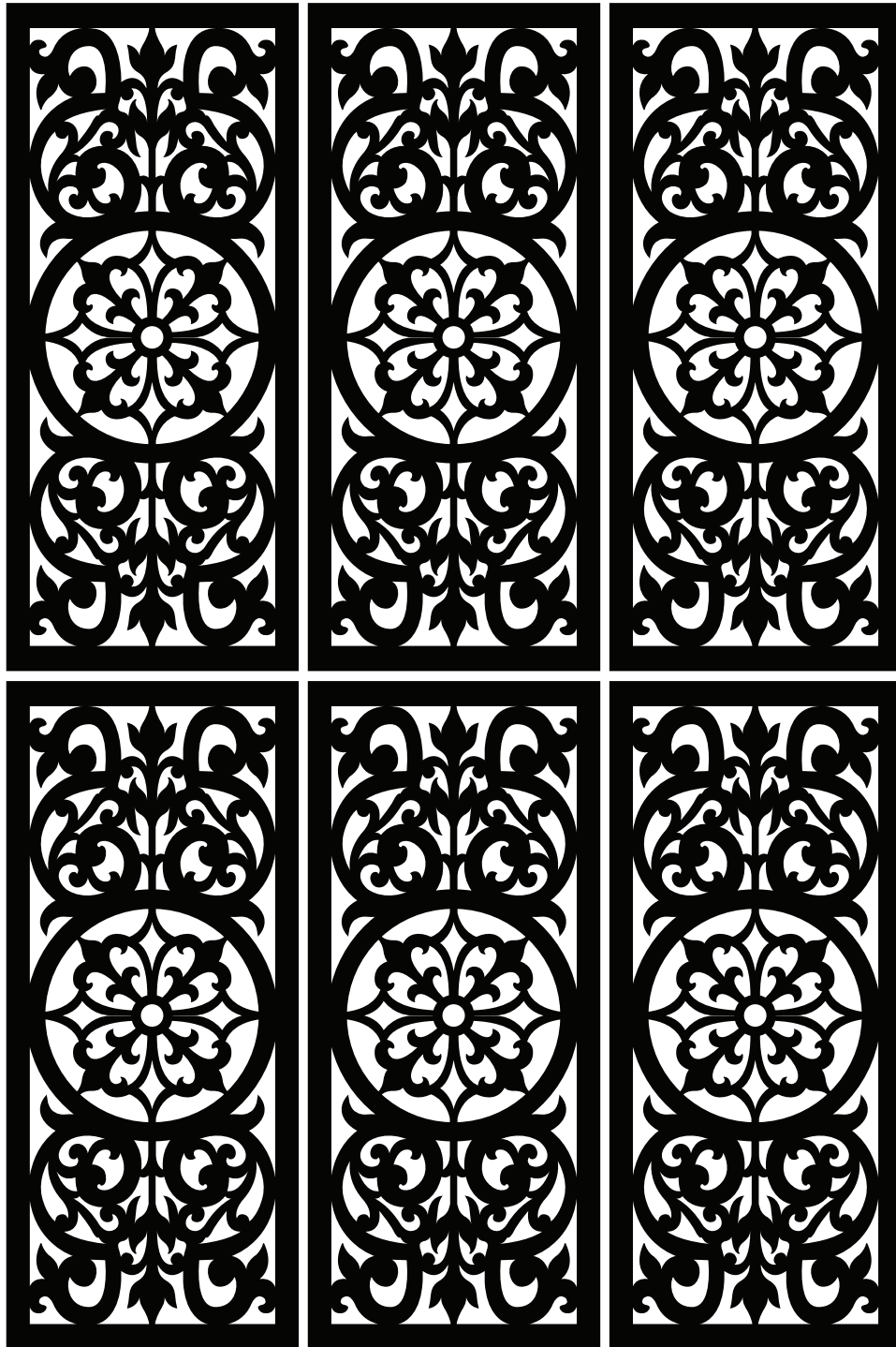
งานออกแบบลวดลายบัวโดยมีแรงบันดาลใจจากรูปดอกบัวในสระ ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของดอกบัวบาน
บัวแรกแย้ม และดอกบัวตูม การผสมผสานของลวดลายที่พลิ้วไหวของดอกบัวใหญ่ นำมาออกแบบ
จิตว่างองค์ประกอบเลียนแบบตามธรรมชาติ เป็นลวดลายที่เหมาะสมจะนำไปใช้ในงานเขียนสี แกะสลัก
หรืองานแกะกระຈก

ภาพที่ ๑๕๑

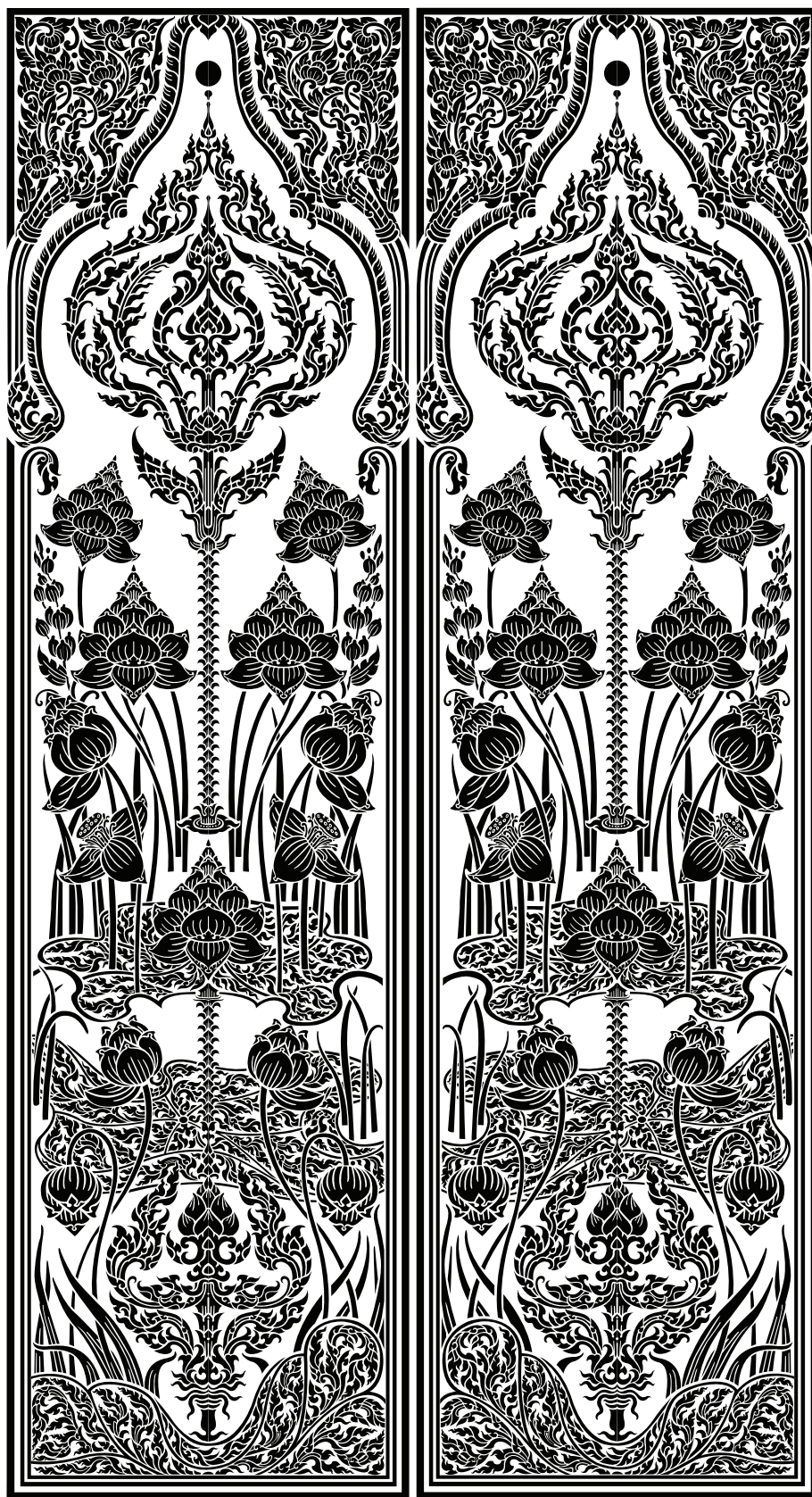

งานออกแบบลงลายบัวและรูปดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบ
ลวดลายต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย

ภาพที่ ๑๕๒

การออกแบบแบบลวดลายดอกบัวบานนี้ ได้แรงบันดาลใจมาจาก
งานความงามของดอกบัวบานรูปด้านฉลุ โดยออกแบบเป็นลายฉลุและเขียนลวดลาย
ตกแต่งประกอบให้เป็นรูปแบบลายสำหรับงานฉลุ สำหรับใช้เป็นงานลวดลายทั่วไป

ภาพที่ ๑๕๔

Samy
๒๕ กรกฎาคม ๕๖

แบบลวดลายบัวฉลุนี้ได้นำความคิดมาจากลักษณะแบบลวดลาย
ของครุฑอมต ศิลปินแห่งชาติ ออกแบบลวดลายบัวแนวประยุกต์
เพื่อใช้ประดับตกแต่ง เช่น การตัดหรือฉลุกระดาษ การพิมพ์ หรือการเขียนสี

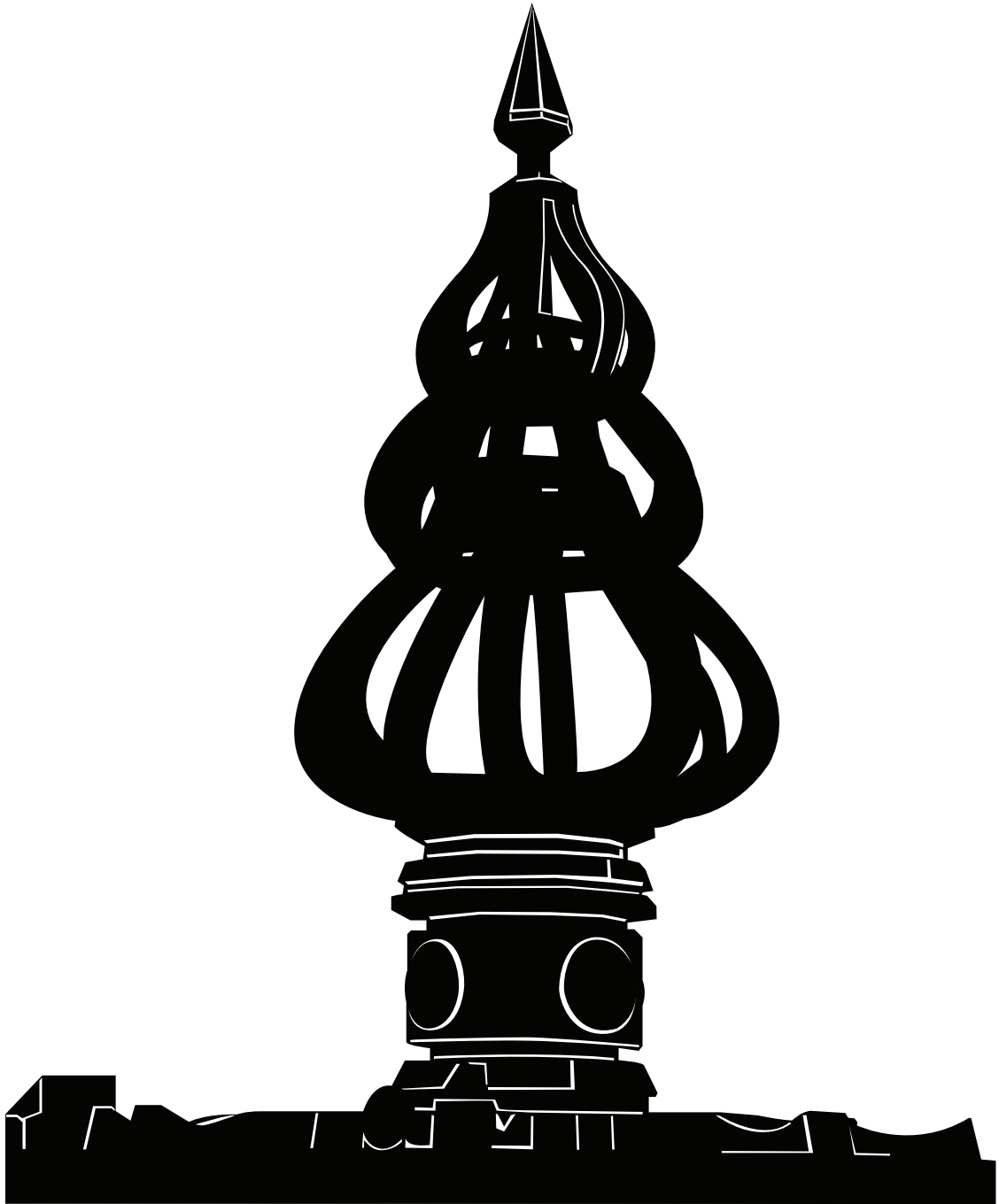

แบบลายขลุ่ยได้แนวความคิดมาจากลักษณะแบบลาย
ของครุฑ หินแห่งชาติ ออกแบบลายขลุ่ยแนวประยุกต์
เพื่อใช้ประดับตกแต่ง เช่น การตัดหรือฉลุกระดาษ การพิมพ์ หรือการเขียนสี

ภาพที่ ๑๕๖

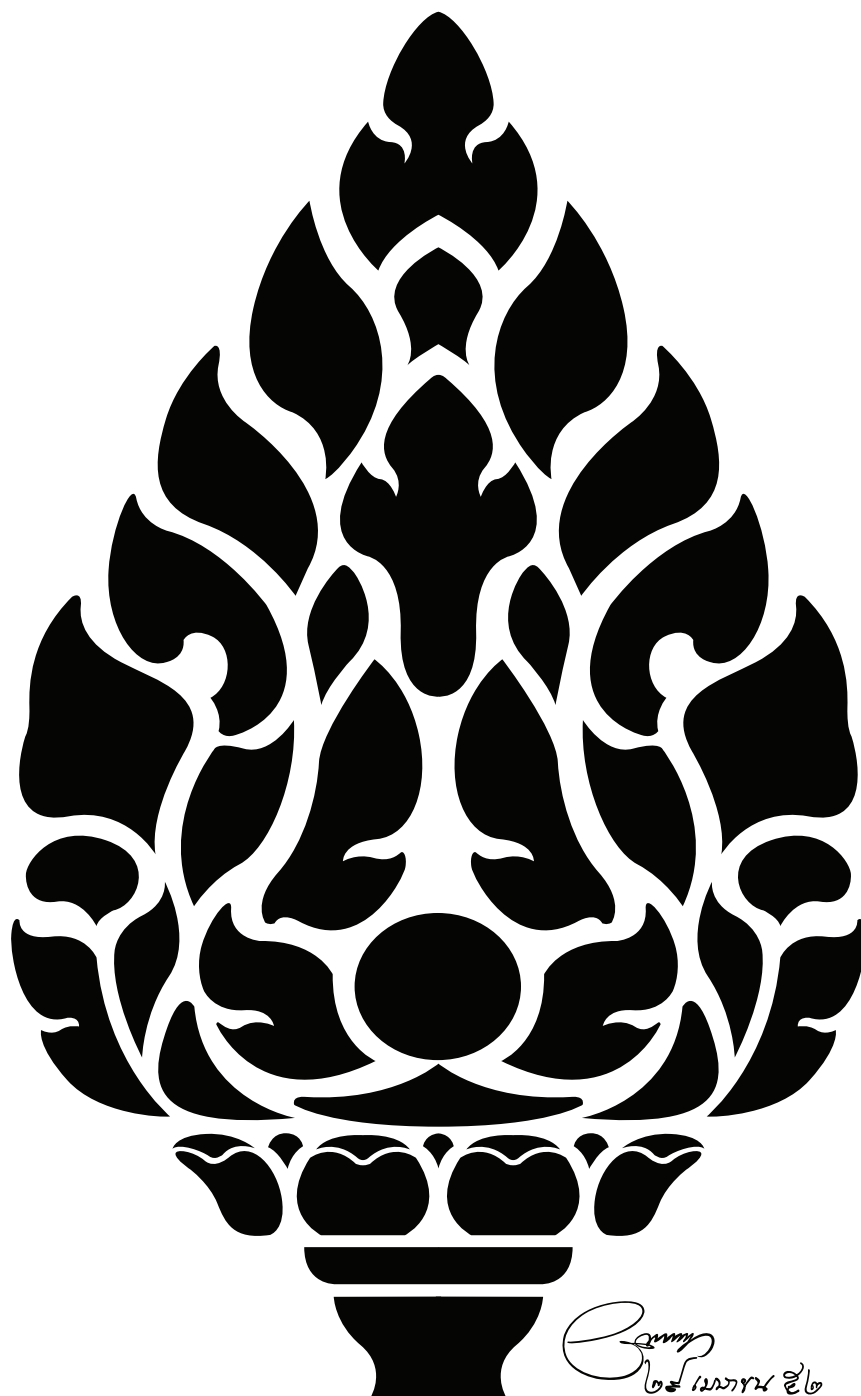
แบบลวดลายขวณดูนี้ได้นำความคิดมาจากลักษณะแบบลวดลาย
ของครุฑมค คิลป็นแห่งชาติ ออกแบบลวดลายขวณดูนี้
เพื่อใช้ประดับตกแต่ง เช่น การตัดหรือฉลุกระดาษ การพิมพ์ หรือการเขียนสี

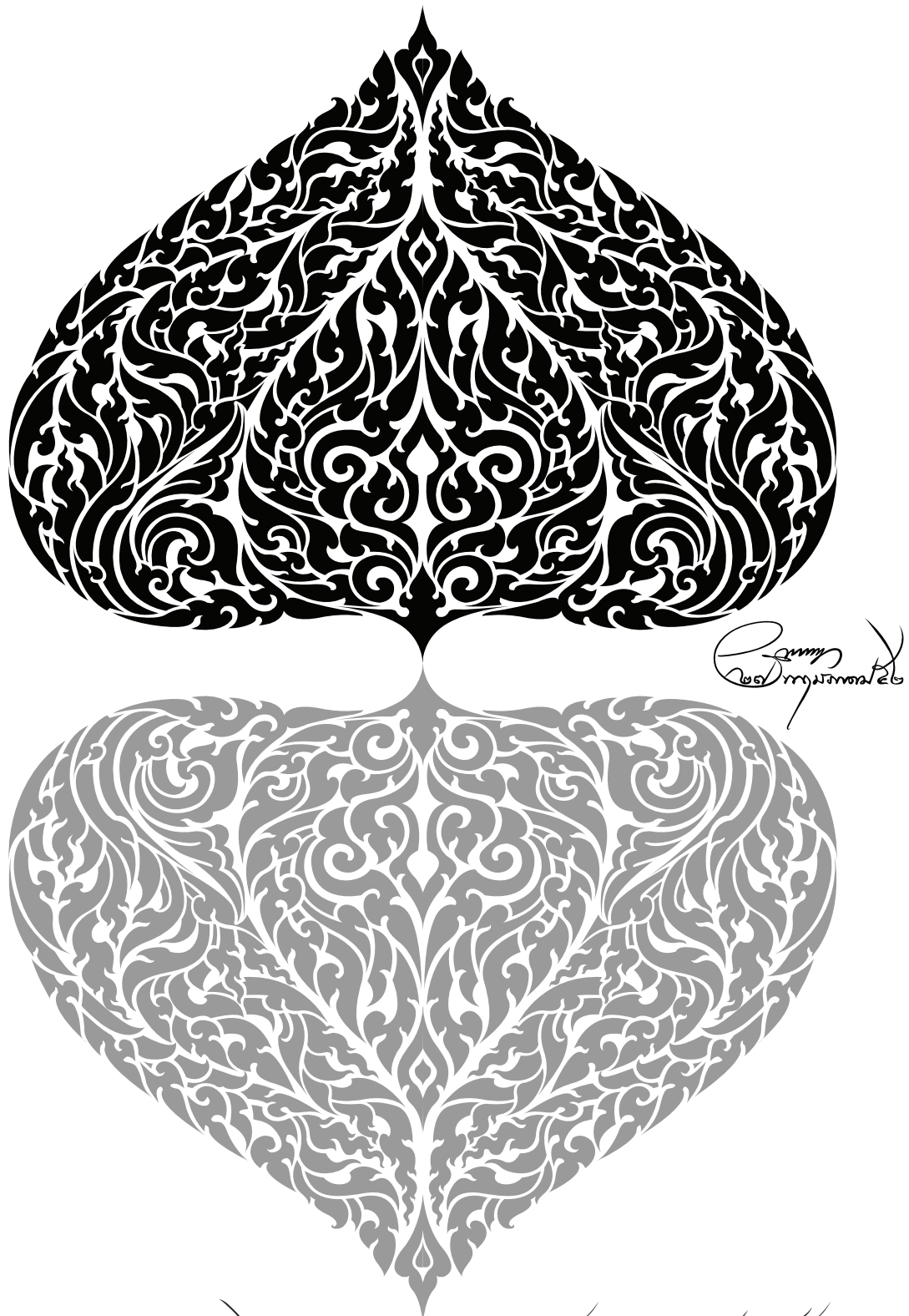
๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ประติมากรรมสัญลักษณ์นี้ออกแบบขึ้นมาโดยมีแรงบันดาลใจจากรูปดอกบัว และแนวคิด
เชิงปรัชญาทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงบัวให้เหล่า โดยการออกแบบได้คัดเลือกรูปแบบ
และรายละเอียดของดอกบัวให้เหลือเพียงเส้นและรูปทรงเท่านั้น และนำมาวางเรียงซ้อนกัน
บนฐานแปดเหลี่ยม

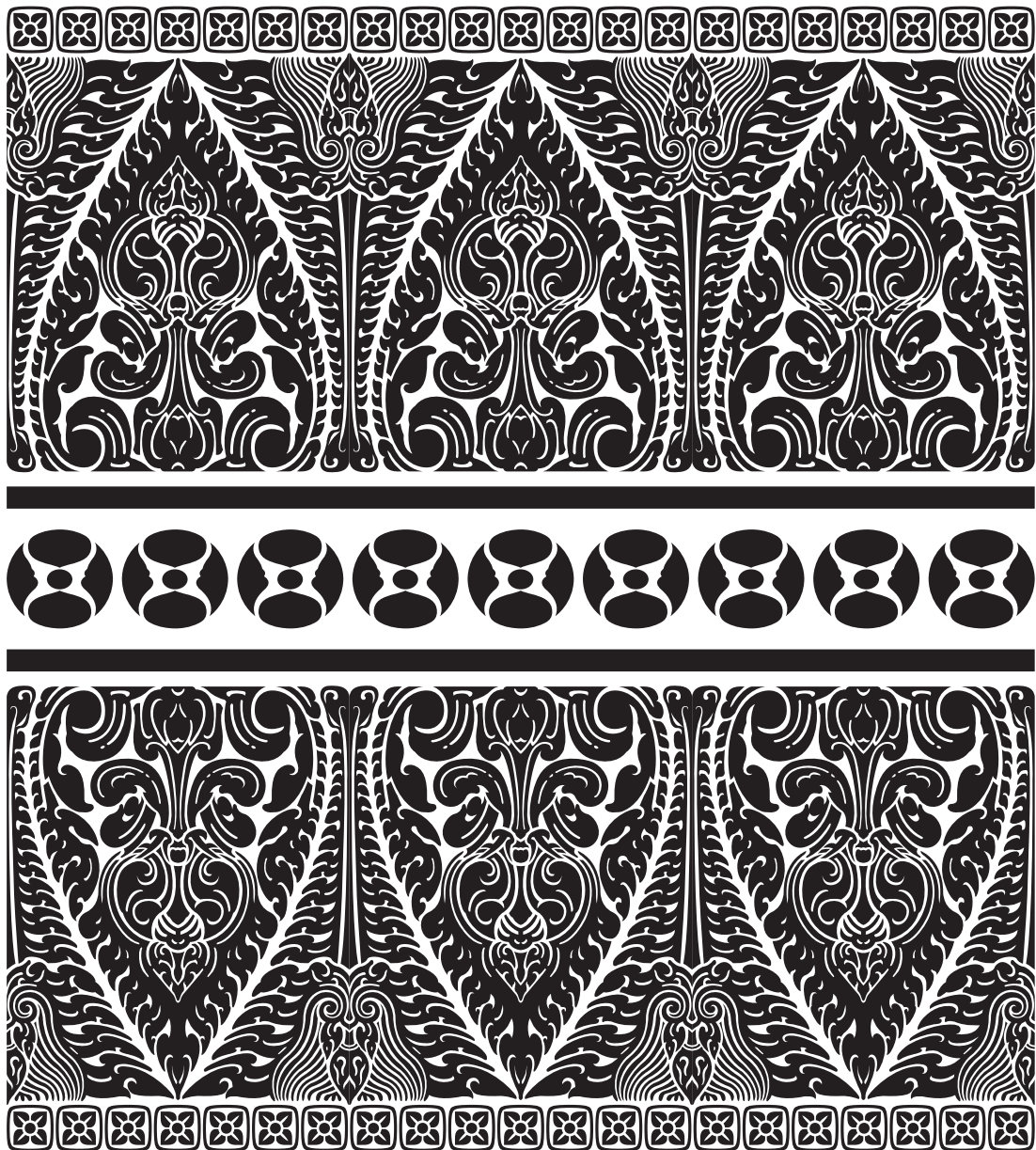
ภาพที่ ๑๕๘

ความงดงามของลวดลายแกะสลักไม้บนบานประตูของวังจันทน์ในอดีต เป็นแรงบันดาลใจ
ในการออกแบบลวดลายบัว โดยออกแบบลวดลายไทยประกอบในรูปดอกบัวตูม เป็นแบบ
ลายเส้น ลายนูน

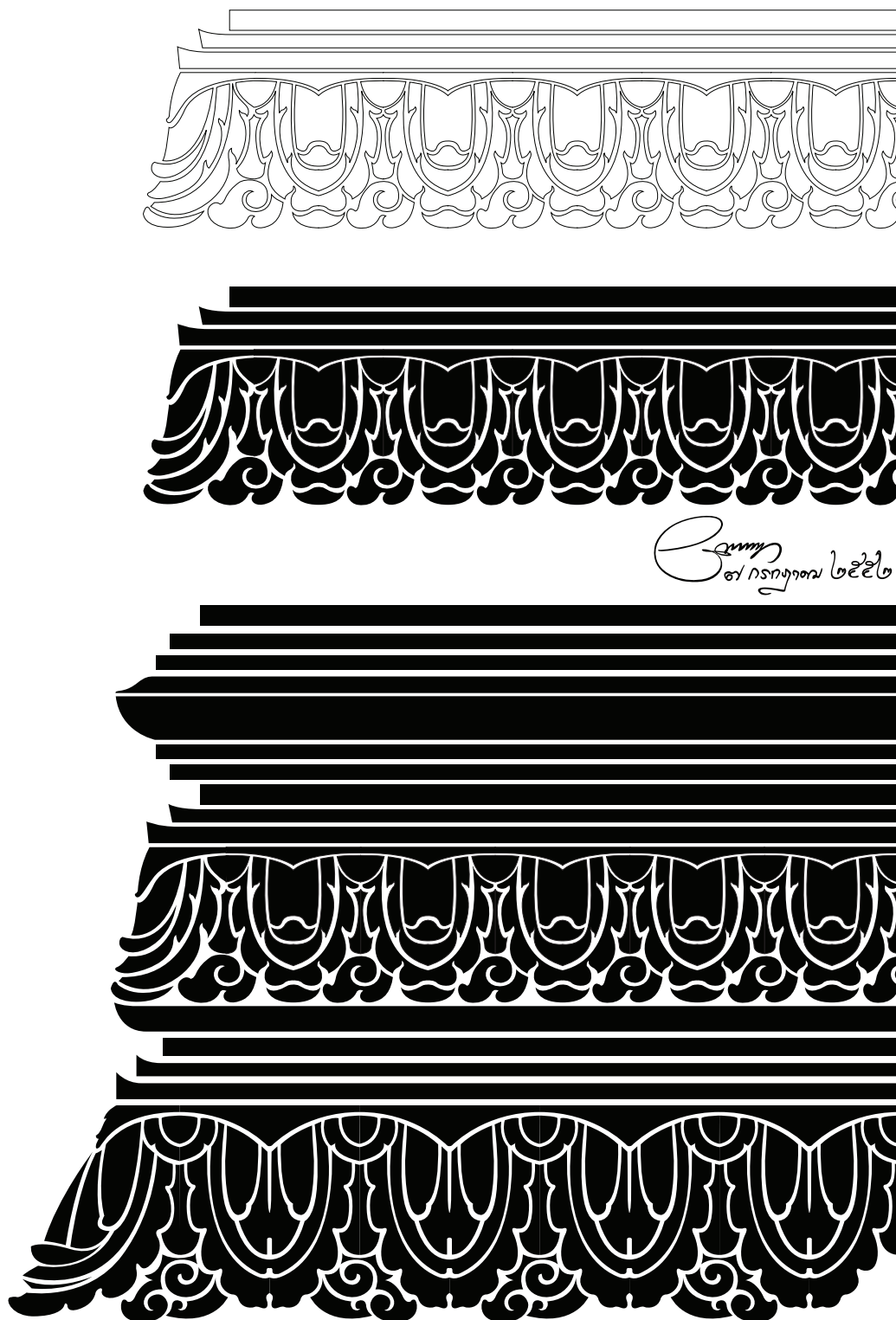

การออกแบบลวดลายไทยบรรจุลงในแบบรูปดอกบัวตูม และก็อบปี่ลายทั้งหมด
แล้วพลิกกลับให้เป็นภาพเงาสะท้อนของตัวลวดลาย

Samy
๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒

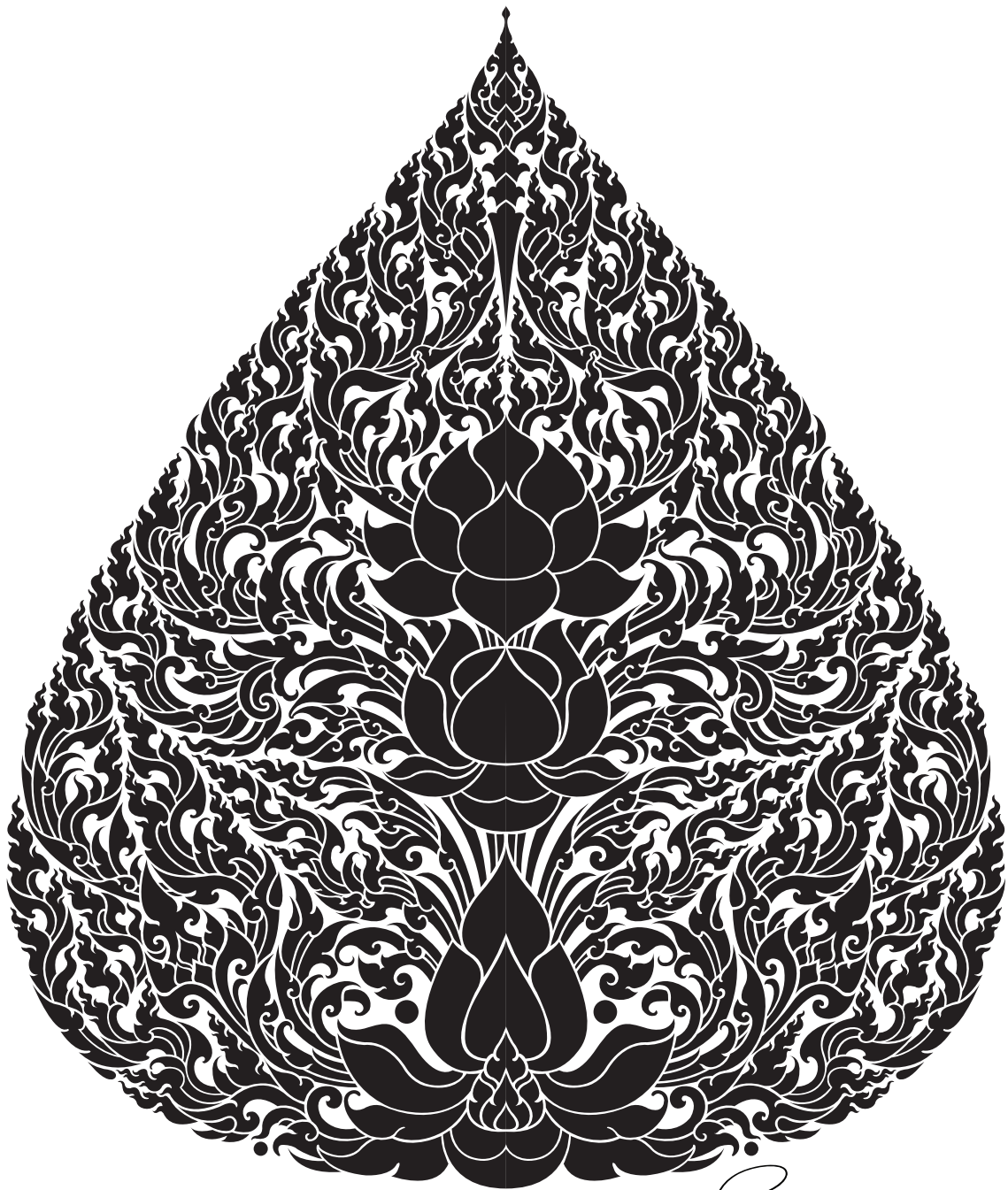
งานออกแบบลวดลายบัว โดยมีแรงบันดาลใจจากผลงานแกะสลักแบบนูนสูงบนหินทรายชั้นครู
เป็นแนวความคิดในการออกแบบ จะเห็นว่าลวดลายที่อยู่ในกลีบดอกบัวจะเป็นลายที่ออกแบบ
ให้มีความสมดุลทั้งสองข้าง โดยเน้นความอ่อนช้อยงดงามของลวดลาย รายละเอียดของ
ตัวลายยังแสดงให้เห็นถึงค่าความเป็นลายในงานแกะสลัก แบบลายที่เป็นบัวคว่ำและบัวหงาย
ถูกคนตัวลายดอกบัวดูม้วนตัวอยู่ในวงกลม

Samy
๑/ กรกฎาคม ๒๕๕๖

ความงดงามของลวดลายปูนปั้นแบบนูนสูงประกอบงานสถาปัตยกรรมไทยของช่าง
ชาวเพชรบุรี แล่งให้เห็นถึงความอ่อนช้อยในองค์ประกอบของลวดลายบัว เป็นแรง
บันดาลใจในการออกแบบลวดลายดอกบัวให้เกิดรูปแบบใหม่ ๆ

สมญา
ธันวาคม ๒๕๕๒

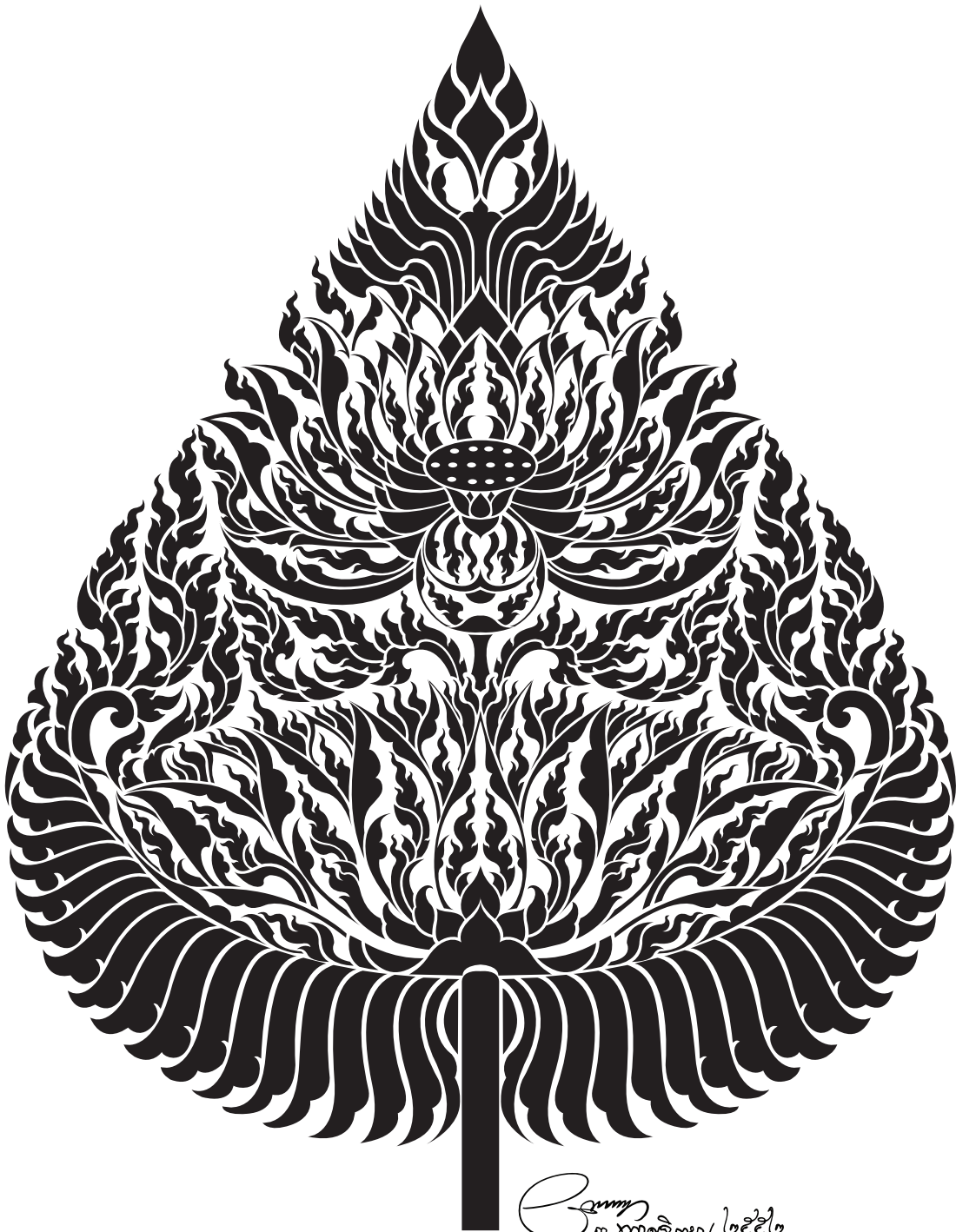
การออกแบบลวดลายดอกบัวบาน ๓ ชั้น ประกอบตัวลายด้วยดุนกเปลวในรูปดอกบัวตูม
การออกแบบลวดลายเป็นการออกแบบให้ลวดลายเหมือนกันทั้งสองด้าน ในการออกแบบ
จึงออกแบบเพียงด้านเดียวและก๊อปปี้ลายพลิกไว้อีกด้าน

Sam
๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒

แบบลวดลายบัวจากความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ ทั้งรูปร่างและลักษณะของ
ดอกบัวบาน ลวดลายโครงสร้างของใบบัว ก้านบัว ตลอดจนจังหวะขององค์ประกอบ
ในธรรมชาติในสระบัว จึงเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบโดยแสดงรายละเอียดกลีบดอก
เพื่อเป็นแนวคิดที่จะนำไปใช้งานเขียนสี งานปัก และอื่น ๆ ได้

ภาพที่ ๑๖๕

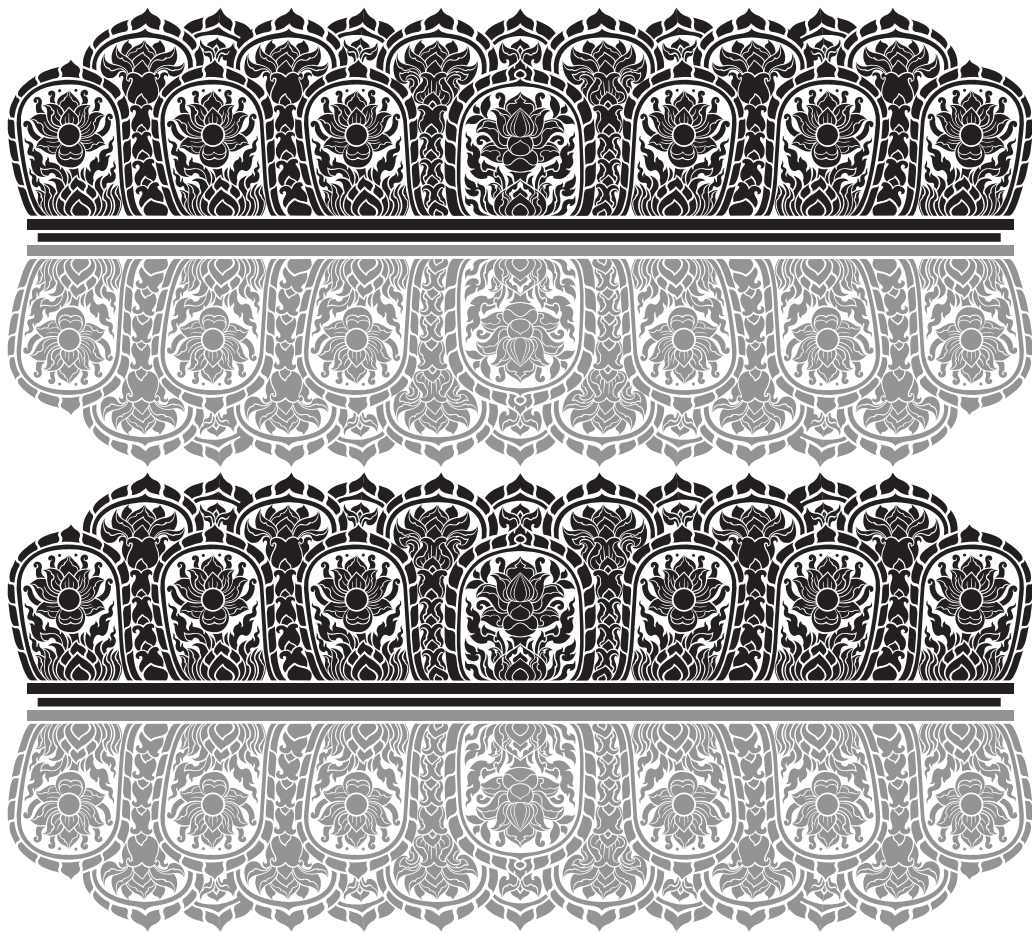

Samy
๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒

แบบลวดลายบัวจากความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ ทั้งรูปร่างและลักษณะของ
ดอกบัวบาน ลวดลายโครงสร้างของใบบัว ก้านบัว ตลอดจนจังหวัดขององค์ประกอบ
ในธรรมชาติในสระบัว จึงเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบโดยแลตจรัญละอียดกลีบดอก
เพื่อเป็นแนวคิดที่จะนำไปใช้งานเขียนสี งานปัก และอื่น ๆ ได้

ม. ๒๕๕๖

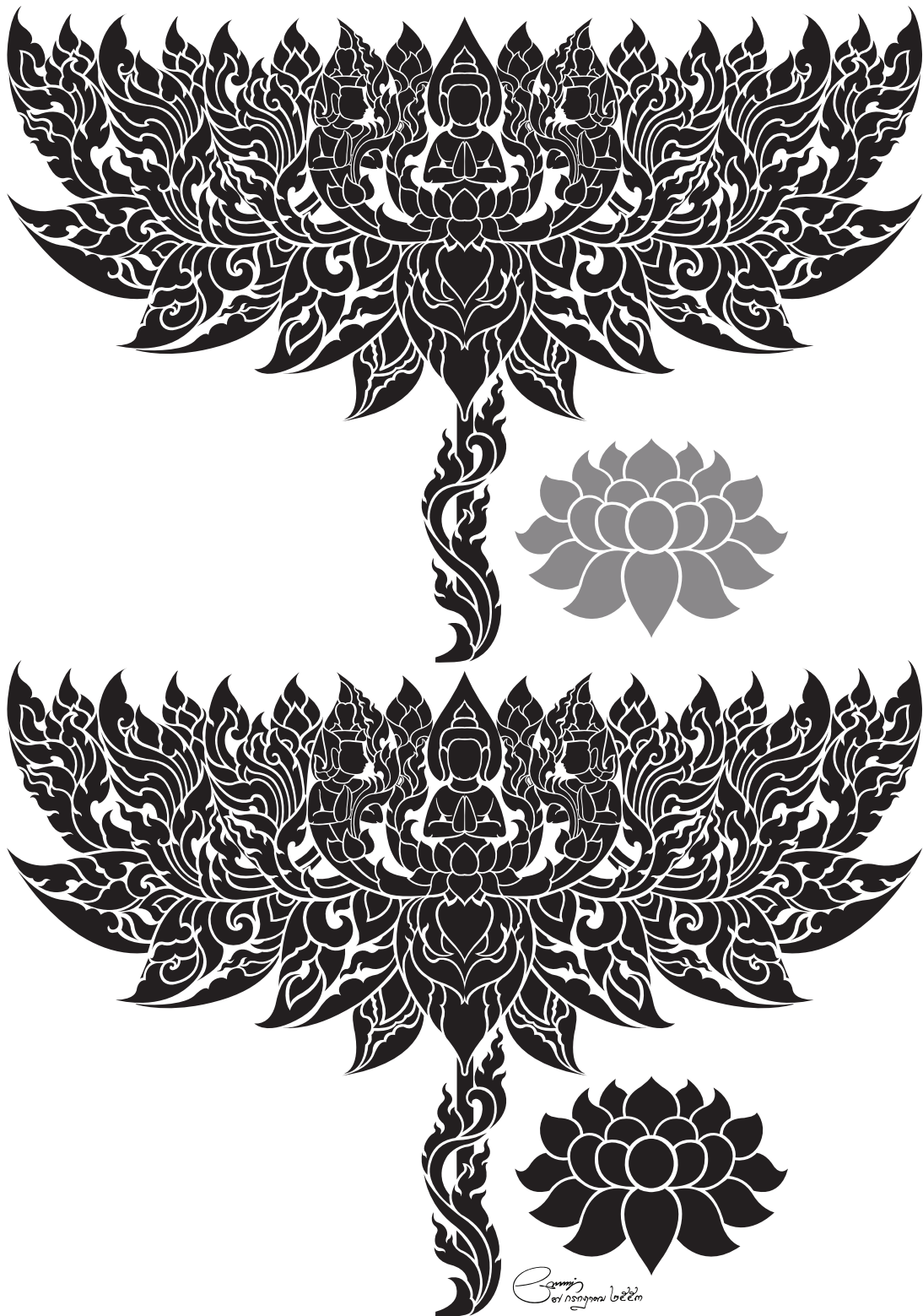
แบบลวดลายบัวได้แนวความคิดจากความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ ทั้งรูปร่าง
ลักษณะของดอกบัวบาน และจากลวดลายบัวหางบัวคว่ำตามโครงสร้างของลวดลายครุ
จากเอกสารตำราลายไทย การออกแบบโดยแสดงรายละเอียดกลีบดอกเพื่อเป็นแนวคิด
ที่จะนำไปใช้งานเขียนสี งานปัก และอื่น ๆ ได้

แบบลวดลายบัวจากความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ ทั้งรูปร่างและลักษณะของ
 ดอกบัวบาน ลวดลายโครงสร้างของก้านบัว ทั้งจังหวัดขององค์ประกอบในธรรมชาติ
 จึงเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบโดยแสดงรายละเอียดกลีบดอก เพื่อเป็นแนวคิดที่จะนำ
 ไปใช้งานเขียนลึ งานปัก และอื่น ๆ ได้

แบบลวดลายบัวจากความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ ทั้งรูปร่างและลักษณะของ
 ดอกบัวบาน ลวดลายโครงสร้างก้านบัว ตลอดจนจังหวะขององค์ประกอบในธรรมชาติ
 จึงเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบโดยแสดงรายละเอียดกลีบดอก เพื่อเป็นแนวคิดที่จะนำ
 ไปใช้งานเขียนสี งานปัก และอื่น ๆ ได้

แบบลวดลายบัวจากความงดงามของดอกบัว ที่รูปร่างและลักษณะของดอกบัวบาน
ในธรรมชาติ เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบโดยแสดงรายละเอียดกลีบดอก เพื่อเป็น
แนวคิดที่จะนำไปใช้งานเขียนสี งานปัก และอื่น ๆ ได้

แบบลวดลายบัวจากความงดงามของดอกบัวตูมเหนือน้ำในธรรมชาติ ทั้งรูปร่างและลักษณะ
ของดอกบัว ลวดลายโครงสร้างของก้านบัว ตลอดจนจังหวะขององค์ประกอบในธรรมชาติ
เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบโดยแสดงรายละเอียดของกลีบดอก

Samy
๒/ กรกฎาคม ๒๕๕๓

แบบลวดลายบัวจากความงดงามของดอกบัวในธรรมชาติ เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ
โดยแสดงรายละเอียดกลีบดอก ออกแบบลวดลายบัวและเรื่องราวให้อยู่ในรูปร่างของดอกบัว

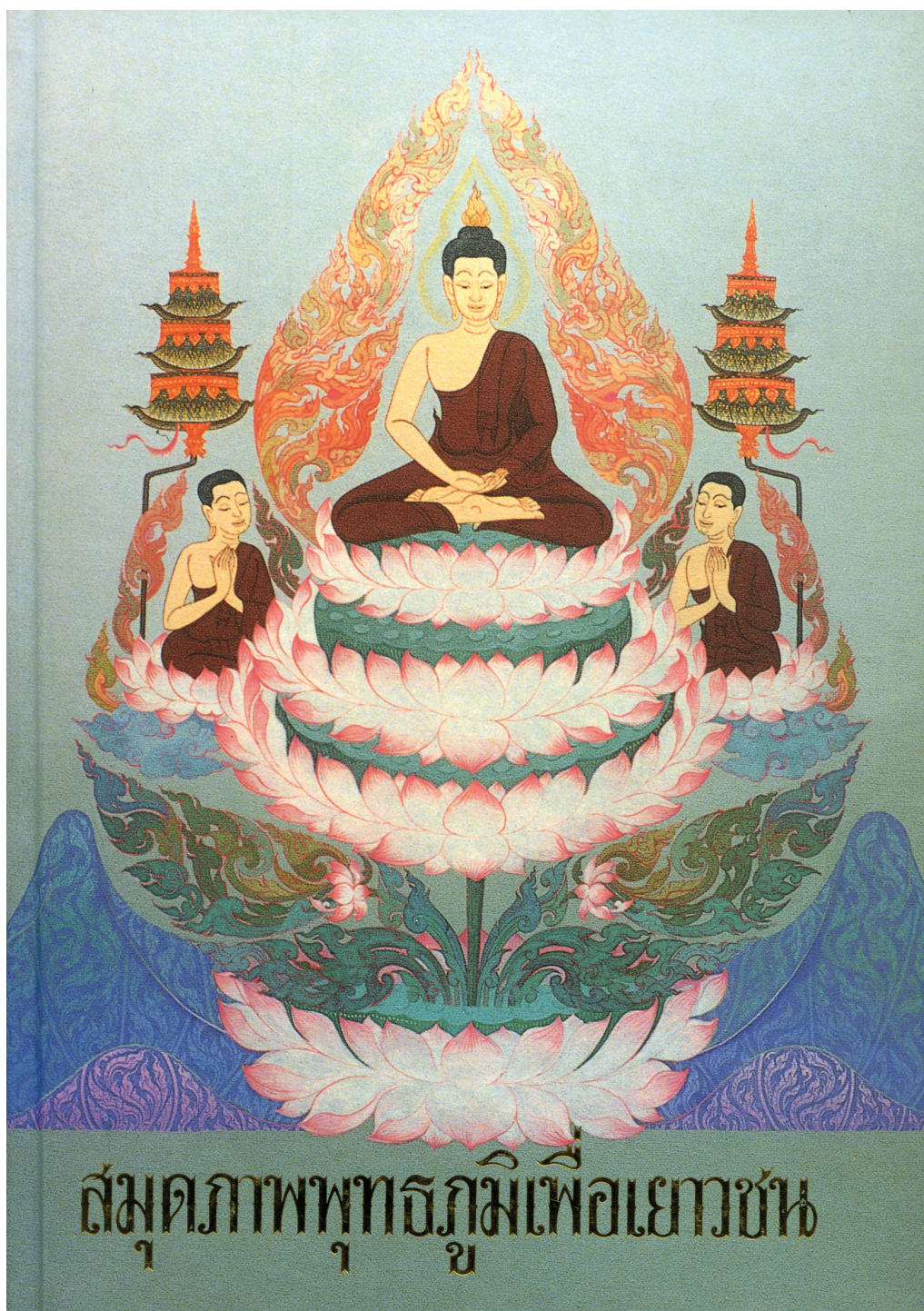

งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมได้อย่างหลากหลาย

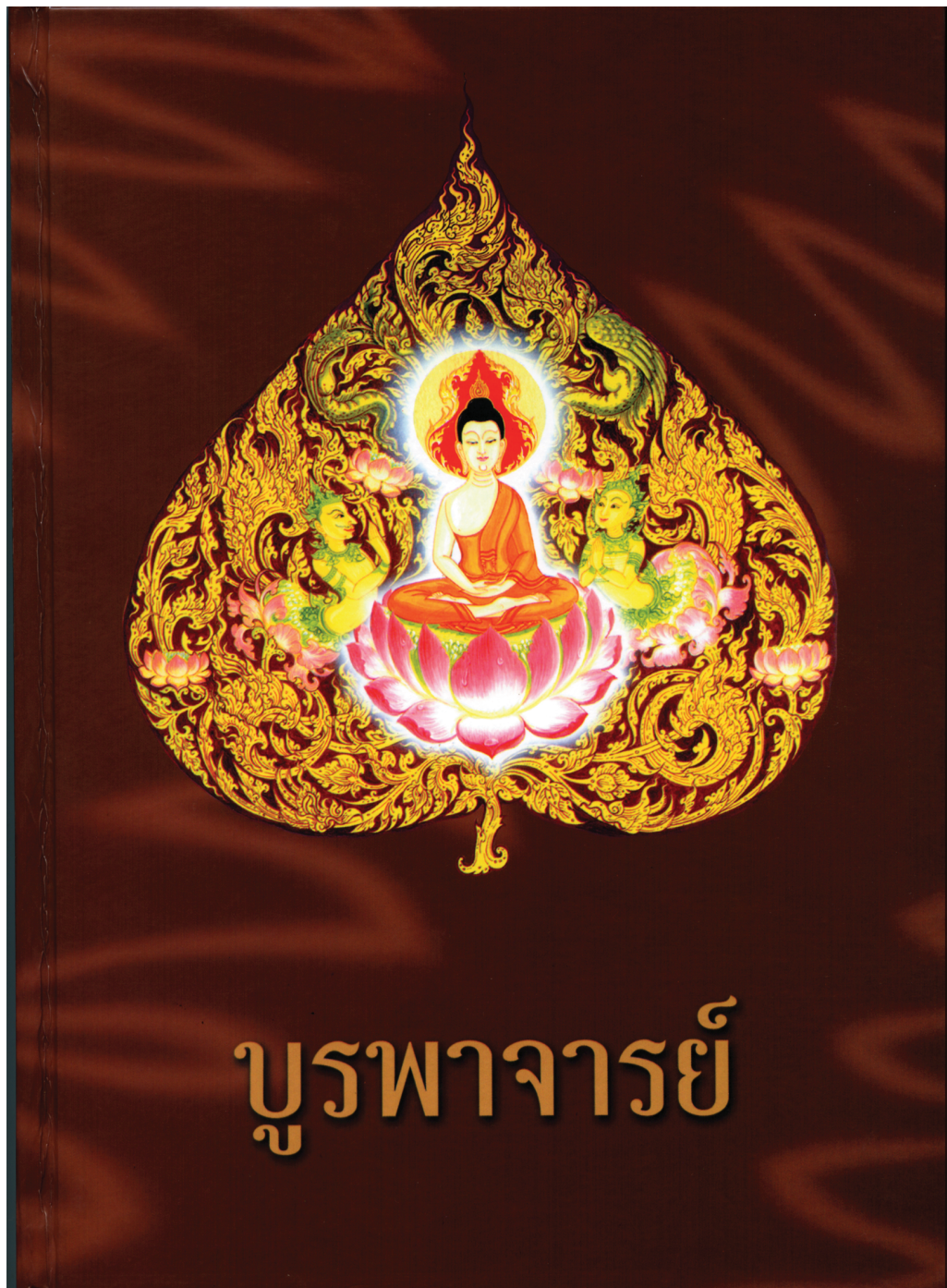
๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

งานออกแบบลวดลายบัวเพื่อใช้ในงานหัตถกรรมแกะสลักไม้ ออกแบบขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากความงามของดอกบัวในธรรมชาติ โดยลดและตัดทอนรายละเอียดส่วนต่าง ๆ แต่เน้นความงาม ความอ่อนช้อยของกลีบดอก คัดแปลงรูปแบบในธรรมชาติให้เป็นลวดลายบัว โดยเขียนลวดลายประกอบให้เหมาะสมกับลักษณะของงานแกะสลัก ที่มีข้อจำกัดในการแสดงรายละเอียดมาก ๆ และมีรูปแบบที่เหมาะสมและกลมกลืนกัน

งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบภาพประกอบ
บนปกหนังสือ สมุดภาพพุทธภูมิเพื่อเยาวชน ของสำนักงานเอกลักษณ์ของชาติ

ภาพที่ ๑๗๕

บูรพาจารย์

งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบภาพประกอบ
บนปกหนังสือ บูรพาจารย์ ของมูลนิธิหลวงปู่่มั่น สิริธมฺโม

สมญา
๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒

Sumrit
๓ กรกฎาคม ๒๕๕๒

งานออกแบบวาดลายบัวและรูปดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบ
ภาพจิตรกรรมไทย

ภาพที่ ๑๗๗

งานออกแบบลวดลายขลุ่ยเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบรางวัลพระพรหมทองคำ
ในงานมหกรรมภาพยนตร์นานาชาติ ของสมาพันธ์สมาคมภาพยนตร์แห่งประเทศไทย

งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบงานไม้แกะสลัก
ผลิตภัณฑ์แกะสลักเคหะไม้มงคลเหลือใช้ ของศูนย์ศิลปาชีพ

แรงบันดาลใจในความงามของดอกบัว
นำมาออกแบบประกอบงานผลิตภัณฑ์เซรามิกได้อย่างดี

ภาพที่ ๑๘๐

งานออกแบบลวดลายบัวและรูปดอกบัวเป็นต้นแบบความคิดในการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมท้องถิ่นได้อย่างหลากหลาย

ภาพที่ ๑๘๑

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย เสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงแนวความคิดในการออกแบบลวดลายของบรมครูช่างไทยในอดีต ที่ไม่ได้รับความสนใจในการศึกษาและพัฒนาทั้งแนวความคิด วิธีการคิด หลักวิชาการด้านการออกแบบลวดลาย แสดงให้เห็นถึงการขาดช่วงของพัฒนาทางวิชาการด้านออกแบบ ลวดลาย โดยเฉพาะลวดลายบัว เมื่อพิจารณาจะเห็นว่าลวดลายบัวเป็นแม่ลายหลักในงานศิลปกรรมและงานหัตถกรรมไทย ที่ถูกใช้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของงานนั้น ๆ ลวดลายที่พบเห็นบ่อย ๆ จนคุ้นตา ได้แก่ ลายบัว

จากการศึกษาพบว่าลวดลายบัวได้ก่อกำเนิดมาโดยบรมครูช่างไทย ที่ได้จารึกไว้เป็นรูปแบบให้ได้ศึกษาทั้งในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์แบบงานจิตรกรรมไทย งานประติมากรรมไทย งานสถาปัตยกรรมไทย รวมทั้งรูปแบบงานทางด้านหัตถกรรมหรืองานหัตถศิลป์ ทั้งนี้จะสามารถศึกษาค้นคว้าหรือดูได้จากวัดวาอารามเก่าแก่ หรือพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นต่าง ๆ เครื่องเรือนของใช้ ของเล่น และของตกแต่งในชีวิตประจำวัน ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ซึ่งเมื่อได้พิจารณาในรายละเอียดกับสิ่งเหล่านี้แล้วก็จะเห็นว่าลวดลายบัวจะมีส่วนร่วมในผลงานเหล่านี้อย่างมาก โดยจะเห็นได้ว่าลายบัวที่มาเป็นส่วนสำคัญหรือเป็นส่วนประกอบในชิ้นงานต่าง ๆ นั้นจะมีลักษณะที่เป็นรูปแบบซ้ำ ๆ กัน ขาดการพัฒนาทั้งในด้านรูปแบบของลวดลาย ทั้งรายละเอียดของแบบอย่างลวดลาย และทั้งการนำเอาลวดลายไปใช้ในงานศิลปกรรมด้านต่าง ๆ จึงทำให้เห็นว่ารูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมเหล่านี้ไม่มีรูปแบบใหม่ ๆ จะมีความแตกต่างกันไปบ้าง ก็อาจจะเป็นเพราะความสะดวกและความคุ้นชินของศิลปินในศาสตร์แต่ละสาขา ได้แก่ งานประติมากรรมไทย ก็จะมีลวดลายบัวประกอบการออกแบบ งานประติมากรรมพระพุทธรูปจะมีลวดลายบัวประดับประกอบในส่วนฐานพระพุทธรูป ดังที่เราคุ้นเคยกับคำว่าลายบัวคว่ำและบัวหงาย จากการศึกษาลักษณะของลวดลายบัว สามารถสรุปลักษณะของลายบัวได้เป็นดังนี้ ลายบัวลูกแก้ว บัวถลา (ซึ่งอาจารย์ฉาย เทวาทินิมิต เรียกว่า บัวคว่ำ) บัวคอเสื้อ บัวกลีบขนุน บัวกลุ่ม บัวกาบป्ली บัวจงกล (บัวปลายเสา) บัวปากถาน (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิต เรียก ลายบัวหงาย) บัวปากปลิง (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิต เรียก ลายบัวคว่ำ) บัวหลังเจียด บัวกระหนก บัวแวงหรือบัวเกสร (อาจารย์ฉาย เทวาทินิมิต เรียกบัวแวงหรือบัวเกสร และบันทึกว่าบัวแวงหรือบัวเกสร อันเนื่องมา

จาก ๑. เกสรบัว ๒. กลีบบัวผัน ๓. ใบต้นแวงหรือปรีซึ่งเป็นหลักฐานหนึ่ง) บัวบายศรี (อาจารย์ นาย เทวภินิมมิตร เรียก บัวกลีบบายศรี) บัวพันยักษ์ บัวรวนหงาย บัวรวนคว่ำ บัวกระจับ หรือ บัวกระจาด และบัวปลายธาตุ (จากหนังสือลายไทย) การศึกษาจากเศียรพระพุทธรูป งานจิตรกรรมไทยจะเขียนให้มีรูปแบบลวดลายบัว รูปดอกบัว รวมทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับบัวประกอบ ด้วยทั้งสิ้น งานสถาปัตยกรรมไทยก็ใช้รูปแบบลวดลายบัวเป็นส่วนสำคัญในการตกแต่ง ประกอบให้เกิดความสวยงามเช่นกัน โดยเฉพาะลวดลายของบัวปลายเสา คันทวย ฐานใบเสมา ลวดลายประดับบานประตูและหน้าต่างพระอุโบสถ ฯลฯ ในงานหัตถกรรมก็เช่นเดียวกันที่บรรพบุรุษได้ แฝงภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มากมาย ทั้งงานปั้น งานแกะสลัก รวมทั้งงานประดิษฐ์ อื่น ๆ

จากลักษณะของลวดลายบัวดังกล่าวข้างต้น ได้นำมาใช้ในงานศิลปหัตถกรรมไทยทั้งใน อดีตและปัจจุบันในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย ได้แก่ งานจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย สถาปัตยกรรมไทย อุตสาหกรรม และหัตถกรรมไทย

งานจิตรกรรมไทย	ลักษณะลวดลายบัวในงานภาพเขียนจิตรกรรมไทยรูปแบบต่าง ๆ
งานประติมากรรมไทย	ลักษณะลวดลายบัวในงานประติมากรรมพระพุทธรูป
งานสถาปัตยกรรมไทย	ลักษณะลวดลายบัวในงานสถาปัตยกรรมไทยทุกลักษณะ
งานอุตสาหกรรม	ลักษณะลวดลายบัวจะใช้ในลักษณะของลวดลายตกแต่ง
งานหัตถกรรมไทย	ลักษณะลวดลายบัวประกอบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

สรุปผลการวิจัย

๑. การศึกษาวิจัยด้านรูปแบบของลวดลายบัว จากเอกสารทางวิชาการ ตำราลายไทย และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

๒. การศึกษาวิจัยด้านรูปแบบลักษณะของลวดลายบัว จากแหล่งข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

๑. ภาคเหนือ

- วัดกลาง	จังหวัดแพร่
- วัดพระพุทธบาท	จังหวัดลำพูน
- วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร	จังหวัดลำพูน
- วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	จังหวัดลำปาง
- วัดพระสิงห์	จังหวัดเชียงใหม่
- อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	จังหวัดสุโขทัย

๒. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- วัดภูมินทร์	จังหวัดน่าน
- วัดพายัพ	จังหวัดนครราชสีมา
- วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร	จังหวัดนครพนม
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขอนแก่น	จังหวัดขอนแก่น
- ปราสาทศรีขรภูมิ	จังหวัดสุรินทร์
- ปราสาทตาเมื่องโตด	จังหวัดสุรินทร์
- ปราสาทเมืองต่ำ	จังหวัดบุรีรัมย์

๓. ภาคตะวันออก

- วัดโบสถ์เมือง	จังหวัดจันทบุรี

๔. ภาคกลาง

- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- วัดสุทัศน์เทพวราราม	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- วัดคงคาราม	จังหวัดราชบุรี
- วัดเจ็ดย้อย	จังหวัดปทุมธานี
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ	จังหวัดปทุมธานี
- พิพิธภัณฑ์บัวมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี	จังหวัดปทุมธานี
- ศูนย์ศิลปาชีพ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- พระราชวังบางปะอินทร์	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- วัดพระเมรุ	จังหวัดนครปฐม
- องค์พระปฐมเจดีย์	จังหวัดนครปฐม
- เมืองโบราณ	จังหวัดสมุทรปราการ
- วัดใหญ่สุวรรณาราม	จังหวัดเพชรบุรี

๕. ภาคใต้

- วัดประดู่พัฒนาราม	จังหวัดนครศรีธรรมราช

การอภิปราย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะ

ศึกษาเกี่ยวกับวิธีคิดหรือแรงบันดาลใจในการออกแบบ รูปแบบลักษณะของลวดลายบัว สัดส่วนของลวดลาย ตลอดจนรายละเอียดภายในตัวลาย โดยพิจารณาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น จากห้องสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ เรือนไทย ครูช่างจากท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปกรรมไทย วัด การออกแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทย ดังนี้

งานจิตรกรรมไทย

การสร้างสรรค์ผลงานด้านจิตรกรรมไทย มีความผูกพันอย่างแนบแน่นกับเรื่องราวและลักษณะลวดลายบัว จะพบว่าความผูกพันดังกล่าวเป็นความรู้สึก ความเชื่อ คตินิยม ในงานภาพเขียนจิตรกรรมไทย ที่จะแสดงเนื้อหาและลวดลายบัวบนความศรัทธา ความเชื่อ รวมถึงความเคารพนพอบ เรื่องราวและลวดลายที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งแนวประเพณีและแนวประยุกต์จึงยังคงแสดงให้เห็นรูปลักษณะของรูปภาพดอกบัว เรื่องราวของบัว ลวดลายบัว ที่มีความสัมพันธ์กันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ของภาพ และลวดลาย ที่ถ่ายทอดความรู้สึกอันดี ดูแล้วสบายใจ หรือเกิดความรู้สึกสงบทางจิตใจ เนื้อหาเรื่องราวในภาพและลวดลายจะเน้นไปในทางความศรัทธา ความเชื่อทางพุทธศาสนา แนวทางการถ่ายทอดและการสร้างสรรค์ชิ้นงานแบบไทยประเพณีและแบบร่วมสมัย ยังคงเน้นลักษณะของเรื่องราวและลวดลายที่มีความอ่อนช้อยหรืออ่อนหวานของเส้นและความกลมกลืนกันของสี แต่ยังคงการพัฒนาลักษณะของรูปแบบภาพและรูปแบบของลวดลายที่มีความแตกต่างไปจากแนวทางของรูปแบบอย่างดั้งเดิม

งานประติมากรรมไทย

งานประติมากรรมไทย ใช้เนื้อหาของรูปภาพดอกบัวและลวดลายบัวมาประกอบชิ้นงานทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ชิ้นงานประติมากรรมส่วนใหญ่ใช้รูปแบบลวดลายบัวเป็นงานตกแต่งประกอบมากที่สุดงานที่เห็นได้เด่นชัดมากที่สุด คือ ลักษณะลวดลายบัวในงานประติมากรรมพระพุทธรูป โดยออกแบบลวดลายบัวประกอบส่วนฐานทั้งสี่ และใช้ลายบัวคว่ำบัวหงายเป็นหลัก ซึ่งมีรายละเอียดของลักษณะลวดลายที่แตกต่างกันไป ตามกระบวนการหรือเทคนิคสร้างสร้างงาน เช่น การปั้น การทำพิมพ์หล่อชิ้นงาน การลงรักปิดทอง การประดับกระจกสี การประดับพลอย และการกำหนดใช้วัสดุซึ่งมีผลต่อรูปแบบลักษณะของลวดลายอย่างเด่นชัด ลักษณะของลวดลายบัวในงานประติมากรรมไทยนอกจากจะพบมากในงานประติมากรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปแล้ว จะพบงานลวดลายมากมายที่เป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกันกับงานสถาปัตยกรรมไทยที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ เช่น ลวดลายประกอบผนัง บานประตู หน้าต่าง ลวดลายประกอบหน้าบัน ลวดลายประกอบหัวเสา ลวดลายประกอบฐานเสมา และอื่น ๆ

งานสถาปัตยกรรมไทย

งานสถาปัตยกรรมไทยยังคงมีความผูกพันกับลักษณะลวดลายบัวอย่างมาก จากแบบอย่าง

ของบรมครูที่วางแบบอย่างไว้ ซึ่งมีความวิจิตรสวยงามอย่างมาก ทั้งรูปแบบ สัดส่วน รายละเอียด และสีสันทัน ในส่วนที่ขาดอย่างยิ่ง ได้แก่ ขาดการพัฒนารูปแบบและรายละเอียดที่แปลกใหม่ไปจากเดิม ลวดลายบัวในสถาปัตยกรรมไทยยังคงเป็นงานตกแต่งประกอบโครงสร้างทั้งสิ้น ผู้เกี่ยวข้องในวงการศิลปกรรมควรจะได้ศึกษาและพัฒนาให้เกิดรูปแบบใหม่ ๆ ให้มาก ตลอดจนการพัฒนาการใช้สีสันทันให้เหมาะกับงานซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นแบบอย่างเดิมเสมอไป ทั้งรูปแบบและสีสันทันของลวดลายอาจจะเน้นความสัมพันธ์กับรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยทั้งแบบดั้งเดิมและแบบร่วมสมัย อาจจะเน้นความละเอียดอ่อนหรือการลดตัดทอนรายละเอียดตามความเหมาะสมก็ได้

งานอุตสาหกรรม

ลักษณะลวดลายบัวมีบทบาทอย่างมากในงานอุตสาหกรรม โดยการใช้รูปแบบลวดลายบัวเป็นส่วนประกอบของชิ้นงานผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีบทบาทที่แตกต่างกันไป ได้แก่ งานอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ อุตสาหกรรมเครื่องเรือน งานอุตสาหกรรมเครื่องประดับ งานประดับตกแต่ง งานโฆษณาประชาสัมพันธ์ และอื่น ๆ รูปแบบลักษณะของดอกบัวมีความงดงามโดยธรรมชาติอยู่แล้ว เมื่อได้เสริมแนวความคิดในการออกแบบเป็นลวดลายโดยประยุกต์ใช้แนวคิดทั้งการออกแบบแนวสมัยใหม่และแนวทางตามแบบครูที่แสดงไว้ในเอกสารตำรา ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาแนวคิดในการออกแบบลวดลายดังที่ปรากฏในการวิจัยครั้งนี้แล้ว ก็จะเห็นว่าการคิดอย่างเป็นระบบ การศึกษา ทฤษฎี หลักการ และแบบอย่างลวดลาย แล้วนำมาพัฒนารูปแบบลวดลายทั้งด้านรูปลักษณะ รายละเอียด และสีสันทัน ก็จะเห็นแนวทางการพัฒนาด้านงานออกแบบลวดลายได้อย่างไม่สิ้นสุด โดยใช้แนวทางหรือแนวความคิดจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทยเป็นแบบอย่างได้

งานหัตถกรรมไทย

ลักษณะลวดลายบัวมีบทบาทในงานด้านหัตถกรรม สองบทบาท คือ ใช้รูปแบบและลักษณะของลวดลายบัวสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ และใช้ลวดลายบัวประกอบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและตกแต่งบนชิ้นงานหัตถกรรม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้แกะสลัก ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมงานปักงานทอ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องนุ่งห่ม ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของเล่น ของใช้ และของตกแต่ง ลวดลายบัวเป็นส่วนหนึ่งของลวดลายทั่วไปที่มีส่วนสำคัญยิ่งกับงานด้านหัตถกรรม ที่พบเห็นได้มากที่สุดได้แก่ งานประเพณีไม้แกะสลัก งานเขียนลวดลายปิดทอง งานเขียนสีลวดลายผ้า ลักษณะของลวดลายบัวบนชิ้นงานประเภทต่าง ๆ แม้จะมีมากมายเพียงใด แต่ก็ยังขาดความสนใจในการออกแบบเขียนแบบลวดลาย โดยเฉพาะลักษณะของลวดลายแบบใหม่ ๆ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า ลักษณะลวดลายบัวนับเป็นลวดลายแบบไทยที่มีส่วนสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับรูปแบบของลวดลาย เมื่อได้ศึกษาค้นคว้าจะพบว่ายังไม่ได้ได้รับความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบลวดลายบัวอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง จึงทำให้เห็นว่าลักษณะลวดลายบัวในงานศิลปกรรมไทยขาดการพัฒนาด้านรูปแบบของลวดลายอย่างมาก การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปกรรม หัตถกรรม และอุตสาหกรรมในส่วนที่เกี่ยวกับรูปแบบลวดลายบัวจึงมีรูปแบบรายละเอียดที่จำเจ ซ้ำซาก ขาดการพัฒนา ขาดการศึกษาแนวทางการพัฒนาทั้งรูปแบบลวดลาย การนำไปใช้ การประยุกต์ทั้งรูปแบบและการสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

นักวิชาการและนักวิจัยควรให้ความสนใจในการศึกษาวิจัยทั้งในเชิงกว้างและในเชิงลึก ทั้งในด้านรูปแบบลวดลายบัว ประเภทลวดลายบัว การพัฒนาลักษณะของลวดลายบัว การเปรียบเทียบรูปแบบลวดลายบัวประเภทต่าง ๆ ลักษณะของรูปแบบลวดลายบัวในแต่ละยุคสมัย ตลอดจนการนำเอาลวดลายบัวไปใช้งานในลักษณะที่แตกต่างกัน แนวคิดดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางในการพัฒนาลวดลายไทยแบบ อย่างอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้รับการศึกษาวิจัยและพัฒนาทั้งแนวคิด รูปแบบ จาก นักการศึกษา นักวิจัย ศิลปิน และนักออกแบบ เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การพัฒนารูปแบบและลักษณะลวดลายไทยขาดช่วงขาดตอนการพัฒนาไป เมื่อต้องการใช้รูปแบบลวดลายบัวจึงไม่มีแบบอย่างของลวดลายที่มีรูปลักษณะใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ งานลวดลายแบบอย่างไทย ๆ จึงไม่ได้รับความสนใจและไม่สามารถตอบสนองการประยุกต์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับยุคสมัย

ยังไม่มีการศึกษาและวิจัยถึงความสัมพันธ์ของลักษณะโครงสร้างและรูปแบบลวดลาย การศึกษาวิจัย เกี่ยวกับเรื่องการใช้สีในลวดลายบัวมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในงานต่าง ๆ เช่น การเขียนสีในงานจิตรกรรมไทย การประดับกระจกหรือเพชรพลอยในงานประติมากรรมและสถาปัตยกรรมไทย การเขียนภาพประกอบวรรณคดี ภาพประกอบเรื่องนิทาน รวมถึงหนังสือ ตำรา สิ่งพิมพ์ งานโฆษณา และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน

การศึกษาวิจัยถึงบทบาทของรูปแบบลวดลายบัวที่มีอิทธิพลในงานหัตถกรรม และงานอุตสาหกรรมในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของลวดลายในงานหัตถกรรม และงานอุตสาหกรรมในปัจจุบันก็จะเห็นว่าลวดลายบัวมีบทบาทอย่างมากที่ถูกนำไปใช้ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดก็จะเห็นว่าการนำไปใช้ยังขาดหลักการคิดแนวทางการประยุกต์หรือนุรณาการในศาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ รวมทั้งความเหมาะสม ของรูปแบบ และรายละเอียดของลักษณะลวดลาย

งานศิลปกรรมเกี่ยวกับลวดลายจัดเป็นงานจุลศิลป์ ที่มีบทบาทอย่างมากในการเพิ่มเติมเสริมแต่งให้งานศิลปกรรมทุกแขนงมีความสมบูรณ์ มีความน่าสนใจ มีความเปลี่ยนแปลง งานลวดลายมักจะถูกมองข้ามความสำคัญตลอดมา จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ขาดความสนใจในการศึกษา กันค้ำ งานศิลปกรรมด้านลวดลายจึงไม่มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ นักวิชาการด้านศิลปกรรมจึงควรให้ความสนใจในการศึกษาเพื่อให้ศิลปกรรมด้านลวดลายได้มีพัฒนาการอย่างเป็นระบบ และแตกแขนงออกไปได้อย่างกว้างขวาง ลวดลายไม่ใช่จำกัดเพียงเรื่องของลวดลายบัวเท่านั้น ยังมีลวดลายในลักษณะอื่นอีกมากมาย และการออกแบบลวดลายเพื่อนำไปใช้งานต่าง ๆ ยังเป็นเรื่องที่ขาดการศึกษาอย่างมาก หากได้มีความสนใจได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็จะประโยชน์อย่างยิ่งในวงการศึกษาศิลปกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเกี่ยวกับลวดลายไทยที่มีให้เห็น ให้ได้ศึกษาจากแหล่งพื้นที่ทั่วไป โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมาย อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง นอกจากการ ศึกษาลวดลายที่เป็นลักษณะเฉพาะด้านแล้ว ยังสามารถที่จะนำแนวคิดของแบบลวดลายต่าง ๆ มาบูรณาการให้เกิดแนวทางใหม่ ๆ ไม่จำเจอยู่กับแบบอย่างที่ยึดคร่ำได้วางแนวทางให้ การศึกษาและการพัฒนาศิลปกรรมเกี่ยวกับลวดลาย ก็จะเป็นจุลศิลป์ที่มีบทบาทและส่องสว่างในงานศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ อย่างน่าภาคภูมิใจ

บรรณานุกรม

- การทำอากาศยานแห่งประเทศไทย. ๒๕๔๐. ช่างสิบหมู่. อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, กรุงเทพมหานคร.
- กรมศิลปากร. ๒๕๓๔. ๘๐ ปีแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย. โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, กรุงเทพมหานคร.
- กรมศิลปากร. ๒๕๔๑. งานช่างแกะสลักในท้องถิ่น. บริษัท ประชาชน จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. ๒๕๓๘. รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย. ด้านอุตสาหกรรมพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. ๒๕๔๕. มรดกของแผ่นดิน. รุ่งศิลป์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- ชลูด นิ่มเสมอ. ๒๕๓๒. การเข้าถึงศิลปะในงานจิตรกรรมไทย. อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, กรุงเทพมหานคร.
- ฉาย เทวาทินิมิต. ๒๕๑๗. สมุดตำราไทย. สำนักพิมพ์นครเขมรบุ๊กส์เทรด, กรุงเทพมหานคร.
- ธนาคารไทยพาณิชย์ มหาชน. ๒๕๓๕. พุทธศิลป์ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์. ธนาคารไทยพาณิชย์ มหาชน, กรุงเทพมหานคร.
- ธนาคารกรุงเทพ. ๒๕๒๕. ลักษณะไทย. บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- น. ณ ปากน้ำ. ๒๕๓๗. งานจำหลักไม้ ศิลปะและสถาปัตยกรรมไทย. โรงพิมพ์ด้านอุตสาหกรรมพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- น. ณ ปากน้ำ. ๒๕๓๔. วิวัฒนาการลายไทย. โรงพิมพ์ด้านอุตสาหกรรมพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- นพวัฒน์ สมพิน. ๒๕๓๖. เครื่องศิราภรณ์ (ศึกษาเฉพาะกรณีหัวโขน). โรงพิมพ์การศาสนา, กรุงเทพมหานคร.
- นพวัฒน์ สมพิน. ๒๕๔๑. งานช่างแกะสลักในท้องถิ่น. บริษัท ประชาชน จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- นพวัฒน์ สมพิน. ๒๕๔๐. ลายปูนปั้นงานช่างประณีตศิลป์ของไทย. โรงพิมพ์การศาสนา, กรุงเทพมหานคร.
- บริษัท คณะช่าง จำกัด. มปป. ภาพลายไทย. บริษัท คณะช่าง จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- ปฏิพัทธ์ คาระดาษ” ๒๕๔๑. ลายไทย ภาพไทย. บริษัท งานดี จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- ประหยัด พงษ์ดำ. ๒๕๓๖. ภาพพิมพ์แกะไม้. อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, กรุงเทพมหานคร.
- ประเสริฐ สีรัตน์นา. ๒๕๔๒. ศูนย์ระยะทางทัศนศิลป์. โอเดียนสโตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๐. พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. โรงพิมพ์ด้านอุตสาหกรรมพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- วรพงศ์ วิชาดิอุดมพงศ์. ๒๕๕๑. ออกแบบลวดลาย. ศูนย์การพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, กรุงเทพมหานคร.

- วุฒิชัย พรหมมะลา. ๒๕๔๖. การเขียนลายไทยด้วยเครื่อง. สำนักพิมพ์วาดศิลป์, กรุงเทพมหานคร.
- เศรษฐมนตร์ กาญจนกุล. ๒๕๓๕. เส้นสายลายไทย. สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, กรุงเทพมหานคร.
- ศูนย์กฎหมายเพื่อประชาชน. ๒๕๓๕. บันทึกสิทธิราชภัณฑ์. ศูนย์กฎหมายเพื่อประชาชน, กรุงเทพมหานคร.
- สมเกียรติ โล่เพชรรัตน์. ๒๕๓๕. พระพุทธรูปศิลปะสมัยอยุธยา. ด้านสุทธาการพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- สมชาย มณีโชติ. ๒๕๔๗. การร่างภาพลายไทย – ภาพไทย. บริษัท โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟิก จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. ๒๕๔๔. ประณีตศิลป์ไทยในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร. เอ.พี.กราฟิก ดีไซน์และการพิมพ์, กรุงเทพมหานคร.
- สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๕. ศิลปกรรมล้ำค่าสมัยรัตนโกสินทร์. ราชบัณฑิตยสถาน, กรุงเทพมหานคร.
- สุคนธ์ แคนแดด. ๒๕๔๕. เทคนิคการพิมพ์แก้วและการเขียนลายตกแต่งกระจก. ซี.อาร์.เอส. ยูนิเวอร์แซล(๑๙๘๖), กรุงเทพมหานคร.
- สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. ๒๕๓๕. พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- สุวัฒน์ แสนขัติ. ๒๕๔๗. การร่างภาพลายไทย : ภาพไทย. สำนักพิมพ์วาดศิลป์, กรุงเทพมหานคร.
- สงวน รอดบุญ. ๒๕๒๕. ศิลปกรรมไทย. โรงพิมพ์การศาสนา, กรุงเทพมหานคร.
- อัจฉราพร ไสละสุต. ๒๕๔๓. การออกแบบลายผ้าและเทคนิคการพิมพ์. บริษัทศูนย์หนังสือกรุงเทพ ฯ, กรุงเทพมหานคร.
- โอม รัชเวทย์. ๒๕๔๕. เทพ มนุษย์ ยักษ์ ลิง. หจก. โอม อนิเมชั่น, กรุงเทพมหานคร.
- ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. ๒๕๔๒. ออกแบบลายปูนปั้น. สำนักพิมพ์วาดศิลป์, กรุงเทพมหานคร.
- Karl Klimsch. 1977. **Florid Victorian Ornament**. Dover Publications, Inc. Newyork.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อภาษาไทย รองศาสตราจารย์วรพงษ์ วรชาติอุดมพงศ์
ชื่อภาษาอังกฤษ Mr. Woraphong Worachart-udomphong
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓ ๑๑๐๑ ๐๑๕๔๕ ๗๕ ๖
ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ ระดับ ๕
หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail
ภาควิชาศิลปะการออกแบบและเทคโนโลยี คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ถนนรังสิต - นครนายก ต.คลองหก
อ. ธัญบุรี จ. ปทุมธานี
โทรศัพท์ ๐๘๑-๘๒๗-๖๓๕๕ โทรสาร ๐๒-๕๗๖-๕๐๒๒
E – mail woraphong.design@gmail.com

ประวัติการศึกษา

ปีที่สำเร็จ	ระดับ	อักษรย่อวิชาเอก	ชื่อ	ประเทศ
การศึกษา	ปริญญา	ชื่อปริญญา	สถาบันการศึกษา	
๒๕๓๑	โท	คม. ครุศาสตรมหาบัณฑิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ไทย
๒๕๑๕	ตรี	ศบ. ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต	วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา	ไทย

สาขาวิชาที่มีความชำนาญ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- สาขาวิชาออกแบบศิลปประยุกต์
- สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- การศึกษาเปรียบเทียบความชอบและไม่ชอบรูปแบบภาพประกอบหนังสือ สำหรับเด็กของนักเรียนอนุบาลและผู้ปกครอง
- การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการตัวอักษรไทยกับอักษรโรมัน
- การพัฒนารูปแบบลดทอนเครื่องจักสานในประเทศไทย

หมายเหตุ โครงการวิจัยที่แล้วเสร็จตามแผนที่กำหนด หมายถึง โครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการสำเร็จตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงาน โดยรายงาน ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓